

ĐỖ XUÂN THẢO
PHAN THỊ HỒ DIỆP

Những Khúc hát Thương Nhau

THAIABOOKS
Phụng sự để dân đầu

NHÀ XUẤT BẢN
LÀO ĐỘNG

Để con biết nghiêng mình

1. Từ lúc Đầu đình còn nhỏ xíu, Áo vàng đã “huấn thị”: Các khoản dạy con thế nào cho ra dáng đàn ông, dạy quản lý tiền nong, dạy bản lĩnh và lòng dũng cảm... là thuộc về anh đây nhé.

Rồi Áo vàng “kể cả”:

- Anh biết rồi đây, em không có kĩ năng quản lý tiền nong. Nhà mình nghèo chứ nếu có nhiều tiền em cũng chẳng biết tiêu gì. Mà ai không biết cách tiêu tiền thì lẽ dĩ tất ngẫu là cũng không biết cách kiếm tiền.

Nói thế là một mũi tên trúng hai đích: Vừa ý tứ giao cái việc khó nhằn nhất cho mình, vừa nhắc khéo: Việc chi tiêu, kiếm tiền và quản lý tiền nong, anh phải đảm đương cả đây.

- Lại nữa, em vốn nhút nhát, con gì cũng sợ, cái gì cũng hãi. Trong tình hình đó, anh dạy con về lòng dũng cảm là chuẩn nhất rồi.

Ồ! Câu này thì được, mỗi đây từ nhỏ đã lăn lộn kiếm sống, hồ báo, thần lằn, rắn rảo chả sợ con gì sất.

- Và cuối cùng, anh thì yêu đương nhiều, anh dạy con cách kết bạn, nhất là với bạn gái, nói chuyện với nó khi nó “lỡ” thích một ai đó. Lúc ấy có lẽ anh chẳng cần đọc sách gì, cứ kinh nghiệm lấy ra mà dùng.

Những câu nói kiểu này quả là có tính “sát thương” cao.

Thế là hết màn giao nhiệm vụ.

Mình nghe cũng có chút âm ức.

Tuy nhiên, mình không bao giờ đôi co với Áo vàng. Đại gì! “Phụ nữ sinh ra vốn là để được chiều”, mình loáng thoáng đọc câu này ở đâu đó. Dù câu ấy nghe đầy màu sắc “tâm lí chiến” nhưng vẫn cứ phải áp dụng trong mọi hoàn cảnh. Chứ biết sao!

Nên mình rất chuyên tâm vào những vấn đề mà vợ nhắc nhở.

Đặc biệt chú trọng đến việc dạy con kĩ năng quản lý tiền nong.

2. Sau khi ngâm cứu, nghiền ngẫm các thể loại sách nuôi dạy con, mình thấy hầu hết nội dung các sách đều cùng khuyên những kỹ năng đại loại là:

Thứ nhất: Không đáp ứng ngay những nhu cầu về vật chất của con. Nghĩa là cần cho con một “khoảng trống” để con có thể hiểu, cảm nhận về niềm vui, về giá trị của món quà mà

mình được nhận.

Thứ hai: Cha mẹ cần cho con lao động để con hiểu giá trị của lao động. Cái này mình đã trải nghiệm nên thừa nhận là đúng. Hồi nhỏ, để kiếm được dăm hào mình phải lặn lội mò cua tát cá đến bật cả máu tay. Vì vậy, mỗi lần có mấy hào lạo xạo trong túi, mình luôn cảm tưởng như có cả một kho kim cương. Chốc chốc lại cho tay vào túi sờ sờ nắn nắn, sợ nhờ mãi chạy chơi tiền rơi mất. Và nếu có thêm cái bánh rán, que kem mút đến ngạt thở nhưng nghĩ đến việc phải chia tay với những đồng hào trong túi là mình cứ thấy tiếc hùi hụi.

Sau này khi đã làm thầy, mỗi đồng tiền kiếm được do “bán cháo phôi” khắp tỉnh gần tỉnh xa, mình đều tần tiện căn cơ dù chút tiền đó có phải chia năm sẻ bảy. Có lẽ thế nên khi nghe lời thổ lộ: “Cho anh hôn đến mùa anh trả thóc”, mình tin, câu nói ấy xuất phát từ một người có cảnh ngộ hệt như mình.

Thứ ba: Cần dạy cho con biết cách chi tiêu cho hợp lý. Bố mẹ nên giao cho trẻ một số lượng tiền nho nhỏ để trẻ làm quen với cách chi tiêu. Qua đó trẻ sẽ hiểu chi tiêu thế nào cho phải. Cái này mình thấy đúng và người Nhật cũng thường áp dụng. Nếu không biết cách chi tiêu sao cho khéo, chắc có nhiều đận mình cũng đã rơi vào cảnh “còn cái lai quần cũng... bán” vì tiền nong ít ỏi. Cứ bới đất nhặt cỏ, cứ vun vun vén vén thiện tâm tâm thiện rồi trời cũng thương...

Và cuối cùng, hãy dạy cho con biết quý trọng đồng tiền. Để con hiểu rằng, làm ra đồng tiền là kết quả mồ hôi nước mắt của cha mẹ, không phải bỗng nhiên có túi tiền rơi âm một nhát vào đầu.

3. Lý thuyết thì nắm vững rồi. Dễ ợt. Mình ráp tâm sẽ uốn nắn Đầu đình.

O! Nhưng mà đến khi áp dụng vào thực tế thì lại có vẻ rất khác.

Ví dụ nhé, có đận Đầu đình rất thích đồ chơi ô tô. Nó có thể say mê nhìn ngắm rồi chơi với một cái ô tô đồ chơi cả ngày không chán. Nó mê đến nỗi đi ngủ tay cũng cầm ô tô. Mỗi lần đi qua hàng bán ô tô đồ chơi, mắt nó lấp la lấp lánh.

Và trong tình huống này, “lý thuyết” sẽ là con đòi và bố sẽ tạo “khoảng trống” bằng cách lạnh lùng nói: Không, từ từ đã, bố chưa thể mua cho con được.

Nhưng khổ nỗi, Đầu đình lại không đòi.

Nó len lén đi qua hàng bán ô tô đồ chơi, len lén nhìn vào bên trong với ánh mắt thèm thuồng, tội nghiệp không thể tả.

Mình thấy thế, tim cứ mềm oặt ra. Quên cả “lý thuyết”, mình bám bám vào tay Đầu đình, bảo: Bố mua cho con một cái nhé.

Nó ra sức lắc đầu: Không, không, con có đủ bộ rồi bố à.

Rồi nó kéo tay mình, như để thoát khỏi sức cảm dỗ khủng khiếp của mấy cái ô tô đồ chơi xanh đỏ tím vàng...

Mình cố gắng đi chậm lại, nài nỉ: Mua một cái nhỏ thôi con, không tốn tiền lắm đâu.

Nó ngán ngừ: Thôi, mình vào xem thôi bố nhé.

Ừ, xem thôi. Mình hơn hờ.

Thế là hai bố con tạt vào quầy bán đồ chơi. Đầu đình đi chậm chậm, mắt nhìn chăm chú từng cái, từng cái. Rồi nó đọc vanh vách các nhãn hiệu, các kiểu dáng, các thể hệ ô tô mới ra lò, rồi năm sản xuất, nước sản xuất... Nó cứ như một chuyên gia nghiên cứu xe hơi thứ thiệt.

Mình lại năn nỉ: Bố mua cho con cái đó nhé.

Nó cương quyết lắc đầu: Không nên lãng phí bố à. Con có đủ các loại rồi.

Nhưng con sưu tập mà, càng nhiều càng tốt chứ.

Không, sưu tập cũng phải chọn lọc, không thể bạ đâu mua đấy bố à.

Ồi giời, thế là cái “lý thuyết” mình mò mẫm học được chẳng thể khả thi. Chẳng có cơ hội để “giáo dục” con về sự tiết kiệm, về cách tạo “khoảng trống” trong nuôi dạy con.

Mình hiểu Đầu đình mê chơi ô tô, chơi tàu bay lắm nên tranh thủ lúc nó mãi ngấm nghĩa dĩa đồ chơi, mình nháy mắt với cháu bán hàng mua cho nó một cái bé xíu.

Mình tủm tỉm cười, nắm chặt tay con. Cái ô tô đồ chơi xinh xinh nằm ở giữa tay con và tay bố ấm dần lên, ấm dần lên.

Nó mở to mắt ngơ ngác nhìn mình...

Dễ thương đến lìm lìm cả tim.

4. Còn chuyện dạy con về việc quản lý chi tiêu nữa. Mình nhớ lý thuyết lắm, phải tập cho con chi tiêu trong hạn mức quy định.

Ấy thế nhưng Đầu đình cứ làm cho mình chẳng còn cơ hội áp dụng.

Từ 6 tuổi, Đầu đình đã tham gia đóng phim, làm MC một số chương trình truyền hình. Thi thoảng cũng nhận được thù lao. Rồi nó còn thi thố được giải và được thưởng tiền. Thế là Đầu đình gom góp lại, để riêng một chỗ.

Cái cách cất tiền của nó thì buồn cười lắm. Nó xin mình một cái vali có khóa số rồi xếp vào đó từng đồng tiền ngay ngắn, thẳng tắp. Nó phân loại mệnh giá 20 nghìn, 50 nghìn, 100 nghìn... Bên ngoài mỗi loại kẹp một tờ giấy ghi số tiền. Chữ nghĩa như phượng

múa rồng bay...

Nó cập nhật từng ngày theo số tiền có được.

Thi thoảng, nó lấy cái vali ra, ra chiều suy nghĩ mông lung. Mình hỏi: Con nghĩ gì thế?

Nó thủng thẳng trả lời: Con đang nghĩ cách đổi mã số, cho... an toàn bố ạ.

Ồi giời!

Giữ kĩ thế nhưng nếu mình hỏi vay, nó lập tức lón xón chạy vào lấy tiền hào phóng đưa cho mình. Nó bảo: Bố cứ tiêu đi, đừng ngại, của con cũng là của bố.

Cái thằng thế đó, chỉ giỏi làm cho bố ứa nước mắt...

Cái tính thu va hà vén này, nó giữ mãi cho đến khi du học xa nhà.

Mình đưa cho nó ít tiền tiêu vặt. Nó lặn thật kĩ. Hề tiêu cái gì cũng nhắn tin hỏi ý kiến Áo vàng.

Có đợt thi thoảng thấy nó hay đi siêu thị mua mì Hàn Quốc về ăn sáng vì vị của loại mì này khá giống với vị mì Việt Nam.

Nhưng rồi không thấy đi nữa, mình hỏi thì Đầu đình bảo: Thôi, con ăn sáng ở trường được rồi bố. Với con, vị mì nào cũng ngon cả mà...

Có cái đồng hồ đeo tay hồng, mình giục mua. Nó lên mạng canh sale các thể loại, cuối cùng mua một cái giá... 15 đô.

Mình trách, sao con không mua cái tôn tốt mà dùng.

Nó bảo, xem giờ là được bố ơi. Quan trọng là mình làm gì với thời gian chứ không phải cứ ngồi canh cho thời gian trôi đi bố à...

Mấy hôm trước, trên đường về nước nghỉ hè, nó kéo kẹt kéo cái va li hồng khóa về nhà bác Chung ở New York. Bác Chung kể chuyện cái va li hồng với Áo vàng. Áo vàng nhờ bác mua cho nó cái vali mới. Nó thề thốt với Áo vàng: Con biết ở nhà mình còn ỏi va li nên mẹ bảo bác đừng mua tốn tiền mẹ nhé! Con sẽ mượn bác một cái để thay va li hồng, rồi về nhà lấy cái cũ mang sang dùng mẹ à...

Biết là nó tiếc tiền nên mình thương đứt ruột.

5. Ôi, Đầu đình ơi, “ông” cứ làm cho cái mớ lý thuyết mà tôi học được chả có cơ áp dụng.

Tiết kiệm thế nhưng khi cần mua quà cho Áo vàng, Đầu đình lại chẳng nề hà. Nó bảo, mua sắm gì gì gì cái gì tặng mẹ là con phải chọn loại đẹp nhất, tốt nhất, xịn nhất.

Nó còn đi cắt cỏ đến chai sần cả tay để lấy tiền mua biếu mẹ cái túi màu hồng đẹp long

lạnh.

... Nên nhìn nó, mình cứ thấy... bóng mình.

Nên mình mới ngộ ra có những điều không chỉ là dạy dỗ. Nó lặng lẽ thâm thấu sang nhau, ngấm vào nhau, âm thầm mà mạnh mẽ.

Nên nhìn cái túi rủng rinh tiền xu mà nó cóp nhặt từ Mỹ mang về trong kỳ nghỉ hè, mình nhớ da diết chính mình.

Ấy là vào năm 35 tuổi, mình đập bỏ gian nhà lá dột nát để xây nhà mới sau nhiều năm trời dành dụm tần tiện. Mình mang cơ nghiệp là một “túi vàng” ra hiệu kim hoàn bán lấy tiền xây nhà. Chủ cửa hiệu là người quen thân nên không ngần ngại hì hụi ngồi đếm chỗ vàng. Đếm xong rồi phân loại. Vàng thành chỉ để riêng. Những phân, những li, những lát vàng bé xíu để riêng, luyện thành vàng miếng rồi mới cộng tổng. Cả thầy được hơn tám cây vàng.

Sở dĩ có rất nhiều lát, nhiều li vàng như thế trong tài sản của mình là vì từ cuối thời bao cấp, mình đã là hàng xóm thân cận của chú Khuê. Chú có nghề vàng gia truyền, chuyên thu gom quặng vàng của những người đi khai thác về luyện thành vàng nguyên chất để bán. Hàng ngày cứ cuối buổi chiều, mình sang phụ giúp chú. Chú thương nên cứ có ý dành những cám vàng bay ra trong quá trình tôi luyện cho mình gom lại. Những bụi vàng ấy bám trên bàn ghế, dụng cụ chế tác, góc ngách nhà cửa, quần áo, giẻ lau, thậm chí ở cả cống rãnh... Cứ vài tuần mình lại nhờ chú “hằm” giúp mình những “chiến lợi phẩm” thu được trong quá trình lau chùi, dọn dẹp thành những lát vàng nhỏ xíu mỏng mảnh... Đoạn trường thu gom và chế tác bụi vàng thành những sợi vàng tinh chất như thế thì cơ khổ trần ai. Cả người mình luôn trong tình trạng ám mùi a xít nồng nặc. Cái bệnh tức ngực, khó thở còn di hại đến bây giờ... Mình sẽ kể tỉ mỉ điều này trong một bài viết khác...

Tích cóp nhiều năm rồi cũng được cả vốc tay vàng...

Lâu dần, chú Khuê coi mình như con. Đi sớm về khuya chú chú cháu cháu ân nghĩa vẹn tròn.

Giờ chú đã rời cõi tạm, viết ra những dòng này, mắt mình ầng ậng nước...

Bởi vậy mình tin, rồi Đầu đình cũng thế. Cũng biết chắt chiu, tần tiện, tảo tần. Cũng trân quý từng giọt mồ hôi của mẹ cha và của chính mình.

Và mình càng hiểu một điều giản dị rằng, trong mọi phương pháp, quá trình cha mẹ làm gương chính là phương pháp sống động nhất, giàu sức thuyết phục nhất.

Như Đầu đình nhà mình ấy, khi cầm những đồng tiền thấm đẫm mồ hôi nó đã biết nghiêng mình. Để thương bố mẹ, để thương mình, thương người và thương cả cuộc đời cần lao...

Phải vậy không, Đầu đình của Bó!

Mục lục

[Lời giới thiệu](#)

[PHẦN 1: THƯƠNG NGÀY XA VẮNG](#)

[Tự hát](#)

[Nói với con](#)

[Ở nhà một mình](#)

[Sách và mẹ](#)

[Lời... mẹ phê](#)

[Một cách hiểu về giáo dục sớm](#)

[Ước mơ mẹ](#)

[Ngôi nhà và đưa con](#)

[Chuyến bay](#)

[Hành trình yêu thương](#)

[Dạy học tích hợp](#)

[Bố là bố thôi](#)

[Bình yên con hát](#)

[Con trai](#)

[Cùng nhau](#)

[Nói với con về tình yêu](#)

[Dạy con bằng trải nghiệm](#)

[Dạy con từ những điều giản dị](#)

[Áo vàng và Đầu đình](#)

[Bay lên mơ ước](#)

Để con biết nghiêng mình

PHẦN 2: THƯƠNG ĐÊM THẬT GẦN

Biết ra sao ngày sau...

Nam ơi và mẹ ơi

Trái tim mẹ

Ngoái nhìn

Chàng trai vụng về

Nỗi lòng mẹ

Tình yêu đầu đời

Ngộ nghĩnh trẻ thơ

Hoàng tử bụng bự của mẹ

Em về nhà

Giọt nắng

Một tháng yêu thương

Giữ mãi môi cười nghe con

Ấm áp những tin yêu

Ký ức tươi ngần

Làm bạn với con

Giọt sương trong ban mai tinh khôi

Hò hẹn với an yên

Lời giới thiệu

*Mẹ viết bài nhanh như máy
Một loáng đã xong một bài
Viết xong chẳng bao giờ nhớ
Rằng mình đã viết chi chi.*

*Mẹ toàn kể chuyện nuôi con
Từ khi con còn trứng nước
Câu nào cũng rưng nước mắt
Vì mẹ nhớ con thật nhiều.*

*Mẹ cũng gửi bao lời khuyên
Cho các ông bà bố mẹ
Rằng yêu con cần đúng cách
Để con khôn lớn nên người.*

*Văn mẹ nhẹ như nụ cười
Đọc rồi đọc thêm đọc nữa
Trông như hoa rơi trên nắng
Bồng bênh mà lăm băng khuâng.*

*Bố viết thì lâu thật lâu
Bài thì dài sao dài quá
Lạch cạch trên cái iPad
Thức đêm cặm cụi một mình.*

*Bố kể những câu chuyện tình
Ngày xưa ngày xưa xa lắc
Yêu thương chất chồng như núi
Lại cũng tràn đầy như sông.*

*Bố nói chuyện về người dưng
Mà sao quá chùng ám áp
Hình như trong trái tim bố
Thế giới là chung một nhà.*

*Rồi bố kể chuyện gần xa
Thực hư ảo mờ đủ cả
Cũng rưng rưng tràn nước mắt
Cũng sâu lắng đến tận cùng.*

Văn bố như cuộc rong chơi
Của bao cụm từ độc đáo
Chắc tra từ điển... toét mắt
Mà chả tìm thấy bao giờ.

Cứ thế những dòng văn thơ
Của bố mẹ lành như suối
Cho con tràn đầy ấm áp
Viết thành “Khúc hát thương nhau”.

Xin hãy đọc sách thật lâu
Đọc sau cả từng con chữ
Để thấy tim mình đang ấm
Thương yêu cho khắp mọi nhà.

ĐỖ NHẬT NAM

Phần 1

Thương ngày xa vắng

Tự hát

Nhiều bà mẹ thường hay hỏi mình đã dùng những phương pháp giáo dục nào dành cho Nam.

Mình thường suy nghĩ rất lâu.

Bởi thực ra, mình cũng... không biết chính xác câu trả lời.

Khi Nam còn nhỏ, cũng như nhiều bà mẹ, mình thường hoang mang, đắn đo trước rất nhiều phương pháp giáo dục. Rồi học theo người này người kia. Rồi đọc sách này sách kia. Rồi áp dụng phương pháp này, phương pháp kia.

Nói chung cũng “tung tóe” cả.

Nhiều khi con ngủ mà mẹ vẫn trằn trọc mãi không thôi bởi ý nghĩ liệu mình có “bỏ lỡ” giai đoạn nào của con không? Mình có gì sai sót không?

Đã thế lại còn rất “sân si”. Thời kỳ mang thai con, mỗi lần đi khám định kì, thấy con ở mức “cao cao” là sung sướng mà con tụt hạng một tẹo thôi là ỉu xiu.

Rồi trong thời kỳ con còn trứng nước, khi ra đường, hễ thấy ai bế trẻ cũng hỏi: Bé được mấy tháng rồi ạ. Hỏi chỉ để nháy mắt với em bé một cái nhưng trong đầu thầm nảy ra một phép ước lượng xem con mình bằng ấy tháng có “to” như vậy không.

Như thế được một thời gian thì mình thấy... mệt mỏi.

Và bắt đầu chiến dịch “dọn dẹp” lại bản thân.

1. “Dọn dẹp” bản thân là tự tĩnh tâm, tự vui với những gì hai mẹ con làm được, dù chỉ là một xíu xiu.

Hôm trước đọc sách con không nghe. Hôm sau con dừng lại 5 phút thôi để nhìn mẹ khi mẹ đọc là đã thấy: A, mình làm được rồi.

Hôm trước con bốc đồ ăn rồi... quăng đi. Hôm sau con biết đưa tay cầm đồ ăn lên gần miệng, mẹ cũng thấy hi hả vô cùng.

Cứ thế, mình tự làm vui mình bằng những thay đổi của con, nhỏ như móng tay thôi.

2. “Dọn dẹp” bản thân nghĩa là không quá quan tâm đến những lời “bình luận” của người xung quanh, không còn đau khổ mỗi khi nghe nói: Dạy con kiêu gì thế? Sao phải hiện đại thế? Sao không thương con à?...

Không còn vật vã vì “đấu tranh” giữa giữ dáng và đủ sữa cho con bú. Kệ đi, miễn thấy mình khỏe mạnh, thơ thới là được.

3. “Dọn dẹp” bản thân nghĩa là học phương pháp nào đó chỉ theo TINH THẦN của phương pháp ấy. Vì thực ra mình cũng đâu có đủ điều kiện và thời gian để áp dụng triệt để.

Điều quan trọng nhất là biết con mình thích gì.

4. “Dọn dẹp” bản thân nghĩa là thấy mẹ “mạnh” nhất, “giỏi” nhất ở điểm nào thì cứ dùng những điều đó để truyền dạy cho con. Không nhất thiết phải máy móc làm theo những điều mà bản thân còn thấy lơ mơ.

Thế nên, mình toàn dạy Nam những bài hát mà mình thích ời là thích khi còn bé.

Mình ngẫu nhiên hát cho con nghe những: *Em đi giữa biển vàng/ Nghe mênh mang trên đồng lúa hát*. Rồi chuyển sang: *Hạt gạo làng ta, Em đi đưa cơm cho mẹ đi cày, Đi học...*

Và mình tự sáng tác những câu chuyện nho nhỏ, xinh xinh. Nam cũng thích những câu chuyện đó nên mình cứ để chúng chảy tràn đầy suốt tuổi thơ con.

Mình dạy Nam đọc đồng dao, chơi các trò chơi như tập tâm vòng, ô ăn quan, xúc xắc xúc xê. Những cái này hồi nhỏ mình chơi cừ lắm nên dạy lại dễ ợt.

Cứ thế, mình “buông bỏ” bớt những điều lo lắng, băn khoăn và làm những gì mình thấy thoải mái, tự nhiên. Luôn kiên nhẫn “từng bước nhỏ một”, thực hiện theo đúng thời gian biểu, giúp con tìm thấy sự hứng thú trong mọi công việc “có chủ đích”.

Và bỗng thấy Nam vui hơn hẳn.

Khi con đến tuổi đi học, mình cũng vẫn có ý thức tự “dọn dẹp” bản thân như thế: Không học thêm, không trường chuyên lớp chọn, không bài tập nâng cao (nếu con không thích), không so bì điểm số, không mắng mỏ.

Truyện thông ưu ái quá mức khi hay gọi Nam là “thần đồng”. Trời ơi, “thần đồng” sao được khi đi học lớp 1, trong khi các bạn biết viết nhoay nhoáy, Nam vẫn loay hoay với những con chữ đầu tiên. “Thần đồng” sao được khi thi thoảng có kì thi, các bạn toàn được điểm 9, điểm 10, Nam lẹt đẹt với điểm 5, điểm 6. “Thần đồng” sao được khi nhiều bài văn cô không chấm vì cô bảo viết lan man quá, nhiều bài tiếng Anh cô bảo sai ngữ pháp tùm lum. Và “thần đồng” sao được khi mỗi kì thi chuẩn hóa tiếng Anh quốc tế, để đạt được số điểm như mong muốn, Nam thường thi đi thi lại, ít nhất hai lần.

Hôm trước, cô giáo dạy Nam lớp 2 đến nhà chơi. Hai chị em ngồi nói chuyện với nhau rất lâu, ôn lại những kỉ niệm hồi Nam còn nhỏ xíu. Cô bảo, chị ơi, em thích nhất ở Nam là lúc nào con cũng tìm ra niềm vui trong học tập, lúc nào cũng tràn đầy mơ ước. Nhiều khi đến lớp mệt nhoài, nhìn xuống lớp bắt gặp khuôn mặt con tươi rói, rạng rỡ là em như thấy

có thêm động lực.

Mình coi đó là một lời khen, giá trị hơn nhiều danh xưng “thần đồng”.

Và mình cứ thăm “tự hát”, có phải để có được điều đó một phần là do bố mẹ đã cố gắng để “dọn dẹp” mình không?

Mình cũng... chưa có câu trả lời.

Nói với con

Hiện nay, một số trường phổ thông có sử dụng “sổ liên lạc điện tử”. Mình có quen một em học sinh. Em nhỏ này thường cho mình xem “cuốn sổ” đó. Tuy nhiên, loại sổ này chỉ dùng cho việc báo những tin tức đại loại như: đóng tiền học, lịch tham quan và đặc biệt là báo về việc học sinh thiếu bài.

Vậy nên, cuối buổi chiều, ám ảnh nhất đối với em là khi thấy tin nhắn gửi đến từ nhà trường. Vì như thế có nghĩa là: Con đã thiếu bài. Và sau đó là những cơn giận dữ của bố mẹ.

Em kể với mình: Bạn lớp trưởng kiểm tra bài của con cô ạ. Khi thấy con thiếu bài, bạn báo cho cô giáo. Cô gửi thông tin cho bố mẹ thông qua loại “sổ” này. Vì thế, có hôm bị ghi sổ, em sợ đến nỗi tan học không dám về nhà.

Mình nghe xong, tự nhiên thấy lo lắng quá.

Có bao nhiêu em sợ việc học, sợ việc đến trường vì những kiểu liên lạc thế này.

Bởi sự giao tiếp giữa nhà trường và phụ huynh sao chỉ đơn giản và lạnh lùng đến thế. Có ai nói với cha mẹ về việc con học ở lớp vui thế nào, đã chơi với bạn bè ra sao, đã có những cố gắng gì so với chính bản thân con. Có ai giúp cha mẹ hiểu những nguyên nhân khiến con thiếu bài, khiến con không ghi chép đầy đủ. Có ai ghi nhận những thành công khác của con ngoài việc học như: Nhật hộ bạn cây thước, cái bút, cố gắng chạy nhanh trong giờ thể dục, dám xung phong hát trước lớp...

Có ai...

Nếu như con cái đã tự khép mình trong vỏ bọc của sợ hãi và lo lắng vì không tìm được tiếng nói chung với cha mẹ thì làm sao có được những chia sẻ, đồng cảm.

Vậy nên, trước khi nhờ đến những cách “liên lạc” điện tử, mỗi cha mẹ hãy cố gắng để hiểu và khích lệ con.

Việc làm này nên được thực hiện từ khi con còn rất nhỏ, để không chỉ con mà chính bố mẹ cũng “học” cách trò chuyện với con cho hiệu quả.

Mình không dám chắc những gì mình làm với con là đúng, mình viết ra để mọi người cùng tham khảo:

1. Khi khuyến khích con thực hiện những công việc mà con chưa thực sự thích, mình hay dùng mẫu câu: Nếu... thì...

Nếu em làm giúp mẹ việc nhà thì mẹ sẽ rất vui.

2. Tích cực hỏi ý kiến con và cho con lựa chọn: Dùng mẫu câu: “giữa... chọn”.

Giữa cái áo màu xanh và cái áo màu vàng, em chọn cái nào.

3. Khi đề nghị con làm việc gì đó thuộc về quy ước giữa hai mẹ con từ trước, mình hay dùng “muốn” thay cho “phải”, “cần”. Cố gắng nói đơn giản, ngắn gọn.

Mẹ muốn em thu dọn đồ chơi.

Ngược lại mình cũng thường hỏi con: *Em có muốn mẹ...*

4. Tích cực dùng các cụm từ biểu đạt cảm xúc: *Mẹ rất vui; Mẹ tự hào; Mẹ thật hạnh phúc; Mẹ thấy hài lòng...*

5. Khi ở cạnh con, đi chơi cùng con, thường xuyên dùng các cụm từ khuyến khích con nói: *Hãy kể; Hãy miêu tả; Hãy tường thuật lại; Hãy cho mẹ biết; Hãy giúp mẹ hiểu; Hãy tìm thông tin giúp mẹ; Hãy đặt những câu hỏi cho mẹ nếu con muốn biết...*

6. Khi muốn con dừng lại một công việc gì đó mà con đang thích để chuyển sang công việc khác, mình thường cùng con xem xét, đánh giá một chút về công việc con đang làm rồi mới nêu đề nghị của mình: “Còn bây giờ thì...”.

Ví dụ, con xem thích xem ti vi, mình muốn con tắt. Mình sẽ ngồi xem cùng con khoảng ba phút rồi hỏi: *Con đang xem gì vậy? Con thích vì sao? Sau đó mẹ sẽ nói: Ừ, mẹ thấy cũng hay nhưng mẹ nghĩ đã đến lúc tắt ti vi được rồi. Và bây giờ thì con đi học bài nhé!*

7. Khi con mắc lỗi, mình nhìn thẳng vào mắt con, nghiêm nghị nói: *Mẹ không vui; Mẹ không hài lòng... nhưng mẹ tin...*

8. Luôn dành một khoảng thời gian để con kể chuyện trường lớp và bắt đầu bằng: *Hôm nay có gì vui?... Mẹ sẵn sàng lắng nghe... Mẹ rất muốn biết... Mẹ rất thích được tìm hiểu... Mẹ muốn được “đi học” cùng em...*

9. Trẻ con cũng có những nỗi buồn của chúng. Hãy ở bên cạnh và an ủi: *Mẹ thực sự lấy làm tiếc... Mẹ rất hiểu... Mẹ rất chia sẻ... Rồi mọi chuyện sẽ ổn thôi... Mẹ “cực” là em sẽ biết cách giải quyết...*

10. Hãy trao thêm “quyền lực” cho con bằng việc hỏi ý kiến: *Con thấy thế nào? Con có ý tưởng gì không? Con có cách giải quyết nào không...?*

Đây chỉ là một vài gợi ý dựa trên kinh nghiệm của cá nhân mình. Trong thực tế, việc giao tiếp với con sẽ diễn ra “muôn hình vạn trạng”, khi nào bố mẹ tin rằng, mình thực sự vì hạnh phúc của con, vì sự tự tin của con, vì tôn trọng con thì chắc chắn sẽ tìm được cách thích hợp nhất.

Mình tin tưởng!

Ở nhà một mình

Nam chỉ đi học mẫu giáo ở trường một thời gian ngắn, còn lại thì ở nhà. Những ngày ở nhà, thông thường con học theo thời gian biểu mà mẹ đã sắp xếp (cái này mình đã chia sẻ) còn lại cũng có một số ngày “đặc biệt”. Gọi là ngày đặc biệt vì hôm đó Nam sẽ được tự chơi và “học” những gì mình thích. Tất nhiên là có sự gợi ý của mẹ. Mình chia sẻ những trò chơi mà mình hay “gạ” con để con chơi nhé:

1. Thành lập ban nhạc: Ban nhạc của Nam bao gồm con và các bạn đồ chơi mà con thích. Ban nhạc sẽ tự tổ chức tập luyện để ra mắt một buổi biểu diễn phục vụ bố mẹ. Mọi thứ, từ trang trí sân khấu đến chuẩn bị nhạc, đều do Nam tự “đạo diễn”. Mình cũng hay gợi ý, ví dụ sân khấu sẽ làm ở đâu, trình bày ra sao, rồi micro, rồi quần áo, đạo cụ... Nam tất bật chọn bài rồi tìm cách thể hiện cho hấp dẫn. Vì “khán giả” là bố mẹ nên cũng khó tính lắm. Sau buổi “công chiếu”, con sẽ nhận được những góp ý nhiệt tình, thẳng thắn. À, mà Nam cũng cần phải có công cuộc “truyền thông” nữa, ví như dán quảng cáo, bán vé... Tiền bán vé được tính bằng đơn vị “ô tô”. Hồi đó Nam thích ô tô đồ chơi, loại bé tí xíu. Nếu con thuyết phục được khán giả hài lòng thì có thể mua tặng một hoặc hai ô tô đồ chơi. Vì thế, Nam rất hứng thú.

2. Nghĩ ra các loại nhạc cụ: Mình biết Nam ở nhà cũng có lúc cảm thấy sợ vì xung quanh vắng lặng, vì thế mình khuyến khích con tìm hiểu xem các vật quanh mình phát ra tiếng kêu thế nào. Nam có thể dùng tay hoặc dùng đồ vật khác để gõ. Nhưng vấn đề là sau khi nghe xong, con phải ghi nhớ vì lúc về, mẹ sẽ hỏi bất chợt và kiểm tra xem có đúng như con mô tả không. Việc làm này, theo mình rất tốt để rèn kỹ năng lắng nghe của trẻ.

3. Gắn tên lên đồ vật của mình: Chẳng hiểu sao Nam thích trò này nhất. Đơn giản lắm, mình để tập giấy note ở nhà và dặn Nam tìm xem có những đồ vật nào của mình thì gắn tên mình lên đó. Thế là con sẽ “truy tìm” đồ vật một cách tích cực. Mình nhớ hồi ấy Nam chưa biết viết tên con, toàn ghi ngược. Tuy nhiên buổi chiều về, nhìn thấy cả nhà bay phấp phới những tờ giấy màu vàng, cũng vui mắt lắm. Điều này giúp trẻ ý thức được về việc giữ gìn đồ đạc của mình đồng thời nhớ được vật dụng nào thì để ở đâu.

4. Làm con dấu từ các loại củ, quả: Trò này thì thích thôi rồi. Mình để sẵn những thứ củ, quả đã gọt sẵn như củ cải, khoai tây, lê, táo, cà rốt... và một vài lọ màu. Nam có thể dùng dao nhỏ (loại dao như kiểu dao đồ chơi, có thể cắt được những vật mềm mà không gây nguy hiểm) để cắt thành hình dạng mình thích, sau đó đổ màu ra khay, nhúng vào và in ra giấy trắng. Mình cũng khuyến khích con tạo ra một bức tranh. Tranh có thể in cả hình bàn tay, bàn chân. Lắm lem một tí nhưng mà vui lắm.

5. Trang trí bảng tin: Nhà mình lúc nào cũng có một tấm bảng, thường hay để “dự báo thời tiết”. Thi thoảng, mình khuyến khích con trang trí tấm bảng đó. Mình mua sẵn các hình sticker, Nam có thể dán theo ý tưởng nào đó của riêng con. Hoặc có thể vẽ, bôi màu... làm bất cứ điều gì mà mình thích. Mỗi lần đi làm về, mình đều khen ngợi và lắng nghe con trình bày về ý tưởng của mình. Thực ra đây cũng là một cách để con phát triển ngôn ngữ.

6. Tự làm một cuốn sách: Mình để sẵn giấy đã cắt có hình dạng khác nhau (hình vuông, hình chữ nhật, hình trái tim...) và khuyến khích Nam tự làm ra những cuốn sách hoặc truyện. Con sẽ đóng giấy, tự vẽ minh họa cho bìa cuốn sách. Bên trong, Nam nghĩ ra một câu chuyện gì đó. Vì con chưa biết chữ nên con dùng hình vẽ để thay thế. Vấn đề là lúc mẹ về, Nam sẽ kể cho mẹ nghe về cuốn sách của mình. Và tất nhiên “độc giả” mẹ sẽ “mua” sách rồi.

7. Tự làm những thí nghiệm đơn giản: Để giúp con làm thí nghiệm, mỗi ngày mình thường chuẩn bị sẵn những đồ khác nhau. Ví dụ, tìm hiểu xem thứ gì có thể tan trong nước, mình để sẵn các cốc nước, muối, hạt tiêu (chưa xay), đường, bột... và hướng dẫn Nam cách làm. Con chỉ cần ghi nhớ để miêu tả lại cho mẹ nghe về quá trình làm thí nghiệm. Thực ra, ở độ tuổi đó, những “kết luận” chưa phải là quan trọng nhất, mà quan trọng là quá trình con được khám phá, tự mình ngẫm nghĩ, tự mình trải nghiệm. Những thí nghiệm đơn giản này có thể tham khảo trên các sách dành cho lứa tuổi mầm non.

8. Tự làm ra đồ chơi: Đâu phải lúc nào mẹ cũng nghĩ ra trò chơi hoặc làm được đồ chơi cho con, có khi con tự nghĩ ra còn hay hơn cả mẹ. Mình thường giữ lại những vật dụng như: cốc nhựa, que đẽ lưỡi, que kem, ống hút... và khuyến khích Nam tự làm ra những đồ chơi

của mình. Trí tưởng tượng của trẻ con rất phong phú. Mình nhớ chỉ cần ba cây bút chì, Nam đã thiết kế một chiếc tên lửa vũ trụ bằng cách để hai cái bên ngoài bằng nhau, cái ở giữa quay ngược lại, cho dài vút lên. Sau đó dán chặt lại, trang trí bên ngoài, thế là thành “tên lửa” rồi. Hoặc cũng có khi, mình để các chai có vòi (các chai dầu tắm, gội sau khi đã dùng hết) đổ đầy nước vào sau đó chuẩn bị sẵn một ít bóng bay. Nhiệm vụ của Nam là bơm cho đầy nước vào quả bóng.

Mình thường dặn dò con là khi chơi xong phải nhớ dọn dẹp. Tuy nhiên, cũng “xác định tinh thần” là để con ở nhà, nhiều khi bước chân vào nhà mà ngỡ như bước vào “cái chợ”. Mọi thứ ngổn ngang, nước nôi, màu mè văng tung tóe. Nhưng không sao, hai mẹ con vừa dọn, vừa “nghiệm thu” những thành quả con làm được trong ngày cũng thú vị lắm. Con sẽ thật tự hào vì mình đã “lớn khôn” sau một ngày tự học tự chơi. Và mẹ cũng thấy mình thật thoải mái.

Trong thực tế, có thể giúp con muôn vàn trò chơi khác nhau. Nhưng điều quan trọng, để duy trì hứng thú và để con thấy việc chơi của mình là ý nghĩa, bố mẹ hãy “tương tác” với con. Ví dụ: Hỏi con về những trò con đã chơi, cách con đã làm, các sản phẩm mà con có được... Như thế con sẽ “chơi” mãi mà không chán. Mình rất thích câu này: Trẻ con chơi vô tình trong sự cố tình của người lớn. Có nghĩa là trẻ bị “dẫn dụ” vào việc học hoàn toàn thông qua những trò chơi.

Sách và mẹ

Sách dạy là khi cho con ăn, hễ con không muốn ăn thì mẹ đừng có ép. Ăn uống là bản năng, nếu thấy đói con sẽ tự khắc ăn.

Nhưng mỗi lần thấy con ăn ít mẹ lại lo lắng khôn nguôi, lại bắn khoăn tự hỏi: Con có mệt không? Con ăn ít thế rồi có “còm” đi không? Liệu đã đủ chất chưa nhỉ?

Sách dạy là không nên cho con xem ti vi nhiều. Rồi xem ti vi có thể hại mắt. Xem ti vi có thể ảnh hưởng đến hành vi của con. Hãy thay xem ti vi bằng các hoạt động khác.

Nhưng mà thi thoảng, có chương trình ti vi hay lắm. Mẹ cũng còn muốn sà vào ngồi xem cùng với con để được cùng nhau bình luận, cùng nhau cười rúc rích. Vì “sách” không hiểu được niềm vui khi có người ngồi cạnh, cầu cho con một cái hoặc nhìn vào khuôn mặt con bừng sáng khi xem đến đoạn hay.

Sách dạy hãy dành tối đa thời gian cho con. Khi chơi cùng con chính là khi con học. Con sẽ gắn kết hơn với mẹ. Mẹ và con sẽ hiểu nhau hơn.

Nhưng mẹ thì phải đi làm đến tối muộn. Về nhà lại com com nước nước. Đến khi mẹ xong việc thì cũng là khi mắt con gập gờ buồn ngủ. Vì “sách” không biết, nếu mẹ ngừng làm việc, cũng có nghĩa là nhà mình chẳng có đủ tiền trang trải hàng ngày.

Sách dạy phải để cho con trải nghiệm, đau đớn cũng được, bầm dập xây xước cũng không sao. Có qua trải nghiệm con mới lớn khôn lên, mới không sợ khó khăn, không sợ thất bại. Con sẽ mạnh mẽ và chắc chắn con sẽ làm được.

Nhưng mẹ thót ruột mỗi lần con cầm dao. Cái bàn tay non nớt thế, cứa vào một cái thì sẽ đau mất mấy ngày và có vẻ như người đau hơn là... mẹ. Rồi đường sá đông thế, con đi ra ngoài có an toàn không? Rồi tình hình an ninh bất an thế, nhờ mà ai “lừa”, ai “bắt” thì sao.

Sách dạy đừng ép con học nhiều. Hãy để con tận hưởng tuổi thơ, để con được chơi thỏa sức, có như thế con mới được là chính con, được vùng vẫy trong sáng tạo, trong khao khát và đam mê.

Nhưng con không có bằng điểm tốt, con khó mà thi được vào trường tốt. Ở các trường ấy riêng điểm ưu tiên cho bạn có học lực giỏi đã chiếm phần nhiều...

Sách...

Và mẹ...

Có nhiều điều mẹ chưa làm được theo sách. Có nhiều điều khác biệt giữa mẹ và sách.

Nhưng mẹ vẫn tin, không vì thế mà con thôi lớn lên mạnh khỏe, lành lẽ, có đam mê, có chí khí. Mẹ sẽ xem sách bằng lý trí và nuôi con bằng cả trái tim của mẹ. Mẹ sẽ không ngừng đọc sách, đôi khi chỉ để thấy, mình đã “sai” thế nào và dặn lòng cố gắng đổi thay. Mẹ mang tinh thần của “sách” vào trong từng bữa ăn, giấc ngủ để biết mình đã yêu con đến nhường nào. Và con rồi sẽ hiểu mẹ, đúng không con.

Chiều nay, mẹ đọc một cuốn sách đại ý nói rằng, khi nuôi con đừng đặt kì vọng quá nhiều vào con.

Nhưng mà mẹ, mẹ vẫn không ngừng âm thầm nuôi hy vọng về một tương lai đẹp đẽ cho con.

Bởi nếu không thế, ai sẽ dắt mẹ qua những ngày dài thăm thẳm và những đêm sâu thật sâu...

Lời... mẹ phê

Hôm rồi một em học sinh cũ nhắn tin cho mình hỏi, cô ơi, em Nam học bang nào? Em cũng đang học ở Mỹ, khi nào có dịp em sẽ ghé qua thăm Nam.

Mình nói, vậy thì quý quá em à. Ồ mà em học cô khóa nào, lâu chưa vậy? Em trả lời: Cô ơi, em học cô gần hai mươi năm rồi. Điều em nhớ nhất ở cô là gì cô biết không. Là học bạ cô viết cho em. Cô nhận xét tỉ mỉ về việc học, trong đó có câu: *Cô tin chắc em có khả năng tiến xa trên con đường học vấn...* Cô ơi, mẹ em đã photo lời phê đó và giữ lại trang học bạ. Mẹ làm vậy như một sự khích lệ em cô à. Nên em rất nhớ cô...

Rồi mình ngồi bàn thân...

Hồi đó, mình còn trẻ lắm, cũng chưa tích lũy được nhiều kinh nghiệm dạy học. Thực ra mình làm những điều đó bằng cảm tính. Nhưng mình luôn tin, những “lời phê” của giáo viên có tác động rất nhiều đến học sinh.

Mình hay nghĩ ngợi trước những bài cô giáo phê “Tạm được”. Thế nào là “Tạm được”? Đọc xong mình cảm thấy, nếu ít có chí tiến thủ đứa trẻ sẽ tặc lưỡi cho bài kiểm tra vào ngăn bàn và quên ngay, khỏi cần phải nghĩ ngợi.

Mình hay buồn trước những lời phê chỉ vắn vện một từ: “Ấu”, “Kém” hoặc “Lạc đề”.

Nhưng mình rất vui trước những lời phê như: *Con có ý tưởng sáng tạo; Cô tìm được sự đồng cảm trong bài làm của con; Bài viết của con khiến cô có thêm niềm vui cho nghề dạy học...*

Mình cũng rất biết ơn nếu là những lời phê tuy chê nhưng vẫn “mở đường”: *Con nên suy nghĩ kĩ hơn nữa... Con cần thận trọng hơn... Cô nghĩ là con sẽ cố gắng hơn ở những lần sau...*

Tuy nhiên, mình cũng rất thông cảm với công việc của các thầy cô giáo. Lớp học đông, quá nhiều áp lực, quá nhiều gánh nặng, thầy cô xoay như chong chóng...

Vậy nên, lúc ở nhà, mình hay “chơi trò”: Mẹ nhận xét những bài Nam tự làm. “Công thức” cho những lời nhận xét của mình là:

Nhận xét về quá trình làm bài của con + Nhận xét về cách trình bày + Nhận xét về nội dung + Những điểm tiến bộ của con so với bài trước + Cảm nghĩ của mẹ.

“Gia vị” cho những lời nhận xét có thể là: Một chút bông đùa + một chút cần nhắc + một chút có vẻ “ghen tị” vì con làm được mà mẹ thì không + rất nhiều tin tưởng, hy vọng.

Và thế là sẽ có được những “Lời nhận xét” kiểu như:

“Hôm nay em làm bài tập trung hơn, ngay cả khi bị muỗi đốt. Em trình bày bài khiến mẹ tưởng như loài người có thêm một hệ chữ khác mới ra đời vì khó đọc quá. Tuy vậy, đọc xong mẹ vẫn thấy được những điều mới mẻ, thú vị ở các chi tiết sau... Nên mẹ rất cảm ơn em. Thực ra, hồi bằng tuổi em, mẹ chưa có được sự sâu sắc như vậy. Mẹ tin nếu lần sau em trình bày đẹp hơn thì đó sẽ là những bài làm rất đáng tự hào của cả em và mẹ”.

Hoặc chê mà vẫn vui, ví như: “Mẹ nghe nói, khi đứng trước tình yêu, thường trí thông minh bị giảm sút. Nên mẹ đoán là em đã rất “yêu” bài tập này đúng không?”.

Có những khi khích lệ: “Mẹ rất dở tiếng Anh. Mỗi lần thi trắc nghiệm tiếng Anh, mẹ toàn làm xong trước cả khi... phát đề vì mẹ đoán mò. Trong khi bài khó mà em vẫn làm được đúng tới hơn 90 câu thế này là mẹ rất “gato” với em đó. Hãy tiếp tục làm cho mẹ trở thành một bà mẹ xấu tính nhé”.

Kiểu như thế, toàn những “lời phê” khiến con bật cười và thường lưu lại rất lâu để... ngắm nghía. Vì ngoài lời phê mình còn dán thêm rất nhiều hình sticker nữa.

Và mình cũng khuyến khích Nam “tự phê” nữa. Cứ khoảng hai tháng một lần, Nam sẽ đem những bài mình đã từng làm thêm ra và chấm lại, sau đó “bút phê”. Nam thường rất ngạc nhiên vì không hiểu sao có lúc mình lại có thể làm bài “í ẹ” đến thế. Nhìn lại để đi tiếp trong niềm vui. Mình nghĩ đó là việc nên làm.

Thực sự những điều đó không mất nhiều thời gian. Vì đánh giá bằng “lời phê” nên cả quá trình Nam học, mình chỉ lặng lẽ quan sát chứ không bảo bài, không giải đáp. Nam phải thực sự nỗ lực để tự làm và chờ đợi mẹ “phê”.

Mình tin những việc nho nhỏ đó sẽ làm cho con yêu thích việc học. Nhờ thế con sẽ cảm thấy ấm áp biết bao vì có mẹ đồng hành.

Viết đến đây mình bỗng nhớ một buổi sáng mùa đông hồi Nam học lớp 5. Hôm đó mình đưa con ra chờ xe để đến trường. Gió lạnh, mình ôm con vào lòng và lẩm nhẩm ca khúc *Lời mẹ ru* của Trịnh Công Sơn: *Thuở mẹ ru/ Mẹ ru con ngủ/ Con ngủ trên mây.../ Rồi một mai con đã lớn khôn rồi/ Con thổi thơ ấu í í à/ Mẹ rời thật mau/ Mẹ rời chiêm bao...* Bỗng nhiên thấy Nam dụi đầu vào áo mẹ, mắt đỏ hoe. Em bảo, mẹ ơi bài hát nói những đứa con đừng quên lời ru của mẹ, nhưng với em, em sẽ không bao giờ quên cả những “lời phê” của mẹ nữa. Sau này đi xa, em rất nhớ...

Mình không biết, khoảng thời gian đó, con đang âm thầm chuẩn bị cho việc sẽ du học xa nhà...

Khi ấy, chỉ thấy lòng trào lên niềm thương yêu...

Và thấy, hóa ra việc trao niềm tin, tình yêu đâu có khó lắm đâu. Nam à!

Một cách hiểu về giáo dục sớm

Thực sự mình rất ít khi tranh luận trên Facebook về việc gì đó. Có thể do tính mình như vậy.

Và có thể bởi mình thấy Facebook cũng như cuộc đời, người thế này, người thế kia, mỗi người một quan điểm.

Nhưng hôm qua đọc một bài báo bàn về vấn đề liên quan đến giáo dục sớm thì mình hơi giật mình.

Trong bài báo đó, tác giả cho rằng, trẻ con không cần giáo dục sớm. Nhiều bà mẹ hơi quá khi cứ áp dụng dạy con thông minh kiểu Nhật. Cần cho trẻ chơi, tận hưởng tuổi thơ, dạy yêu lao động, dạy tự lập và lên 6 tuổi mới cần dạy học chữ.

Có điều mình hoàn toàn nhất trí là khi trẻ 6 tuổi hãy dạy chữ cho con. Vì bản thân mình cũng đợi con 6 tuổi mới làm việc này.

Tuy nhiên đọc xong, mình vẫn thấy có chút bần thần.

Hình như nói như thế có thể gây hiểu lầm.

Giáo dục sớm có gì sai? Theo mình, nó chỉ sai khi bị “tiểu học hóa”. Nghĩa là bạn đem những thứ đáng ra sẽ học ở tiểu học để dạy con khi con chưa đến tuổi. Còn nếu bạn kiên nhẫn dành thời gian chuyện trò, dạy con các trò chơi tư duy, dạy con khả năng quan sát, dạy con ghi nhớ từ những việc bé nhỏ hàng ngày, dạy con “kết bạn” với sách, yêu con chữ... thì mình nghĩ sẽ rất tốt. Và suy cho cùng, việc dạy trẻ yêu lao động, tự lập cũng là một trong những nội dung của giáo dục sớm. Mình thích cách dạy con, cách “giáo dục sớm” của người Nhật bởi sự điềm đạm, giản dị, chừng mực. Bản thân mình cũng đã cố gắng học theo. Nên nếu có ai đó áp dụng các phương pháp dạy con thông minh của các bà mẹ Nhật thì có gì sai không? Mình nghĩ là không. Nó cũng chỉ sai khi bạn quá cứng nhắc áp dụng mà không cân nhắc tới bản thân trẻ, tới hoàn cảnh và môi trường sống ở Việt Nam.

Còn nữa, bạn để ý quan sát những cuộc trò chuyện của đứa trẻ dưới 6 tuổi sẽ thấy: Nếu được khuyến khích và khơi gợi, hầu hết chúng sẽ biết tìm nguyên nhân và giải thích những vấn đề đơn giản. Trẻ biết bảo vệ quan điểm, thậm chí biết dự đoán được hậu quả từ những việc chúng đã trải nghiệm... Đó chẳng phải khởi nguồn của tư duy logic sao? Sao cứ phải đợi trẻ đến tuổi tiểu học mới dạy.

Nên mình thực sự e ngại với kiểu nhận định rất chắc chắn của một cá nhân nào đó về những điều chưa qua kiểm chứng, liên quan đến giáo dục.

Thực tế, mình cũng đã nhìn nhận lại bản thân. Nhiều khi những câu chuyện dạy con của

mình cũng còn phiền diện lắm. Những chia sẻ đó phần nhiều chỉ được kiểm chứng qua một “case study” duy nhất là con trai mình. Cho nên mình cũng chưa thực sự thấy được một cách toàn diện tính đúng sai của chúng.

Mình tâm đắc với nhận định: Một chiếc áo không vừa cho tất cả mọi người.

Vậy nên các mẹ ơi, cứ an lòng nhé, đừng hoang mang dao động khi thấy người này nhận định thế này, người kia nhận định thế kia. Hãy lắng nghe con mình. Bởi mục đích cuối cùng của việc học là làm cho đứa trẻ tốt hơn chính nó của ngày hôm qua. Ngoài các phương pháp của khoa học, có một phương pháp ưu việt, đó là phương pháp của “Trái tim mẹ”.

Tất cả chỉ là gợi ý thôi các bạn ạ. Kể cả những gì mình viết!

Ước mơ mẹ

Một đôi lần mình đọc đâu đó những ý kiến đại loại như: Đừng có mà mơ ước nhiều thế. Để cho con chơi đi. Muốn con làm thần đồng chắc. Rồi thậm chí kêu gọi: Các mẹ ơi, hãy ngừng mơ ước con trở thành thiên tài đi.

Thực ra mình rất hiểu dụng ý của người viết những dòng chữ đó. Nhưng mình tin không có bà mẹ nào khi nuôi con mà lại không có ước mơ.

Ước mơ có từ thuở bạn biết có một mầm sống trong cơ thể rồi đến khi bạn sinh con. Đứa bé nào khi ấy cũng mỏng manh, yếu ớt. Yếu ớt đến nỗi một con kiến cũng có thể bắt nạt được. Bạn rồi sẽ phải trải qua bao nhiêu gian khổ, bao nhiêu lần con ốm con đau, bao nhiêu lần bạn rơi nước mắt... Tất cả những khó khăn đó, người mẹ có thể bước qua, mình tin là vì có tình thương yêu, có niềm hy vọng và mơ ước.

Vậy những ước mơ dù lớn hay nhỏ, thì những kì vọng về con cũng đẹp lắm chứ. Nó sẽ chỉ “có vấn đề” nếu:

- Vì những ước mơ đó mà bạn ép uổng con, biến con thành “máy học”.
- Bạn tước đi tuổi thơ của con, để lỡ của con những cơ hội khám phá cuộc sống vì con còn phải thực hiện những ước mơ của chính bạn.
- Bạn áp đặt ước mơ của bạn lên mơ ước của con khiến con không còn có cơ hội thử thách đam mê, không được đi đúng con đường mình chọn, không được sống là con...

Còn nếu như ước mơ chỉ như một niềm vui, một động lực thì chúng cần thiết biết bao cho những tháng ngày mẹ mang nặng rồi đẻ đau, nuôi con từ “một bàn tay đầy hai bàn tay vui”. Phải không nào?

Vì đặc thù nghề nghiệp, mình có dịp làm quen với nhiều bà mẹ có những đứa con chẳng may bị khuyết tật, hay gặp vấn đề gì đó.

Tin mình đi, nếu làm mẹ của những đứa trẻ bình thường cực nhọc một thì khi làm mẹ của những bé như thế sẽ cực nhọc gấp trăm ngàn lần.

Không những cực nhọc, họ còn mang gánh nặng tâm lý.

Không phải người chồng nào, nhà chồng nào cũng hiểu và chia sẻ.

Và mình nghĩ, với những bà mẹ ấy, chính ước mơ là điểm tựa cho họ vịn vào và đi tới.

Họ mơ ước, y học sẽ tiến bộ hơn.

Họ mơ ước, bằng những nỗ lực không ngừng nghỉ, con của họ sẽ thay đổi dù chỉ một chút thôi, một chút thôi.

Và mình trân trọng những ước mơ ấy.

Cả mình nữa, mình cũng có nhiều mơ ước về con trai. Nhớ hồi nào con học toán cũng lẹt đẹt lắm. Thế mà một hôm cô giáo gọi điện báo: Chị ơi, dạo này Nam học toán tốt lắm, toàn nghĩ ra những cách giải bất ngờ. Mình đặt điện thoại xuống mừng hóm, nghĩ thầm, khéo mà sau này trở thành... Ngô Bảo Châu.

Vài hôm sau, bạn ấy lại trở lại với tình trạng học toán như cũ. Mơ ước “Ngô Bảo Châu” cũng lặng lẽ tan theo.

Đợt vừa rồi bạn ấy được trường chọn đi biểu diễn trong dàn nhạc tại nhà hát Carnegie Hall ở New York. Thế là mẹ lại mơ: Khéo mà thành nghệ sỹ. Hi hi!

Những mơ ước kiểu như thế chỉ để động viên mình, để thấy có nhiều con đường, nhiều cơ hội có thể đến với con. Và người mẹ hoàn toàn có quyền hy vọng.

Vì thế, nếu có bà mẹ nào thấy con vẽ giỏi mà mơ con thành họa sỹ tài danh, thấy con hát hay mơ thành ca sỹ, thấy con học toán giỏi mơ thành nhà toán học... thì cũng đẹp mà. Và bạn hoàn toàn có quyền chia sẻ những ước mơ như một hạt mầm niềm vui ấy cho con bạn, cho bạn bè mà không sợ bị coi là “tham lam” đâu. Thật mà.

Hôm nọ mình “phỏng vấn” bố Nam: Cún đã sắp sang tuổi 15 rồi, bố mơ ước điều gì về con sau này?

Bố Nam ngẫm nghĩ một hồi rồi trịnh trọng: Anh già lại yếu, nên anh chỉ mơ nhanh có... cháu nội.

Ôi trời!

Nhưng mà nghĩ cũng thấy thú vị phết.

Sống một cuộc đời tử tế, bình dị, hạnh phúc với gia đình nhỏ của mình, làm những gì mình yêu thích. Thế chẳng phải là cuộc sống đáng mơ ước hay sao.

Nam nhỉ!

Ngôi nhà và đứa con

Mười năm về trước, nhà mình chuyển đến ngôi nhà đang ở bây giờ.

Khi ấy, mình buồn lắm. Mình nhớ ngôi nhà cũ vốn vẹn có hai chục mét vuông nhưng đó là nơi đã chứng kiến lễ cưới của mình.

Ngày đầu tiên về nhà mới, khi đang dọn dẹp, mình bỗng nghe con trai nói với bố: Bố ơi, cửa sổ này nhìn ra cây hoa gì màu đỏ đẹp chưa kìa bố. Và cảm nhận nụ cười trong trẻo của hai bố con.

Khi ấy, mình bắt đầu “phải lòng” căn nhà này. Không phải vì nó đẹp mà vì ở đó có tiếng cười của những người thân yêu.

Ở lâu, mình nhận ra tình yêu đến từ những điều không hoàn hảo.

Cái cầu thang chật hẹp lại dốc đứng nên khi có người đi ngược chiều thì khó mà tránh khỏi đụng chạm. Mỗi lần như thế hai mẹ con lại cười rúc rích, gọi nhau là “hai con dê qua cầu”. Bữa ăn nào con cũng cười như nắc nẻ dọa mẹ: Con ăn nhiều, đi chật cầu thang, cho mẹ sợ luôn.

Cái tầng 4 vào mùa hè, nắng hấp từ mái tôn xuống nóng hằm hập. Nhưng để quần áo cứ một loáng là khô coong và đêm trăng nào cũng có ánh trăng rọi vào khe cửa yên lành.

Cái sân thượng bé xíu nên thay vì đặt nhiều chậu hoa, bà ngoại treo rất nhiều giò lan hồ điệp. Mỗi lần lên đó ngắm nhìn, mình lại nghĩ về cái tên mà bố mẹ đã âu yếm đặt cho. Và chính cái góc sân bé như bàn tay ấy lại tạo cảm xúc để Nam viết: *Em lớn lên từ góc vườn của mẹ/ Có bầu chim se sẻ hiền lành/ Có hoa dạ hương ướp đêm vào nỗi nhớ/ Có trăng thanh trong cốm dịu thu về...*

Cứ thế, mình gắn bó với những điều không hoàn hảo của ngôi nhà.

Vì nó cho mình cảm giác ngôi nhà đang “sống”.

Và cảm thấy nó là duy nhất, nó của riêng mình.

Mình chợt liên tưởng đến việc nuôi một đứa con. Sẽ chẳng có đứa con nào là “hoàn hảo”, đương nhiên như vậy.

Bạn thấy một đứa bé hơn hai tuổi đã có thể nói được cả câu, bạn ngẫm nghĩ: *Sao con mình mới chỉ biết có vài từ.*

Bạn thấy một đứa bé năm tuổi biết đọc rồi làm toán, bạn lo lắng: *Trời ơi, đứa nhỏ nhà mình chưa kịp học chữ nào.*

Nhưng bạn ơi!

Có thể con bạn chưa biết đọc nhưng nó thích đá bóng, thích xem phim hoạt hình và biết thơm mẹ mỗi khi bạn đi làm về.

Có thể con bạn chưa biết làm toán nhưng lại biết chạy đi mua cho mẹ củ hành khi mẹ nấu ăn lỡ bị thiếu gia vị.

Bạn cứ ngẫm nghĩ, bạn sẽ thấy rất nhiều điều hay.

Không cần so sánh với ai hết. Yêu con vì những điều không hoàn hảo.

Như cách mình yêu nhà mình, bạn yêu nhà bạn, yêu từng ngày.

Yêu trong sự bình an, trong trẻo.

Chuyến bay

Trên chuyến bay một mình từ Sài Gòn ra Hà Nội, mình lần lần quan sát hai mẹ con người khách ngồi cùng ghế. Bé gái khoảng chừng hơn 2 tuổi, xinh như một viên kẹo.

Bà mẹ còn rất trẻ, vừa lên máy bay, em bé chỉ vào cuốn tạp chí ở băng ghế phía trước và đòi nhưng mẹ gạt đi: Ngủ đi con!

Rồi áp mặt con vào ngực cho ti. Đứa bé ngo nguậy khó chịu đạp, la hét âm ỉ. Bà mẹ vẫn cương quyết cho con ngủ.

Rồi mình không quan sát nữa. Mà bắt đầu nghĩ ngợi vẩn vơ.

Quá khứ quay chậm về những chuyến bay của hai mẹ con mình. Những chuyến bay dài, từ Hà Nội vào Sài Gòn rồi sang Nhật, lại quay về, liên tục trong mấy năm.

Nhưng mỗi chuyến bay là thời gian để hai mẹ con học cùng nhau.

Khi Nam còn bé xíu, trước mỗi lần bay, mẹ đều giải thích: *Lên máy bay, ban đầu em sẽ thấy khó chịu một chút. Em phải nuốt nước bọt để khỏi đau tai. Em sẽ được nhìn ngắm mây bay và cũng có thể cùng mẹ chơi một số trò chơi thú vị nữa.*

Vì Nam hiểu rõ những gì mẹ nói nên không có cảm giác sợ sệt khi lên máy bay. Cứ vừa lên là tự động thất dây an toàn và ngồi yên.

Trên chuyến bay, bao giờ cũng có phần đọc sách.

Phải là cuốn sách gì con thích nhất.

Mẹ đọc cho con nghe, hỏi han lần lần và chỉ vào các hình vẽ. Trên máy bay không có điều kiện mang nhiều sách nên chỉ một cuốn thôi mà tận dụng tối đa. Vì ở trên máy bay có những điều mà có thể trong những tình huống bình thường mình chưa làm được.

Ví dụ, trong sách có hình con vẹt. Mình hỏi: Con gì đây con? À con vẹt. Con vẹt kêu thế nào nhỉ? Có giống con mèo không? Có giống con chó không? Con vẹt biết bắt chước tiếng người. Bây giờ con đóng giả làm con vẹt nhé, mẹ nói con bắt chước theo. Rồi, bây giờ đến lượt mẹ làm con vẹt. Cứ thế, chỉ một hình vẽ mà có rất nhiều chuyện để nói.

Còn nếu Nam không thích sách, có thể chỉ ra cửa sổ máy bay, nói chuyện về những đám mây, về sự kì diệu của trí tuệ con người khi nghĩ ra được những phương tiện có thể bay lên cùng với các đám mây. Chủ yếu là cho con thêm ước mơ và mơ mộng.

Kể cả khi không có sách cũng chẳng sao. Tận dụng luôn cuốn tạp chí trên máy bay.

Mình nhớ là các tạp chí đều có giới thiệu các mặt hàng bán trên máy bay. Ví dụ là cái ba lô in hình logo của hãng bay chẳng hạn, mình sẽ hỏi: *Em có ba lô đi học chưa nhỉ? Trong ba lô có gì? Ba lô có giống cặp sách không em? Em thích ba lô có hình gì?...* Rất nhiều câu hỏi với một đồ vật.

Và rồi đến chơi trò chơi.

Mình tâm đắc nhất với trò chơi: Thêm cho câu dài ra.

Ví dụ nhé:

Mẹ nói: *Tôi ăn.*

Nam nói: *Tôi ăn cơm.*

Mẹ: *Tôi ăn cơm với cá.*

Nam: *Tôi ăn cơm với cá với rau.*

Mẹ: *Tôi ăn cơm với cá với rau xanh.*

Nam: *Tôi ăn cơm với cá với rau xanh tươi.*

Mẹ: *Tôi ăn cơm với cá với rau xanh tươi ngon.*

Nam: *Tôi ăn cơm với cá với rau tươi xanh ngon tuyệt vời.*

Mẹ: *Tôi ăn cơm với cá với rau tươi xanh ngon tuyệt vời nhất trần đời.*

Nam: *Tôi ăn cơm với cá với rau tươi xanh ngon tuyệt vời nhất trần đời, ngon nhất quả đất.*

Mẹ: *Mẹ chịu thua rồi, câu dài quá, mẹ không biết thêm gì nữa đâu.*

Thế là Nam cười toe toét. Và lại tiếp tục những câu khác. Việc thêm câu như thế ngoài khả năng tận dụng vốn từ còn kích thích khả năng ghi nhớ nữa. Rất nhiều ích lợi.

Và đến khi con mệt, thiu thiu ngủ, mình sẽ ôm con vào lòng vừa vỗ về con, vừa đọc những câu thơ nho nhỏ do mình “bịa đặt”: *Cái chân xinh xinh/ Bàn tay bé xíu/ Cái bụng thơm tho/ Má tròn phúng phính/ Tóc mềm thơm mát/ Môi xinh hồng hào/ Ngủ đi mắt nào/ Mẹ yêu Nam lắm!* Đọc đến đâu lại dùng tay khẽ xoa vào đó. Cứ thế cho đến khi máy bay hạ cánh. Chả mệt tẹo nào.

Mình kể chuyện này chỉ để nói: Bất cứ lúc nào mẹ cũng có thể sẵn sàng dạy con. Dạy con không có nghĩa là phải ngồi xuống bàn thành giờ, thành buổi. Chỉ cần hai mẹ con đi cạnh nhau, trò chuyện với nhau là có thể tạo nên một bài học tuyệt vời cho các con. Thành thơi, vui vẻ.

Tất nhiên, không phải bé nào cũng sẽ hợp tác. Có bé sợ hãi, la hét, nghịch ngợm. Khi đó lại cần đến suy nghĩ của mẹ xem trò nào thì con mình sẽ hợp tác tốt nhất.

Bí quyết nằm trong tay các bà mẹ.

Để những em bé được “bay” qua các tầng mây.

Hành trình yêu thương

1. - Chị ơi, hôm qua Nam không làm bài tập Toán về nhà chị à. Em hỏi con là vì đề khó hay tại con không thích làm. Nam bảo: Cô ơi, không phải cả hai, chỉ vì con muốn vào mạng để đọc sách nên không còn thời gian làm bài.

- Ôi vậy hả, chị cảm ơn em đã thông báo. Chị sẽ nhắc nhở Nam em nhé.

- Mẹ ơi, sao em không mở được wifi nhà mình thế mẹ?

- À mẹ đổi password rồi em, password mới đây em này.

- Cái gì thế mẹ? Mẹ đùa em à?

- Không, mẹ không đùa đâu. Password là đề bài toán mà hôm qua em “quên” không làm đó. Em giải xong, kết quả chính là password luôn đó em à.

- Mẹ đúng là bà mẹ “bá đạo” đấy mẹ nhé!

2. - Mẹ ơi, mẹ mua giày cho em nhé. Mà phải hãng giày “xịn” đấy nhé. Hãng Nike em thích lắm mẹ à?

- Ủ, mẹ mua. Em thích hãng đó thật à, em đã đi giày của hãng này bao giờ đâu nhỉ?

- Cần gì phải đi mẹ ơi, em thấy các bạn trong lớp đi đẹp lắm mẹ ạ. Các bạn toàn dùng hàng xịn thôi.

- Ủ, thế hả em. Mà em ơi, ngày mai mẹ đi thẩm mỹ đấy.

- Khiếp, mẹ lại còn đi thẩm mỹ nữa. Thế mẹ định làm gì?

- Mẹ đọc trên báo, thấy nhiều cô gái đi thẩm mỹ nâng mũi, gọt cằm xong đẹp lung linh. Mẹ định đi thẩm mỹ... nào. Chứ dạo này mẹ hay quên lắm.

- Ái chà, mẹ cao tay đấy. Em biết thừa rồi, mẹ lại muốn nói nội dung hơn hình thức chứ gì, hii. Thôi, mẹ mua giày gì cho em cũng được.

3. - Mẹ ơi, em chán học lắm rồi. Cứ ngồi viết viết, chép chép chả có gì hay. Sau này khi học đến cấp ba, em sẽ nghỉ học một năm để đi khắp đó đây mẹ ạ.

- Thế cơ á, cho mẹ đi cùng nhé.

- Vâng, tất nhiên rồi mẹ. Mà mẹ ơi, bây giờ em nghỉ học, mẹ chơi cùng em nhé. Chơi một mình chán lắm.

- Ừ, chơi một mình chán thật. Nhưng em đợi mẹ nhé. Mẹ đang làm dở việc một chút.

- Mẹ làm gì thế mẹ, có lâu không?

- À, chả là kể từ lúc em tuyên bố chán học, phần mềm “nỗi buồn” tự download vào lòng mẹ, nên mẹ phải ngồi yên, khéo mà được 95% rồi em à.

- Hí hí, thôi thôi mẹ ơi, mẹ hủy cái phần mềm đó đi, em học tiếp đây.

Kể lại một vài đoạn hội thoại của mình và Nam, để thấy, Nam không phải lúc nào cũng ngoan, lúc nào cũng nghe lời. Có rất nhiều lần con cũng mắc lỗi. Thông thường trước mỗi tình huống đó, mình hạn chế đến mức tối đa sự nóng giận, bắt bẻ (nhiều lúc cũng khó lắm, hic). Và mình “xử lý” những tình huống gặp phải bằng cách:

- Không bao giờ phủ định ngay ý kiến của bạn ấy. Ví dụ. khi con kêu chán học, mình không lên giọng: Sao lại chán học, phải học thì mới nên người được chứ, bla, bla... Bao giờ mình cũng hỏi lại chính ý kiến mà bạn ấy vừa nêu ra, như một cách để thăm dò: Ừ, con chán học à? Vì sao thế?... Mình nghĩ, việc đặt câu hỏi này giống như một sự chờ đón để được nghe những giải bày tiếp và duy trì cuộc hội thoại trên tinh thần hợp tác.

- Cố gắng để hài hước. Trong mọi tình huống khó khăn, hài hước bao giờ cũng là cách để “hóa giải” mọi việc nhẹ nhàng nhất (kể cả lúc cãi nhau với chồng, hiii). Nên mình cố gắng tìm cách nói để Nam thấy vui vẻ mà vẫn hiểu ra vấn đề.

Thực ra, mình nghĩ việc chăm sóc, nuôi dưỡng bất kì một đứa trẻ nào cũng giống như đi một quãng đường. Không ai hứa sẽ cho bạn một hành trình hoàn toàn bằng phẳng. Cứ vui vẻ, bình tĩnh đón nhận những thử thách mà con bạn đem lại. Chỉ khi nào chúng ta nghĩ rằng con đường lúc nào cũng phải bằng phẳng thì khi ấy mỗi cục đá chúng ta vấp phải đều như “một cuộc tấn công”.

Trong mọi lúc, mình luôn nhớ đến câu này: *Dĩ dảm mang đến sự sáng suốt và lòng khoan dung.*

Và mình luôn tin, điều đó đã nằm sẵn trong trái tim mỗi người mẹ.

Đạy học tích hợp

Một trong những quan điểm dạy học được nhiều người ủng hộ hiện nay là dạy học tích hợp. Hiểu một cách đơn giản nhất, dạy học tích hợp nghĩa là cùng với một ngữ liệu, có thể dạy được nhiều môn học, nhiều nội dung khác nhau.

Hồi Nam còn nhỏ, nhất là giai đoạn từ 4 đến 7 tuổi, mình cũng thường dạy theo cách này (tuy lúc đó, mình chưa có khái niệm về “dạy học tích hợp”). Theo yêu cầu của một số bà mẹ, mình sẽ dần dần chia sẻ những câu chuyện và cách dạy của mình. Những câu chuyện, những “bài thơ” này do mình tự sáng tác. Vì thế, từ góc độ nghệ thuật thì rất chi là... dở. Tuy nhiên, mình hy vọng chúng sẽ là những gợi ý cho các bà mẹ.

Ngữ liệu:

Thỏ nhảy tung tăng

Trong xe Thần gỗ

Rủ nhau ăn cỗ.

Chuột chạy lảng xảng

Bánh xe quay nhanh

Nhấp nhô vun vút.

Sóc cười toe toét

Lộn nhào, lộn nhào.

Mèo giờ nanh cào

Móng như gai nhọn.

Lộn ta ụt ịt

Mắt híp vì cười.

Vừa ngã vừa mời

Vào xe Thần gỗ.

Ếch kêu “bị dột”

Lộp độp trời mưa.

Cừu hét be be

Cho tôi quay với.

Rồi hổ, rồi cáo

Sư tử, gà gô

Tất cả quay vòng

Trong xe Thần Gõ.

Mình viết rồi dán bài thơ này trên bảng cho Nam khi con được bố làm cho một món đồ chơi mới. Đó là hình chiếc bánh xe, trên có gắn những con vật. Mình đặt cho đồ chơi này cái tên: *Bánh xe của Thần Gõ*. Mọi người có thể tự làm được đồ chơi này. Chỉ cần một vật có hình tròn, dán giấy vẽ hình một vòng quay lên đó, xung quanh cắt dán các hình con vật (có thể là hình sticker) lên. Thế là đã có một “Thần Gõ” kì diệu rồi. Đồ chơi sẽ chỉ có tác dụng nếu mình “biết chơi” chứ không cứ là đắt hay rẻ. Và bây giờ là những nội dung mình sẽ dạy:

1. Cùng nhau kể tên các con vật được nhắc đến trong đoạn thơ đó.

2. Hãy cùng mẹ điền vào bảng, bao gồm các cột: Tên con vật - Nơi sống - Cách di chuyển.

Kể thêm tên các con vật sống trên cạn. Các con vật này ăn thức ăn gì? Chúng di chuyển bằng gì?

3. Em chọn một con vật Em thích nhất trong đoạn trên? (Nam thích mèo nên chọn mèo).

Mẹ sẽ có hình con mèo (dán hình con mèo lên bảng).

4. Bây giờ hãy miêu tả về con mèo xem nó sống ở đâu? Mèo ăn gì? Mèo có điểm gì đặc biệt? Em có thể so sánh con mèo với các con vật khác được không?

Những câu miêu tả của Nam là: *Con mèo sống ở trong nhà. Mèo ăn cơm với cá. Mèo có điểm đặc biệt là móng vuốt rất sắc nhọn. Em so sánh mèo với con cá và thấy mèo không biết bơi như cá.*

Một đoạn miêu tả rất buồn cười, nhưng không sao, mình sẽ khen Nam và thưởng cho Nam bằng việc cho con quay bánh xe Thần Gõ.

Và mình sẽ sửa lại:

Con mèo sống trong nhà. Có cả mèo sống ở trong rừng nhưng chúng thường dữ tợn hơn mèo nuôi trong nhà. Mèo thích ăn cơm với cá. Móng vuốt của mèo sắc nhọn nên bạn cần thận trọng bị mèo cào đau. Bạn thấy mèo khác cá ở điểm nào? À tất nhiên rồi, mèo biết

chạy còn cá thì lại biết bơi. Bạn nào cũng giỏi cả. Và cả bạn Nam nữa, bạn cũng rất giỏi.

5. Bây giờ hãy trả lời các câu hỏi để miêu tả các con vật khác nữa như: cá, chim bồ câu, ngựa...

6. Hãy vẽ một bức tranh trong đó có cả những con vật sống dưới nước, con vật sống trên cạn và con vật đang bay trên trời. (Đây là yêu cầu khó nên mẹ phải gợi ý nhé: Ví dụ, có thể vẽ một mặt ao có cá bơi dưới nước, có gà đang đi trên bờ nhặt thóc và có chuồn chuồn đang bay là là trên mặt ao).

7. Hãy làm một cuốn sổ, sưu tầm hình ảnh các con vật sống trên cạn, dưới nước, bay trên trời để dán vào từng loại.

8. Thử xem có thể viết một đoạn thơ về một con vật nào đó mà con thích (Nam thường cùng làm với mẹ, chủ yếu là bài thơ cùng một vần cho dễ và lại vui nữa).

Ví dụ:

Có con mèo

Rất hay trèo

Lại hay leo

Mắt trong veo

Bé tí teo

Kêu ngoeo ngoeo.

9. Thử tưởng tượng xem Thần Gỗ sẽ nói gì cùng các con vật. Trẻ em rất thích những yếu tố thần bí nên hầu hết các ngữ liệu của mình đều có liên quan đến một nhân vật tưởng tượng. Ở bài này, Nam tưởng tượng một ông Thần cai quản ở vương quốc gồm các con vật. Vì các con vật vô cùng nghịch ngợm nên ông đã phạt bằng cách để chúng lên một chiếc bánh xe và quay mãi. Những con vật ưa nghịch ngợm như sóc, thỏ... rất thích nhưng các con vật ục ịch, to béo như lợn, sư tử... lại rất mệt. Tuy nhiên, Thần Gỗ vẫn quay cho đến khi các con vật kêu lên: Ôi tôi mệt quá! Cho tôi xuống đi nào! Thần Gỗ bấy giờ mới hạ bánh xe xuống. Ôi chao, thật là một chuyến du hành bất đắc dĩ!

10. Hãy đọc lại đoạn thơ và thử đếm xem số chân của các con vật (không dễ đâu bởi Nam sẽ toát mồ hôi đi tìm hiểu về số chân của con chuột).

Vậy đó, mình nêu sơ qua để thấy, một ngữ liệu thôi nhưng sẽ dạy con được về Khoa học, về Tiếng Việt và Toán. Bài học có thể được dạy trong nhiều ngày, mỗi ngày một nội dung. Thông thường, mỗi ngày học mình thường có một *Ghi nhớ* để viết lên bảng, ví dụ:

Ghi nhớ 1: Động vật có thể sống trong nhiều môi trường khác nhau. Có động vật sống

trên cạn, có động vật biết bay, có động vật sống dưới nước và có cả các loài lưỡng cư, vừa sống trên cạn vừa sống dưới nước.

Ghi nhớ 2: Chúng ta cần yêu quý các loài động vật.

Ghi nhớ 3: Các con vật cũng có tình cảm như người.

Mỗi ngày mình đều đọc các Ghi nhớ đó cho Nam để con hiểu và biết cách thực hành trong đời sống.

Đơn giản phải không các mẹ. Mình tin rằng, nếu dành khoảng 10 phút mỗi ngày thôi bạn cũng đã có một bài học kết hợp giữa Toán, Khoa học và Tiếng Việt một cách thú vị rồi.

“Giỏi” là một khái niệm rất tương đối. Quan trọng là từ những bài học vui giúp con được “bay lên”, tựa như một cánh diều mênh mang trên cánh đồng ngày nhiều gió. Mọi người có đồng ý với mình không?

Bố là bố thôi

1. - Cô giáo nói là không thấy con nộp bài về nhà. Bố nhớ là hôm qua con có làm bài mà.

- Vâng, nhưng trước đó cô bảo, nếu ai không muốn nộp thì thôi bố ạ.

- Thế con làm gì với tờ bài làm ấy?

- Con vo lại và ném...

- Con ném như một cầu thủ ấy à?

- Không, cũng không giống lắm vì nó nhỏ hơn quả bóng bố ạ.

2. - Cô giáo nói là con đã liên tục làm gãy cái gọt bút chì.

- Vì con muốn thử xem nó có mài mòn được những viên đá không. Con nghĩ gọt được bút thì chắc sẽ mài được đá.

- Rồi con sẽ làm gì với những viên đá mài ấy?

- Con cho chúng vào bộ sưu tập mũi tên bằng đá của con bố ạ.

3. - Con kể cho bố nghe về tuần vừa rồi của con đi.

- Bố muốn nghe kể gì ạ? Con thấy chẳng có chuyện gì để kể.

- À thì chuyện con chơi bóng này, chuyện con ngán một món ăn gì đó chẳng hạn hoặc chuyện con để ý đến một bạn nào đó.

- Thế bố có thể bắt đầu từ bố trước được không, có nghĩa là một tuần của bố ấy.

- Được chứ. Nhưng sẽ không có chi tiết “để ý” ai đâu nhé. Vì bố phải giữ bí mật. Cũng như con, sẽ có nhiều điều con bí mật với bố.

Mình đã đọc (nghe, xem) về những đoạn hội thoại này. Nó giản dị thôi nhưng làm mình nhớ mãi. Vì sao vậy? Vì mình thích cách trò chuyện của những ông bố với đứa con như thế.

Công thức nói chuyện là: Nêu tình huống -> chờ con giải thích -> nói bông đùa một việc liên quan đến lời giải thích của con. Và có thể sau đó mới là những lời khuyên.

Vậy thôi và đưa trẻ chắc hẳn sẽ tin cây bố, coi bố là người bạn của mình. Chúng sẽ “bàn mưu” với bố, chúng sẽ rủ bố trong những cuộc chơi. Khi khó khăn, thất bại, chúng sẽ tìm về với bố để mong được nghe những lời an ủi thành thực, yêu thương.

Vì vậy, cần lắm những cuộc trò chuyện giữa hai bố con.

Tuy nhiên những ông bố thường cũng có nhiều lý do lắm: Bạn kiếm tiền, bạn quan hệ công việc, bè bạn và nuôi dạy con là việc của mẹ.

Nhưng trẻ con thì “lạ” lắm, chúng chẳng hiểu những sự “hy sinh” to lớn của bố. Chúng lại “đánh giá cao” những “hy sinh” tí tẹo kiểu như:

Chúng vui sướng khi thấy bố “hy sinh” không dùng wifi để chơi trò ú tim, công kênh con khắp sân vườn, vào bếp nấu cơm cùng mẹ...

Chúng hân hoan khi thấy bố “hy sinh” cuộc nhậu để xếp hình, đọc sách cho con...

Và chúng hạnh phúc khi thấy bố “hy sinh” cái nóng nẩy để ngồi xuống, nhìn vào mắt con và thủ thỉ: Nào, nói cho bố nghe...

Hôm trước mình tình cờ đọc status của một ông bố chúc mừng sinh nhật con trai. Trong đó ông miêu tả về cậu con trai: lên ๐ tuổi, quậy tung bưng và chưa biết đếm từ 17 đến 19. Ông bố đó nói: Không sao đâu con, cứ chơi đi đã, từ từ rồi con sẽ biết vì bố chưa thấy một người trưởng thành bình thường nào lại không biết đếm từ 17 đến 19 cả!

Ôi chao, mình tin một cậu bé như vậy sẽ lớn lên “bình tĩnh” và sẽ được tận hưởng những cuộc vui nô trời cùng bố. Mình tin lắm.

Tuổi thơ của mỗi đứa con vút qua nhanh như bóng chim bay ngang cửa sổ. Các ông bố chắc chắn ai cũng sẽ mong muốn tận hưởng những giây phút thần tiên ấy. Để khi con lớn lên, nghĩ về bố của mình, chúng như thấy có “hoa nở trong lòng”. Có gì đó ấm áp, an toàn, tin cậy, mà bố, chính bố, là người có “quyền lực” mang lại cho con. Dù bố, bố chỉ là... bố thôi.

Hoặc rồi có thể đứa trẻ đó sẽ viết “Những điều con không thích bố” như Nam. Để đọc xong, cả bố, cả mẹ, cả con đều rút nước mắt... vì yêu thương.

Bình yên con hát

Bình yên trải khắp

Trời gần đất xa

Bên mẹ bên cha

Bình yên mãi mãi...

Đây là đoạn trích trong bài thơ *Bình yên* do Nam sáng tác. Mỗi lần đọc bài thơ này mình lại nhớ đến Nam khi còn nhỏ.

Hồi còn nhỏ, mỗi lần bị mẹ phạt, Nam thường phải đứng vào một góc để suy nghĩ và tự rút ra bài học. Mẹ Nam gọi đó là: *Góc bình yên*.

Mình thì luôn phải nín cười, rõ là “đánh tráo khái niệm”. Đứng thu lu một góc, buồn bỏ xừ, bình yên gì mà bình yên.

Nam nhìn bố cầu cứu. Mình cứ giả bộ nghiêm trọng, e hèm nói với thằng cu đang lụi hụi buồn xo ở góc nhà: Ái chà, lỗi này lớn đấy. Mà phải đứng nghiêm như chào cờ ấy, kiểu vừa đứng vừa ngo nguậy phụng phịu thế thì chắc quả phạt này lâu đấy... Chắc bố phải ra tay thôi, để bố thử hội ý với mẹ xem sao nhé. Tuy nhiên, nếu bố “giải cứu” ca này thành công thì tối nay phải đầm lưng cho bố 30 phút đấy...

Nói xong mình nháy mắt, kéo vợ ra một góc ra vẻ thâm thâm thì thì. Rồi trở vào vui vẻ nói: Rất may là cuộc “hiệp thương” của “ủy ban mặt trận Tổ quốc” đã thành công. Giờ thì con có thể lên nhà thay quần áo rồi xuống ăn cơm.

Mắt Nam chớp chớp liên hồi ra chiều cảm động và nhìn bố đầy... ngưỡng mộ. Chuyện, thuyết phục được mẹ có phải đơn giản đâu.

Câu chuyện về “góc bình yên” của mẹ Nam buồn cười là thế. Còn mình, mình lại luôn muốn tạo ra những *Góc bình yên* cho con đứng ngấm.

1. Ấy là nơi đặt tủ sách ở tầng hai. Mình tâm niệm sách là linh hồn của một ngôi nhà. Nên tủ sách nhà mình thực sự là một thư viện với rất nhiều sách, đủ các thể loại cao tit tới tận trần nhà. Cả nhà mình, đặc biệt là hai bố con cùng tham gia xây dựng tủ sách đó. Trước tiên, mình cùng con lên thư mục các sách cần mua, phân loại sách theo từng lĩnh vực như cách làm của thư viện. Sau đó, hai bố con rong ruổi tìm mua sách khắp hang cùng ngõ hẻm. Nhiều nhà sách “nhấn mặt” hai bố con. Quen đến nỗi cứ nhập sách mới là họ lại gọi điện đến mua.

Đặc biệt, mình thường ngồi đọc sách cùng con, trò chuyện với con về những cuốn sách hay. Mình nhớ như in cảm giác hạnh phúc khi con tựa đầu vào vai bố, say sưa đọc, đôi khi đến đoạn hay lại phá lên cười hoặc cười tủm tỉm. Những lúc ấy, mình thường mở rộng cửa sổ ngược nhìn bầu trời, bao nhiêu phiền muộn trôi tan hết. Nam yêu sách và yêu cái không gian đọc sách ấy. Nhớ lắm mùi hoa sữa thơm hương nồng nàn những buổi cuối thu. Nhớ tiếng ve còn cào nao nức những trưa hè oi ả. Nhớ và thương khắc khoải những tiếng rao đêm tan trong thinh không những đêm đông gió lạnh thấu xương... Bình yên lẫn trong từng hơi thở.

...Mình có đọc được ở đâu đó một đoạn văn xuôi đại ý là: Sách đã góp phần không nhỏ nuôi dưỡng, chở che xoa dịu tâm hồn ta và giúp ta minh triết mỗi ngày. Dường như không có vấn đề nào trên đời này, kể cả cái chết, luôn có một quyển sách đang chờ ta ở đâu đó để lý giải, an ủi ta, trò chuyện cùng ta và dẫn dắt ta trên những cung đường gập ghềnh và đầy trắc trở...

Khi Nam du học ở Mỹ, sách đã là chỗ dựa tinh thần để con bước qua nỗi nhớ nhà, là nơi để con nương nấu những ngày tháng đầu xa nhà cô đơn trống vắng. Hồi ấy, con sống cùng một gia đình người Mỹ. Hàng ngày chú chủ nhà trên đường đi làm sẽ đưa con đến trường và đón con về sau khi tan sở. Tuy nhiên, con tan học lúc ba rưỡi chiều mà thường bảy, tám giờ tối con mới được chú đón về. Nam bảo con sợ nhất là khi nhìn cảnh bố mẹ đến đón các bạn

về, con thui thủi một mình giữa mênh mang tịch vắng. Vậy là con đã tìm đến với sách. Con ôm sách ra hành lang ngồi đọc mãi miết. Các thầy cô thương quá nên đặc cách cho con vào thư viện. Thế là con được đắm chìm trong thế giới của sách. Sách thực sự đã trở thành người bạn đồng hành kỳ diệu của con... Và mình đoán, mỗi lúc ấy, cái không gian đọc sách bình yên thơ ầu ở nhà năm nào lại trở về trong con tri âm tri kỷ...

2. Đó là nơi đặt bộ bàn ghế ở phòng khách...Đó cũng là nơi mỗi buổi trưa hai bố con thường “giành nhau” nằm vì ngại lên nhà. Như hai con dê qua cầu, “giành” mãi không phân thắng bại, hai bố con thỏa hiệp nằm chung. Mỗi người xoay một đầu. Cạnh ghế mình đặt một giá sách nhỏ và trên tường cũng như góc phòng treo và đặt linh tinh đủ kiểu: Tranh ảnh, hoa, đồ chơi, những phần thưởng của con... Mẹ Nam thì cứ kêu toáng lên vì nhà như phòng triển lãm. Kệ! Mình muốn những lúc hai bố con ở đây, khi cần với tay ra là có sách đọc liền. Thỉnh thoảng nằm gác chân lên nhau, chỉ trỏ vu vơ lên tường, bình luận về một sự kiện nào đó con đã trải qua. Nhắc lại những chuyện vui, cười nghiêng ngả. Nhắc lại những ký buồn, lòng ngậm ngùi... Mỗi cuốn sách, mỗi bức ảnh, mỗi phần thưởng... như một đoạn phim quay chậm nhắc nhớ và gợi mở. Và ở phòng khách đó, có những buổi tối mình tắt ti vi, bật bóng đèn chùm, mở những bản nhạc cả nhà cùng yêu thích, hoặc Nam chơi đàn cho bố hát. Trong ánh sáng dịu dịu, cùng với âm nhạc khi bổng lúc trầm, cả nhà cùng “thiền”, mặc ngoài kia là xô bồ bán mua đổi chác...

Như thế không bình yên sao được...

3. Đó còn là góc sân thượng nhỏ bé nhà mình. Nơi ấy mình thường gọi là “góc thiên đường” vì nó thấm đẫm tình yêu với thiên nhiên của cả nhà. Nhà mình không rộng lắm nhưng hể chỗ nào có thể trồng được cây là hai bố con tận dụng triệt để. Chỉ một khoảng sân thượng bé xíu mà là nơi hội tụ của hồng, mai, cam, tường vi, dạ hương, hoa giấy, lô hội, xương rồng, lan hồ điệp... Nam thích nhất lan hồ điệp vì tên hoa trùng với tên mẹ. Mình cho rằng, ngôi nhà không có sự xuất hiện của hoa lá thì sẽ nhạt nhẽo và buồn tẻ lắm. Nên mình rất tâm đắc với *Chuyện hoa chuyện quả* của nhà văn Phạm Hồ. Hai bố con đọc đến thuộc lòng tác phẩm này. Yêu nhất đoạn: *Cây lan, cây huệ, cây hồng nói chuyện bằng hương, bằng hoa. Cây mơ, cây cải nói chuyện bằng lá. Cây bầu, cây bí nói chuyện bằng quả. Cây khoai, cây dong nói chuyện bằng củ, bằng rễ. Cùng một mảnh vườn sao lời cây ớt thì cay, lời cây sung chát, lời cây móng rồng thơm như mít chín, lời cây chanh chua. Trăm cây trong vườn đều sinh ra từ đất. Đất nuôi dưỡng cây từ sữa của mình. Đất là mẹ của các loài cây...* Vì thế góc bình yên nơi sân thượng thành nơi ghi ấu ần những kỷ niệm thân thương của cả nhà. Nơi đó thành bầu trời thu nhỏ với hoa lá, cỏ cây và đôi khi là cả những tiếng chim hót líu lo nữa. Nơi đó những đêm trăng thanh gió mát bố thủ thi kê con nghe về cây trái, hoa lá, về vũ trụ kỳ bí, về tuổi thơ gian khổ mà thương mến của bố. Con lắng nghe trong an yên dịu dàng. Rồi bố vuốt tóc con, trăng chảy qua kẽ tay ngọt ngào thơm đượm nên con gọi là mật ong trắng. Và bình yên thì cứ róc rách, rì rầm sâu lắng...

Nhiều lắm những *Góc bình yên* mà mình cùng con bèn bĩ tạo dựng trong ngôi nhà nhỏ bằng tình thương yêu con vô bờ bến...

Để khi con lớn, dù có xa bố mẹ nửa vòng trái đất, con vẫn mang theo bên mình những góc bình yên thơ ấu. Chẳng thế mà con đã viết: *Những tháng ngày dằng dặc con đường xa/ Con luôn nhớ đến thất lòng nhà mình nơi ấy/ Khung cửa nhỏ với giàn hoa giấy/ Bếp thơm chiều mẹ nhóm lửa thanh thao... Và: Con sẽ về trước ngõ đón bình minh/ Lên sân thượng nhà ngắt cành hồng buổi sớm/ Ngồi bên bố ủ ê câu nồng đượm/ Nghe tim mình gõ những nhịp yêu thương...*

... Sinh thời Alan Phan từng tâm niệm, mỗi chúng ta đều có một góc nhỏ nào đó trong tâm hồn hay ngoài đời để về trú ẩn trong cuộc đời sóng gió. Ngôi nhà cũ ven sông khi lớn lên? Những ngọn đồi của cánh diều tuổi thơ? Một quán cà phê cạnh biển nhìn những cánh hải âu bay lượn? Một buổi nhạc thính phòng trầm lắng theo điệu ru? Một góc sân chùa vàng cánh lá thu? Một giáo đường im lìm trong sương tuyết? Vòng tay của mẹ, góc nhìn của cha? Nụ cười của con, môi hôn của người tình?...

Vậy thì, với những đứa con thương yêu, hãy tạo cho chúng những *Góc bình yên* ngay từ thơ ấu. Đó sẽ là những hành trang tinh thần tiếp thêm cho con sức mạnh và niềm tin để con bản lĩnh vượt qua gió giông bão táp...

Hôm qua, trong lúc ăn tối cùng mẹ Nam, đột nhiên hai lần mình cần phải môi đến tứa máu. Lúc đó cả mình và mẹ Nam cùng buột miệng: Hay là con trai nhắc.

Về nhà, mở email, thấy đúng vào giờ khắc ấy, con viết: Bố mẹ ơi, sáng nay khi con vừa tỉnh dậy, con đột nhiên nhớ bố mẹ...

Mình ngồi lặng người, chỉ có thể bằng sợi dây yêu thương tự thấm sâu mới mang lại sự kết nối thần giao cách cảm vi diệu đến thế.

Vì sắp đến sinh nhật con, trong những ngày này có thể con cũng không nhớ nhiều về những món quà, những lời chúc tụng. Nhưng mình chắc, con sẽ nhớ về những phút giây rong ruổi cùng bố khắp nẻo phố phường. Con sẽ tha thiết nhớ cái khoảng không gian nhỏ xíu mà bố mẹ đã trang trí ngập tràn nến và hoa. Vì đó là GÓC BÌNH YÊN.

Thật tuyệt vời biết bao nếu mỗi đứa trẻ lớn lên luôn được ủ ấm trong tim bằng những góc bình yên.

Để sống lành hơn, thiện hơn và biết yêu thương...

Mình tin là như thế.

Con trai

Từ thời thanh niên, mình đã có nhiều cháu gái. Cái Thùy Linh này, cái Anh Thư này rồi con Ngọc tò tẹt, con Lan Anh hâm tĩ độ... Đứa nào cũng ngoan ngoãn, xinh xắn, đáng yêu. Các cháu gái cứ ríu ra ríu rít, lúc thì *Chú à*, chốc lại *Bác ời* nên mình thích lắm. Khi ấy, mình chỉ mơ đến lúc lập gia đình sẽ sinh ra được một bầy con gái.

Có con gái dễ chiều chuộng lắm, chỉ cần mua cho cái váy, cái nơ là ngoan như mèo, là thích đến “xoắn quây” luôn.

Có con gái nó thỏ thà thỏ thẻ rồi nhổ tóc bạc, rồi an an ử ử lúc mình ôm yêu mỗi mệ. Sướng tung tung từng tung.

Có con gái được ngồi vĩnh rầu chờ nó dẫn thẳng rể tương lai đến hót, chuẩn bị sẵn những câu “hại não” để “thị uy”. Kiểu như: *Dạ! Con chào bác ạ / Tôi có để ra anh đâu mà anh con con bố bố với tôi. Dạ! Bác khỏe không ạ? / Anh hỏi thế để làm gì. Khỏe để đánh nhau với anh chắc. Dạ! Cháu mời bác hút điếu thuốc cho thơm miệng ạ. / Để không hút thuốc của anh thì mồm tôi hôi à...*

Đấy, kiểu thế. Nên mình mơ có con gái lắm.

Đến khi lập gia đình, giấc mơ ấy vẫn dịu dàng hàng đêm, hàng đêm.

Vậy mà ngày đầu tiên đưa vợ đi siêu âm, ra ngõ mình gặp ngay thằng cu người Mỹ tóc vàng hoe, da trắng muốt. Mình vuốt tóc nựng nịu, nó mở tròn mắt nhìn theo đầy lưu luyến. Thế là như có linh tính mách bảo, lúc nhận kết quả siêu âm, mình cẩn thận ghi ngay ngoài phong bì dòng chữ: Siêu âm... cu Tí.

Chà chà, lúc đó mới bắt đầu nghĩ đến việc mình sẽ có một đứa con trai.

Và ý nghĩ ấy càng ngày càng rõ ràng, rành mạch dù ngay cả đến trước lúc sinh, bác sỹ người Nhật vẫn không cho biết giới tính thai nhi.

Và rồi có con trai thật. Mình phục mình quá!

Rồi thấy có con trai cũng vui đáo để.

Mình chẳng quan niệm có con trai để nối dõi tông đường hay có người cúng giỗ tổ tiên. Với mình, chuyện đó, con trai hay con gái đều được tuốt. Con ta, máu thịt của ta, chả phải chính nó là dòng giống mình, gia tộc mình sao lại cứ phải trai với gái.

Nên mình thấy vui ở muôn điều dễ thương khác.

Có con trai, đi làm về là có đưa vật mình ngã ngửa ra rồi nằm gác chân lên bụng, ngay cả khi nó đã lớn lộc ngà lộc ngọc, có khi còn bự hơn cả bố. Lúc đi ngủ nó cũng chẳng “tha”, cứ hùi hùi rúc vào nách bố, cứ loáy nhoáy đôi chân như hai khúc gỗ nặng trĩch trên bụng bố. Nặng ời là nặng nhưng kệ, mình nằm yên, thở khẽ để cảm nhận rõ mồn một “sức nặng” yêu thương đang ấm áp lan tỏa trên từng mi-li-mét da thịt. Nhận định của nhà báo Thu Hà: “Đàn ông sexy nhất là khi đang chơi với con” quả là chuẩn không cần chỉnh. Những lúc ấy thấy lòng thanh thản và mệnh mang hạnh phúc.

Có con trai, mình được thoải mái công khai chuyện tình ngày xưa thông qua một lý do rất “khoa học” là dạy con về giới tính. Thế là Lan, Cúc, Mai, Hồng, Sen, Phượng... bao nhiêu cuộc tình từ thời cu ti củ ti được dịp khảo cổ. Mình kể cho nó nghe chuyện mỗi tình đầu lãng mạn trên bờ đê lộng gió với trăng gió thênh thang. Chuyện chở người yêu trên cái xe đạp cà tàng, xe tuột xích vắng cả hai xuống đường trầy xước. Chuyện đôi mồn đôi mồn chỉ mong thứ Bảy được về nhà người yêu chén một bữa no. Chuyện đêm đi tán gái bị chó cắn... Rồi những niềm vui, những nỗi buồn khi bị yêu và được yêu. Nó nghe xong, cười rúc ra rúc rích. Đợi bố hết cơn hâu đồng nó thủng thẳng: Ui giời! “Ông Khốt Ta bít⁽¹⁾” ời, chém vừa vừa thôi. Chọn được mẹ Khh⁽²⁾ là chuẩn lun rồi... Ôi, nó bao giờ chẳng thế. Mẹ là nhất, chứ bố thì... (nghĩ thôi chứ chả viết ra đây đâu, dễ “mất đoàn kết” lắm).

Có con trai, mỗi chiều hè lại cùng nó cời trần trùng trục đá bóng, chơi skateboard. Mình nhớ mãi cái cảm giác sung sướng ôm trọn vào vòng tay cái lưng to oành, nhể nhượi mồ hôi của nó. Có khi hai bố con cùng ngã lăn nhào, đổ kênh vào nhau, cười váng nhà.

Có con trai, bố đi công tác xa gần đều “xách” nó đi theo. Khi lên rừng, lúc xuống bể đâu đâu cũng lách cha lách chích, bạn bạn bè bè nao nao nức nức... Rồi quãng nó xuống biển dạy học bơi, dạy cách nhận biết dòng nước ngược và cách phòng tránh dòng nước ngược... Rồi lòi nó lên non cao ngủ cùng muỗi vắt... Nhiều khi về đến nhà hai bố con bơ phờ, nghe “ai đó” cần nhân “anh chẳng biết xót con” mà lòng vui râm ran.

Có con trai, có khối dịp hai bố con “lén lút” đi mua đồ, ăn tiêu “xả láng” mặc kệ phe kia ở nhà mong đứng mong ngồi. Đàn ông đàn ang, ai để ý mấy chuyện “nhi nữ thường tình” thế chứ!

Có con trai, có dịp “lên mặt” với nó về mấy cái vết sẹo ở cẳng tay, cẳng chân. Vết này răn cần. Vết này, hồi dạy học ở Campuchia, bố đi buôn hàng xi-đa bị trần lột, bố phóng xe máy bỏ chạy và bị cái ống bơm quẹt vào nướng chín miếng bắp chân... Nói chung là vừa tranh thủ chém gió phân phật vừa dạy nó bài học về lòng dũng cảm. Nó tròn mắt hỏi: Bố ời! Ngày xưa bà bảo có lần bố bị trâu húc ngã. Lúc ấy bố có đau không, bố có khóc không hả bố? Mình

làm mặt nghiêm trọng bảo: Chả đau tạo nào, chả thêm khóc tí nào. Đàn ông ai lại khóc... Nhưng rồi lại ghé sát mặt nó mà rủ rỉ: Nhưng nếu buồn quá thì cứ khóc. Nước mắt đôi khi cũng làm cho người ta cảm thấy nhẹ nhõm hơn. Vì thế mà mạnh mẽ hơn. Và nhớ nhé, bố sẽ luôn ở bên con để lau nước mắt cho con... Nó nhìn mình không chớp. Chao ôi, nhớ lại khoảnh khắc đó, chỉ muốn có nó ở bên để mà ghì xiết vào lòng.

Có con trai, khi đã làm được bạn tri kỷ của nó rồi, nó sẽ biết cách tha thứ và độ lượng kiểu rất đàn ông. Thú thật, cũng đôi lần mình mắc lỗi. Thấy nó thoáng buồn, mình nhìn vào mắt nó thành thực: “Con hiểu cho bố nhé... Bố, bố...”. Lời chưa mở hết, nó đã nhào đến ôm vai mình, thơm lấy thơm để: Đàn ông với nhau mà bố, có gì to tát lắm đâu! Dung mà “Ông Khót” cũng phải nghiêm túc kiểm điểm đấy...

Mình nghĩ, con trai hay con gái đều đáng thương, đáng yêu, đáng quý như nhau. Chúng đều là phần xương thịt của mình nối dài với thời gian. Chúng đều xứng đáng được hưởng bầu không khí yêu thương, ấm áp, an lành...

Nên khi đưa con được tạo hóa âu yếm đặt vào tay mỗi cặp vợ chồng, hãy đón nhận đặc ân đó để mà tri ơn cuộc đời.

Để khi có ai hỏi, mình sẽ nói “Tôi có con trai...”.

Thì với bạn, sẽ là “Tôi có con gái” hoặc “Tôi có cả tể cả nếp”.

Để mà HÃNH DIỆN. Để mà HẠNH PHÚC...

Để mỗi trang đời thêm rộn rã. Để cây đời luôn bát ngát xanh.

Cùng nhau

Mình có một tuổi thơ nghèo đói.

Ngày ấy, nghèo đói như một lẽ đương nhiên. Đến nỗi ai có chút của ăn của để mới được coi là đặc biệt. Nhưng nhà mình thì quá nghèo, nghèo cùng đinh. Bố mẹ mình quanh năm vay nợ khắp làng trên xóm dưới, toàn vay nặng lãi. Mùa gặt, thóc chưa kịp vào bồ đã theo chân bố đi sang... nhà người khác. Lũ con nhìn theo tiếc ngẩn ngơ vì chưa kịp có bữa cơm gạo mới.

Nghèo thế, buồn thế lại quần quật đồng sâu ruộng cạn tối ngày nên bố mẹ làm gì có thời gian để mà nựng nịu mà âu yếm các con. Cứ đứa lớn chăm đứa bé, thằng anh cấp thằng em, dìu nhau mà lớn lên hồn nhiên như cỏ.

Với những đứa trẻ quê, điều ấy cũng hết sức bình thường.

Nhưng hình như với mình, một đứa trẻ quá đa cảm (sau này thì “đa” đủ thứ) thì hình như việc không được bố mẹ quan tâm lại “không bình thường” chút nào.

Mình luôn thèm khát những lời nói, những cử chỉ yêu thương từ bố mẹ.

Mình luôn ao ước mỗi lần đi học, đi làm về được mẹ hỏi: Hôm nay, con có mệt không?

Mình luôn ước ao mỗi lần đạt giải trong các kỳ thi lại được mẹ hôn hít vỗ về...

Mình luôn nhớ nhung cái mùi đồng mùi ruộng trên tóc, trên áo mẹ và muốn sà vào lòng mẹ mọi lúc mọi nơi. Đến nỗi nhiều lần mẹ đi làm, mình còn chạy theo từ đầu làng đến cuối xóm khóc tỉ tỉ ti.

Suốt tuổi thơ cho đến lúc trưởng thành mình chưa khi nào được nghe câu: Bố (hoặc mẹ) yêu con...

Nên khao khát lắm...

Nhưng mẹ còn bận việc nhà cửa, đồng áng, chân nợ vất chân kia, mồ hôi không bao giờ kịp ráo, lấy đâu thời gian để dành cho những điều “xa xỉ” ấy.

... Và mình lớn lên, với niềm cô đơn, nỗi tủi thân cứ lắng sâu, lặng lẽ trong lòng mà không thể bày tỏ cùng ai.

Sau này nghĩ lại, chỉ thấy thương cha thương mẹ nhiều hơn.

Nhưng “sau này” đây là khi đã có con, khi: *Nuôi con mới biết non cao/ Nuôi con mới biết công lao mẹ thầy.* Chứ hồi thanh niên, mình vẫn hay ngấm ngấm tiếc và đôi khi cả

giận bố mẹ nữa: Tại sao hồi đó, bố mẹ không mở lòng hơn với con cái để các con đỡ tủi thân mặc cảm.

Vì lẽ đó, từ khi nuôi con, mình luôn có ý thức bù đắp cho con khoảng trống cô đơn mà mình phải chịu đựng từ ngày nào ngày nào...

Mình luôn tìm niềm vui trong việc chăm sóc con, nhìn con lớn lên từng ngày. Thực sự mình coi đó là quá trình: lớn lên cùng nhau. Trong nhà mình, mình thích hai thứ “cùng nhau”. Ấy là “lớn lên cùng nhau” với con và “già đi cùng nhau” với vợ. Mình tin rằng, chỉ khi “cùng nhau” như thế người ta mới giác ngộ về những gì cần buông bỏ để thực sự “vì nhau”, thực sự “thương nhau”. Thương cao và sâu hơn yêu. Thương là lắng nghe, là chia sẻ, là chịu đựng, là đồng hành. Và mình muốn làm điều đó với con.

Mình dành nhiều thời gian ru con ngủ. Mình muốn con lớn lên âm êm hạnh phúc với những lời ru ầu ơ khi bỗng, lúc trầm. Khoa học cũng kết luận rằng, đứa bé thường cảm nhận âm thanh của cha tốt hơn âm thanh mẹ. Vậy thì hà cớ gì người cha không tận dụng ưu thế đó. Không ru được thì hát, thì ngâm thơ, thì kể chuyện... có sao đâu!

Mình sử dụng tối đa thời gian rảnh để chơi thể thao cùng con. Chỉ đá bóng thôi mà mấy lần hai bố con làm vỡ kính, thậm chí có lần “tương” vào ti vi làm xước cả màn hình. Mẹ lờm còn hai bố con thì cười rúc rích.

Mình về cùng phe với con trong những lúc nó bị mẹ phê bình. Chỉ là cái nháy mắt, chỉ để truyền thông điệp ngầm đến con: Con không cô đơn đâu, có bố nè, có gì cứ chia sẻ với bố nhé...

Vì dành tối đa thời gian cho con nên mình buông bỏ nhiều ham thích cá nhân. Không nhậu nhẹt, tan làm là về nhà. Là nhể nhại đá bóng, trượt skateboard với con, là hùng hục cùng con tưới cây, dọn dẹp nhà cửa. Hoặc hăm hờ cùng con lùng sục khắp các hiệu sách tìm những quyển sách nó thích. Nhiều khi hai bố con vào rạp xem phim, con say sưa xem, bố say sưa.. ngủ (vì bố đâu có thích mấy phim đó). Phần nhiều thời gian là ngồi khoan thai cùng con đọc sách, rồi tán dóc, rồi huyền thuyên chuyện trên trời dưới bể... Mình rất ngạc nhiên khi thấy có ông bố nghe mình kể vậy thì tỏ vẻ ngạc nhiên. Vì với họ, như thế còn gì là vui. Tan giờ làm là phải tụ tập bạn bè, phải zô zô, thậm chí hơi tê tê, say say. Khuya về nhà nói dăm ba câu vui vui với vợ con đã là quá đủ. Mình không thích những “cuộc vui” kiểu ấy. Nó có “mùi trần tục”. Tin mình đi, chơi với con “thiên thần” hơn nhiều. Chẳng phải vì mình có gì đặc biệt mà chỉ bởi mình không muốn con phải lặp lại cái tuổi thơ cô đơn buồn bã của mình. Đơn giản vậy thôi.

Chẳng mấy, đứa con nào rồi cũng lớn, rồi con đi học xa, rồi con rời vòng tay bố mẹ.

Ấu thơ của con sẽ thành kỉ niệm. Nhà chỉ còn hai vợ chồng, lại lục lọi những kỷ niệm về con ra mà nhâm nhi mỗi lúc nhớ con.

Thoáng chốc. Nghĩ lại thấy mệnh mang những yêu thương, nhưng nhớ.

Nhưng riêng mình, mình không thấy tiếc. Bởi những gì đẹp nhất, lành nhất mình đã gắg dành dụm và vun đắp cho con.

Thế nên con sẽ không cô đơn. Như bố đã từng.

Dù khi con ở xa bố mẹ đến nửa vòng trái đất...

Nói với con về tình yêu

Nhiều người thường lo lắng, khi đến tuổi dậy thì, con cái sẽ không còn quán quýt bố mẹ nữa. Có nhiều niềm vui và mối quan tâm mới, chúng sẽ “tăng lờ”, sẽ từ từ cách xa bố mẹ. Theo mình, “tăng lờ” thì có thể có, đó là nét tâm lý bình thường của tuổi đang lớn. Nhưng cách xa thì sẽ không nếu bố mẹ thực sự làm bạn thân thiết với con.

Có nhiều cách để làm bạn, nhưng mình vẫn “khoái” nhất là được làm bạn với con thông qua việc trò chuyện với con về tình bạn, tình yêu. Vừa rất thoải mái, vừa tranh thủ ôn lại kỉ niệm xưa cũ mà không bị kiểm duyệt, hiii.

1. Mình thường trò chuyện với con về tình yêu thuở học trò. Ái chà, cái này cũng hay phết. “Hồi học lớp 4, bố ngồi cùng bàn với cô bạn gái làng dưới nhỏ nhắn, xinh xắn và ngọt ngào như một viên kẹo. Hôm chia tay lớp để xuống Nam Định học trường chuyên, bố được bạn ấy tặng cuốn truyện *Người cá* (bố mê títt truyện này từ lâu mà chẳng có tiền mua) và một quyển sổ xinh ời là xinh. Trang đầu cuốn sổ, bạn ấy nắn nót viết hai câu thơ: *Tình chỉ đẹp khi còn đang dở/ Đời hết vui khi giữ vẹn câu thề*. Bố đọc hai câu thơ mà chẳng hiểu gì. Bố thầm nghĩ: Rõ là vớ vẩn, đã dang dở thì chỉ có đau khổ chứ đẹp nỗi gì”.

Con trai nghe xong cười rúc rích. Nhân thể mình hỏi luôn: Thế con giải thích giúp bố được không? Thằng cu lặng thinh ra chiều đăm chiêu lắm. Lúc ấy mình mới thủ thỉ: Con à, tình yêu học trò cũng đẹp lắm, đã gọi là “tình yêu” thì không khi nào xấu xí cả. Con biết không, trong từ Hán-Việt thì “Ái” vừa có nghĩa danh từ là tình yêu, lòng yêu thương; vừa có nghĩa động từ là yêu, yêu thương, quý mến, chăm sóc... Chữ này gồm bộ tâm (con tim) và chữ thụ (nhận lấy, chịu đựng) nên yêu thương chính là sự chấp nhận, là tình nguyện hi sinh. Khi con tình nguyện bảo vệ cho một ai đó bằng con tim mình, ấy là khi con đã “yêu”.

Tuy nhiên, trong tình yêu nam nữ, từ mong muốn đến hành động thật sự còn cần khoảng cách rất xa vì trong khoảng thời gian ấy cả hai còn chưa kịp trưởng thành. Khi con bước vào tuổi teen, cảm xúc về giới tính sẽ rất mạnh mẽ. Đó là khi hooc môn phát triển và, những cảm xúc lần đầu sẽ khiến con vừa bối rối vừa xốn xang. Con thấy vạn vật vừa đẹp vừa hấp dẫn. Tốt thôi con, con cứ giữ cho mình những rung động ấy. Vì con có thể sẽ không gặp lại những cảm xúc kiểu như thế khi con đã thực sự trưởng thành. Tình yêu buổi ban đầu ấy bằng lòng như “Chiếc lá đầu tiên” trong thơ Hoàng Nhuận Cầm, với: *Nỗi nhớ đầu anh nhớ về em/ Nỗi nhớ trong tim em nhớ về với mẹ/ Nỗi nhớ chẳng bao giờ nhớ thế/ Bạn có nhớ trường, nhớ lớp, nhớ tên tôi*. Để rồi lưu luyến: ... *Cây bàng hẹn hò chìa tay vậy mãi/ Anh nhớ quá mà chỉ lo ngoảnh lại/ Không thấy trên sân trường chiếc lá buổi đầu tiên...*

Con thấy đấy, tuổi thơ, tuổi hoa niên và nói chung tuổi cấp sách đến trường đẹp như một bài thơ. Quãng thời gian thiêng liêng và trong sáng ấy mang đến cho ta biết bao điều kì diệu. Như bố, bây giờ hỏi bố món ăn nào ngon nhất? Bố sẽ không ngần ngại trả lời, đó là

những món ăn ngày thơ ấu: củ khoai, củ sắn, củ dong riềng, cái bánh rán, miếng lòng lợn, bát phở không người lái (gọi thế vì phở thời đó lỏng bồng nước với chút bánh, phở lại không có nhân - mà “nhân” nghĩa là “người” nên “không nhân” là “không người lái”). Bởi khi đó bố không chỉ ăn bằng các giác quan mà bằng cả tâm hồn, bằng cảm xúc, bằng sự khao khát no đủ của một cơ thể đang lớn. Không có bánh nào ngon bằng chiếc bánh rán bà nội con đi chợ mua về gói trong một mảnh giấy nhàu nhĩ. Không có bát com nào ngon bằng bát com độn khoai khô sắn héo được ông nội xới cho sau một buổi đi làm về, quần quật mồ hôi và đĩa cắn chân loang lổ máu... Những cảm giác ấy, mãi mãi không khi nào còn tìm lại được nữa. Do tuổi tác nhiều rồi nên giờ bố ăn chẳng thấy ngon. Mỗi lần ngồi trước bàn ăn là lần mẩn với bao câu hỏi: Thức ăn này có chế biến từ thực phẩm sạch không? Có tẩm hóa chất Tàu độc hại không? Ăn cái này có lợi cho sức khỏe không? Có bị tiểu đường, bị gout không?... Trả lời xong bằng ấy câu hỏi thì còn muốn ăn gì nữa. Một thế đấy con ạ. Vậy nên nếu có điều gì đẹp đẽ, ngon nghe, thú vị cần tận hưởng thì cứ tận hưởng con trai nhé...

Nghe mình chém gió thế hai mắt thằng con cứ mở to tròn vo nhìn mình. Vừa âu yếm vừa biết ơn. Con bảo, các bạn con toàn bị bố mẹ cấm, nói đến chuyện bạn trai bạn gái là bị mắng, không phân tích hay ho như bố đâu. Hii, biết ngay là “đánh trúng” tim mà.

2. Mình cũng hay nói với con về cả những chuyện... thất tình. Thật mà. Vì mình hiểu, nếu không có sự chuẩn bị về tâm lý, những chuyện như vậy với tuổi teen sẽ khá nghiêm trọng và đôi khi để lại những hậu quả khó lường. Mình bảo, con ơi cái câu thơ: *Người đi một nửa hồn tôi chết/ Một nửa hồn tôi hóa đại khờ* là thi sĩ cường điệu lên cho nó... thơ thôi con à. Chứ thực ra, chia tay, chả chia nửa linh hồn, cũng chả “đại khờ” gì lắm đâu. Buồn ư, có chứ. Tiếc ư, cũng có. Nhưng sẽ qua nhanh thôi. Dẫu biết rằng “ngày sau sỏi đá cũng cần có nhau” nhưng rồi ai cũng có cuộc sống của riêng mình. Để mà xả thân. Để mà cống hiến. Để mà vun đắp... Người bạn mà con nghĩ sẽ coi con bằng cả bầu trời rồi cũng sẽ có những người bạn khác. Và con nữa, con cũng sẽ gặp những người bạn mới. Cứ mở rộng trái tim mình để đón những cơ hội khác trong đời, con nhé!

Như bố đây này, khi chia tay với “tình yêu duy nhất” của mình, ban đầu bố cũng tưởng như “thế giới sụp đổ”: *Đập cổ kính ra tìm lấy bóng/ Xếp tàn y lại để dành hơi...* Bố đau khổ, thất vọng. Khi ấy, bố nhìn vào đâu cũng thấy bóng dáng cô ấy. Gặp ai bố cũng so sánh với cô ấy và bố thấy hình như không ai bằng cô ấy cả. Nhưng rồi mẹ điềm nhiên, thông thả bước vào cuộc đời bố. Mẹ “tấn công” bố và đến một lúc nào đó bố nhận ra: *Lòng ta không thể tham thiên được/ Vừa thấy môi hoa đã muốn cười...* Rứa là xong! Số phận đã an bài...

... Con nghe xong khoái lắm, mặc dù có nhiều điều con chưa hiểu lắm nhưng thằng bé cứ bò lăn ra cười. Và mình tin, đó là sự chuẩn bị tốt nhất cho con khi gặp phải những tình huống không như ý trong cuộc đời.

3. Mình cũng luôn trò chuyện với con về tình yêu thực sự. Mình đọc cho con nghe đến thuộc lòng bức thư của một cụ ông 90 tuổi gửi cho người vợ thương yêu của mình (Bức thư này con đã trích dẫn trong cuốn tự truyện *Bố mẹ đã چرا دوست*). Trong thư có đoạn: ... *Nhớ*

cách đây chừng 60 năm em nhỉ, chúng mình chạy ào ào trên bãi biển. Em hét lên “Thích quá cơ”. Còn anh thì mãi miết chạy theo sau ngắm nhìn em, thấy đôi chân em sáng lấp lánh trong ráng chiều lộng lẫy. Giờ anh vẫn nhớ như in. Hôm rồi nhớ em quá, anh bảo đưa cháu nó đưa ra biển. Định nhắc chân lên, định hỗn hển nhắc lại lời em “thích quá cơ” nhưng suýt nữa thì anh ngã nhào vì gió biển... Sắp tới sinh nhật em rồi nhỉ. Thế là em đã tròn 80 rồi. Hôm đó anh sẽ gọi điện cho em. Nhưng anh nói trước, nếu em nghe thấy tiếng xào xào thì nghĩa là anh đang nói “em đấy à”. Khi em nghe thấy tiếng thùm thùm nghĩa là anh đang chúc em sinh nhật vui vẻ. Đến khi em nghe tiếng phù phù nhiều lần là anh đang hôn em đấy... Anh không muốn gọi em là bà. Cứ gọi nhau “anh, em” thế này nghe cho ngọt ngào... Anh dừng bút đây, thằng chắt nội đang mang bát cháo bột mời anh ăn rồi. Em ngủ ngon nhé. Nhớ đừng ra gió...

Mình còn kể cho con nghe câu chuyện tình cảm động về ông bà Strauss. Bà và ông cùng làm khách ở khoang hạng nhất trên con tàu định mệnh Titanic. Khi tàu gặp nạn chìm dần, họ vẫn giữ sự bình tĩnh tỉnh táo để trấn an và giúp đỡ phụ nữ và trẻ em đang hoảng sợ. Thuyền cứu hộ chủ yếu để dành cho người già, phụ nữ và trẻ nhỏ. Chỗ trên thuyền rất có hạn nên ông nhường bà lên. Thấy bà nấn ná, ông phải cố hết sức ẩy bà xuống. Bà xuống thuyền nhưng trong một khoảnh khắc lại đứng bật dậy và trèo trở lại boong tàu. Bà giữ chặt cánh tay ông và chậm rãi thủ thỉ: *Chúng ta đã ở bên nhau rất nhiều năm. Bây giờ cả hai đã già cả rồi. Cối trần thế dành cho người khác. Ông đi đâu, tôi sẽ đi đó cùng ông...*

Đó, tình yêu đích thực là như vậy đó con à. Là khi người ta luôn biết nghĩ về nhau, biết ra những quyết định để được mãi mãi bên nhau trong thời khắc nguy biến nhất, biết hành động cho nhau, vì nhau... Để khi sống bên nhau, “yêu” luôn là một động từ. Và để khi về già có thể bình thản mà nói “Ta cứ gọi nhau là Anh, Em cho ngọt ngào”, “Ông đi đâu, tôi sẽ đi đó”...

Vậy nên, tình yêu rất cần sự cân nhắc, sự quyết đoán của một người thực sự trưởng thành. Nó cũng cần phải có thời gian.

... Nam rất thích nghe những câu chuyện như thế. Con ấn tượng với lời nói và hành động của các nhân vật trong truyện. Vì lẽ đó, mình tin, rồi “mưa dầm thấm lâu” như một lẽ tự nhiên, con sẽ hiểu thế nào là trách nhiệm và nghĩa vụ của một người đàn ông, từ những điều nhỏ nhất.

4. Ui chà! Với “kinh nghiệm” khá dày dặn đúc rút được, nhiều khi mình còn tâm sự với con cả về những “chiêu chinh phục” bạn khác giới nữa. Xem chừng vấn đề này có vẻ hơi tế nhị. Nhưng thực ra, mình nghĩ, để học cách khiến một người khác giới có cảm tình với mình là một điều rất tuyệt. Khi ấy, bạn sẽ phải lịch lãm hơn, phải nắm được những kỹ năng giao tiếp, phải nhạy cảm, biết lắng nghe, biết cách ứng xử có văn hóa... Ở Ý, nơi mà tình yêu được thi vị hóa thành lễ sống, khi muốn chinh phục một cô gái nào đó, các chàng trai phải tìm nhiều cách. Họ sáng tạo, họ thay đổi, họ thử thách với nhiều phương án khác nhau...

Mình luôn khuyến khích Nam bằng những liên hệ thực tế. Ví như câu chuyện về Howard Schultz: Con biết đấy, hiện giờ Starbucks là một chuỗi cửa hàng nổi tiếng khắp thế

giới. Nhưng con biết không, ông chủ của nó, Howard Schultz lại xuất thân nghèo khổ và không may mắn. Trước khi trở thành một trong những doanh nhân thành đạt nhất thế giới, khi sở hữu trong tay cả một đế chế cà phê hùng mạnh với thương hiệu Starbucks, Schultz đã từng phải bán máu để trang trải học phí. Khi đưa dự án của mình để trình lên ngân hàng, ông đã phải trình tới 242 lần mới được chấp nhận. Những điều này ông đã thổ lộ trong hồi ký *Dốc hết trái tim* (Pour your heart into it) mà bố con mình đã đọc. Và cái câu “Những gì xuất phát từ trái tim sẽ đến với trái tim” đã trở thành châm ngôn cho không ít người.

Vậy đó, nếu không có một “tình yêu” mãnh liệt với từng hạt cà phê, ông sẽ khó có thể theo đuổi sự nghiệp của mình một cách bền bỉ và đáng ngưỡng mộ như vậy. Cho nên, kiên trì nhé, bản lĩnh kiên cường nhé, chàng trai của bố...

... Bởi mình tin, những câu chuyện như vậy, không chỉ nói về tình yêu nam nữ đơn thuần.

5. Và điều quan trọng nhất, mình dạy con yêu bản thân. Sẽ không có một tình yêu nào hết nếu mình không yêu quý chính bản thân mình, cả nghĩa đen và nghĩa bóng của cụm từ này. Yêu bản thân mình thể hiện từ việc vệ sinh thân thể cho đến chăm sóc sức khỏe tinh thần. Mình kể cho con nghe về một quán sushi nổi tiếng ở Nhật. Nơi đó hầu hết khách hàng muốn thưởng thức hương vị của quán ăn này đều phải đặt trước 6 tháng. Bởi quán chỉ có chỗ cho 10 khách hàng. Chủ quán kiêm đầu bếp đã 85 tuổi. Hàng ngày, ông vượt khoảng cách hơn 100 km đến chỗ làm và những món sushi mà ông làm ngày một ngon hơn. Vậy động lực nào đã khiến ông chủ quán đam mê chỉ làm một công việc có vẻ đơn điệu suốt mấy chục năm và không muốn mở rộng cửa hàng. Điều đơn giản bởi ông yêu tha thiết công việc của mình và yêu chính bản thân mình. Ông đã không kì vọng vào điều đặc biệt nào từ trên trời rơi xuống mà luôn tìm cách để đổi mới bản thân, đổi mới hiệu quả công việc. Và đó chính là cách mà người ta đón nhận cuộc sống với niềm say mê và tình yêu cháy bỏng.

... Cơ thể mẹ cha trao cho, con hãy đón nhận với sự nâng niu, thương yêu và trân trọng, nhé con.

Nói xong, mình cúi xuống thơm lên mái tóc con, lên bàn tay con, lên đôi mắt đang mở to của con, cảm thấy thế giới xung quanh thật thanh bình, yên ả...

Vậy đó, nói với con về tình yêu, chuyện tưởng khó mà dễ.

Và bạn cứ tin mình, nói những chuyện đó với con, bạn cùng lúc nhận được thêm rất nhiều tình yêu, từ con và từ... bu nó. He he.

Đạy con bằng trải nghiệm

Gần 7 giờ tối hôm trước mình có việc qua một trường tiểu học. Trường vẫn sáng đèn. Trong trường còn nhiều lớp học thêm. Một số học sinh vừa tan lớp, bố mẹ chưa kịp đến đón, được nhà trường “phục vụ” bằng một màn hình ti vi đang chiếu phim hoạt hình. Một vài em khác ra cổng trường mua bim bim xúc xích vì chắc là đói.

Nhìn cảnh ấy, mình thực sự thấy buồn.

Từ bao giờ việc học hành trở thành gánh nặng đối với các em như thế.

Thử tưởng tượng xem người lớn chúng ta, sau tám tiếng làm việc ở cơ quan, chắc chắn ai cũng muốn được về nhà. Về nhà để được thay bộ quần áo công sở cho đỡ bức bối vì bụi bặm và ô nhiễm, để được tắm táp, được trò chuyện, nghỉ ngơi, thư giãn...

Trong khi các em nhỏ thì suốt cả ngày vui đầu trong các lớp học ngọt ngào nhồi nhét. Rồi chạy nhảy, rồi mồ hôi nhễ nhại đến mệt phờ. Vậy mà ngoài giờ học chính khóa lại tiếp tục chạy đua vào các lớp học thêm. Mà giờ học thêm thì bất kể, cuối buổi chiều, buổi tối, ngày nghỉ cuối tuần, học trong dịp hè...

Thế nên về đến nhà, em nào em nấy tóc tai rũ rượi, quần áo nhàu nhĩ và mắt thì díp lại vì buồn ngủ. Các em chẳng còn thời gian để “tiêu hóa” những kiến thức học được chứ nói gì đến việc trò chuyện sẻ chia với bố mẹ. Lấy đâu thời gian để đọc một quyển sách hay, xem một bộ phim hoạt hình mới hay viết một vài trang nhật kí. Thật là lãng phí và tội nghiệp các em quá.

Để minh chứng cho những điều vừa nói, mình xin phép dẫn comment của một bà mẹ trẻ sau khi đọc status của mẹ Nam: “Đúng là có quá nhiều nỗi lo. Năm nay nếu Nam ở nhà cũng sẽ thi vào lớp 10. Đây là lịch học của bạn Giao, sáng 6 giờ dậy đi ra xe đến trường. Năm giờ mới về được nhà. Ăn vội vàng bát cơm, đạp xe đến trung tâm học thêm đến 8 giờ mới về. Tắm táp vệ sinh cá nhân một tí rồi vào bàn học tiếp, đến 12 giờ hoặc 1 giờ sáng. Nhìn con phờ phạc mà xót lắm...”.

Nếu việc học của trẻ chỉ để phục vụ thi cử hoặc khuôn theo ý đồ và sự hơn thua của người lớn thì vô hình trung người lớn chúng ta đã biến con em thành nô lệ của tri thức. Biền tri thức vô bờ và khối lượng thông tin sản sinh thêm hàng ngày luôn tăng theo cấp số nhân. Nếu cứ mãi miết chạy theo việc “nhồi nhét” tri thức, đứa trẻ sẽ đến lúc hụt hơi. Nhiều em trở thành những chú “gà công nghiệp” thiếu sinh khí và kỹ năng sống, nhất là các kỹ năng mềm. Vậy thì làm sao nói đến sự đa dạng của mỗi cá nhân hay bản sắc người học được. Người ta đã nói nhiều về một câu chuyện so sánh việc học ở một số nước châu Á (điển hình là Việt Nam) và ở Mỹ như sau: Cô giáo vẽ một con mèo lên bảng và yêu cầu học sinh cũng vẽ một con mèo để cuối buổi đem dán các bức tranh lên tường. Điểm khác biệt ở hai nền

giáo dục là: Trên những bức tranh trong các lớp học của Mỹ có một đàn mèo không con nào giống con nào, còn trong lớp học của một số nước châu Á, con mèo trên bảng của cô giáo đã tự động được nhân bản vô tính thành n con mèo khác. Ý nghĩa câu chuyện đó cũng như mục đích, triết lý của việc học ở nước ta hiện nay đang được các nhà nghiên cứu giáo dục tiếp tục bàn luận.

Riêng mình, mình chỉ quan niệm đơn giản, “học” không phải để trở thành thợ giải các bài toán hay thợ viết các bài văn. “Học” có nghĩa rộng hơn, đẹp hơn và cũng thân thiện, nhân văn hơn. Ấy là học “trong con” và học “cùng con”. Muốn học “trong con” thì thực sự phải trở thành bạn của nó, bạn tri kỷ tri âm sẻ chia và thấu hiểu. Muốn học “cùng con” thì phải cùng nó trải nghiệm. Hai cách học này có quan hệ qua lại với nhau. Cái này vừa là tiền đề vừa là hệ quả của cái kia. Điểm chung là, cả hai đều cần đầu tư thời gian, công sức, sự cầu thị, lòng nhẫn nại, sự chín chu, tỉ mỉ, vừa chi tiết lại vừa khoáng đạt khoan hòa... và trên hết là tình yêu thương con vô bờ bến... Việc học “trong con”, nếu có thời gian, mình sẽ bàn đến trong các bài viết khác. Trong khuôn khổ bài viết ngắn này, mình chỉ muốn nói tới một cách tiếp cận việc học “cùng con” thông qua những trải nghiệm cụ thể nhất.

1. Mình thường cho con “học” vào những tối đẹp trời, nhất là những đêm trăng sáng. Khi ấy, mình rủ con lên sân thượng cùng ngắm trăng sao. Hai bố con cùng hòa vào thứ ánh sáng thánh thiện từ vũ trụ bao la để nghĩ suy, liên tưởng. Thoạt nhiên, thấy người nhẹ nhõm biết bao. Từ khoảng không gian ấy, mình dạy con cách im lặng tĩnh tâm để cảm nhận mùi hương của mấy cây hoa mẹ trồng, cảm nhận tiếng xào xạc của lá, tiếng rì rào của gió... Và nữa, con nhìn lên bầu trời kia, con có mơ ước điều gì không? Rồi bố con kể cho nhau nghe về vũ trụ, về muôn loài. Dĩ nhiên, trước đó, bao giờ mình cũng khuyến khích con lên mạng tìm hiểu về mặt trăng, về các dải thiên hà... Đây là dịp con được nói, được kể lại những gì con tìm hiểu được. Trong ánh trăng, khuôn mặt con sáng bừng, hiền hòa, tràn đầy niềm vui. Có lần Nam vừa tưởng tượng vừa thở thê hỏi mình: Bố ơi! Con muốn thám hiểm mặt trăng như các nhà du hành vũ trụ thì phải làm thế nào hả bố. Mình thủng thảng: Muốn thực hiện điều đó trước hết con phải có sức khỏe thật tốt. Con phải kiên trì khổ công luyện tập vì như bố biết, người ta cần luyện tập 9 năm liên tục chỉ để được bay vào vũ trụ trong 8 phút. Lại nữa con phải có rất nhiều tiền vì chi phí cho một lần bay vào vũ trụ khoảng 70• nghìn đô la, mỗi ki lô gam hành lý mang theo con phải trả 21 nghìn đô la...

Mình tin, việc tạo cho con một khoảng không gian với mây trời, hoa lá, chim muông... để học cùng con sẽ kích thích trong con những tưởng tượng và khám phá. Nếu không là đêm trăng sân thượng thì có thể là bình minh công viên, vườn hoa... hoàng hôn ven sông, bên hồ nước... những buổi cuối tuần dã ngoại về quê... Như thế tri thức sẽ đến với trẻ cùng niềm khao khát hiểu biết, khao khát vươn tới những ước mơ.

2. Với mình, mùa hè là khoảng thời gian con được “học” nhiều nhất. Xếp sách vở, con ngao du cùng bố đến bất cứ nơi nào có thể. Mình muốn cho con trải nghiệm nhiều nơi để “... ngắm chiều xuống nắng lên, ngắm những phen người soi bóng qua những giọt mồ hôi mặn” như thư con đã viết. Đi để trải nghiệm, đi để lớn khôn, để tích lũy vốn sống và có cái

nhìn bao dung cảm thông. Chỉ riêng mùa hè năm ngoái, nhờ những chuyến đi như thế, Nam đã chụp được nhiều bức ảnh đẹp với những góc nhìn đa chiều. Con tập hợp ảnh do mình chụp được, rồi cùng với họa sĩ nhí Vũ Tuấn Kiệt tổ chức triển lãm bán tranh ảnh lấy tiền đóng góp cho quỹ “Cơm có thịt” để làm từ thiện.

Nhiều khi hai bố con phải tá túc trong phòng trọ không có nước. Nửa đêm hò nhau đi xin nước từ trụ sở ủy ban xã về tắm. Ngang qua mảnh sân hẹp, bố nghêu ngao: *Đời tôi cô đơn nên hai tay xách hai xô...* Còn con thì: *Tôi ôm con sáo bé bỏng của tôi/ Lang thang theo cha dọc bờ sông trắng xóa...* Rồi giành nhau từng ca nước rửa mặt buổi sáng. Rồi lang thang khắp phố núi không tìm được nhà vệ sinh vì chẳng biết ăn phải cái gì mà thằng Bếu đau bụng, bị Tào Tháo đuổi... Rồi có những khi phòng ở lờm khờm hồng máy điều hòa, nước nhỏ tong tong. Mình bảo: Con trở tài đàn ông giúp bố chinh đi. Con nhờ bố công kênh con lên. Xoay xoay vắn vắn chán chê không được, thằng Bếu nghĩ ra cách buộc túi nilon hứng nước chảy rồi dùng... gây điều khiển. Loay hoay mãi rồi cũng qua đêm... Nhiều khi trước những tình huống như thế mình chỉ gọi cho con cách xử lý. Con mày mò tìm cách ứng phó theo cách mình vẫn dạy: *cùng tắc biến, biến tắc thông*. Nhờ những lần như thế, con sẽ học được bài học về trải nghiệm khi đối diện với những khó khăn không lường trước được.

Và mình tin những trải nghiệm đó ý nghĩa hơn một số bài học về kĩ năng sống trong sách. Đó là chưa kể những “bài học” dị thường như giáo dục lòng dũng cảm bằng việc dạy đi chân trần trên thủy tinh, dạy cua bom...

Nhiều khi đến những nơi xa khu dân cư hai bố con phải lội bộ rạc cẳng mới tìm thấy hàng ăn. Ôm cái bụng đói meo bố con thủ thủ với nhau: Bây giờ mới thấy vai trò của mẹ thế nào. Ở nhà không bao giờ mẹ để hai bố con chịu đói. Có lần quần con bị tụt chỉ ở đúng chỗ “nhạy cảm”. Bố lòng mua kim chỉ về dạy con cách vá. Thằng Bếu vừa luống cuống vá vúi vừa ước có mẹ ở bên... Chỉ thế thôi mà dạy cho con biết bao điều về vai trò của mẹ và tình yêu dành cho mẹ. Mẹ biết, chắc sẽ vui lắm.

3. Mình nhớ có lần ở Phú Yên, lúc đóng cửa xe mình sơ ý đập cửa vào tay con (giờ viết lại vẫn thấy tim đau nhói). Mình luống cuống: Bố xin lỗi con. Con mím chặt môi nén đau thều thào: Con hết đau rồi bố. Hai bố con im lặng. Mình ghen lòng thương con đến không thể thốt nên lời. Đến chiều thì cái ngón tay sưng tấy lên, bầm tím. Mình gắng hỏi: Con có đau không? Con hơi đau một tí thôi bố à. Mình ngồi cạnh con, an ủi bằng cách vạch chân mình chỉ vào những vết sẹo rồi giải thích cho con nghe xuất xứ của từng cái sẹo. Mỗi vết sẹo như những “chứng nhân” nhắc bố nhớ về những vùng đất mình đã qua, những việc mình đã làm, những kỉ niệm mình đã có. Rồi bố tin một lúc nào đó, nhìn lại ngón tay mình, con sẽ nhớ về vùng đất này cùng những kỷ niệm ngọt ngào với bố. Chiều đó, dù ôm cái tay đau, con vẫn cùng bố lòng vòng quanh thị xã, vẫn nao nức chụp ảnh. Con bảo: Dù tay đau chụp ảnh không đẹp nhưng con vẫn muốn lưu lại những kỷ niệm về vùng đất này để làm “chứng nhân” cho vết sẹo bầm dập nơi ngón tay ngoan. Bố ứa nước mắt thương con thất lòng. Vừa ân hận vừa cảm phục nữa. Tuy nhiên, nhờ thế con đã học được bài học về sự trải nghiệm. Cùng với đó là bản lĩnh đàn ông khi đối diện với nỗi đau.

Cái lần con bị sụt bùn ở rừng tràm U Minh Thượng (Cà Mau) thì còn khủng khiếp hơn. Cả một vùng đầm lầy, sau nhiều ngày nắng như đổ lửa, bề mặt đầm khô nứt nẻ tạo cảm giác như một bãi đất. Con mãi mê chụp ảnh không để ý nên lỡ sảy chân. Cả người từ chân đến ngang thắt lưng ngập trong bùn. Con sợ hãi tím tái, mẹ khóc thét lên. Càng vùng vẫy, người con càng lún sâu hơn. Sau phút hốt hoảng, mình bẻ vội một cành cây to đưa ra cho con nắm. Mình trấn an con thật bình tĩnh, dùng hết sức bình sinh bám thật chặt vào cành cây. Hì hụi một lúc rồi cũng kéo được con lên. Mẹ giận quá, phát vào mông con. Con tủi thân òa khóc nức nở. Mình kéo con ra vũng nước lấy mũ làm gáo múc nước gột rửa. Chiều về khách sạn, mình vào mạng chỉ cho con cách thoát khỏi đầm lầy khi bị lỡ chân sa xuống. Hướng dẫn con xong, bố tếu táo: Hôm nay con gửi lại rừng tràm U Minh Thượng đôi giày. Cánh rừng này sẽ mãi nhớ con, chàng trai dũng cảm của bố. Rồi đọc thơ tặng con: *U Minh bốn bề là tràm/ Chẳng biết tháng nào hoa nở/ Mà hương thơm suốt mùa hè/ Ướt mặt vào tóc em (con) tôi... Xa xa tiếng hò nhịp nhàng/ Nhà em (con) lung linh mặt nước/ Sáng trắng ra sân chải tóc/ Khuấy chân nghịch ánh trăng tan...* Con ôm choàng lấy bố, tóc vẫn còn ướt rượt, nói lí nhí: Con cảm ơn bố.

Những điều đó, nếu không có trải nghiệm thực tế, khó lòng có những “bài học” thú vị đến vậy.

Vậy nên, trong suy nghĩ của mình, “học” không chỉ là ngồi vào bàn, “học” là sự dịch chuyển, trải nghiệm. Trải nghiệm để biết cuộc đời nhiều mưa nắng, lắm tai ương, đầy thử thách nhưng cũng không kém phần thi vị. Trải nghiệm để biết cảm thông sẻ chia, biết thắm thía vẻ đẹp trong những điều tưởng như rất đối bình dị: *Tìm về núi cũ xem mai nở/ Mộng bén ngàn xa hạc điểm canh.* Và khi ấy, con được lớn lên, ít nhất là trong tâm hồn.

Có một câu tiếng Anh khá hay: Do what you love, and love what you do. Trong cuộc đời này, thật tuyệt vời biết bao khi được làm những việc mình thích và thấy yêu những việc mình làm. Dĩ nhiên để làm được những gì mình thích nhiều khi phải chấp nhận trả giá, phải sẵn sàng làm tất cả mọi thứ trước khi đến được với những gì mình yêu thích. Do vậy, nếu chỉ “học” trên lớp, trong sách vở, khó mà nhận ra “tình yêu” kì diệu ấy.

Với những cách hiểu về “học” ấy, con bạn sẽ có một tuổi thơ nhiều niềm vui và tròn đầy hạnh phúc.

Cho nên mình cũng thích những câu hát này: *Sớm bắt bướm hái hoa kêu la nô đùa/ Chiều dạo chơi công viên vườn hoa/ Tối quýt luyến má ba vui ca bên đèn/ Bảy giờ đêm nằm mơ thấy tiên...*

Tuổi thơ là thế, có gì quýt rũ hơn những lúc chạy nhảy đùa vui, những giờ thanh thoi bên bố mẹ để giấc mơ đêm chỉ có hoa, chỉ có trăng, chỉ có tiên, chỉ diệu kỳ, mộng mơ, chỉ niềm vui làm bạn.

Mình tin là bạn sẽ biết cách để đem lại những khoảnh khắc thần tiên này cho những đứa con yêu thương của mình.

Dạy con từ những điều giản dị

Con trai thương yêu của bố!

Lần nào nhận tin cho bố, con cũng hỏi thăm ông bà nội ngoại. Điều đó làm bố cảm động lắm. Nhưng sâu sa hơn, bố nhận ra một điều giản dị. Ấy là những gì bố muốn trao gửi, con đã cảm nhận được và rung động bằng trái tim ấm áp của mình.

Ngay từ khi con còn nhỏ xíu, bố đã có ý thức truyền dạy cho con những bài học về lòng hiếu thảo. Bố muốn con cảm nhận về chữ *Hiếu* thông qua những việc làm, những hành động cụ thể mà bố mẹ thể hiện hàng ngày trong gia đình mình.

Chắc con đã hiểu việc thuyết phục ông bà nội lên Hà Nội ở cùng với nhà mình quả là không đơn giản. Cả đời ông bà gắn bó với ruộng, với vườn, với bờ ao, giếng nước gốc đa... Lại nữa nếp sống ở quê khác ở thành thị rất nhiều. Ở quê tối lửa tắt đèn, ông bà luôn có họ mạc, có bà con chòm xóm tíu tít sớm hôm. Lên thành phố, tối ngày quanh quẩn giữa bốn bức tường bê tông nhôm kính. Mấy năm trước ông bà còn nhúc nhắc đi lại được chứ gần hai năm nay cả ông và bà đều phải lần giường tập đi rồi. Nhà mình lại đầu ngõ nên cứ mở cửa ra là hàng phố ồn ào xô bồ bán mua đổi chác. Vậy nên phải qua rất nhiều lần thương thuyết ông bà mới chấp thuận lên ở cùng. Bố và mẹ cố gắng làm được điều này phần vì, chỉ có sống cùng dưới một mái nhà bố mẹ mới có điều kiện gần gũi để chăm sóc nâng giấc ông bà. Điều sâu xa nữa, thông qua những lời nói, việc làm thể hiện tình thương yêu cha mẹ một cách toàn tâm, chi tiết, tường minh, bố mẹ muốn con (và cả các cháu) nghe thấy, nhìn thấy để rồi cảm nhận tình phụ tử, mẫu tử một cách tự nhiên, trực quan. Thứ tình cảm ấy trong vắt như suối tự nguồn và đẹp như một bài thơ. Con sẽ thẩm thấu giá trị của lòng hiếu thảo thông qua sự trao truyền tình cảm giữa bố mẹ với con cái thật giản dị và ấm áp. Bố nghĩ sẽ không có bài học nào sâu sắc và thấm thía hơn thế.

Ở cùng với người già con sẽ thấy mọi lời nói, hành động đều phải nhẹ nhàng cẩn thận và tinh tế. Nên bố thường dặn con khi đi qua tầng 2 nơi ông bà ở, con nhớ nhẹ chân, đừng bước mạnh và không được chạy. Con đừng nói to vào buổi trưa khi ông bà đang ngủ. Nói chuyện với ông bà không chỉ lễ nghĩa mà phải tròn vành rõ chữ. Đi xa về gần nhớ thưa gửi và không quên mua quà tặng ông bà. Đừng thấy ông bà không dùng mà không mua. Bố thường đùa vui, chăm ông bà phải dò đoán phân tích tâm lý theo kiểu “đuổi hình bắt chữ”. Nhiều khi các cụ “nói vậy mà không phải vậy”. Cũng như cô gái nói với chàng trai khi yêu nhau ấy: *Em bảo anh đi đi /Sao anh không đứng lại /Sao mà anh ngốc thế /Không nhìn vào mắt em...*

Ở cùng người già con sẽ học cách biết quan tâm. Ông bà lấy nguồn năng lượng không chỉ từ đồ ăn thức uống mà quan trọng hơn là từ đời sống tinh thần. Con sẽ học cách ngồi xuống trò chuyện cùng ông bà. Con sẽ như bố, sáng dậy việc đầu tiên là hỏi thăm ông bà.

Rồi đo đường huyết, đo huyết áp, dặn dò thuốc thang cho cả một ngày, đi làm về là ghé vào thăm hỏi... Sau đó mới làm việc khác. Thậm chí phải học những kỹ năng điều dưỡng để biết lắng nghe cơ thể người già. Món này mẹ con tinh tường lắm. Bố thì phải viết ra giấy dán vào cửa tủ. Những loại thuốc nào của ông, những thuốc nào của bà và uống vào giờ nào. Lượng đường huyết ở mức nào thì cần tiêm insulin cho bà và liều tiêm ra sao. Vậy nên cả bố và mẹ đều biết tiêm. Bố còn chuẩn bị cả bình oxy để hỗ trợ thở cho ông khi cần thiết. Bởi vậy phòng ở của ông bà cứ như một phòng bệnh thu nhỏ với bình thở oxy, các loại máy đo đường huyết, đo huyết áp, la liệt kim tiêm, bông gạc và cơ man là thuốc. Bố thường nói vui với mẹ, nhà mình có hai thứ thuộc diện giàu tỷ phú là sách và thuốc. Sách thì hết một thư viện còn thuốc thì như một cửa hàng dược phẩm. Một bên là chăm sóc sức khỏe tinh thần, một bên là chăm lo sức khỏe thể chất. Nói chung là phải chín chu đến từng chi tiết. Con ơi! Tất cả những việc đó mình đều phải làm hồn nhiên xuất phát từ tâm. Như thế ông bà mới vui và hạnh phúc thực sự con à.

Như những hạt mưa xuân dịu dàng ươm mầm xanh cây lá, con đã hấp thụ và đồng cảm với những việc làm của bố mẹ dành cho ông bà. Vì thế trong nhiều “nghề” của bố, có một “nghề” rất dễ thương mà con gọi là “nghề yêu ông bà”. Thơ con chan chứa: *Bố có nghề yêu ông bà / Sớm hôm ngọt lành nâng giấc / Nắng nôi hay tràn gió bắc / Lui cui ấm áp hiền hòa...*

Ở cùng người già con sẽ học cách lắng nghe. Lắng nghe là để thấu hiểu như cách nói của thiền sư Thích Nhất Hạnh: Thấu hiểu nỗi đau của người khác là món quà to lớn nhất mà bạn có thể trao tặng họ. Thấu hiểu là tên gọi khác của yêu thương. Nếu bạn không thể thấu hiểu, thì bạn chẳng thể yêu thương. Người già đang sống thêm tuổi thơ một lần nữa đây con à. Lúc còn nhỏ, con đã hỏi bố ngàn vạn câu hỏi. Con rất muốn bố trả lời. Con phụng phịu nếu bố lơ mải làm việc gì đó mà quên mất câu hỏi của con. Con sẽ “dỗi” nếu bố không chịu nghe con nói. Vậy nên với ông bà cũng vậy. Con đừng tỏ ra mệt mỏi nếu cứ nghe ông nhắc mãi về chuyện ngày xưa ngày xưa. Con biết không, khi nhắc nhớ về những ngày xưa xa lắc là ông đang được sống lại kí ức tươi đẹp của mình, khi ông còn mạnh chân khỏe tay, còn đầu đội vai mang, còn líu tíu cả đàn con sớm khuya quây quần quăn túm. Giờ các con của ông người còn, người mất, người ở gần, người tha hương phiêu bạt góc bể chân trời. Cháu trai thì du học phương trời xa vắng. Ông không hoài niệm, không nhớ không thương sao được... Nên con càng hiểu, càng thương yêu kính trọng ông bà hơn phải không con!

Ở với ông bà con học cách sống chậm. Bỏ qua những ồn ào nhiều nhưng đời thường, về với ông bà, con sẽ được thả mình trong một tiết tấu sống rù rì, chậm chạp. Điều đó tưởng như buồn tẻ nhưng nó thực sự rất có ích cho con mỗi khi mệt mỏi vì áp lực công việc, bài vở học hành. Con thấy đây mỗi lần đi làm về, trút bỏ bộ quần áo công sở, bố thích cảm giác “đánh” trên mình một cái quần cộc rồi nằm xõng xoài ra giường của ông bà. Khi ấy mọi ganh ghét muộn phiền buông ngoài cửa sổ. Khi ấy bố được thư thái lắng nghe tiếng rủ rì nhỏ to của ông bà. Lòng nhẹ bâng trôi miên man trong hạnh phúc. Vậy nên, con cứ ngồi xuống bóp chân cho ông, nhổ cho bà vài sợi tóc trắng, ngắm con chim sẻ bay qua cửa sổ, đợi bông hoa ngoài hiên khẽ nở, con sẽ thấy cuộc sống trong trẻo nhường nào.

Nam ơi, những điều đó, bố biết, là đưa trẻ nhạy cảm, con cứ quan sát bố mẹ làm là tự hiểu và thực hành. Vậy nên khi du học xa nhà con càng hiểu và thương nhớ ông bà hơn. Cảm xúc ấy đã thăng hoa thành những vần thơ con viết mượt mà như mây trôi nước chảy:

Con sẽ về để ôm ông bà nội

Rờ làn da nhăn nheo nghe nước mắt lăn dài

Hít no nê mùi trầu không ấm nóng...

Con sẽ về và ngồi lặng im

Nghe ông kể về làng mình năm ấy

Nghe bà nhắc về vụ mùa nắng cháy

Bởi ông bà luôn đau đáu đất yêu thương...

Con sẽ về Hải Phòng nơi con gọi quê hương

Nơi bà ngoại treo cuống rốn trước đèn mong con học hành đỗ đạt

Nơi hoa lan hoa hồng luôn thơm ngát

Nơi con nhận nụ cười tựa tiếng hát vui chung...

Hôm trước bố đọc bài báo kể về một người đàn ông chăm mẹ nằm liệt giường đã hơn chục năm trời. Hỏi chú ấy có thấy mệt không. Chú ấy trả lời: Sao lại mệt cơ chứ! Chăm bữa mẹ, rồi được ôm mẹ trong vòng tay mình. Đó là trời cho, là niềm vui, là phúc phận... Rồi chú ấy hạ giọng thủ thỉ: Nói thật, tôi thấy có người chỉ thích ôm mèo nựng chó hay ôm người khác mà chẳng chịu ôm ấp mẹ của mình. Như thế thật là “vô lí” quá đi. Và người ấy cũng thật đáng thương...

Những điều người đàn ông ấy nói giản dị mà thấm thía quá con à. Câu ca: “Một mẹ chăm được mười con/ Mười con không chăm được một mẹ” nghe xót xa như một tiếng thở dài.

Giá mà ai cũng hiểu đạo lý để sống chậm lại, để bớt nhậu nhẹt xô bồ huyên náo, để tiết chế ham muốn và để yêu hơn gia đình, yêu hơn bố mẹ mình thì xã hội có thể vì thế sẽ an bình và nhân văn hơn.

Tạo hóa thật bất công khi cứ khiến người ta phải day dứt ân hận khi đã muộn. Hầu như phải đến lúc nặng tai, nghễnh ngãng người ta mới hiểu vì sao khi trước, bố mẹ mình cứ bật ti vi đến văng nhà. Phải đến lúc ăn uống lập cập mới hiểu vì sao khi trước, bố mẹ mình đến việc đưa thìa cơm vào miệng mà cũng khó khăn... Bố không muốn có những nỗi ân hận muộn màng như thế.

Bố cũng nhận ra rằng, con người ta hạnh phúc nhất, phúc đức nhất là khi được song hành cùng bố mẹ mình lên lão. Như thế sự đồng cảm thể hệ hình như sẽ bền chặt và sâu sắc hơn. Bố đã ở cái tuổi “ngũ thập tri thiên mệnh”, ở quê là lên lão rồi đấy con à!

Nam ơi! Bố truyền dạy con về lòng hiếu thảo, chỉ bảo con tường tận những kỹ năng chăm sóc ông bà nội ngoại không hẳn vì muốn con sau này sẽ chăm sóc bố mẹ như vậy đâu con.

Con sống ở một thời đại khác. Con cứ khát khao giấc mơ đại bàng chinh phục non cao biển rộng. Bố mẹ không thể vì tình yêu mà níu giữ chân con. Chỉ cần con thấy hạnh phúc với từng chặng đường con khôn lớn trưởng thành là niềm vui trong bố mẹ dâng lên ngập lòng rồi.

Bằng vào những gì bố đã vun đắp gây dựng cho con, bằng vào những gì bố đã xả thân cho những thương yêu cốt nhục, con sẽ minh định được giá trị của hai tiếng GIA ĐÌNH. Như một dòng chảy tự nhiên, âm thầm lặng lẽ mà lắng sâu bền chặt, đến lượt mình, con đang và sẽ biết xả thân vì hai tiếng thiêng liêng ấy. Con ạ! Chỉ có chiếc neo gia đình thật vững vàng mới đủ sức níu giữ con người ta khỏi vòng xoáy ngồn ngán hỗn độn của cuộc sống nhiều loạn xô bồ. Thế nên gia đình mới được gọi là TỔ ẤM, MÁI ẤM. Hễ nơi nào có NGÔI NHÀ thì nơi đó có NẾP NHÀ. Nếp nhà mình đơn sơ thanh bần mà sum vầy ấm áp phải không con!

Dù có bay nhảy khắp chân trời góc bể thì con trai ơi, con đừng vui nhất, hạnh phúc và an yên nhất vẫn là đường về nhà. Cứ khi nào mỏi mệt, con hãy về nhà nhé. Nơi đó có ông bà, bố mẹ đang khao khát chờ con, bằng tất cả những yêu thương...

Nhớ nghe con!

Áo vàng và Đầu đình

Anh có về thăm bố mẹ với em đợt này không thì bảo?
Ừ, có chứ, về chứ, về chứ.

Mình đẹp đồng giấy tờ sang bên, trả lời tấp lự. Vì mình biết, chỉ cần âm ừ, trình bày lí do: “Đợt này anh bận” thì thế nào cũng có chuyện ngay.

Từ lúc yêu Áo vàng, mình tự nhiên trở nên ngoan ngoãn.

Cũng vì thế, mà biệt danh Áo vàng ra đời. Phần vì nàng thích mặc màu vàng. Nàng bảo, cái câu thơ: “Áo nàng vàng anh yêu hoa cúc” hay quá là hay. Chỉ vì cái áo mà yêu cả hoa chứng tỏ tình yêu với nàng nồng nàn lắm. Thế nên nàng thích.

Mình cũng thích. Bởi cứ nghe đến Áo vàng là thấy lấp ló hình ảnh của một nữ... cảnh sát.

Mà “cảnh sát” này toàn “phạt nguội”. Không được giải thích. Không được “gọi điện thoại cho người thân”. Không được xin giảm hình phạt. Cứ thế cum cúp chấp hành.

Nhưng nếu chỉ có Áo vàng có lẽ mình cũng không liêu xiêu đến thế.

Bên cạnh Áo vàng tòi ra ngay một Đầu đình. Mà Đầu đình thì siêu quyền lực luôn.

Đầu đình gọi mình là “ông Khốt”. Hề là người khác, thì mình sẽ cự nự: Vớ vẩn, khốt gì mà khốt. Mỗ đây còn phong độ ngon nghề thế này mà gọi là “khốt” à... Nhưng với Đầu đình, mình chả dám hó hé. Lại còn thấy vui khi được gọi như thế. Đã bảo là siêu quyền lực mà lị.

Có thêm Đầu đình, Áo vàng như mọc thêm vây thêm cánh. Chẳng may mình mắc tí lỗi lầm, thế nào Áo vàng cũng nhắn tin: Đi chơi với Đầu đình đây, có thể về muộn. Lỡ to tiếng nóng nảy, Áo vàng dọa sẽ lôi Đầu đình ra khách sạn ngủ.

Trước những tình huống ấy, mình vội vàng dàn hòa: Thôi ở nhà đi, đừng ra đường buổi tối nguy hiểm lắm, anh sorry, sorry...

Hậm hực ra phết. Nhưng rồi sau đó lại được Đầu đình choàng vai bá cổ, dụi dụi đầu vào ngực là mình mềm nhũn cả người.

Nói chung, mỗi khi mình và Áo vàng cự nự, Đầu đình đều đồng dục tuyên bố: Lỗi thuộc về “anh Khốt”. Mình chả hiểu gì, nhưng cứ tin “thôi thì đa số thắng thiểu số” nên vui vẻ ngay.

Xem ti vi, mình thì thích thời sự quốc tế, cải lương, thơ thân... nhưng Áo vàng thì thích phim Hàn Quốc, thích các chương trình giải trí trên VTV3. Mà mình nói thật, nhốt mình vào đánh còn hơn bắt mình ngồi nghe đám đông hò hét với các game show. Kinh hãi nhất mấy game show có MC là mấy gã nửa nhựt, nửa Adam nửa Eva, ban giám khảo là các ca sĩ nhạc trẻ mắt xanh mỏ đỏ gào rú nhiều hơn ca hát. Mình đã ý nhị nhường cho Áo vàng hẳn một cái ti vi riêng nhưng Áo vàng nói, không được, ngồi xem như thế... buồn lắm.

Ờ hơ, vậy ra tra tấn người khác là niềm vui của bản thân mình à.

Thế nhưng Đầu đình cũng một mực đứng về phe Áo vàng: Kệ, Khh cứ xem gì Khh thích, “anh Khốt” nên nhường nhịn đi!

Ôi, tôi “ạ” ông. Ông galant vừa thôi chứ. Tôi đây có ời ời cô bảo biết cách chiều phụ nữ mà cũng chẳng bằng ông là sao?

Cứ thế, mình loay hoay với Áo vàng và Đầu đình...

Rồi một ngày Đầu đình vắng nhà. Mà là xa biên biệt...

Nhà tự nhiên trống hươ trống huếch. Không có cảm giác được dụi dụi đầu vào ngực một cách âu yếm hay được nghe những cây tuyên bố xanh ròn, mình cứ thấy mọi thứ xung quanh loãng ra, nhạt teo.

Nhiều khi đêm về, biết Áo vàng đang thao thức, mình chả dám an ủi, chỉ lặng lẽ nhìn xoáy vào cái đèn bàn trước mặt và nước mắt cứ ứa ra mẩn mẩn.

Mình thêm lắm những léo nhéo “can thiệp” của Đầu đình.

Nhưng dù ở xa, Đầu đình vẫn quyết liệt bênh vực Áo vàng.

Nhắn tin lần nào, Đầu đình cũng nhắc: “Anh Khốt” nhớ mua quà tặng Khh nhé.

Rồi “cảnh tỉnh” dịu dàng:

Anh Khốt lúc nào chả thế

Lấn mẩn lo gần lo xa

Chắt chiu tiện tằn chi chút

Vẫn galant đến bực mình...

Rồi còn mua quà mua cáp

Hết cô này đến cô kia

Rồi còn làm thơ viết sách

Toàn nói về những... cuộc tình

Rồi thì học theo “Diệp Ván”

Dễ mà trở thành “Soái ca”

Rồi sẽ thêm bao phiên toái

Chao ôi lo quá đi mà...

Nhắn tin lần nào, Đầu đình cũng nhắc: “Anh Khốt” nhớ mua quà tặng Khh nhé.

... Trên đất phương Nam đầy nắng

“Diệp Ván” đang đi tìm quà

Hạt charm tình yêu chọn kĩ

Cho... “cô dâu” đợi ở nhà.

Rồi giục giã nôn nao: Anh Khốt ơi, nói với Áo vàng là mình “yêu nhao” đi.

Ôi giờ ơi, tôi “ạ” ông lần nữa. “Dem bực công an đặt giữa trái tim người” còn dễ hơn là tự nhiên bắt nói “yêu nhao” ông à!

Vậy mà lần nào nhận được tin nhắn của Đầu đình mình cũng bản thân. Đầu đình khéo léo và tinh tế luôn khiến mình ngộ ra một cách rõ ràng hơn trách nhiệm của người đàn ông, từ những điều nhỏ nhất.

Nó làm mình tự hào vì thấy, Đầu đình quả là tay đàn ông chơi được.

Nó làm mình thấy yên tâm tin tưởng vì biết Đầu đình đã trưởng thành.

Và nó làm mình thêm yêu thương gia đình mình.

Dễ thương nhất là cuối mỗi tin nhắn nhắc nhở, giục giã “yêu nhao” đi, Đầu đình luôn viết hàng chục dòng chữ in hoa:

CON YÊU BỐ!

Chỉ giản dị thế thôi mà nước mắt lại mặn mặn ứa mi...

Áo vàng và Đầu đình ơi!

Bay lên mơ ước

Nam à, dạo này con mơ ước điều gì?

Bố ơi, nếu nói đến ước mơ của con thì kể suốt cả ngày cũng không hết. Nhưng hiện tại con chỉ có một mơ ước giản dị: Đó là làm sao để con có thể hoàn thành số lượng bài tập đồ sộ của tuần này trong vòng một tiếng, hihi.

Nói chuyện với con trai xong, mình khẽ mỉm cười, tưởng tượng cái đầu bồm xồm của thằng Bếu đang cắm cúi làm bài, khuôn mặt hóm hỉnh, hài hước... Và thấy lòng thật bình an. Có gì như niềm vui, có gì như nỗi yêu thương, như dòng nước mát ngọt lành dịu dàng lan toả trong lòng.

Bởi vì mình rất thích được nghe con nói về những mơ ước của nó.

Ngày còn nhỏ, mình cũng có bao nhiêu là mơ ước.

Nhưng chẳng biết thổ lộ cùng ai...

Nhà nghèo xơ xác, bố mẹ bận rộn đầu tắt mặt tối quanh năm, mấy chị em cứ hồn nhiên lớn lên như cỏ dại. Con nhà nông thuở đó “trời sinh trời dưỡng”, làm gì có những thứ xa xỉ được gọi tên là “nuôi dưỡng tâm hồn”. Chỉ ước có lúc nào đó, vô tình mẹ cúi xuống, chạm tóc vào mặt mình là đã thấy hạnh phúc đến ngạt thở rồi. Việc chia sẻ những mơ ước cùng các con dường như là không thể.

Thế nên nhiều đêm trắng ngồi ngời, mình thường ngồi thu lu nơi góc sân quanh quẽ độc thoại với mơ ước của chính mình. Ngược nhìn lên khoảng không vũ trụ mênh mang, mình khẽ thầm thì với muôn ngàn vì sao lấp lánh về những ước mơ con trẻ.

Có khi mình mơ ước làm bác sĩ để chữa bệnh đau lưng cho bố, đau đầu cho mẹ...

Có khi mình mơ ước làm bộ đội. Ngày ấy trẻ con đùa nào cũng mơ làm bộ đội để được khoác trên mình bộ quần áo xanh màu cây lá và vai lắt lẻo khẩu súng trường...

Cũng có khi chỉ mơ được làm ông thủ kho coi giữ kho thóc đầu làng, một mình có nguyên cả một kho thóc. Và như thế còn lo gì đói.

... Những ước mơ cứ thăm lặng theo mình lớn lên cùng năm tháng. Nhiều khi khốn khó đến cùng cực, thấy những mơ ước cứ mỗi lúc một xa mình, tủi thân bật khóc.

Vậy nên đến khi có con, mình luôn tâm niệm và mong muốn được là người đồng hành cùng với những mơ ước của con.

Mình tin rằng, trẻ con chỉ thực sự có một tuổi thơ thi vị lãng mạn khi chúng liên tục được mơ ước, được gửi khát vọng của mình đến với những người thương yêu, đến cộng đồng và gửi lên cả... bầu trời. Cha mẹ luôn là người ở bên trẻ để chấp cánh cho những ước mơ của con được bay lên như muôn ngàn cánh diều trong ngày cả gió. Ngày con trai còn nhỏ, con rất thích mình đọc cho nghe những câu thơ giản đơn mà âm áp của Hoàng Trung Thông:

Cha lại dắt con đi trên cát mịn

Ánh nắng chảy đầy vai

Cha trầm ngâm nhìn mãi cuối chân trời

Con lại trở cánh buồm xa nói khẽ:

Cha mượn cho con buồm trắng nhé

Để con đi...

Lời của con hay tiếng sóng thì thâm

Hay tiếng của lòng cha từ một thời xa xăm?

Lần đầu tiên trước biển khơi vô tận

Cha gặp lại mình trong những ước mơ con.

Vậy đó, hãy khuyến khích và trao cho con ước mơ, khát vọng. Con sẽ là người viết tiếp giấc mơ mẹ cha...

Việc đồng hành mơ ước cùng con, đôi khi chỉ là biết lắng nghe. Hãy ngồi xuống để con được nói về những mơ ước của mình. Ngày Nam còn nhỏ, mình thường “kiên nhẫn” nghe con nói nhiều lần về những dự định của nó trong tương lai. Nhiều khi mình thừa hiểu, những dự định con trẻ ấy hoặc là viễn tưởng hoặc là khó thành hiện thực. Khi thì con mơ ước làm Tổng thư ký Liên hợp quốc, khi thì làm Tổng thống Mỹ, lúc lại làm Phi hành gia...Tuy nhiên không bao giờ mình để “lộ” ý nghĩ ấy cho con biết. Mình luôn nghe con nói một cách say sưa. Nhiều lúc lại nhìn thẳng vào mắt con âu yếm: Bố tin rằng, nếu cố gắng, nhất định con sẽ làm được. Mình nhớ có lần, đọc xong truyện *Robinson Crusoe* của Daniel Defoe, Nam thỏ thẻ: Bố ơi, lớn lên con muốn một mình chinh phục đảo hoang như Robinson, bố thấy thế nào? Mình thủng thủng: Được thôi chàng trai, nhưng con nhớ mang theo vài con dao và mấy chiếc bật lửa...

Chính vì thế, Nam tin tưởng vào những mơ ước của mình và luôn tràn ngập niềm vui. Con cũng không ngại ngần bày tỏ những ước muốn có vẻ rất chi là “hoang đường” như cây lúa trên sao hỏa, dùng ánh sáng biến thành năng lượng chạy ô tô, khám phá hố đen vũ trụ...

Ở nhà mình, trước lúc đi ngủ bao giờ mình cũng dành ra vài phút để “kiểm tra” lại những mơ ước của Nam. Hỏi con xem ngày hôm nay mơ ước của con có còn giống hôm qua không hay con đã thêm mơ ước nào khác. Và mình luôn cho con thấy, từng ngày trôi qua là con đang tiến gần hơn với mơ ước của mình.

Nam càng lớn, những mơ ước càng “nhỏ” lại cho hợp hơn với thực tiễn. Cũng có đôi khi, con mơ ước và thấy rằng có lẽ mình chẳng bao giờ thực hiện được vì có quá nhiều khó khăn trước mắt. Thế là mình luôn ở bên cạnh chỉ để nói với con rằng: Dù có khó khăn đến mấy cũng không bao giờ ngừng khát vọng con nhé! Steve Jobs nói: “Hãy luôn khát khao, hãy mãi đại khờ”. Bởi có thể chính khó khăn lại là động lực làm cho khát vọng của mình lớn lao hơn, mục đích của mình tươi đẹp hơn: *Nhiều khi đá dạy ta mềm mỏng, sự tàn nhẫn nhắc ta điều lành, nỗi buồn đánh thức hy vọng, nghịch cảnh là thầy dạy ta.* Rồi mình còn kể cho Nam nghe câu chuyện về một đàn chim khi bay trên bầu trời. Những chú chim liên tục cần nhả vì trời nhiều gió quá khiến chúng khó bay. Ông trời thấy vậy thì “bực mình” nên mới thu hết gió lại. Thế là đàn chim không thể bay được nữa. Vậy đó, con gió có thể là lực cản nhưng đôi khi lại là điều kiện để mình “bay” thật cao thật xa.

Nam hiểu điều bố muốn gửi gắm nên luôn mỉm cười. Và từng bước con biết vượt qua thách thức như vượt lên từng cơn gió mạnh.

Với riêng mình, đồng hành cùng mơ ước của con cũng chính là cách cha mẹ được quay về với tuổi thơ mình. Ngày còn nhỏ, mỗi lần ngồi trên lưng trâu, mình cứ tưởng tượng đang được ngồi trên lưng một chú ngựa phi nước đại giữa trùng trùng gươm giáo. Trí tưởng tượng của trẻ thơ luôn là thế, luôn không có giới hạn. Khi có con, được nghe con nói, được nghe con kể, được nghe con giải bày về những tưởng tượng, những ước mơ của nó, mình như được sống lại chính mình của mấy chục năm về trước. Cảm xúc ấy thật hồn nhiên, tươi mới. Nó khiến cho mỗi người làm cha làm mẹ thấy cuộc sống quanh mình thật nhiều niềm vui, thật thanh an, nhẹ nhõm.

Viết đến đây mình bỗng nhớ lại trò chơi của hai bố con ngày thơ bé. Khi đó, Nam đang mơ ước đi du học ở Mỹ nên mình thường giả làm phi công lái máy bay. Nam sẽ ngồi trên hai chân của bố như ngồi trên phi cơ. Mình sẽ giới thiệu rất long trọng: Đây là chuyến bay đặc biệt chở “giáo sư tiến sĩ” Đỗ Nhật Nam vừa thỉnh giảng ở Mỹ về. Chuyến bay sắp hạ cánh xuống sân bay Nội Bài. Ra phi trường đón có bố mẹ của “giáo sư”. Họ sẽ ôm “giáo sư” thật chặt nên “giáo sư” cần chuẩn bị tinh thần kéo ngạt thở. Chuyến bay có thể rung lắc nên “giáo sư” phải thắt dây an toàn cẩn thận.

Tiếp đó, hai chân của bố ì ạch nâng thẳng Béo lên cao đung đưa như máy bay đang chao liệng. Rồi bất thành đồ uỳnh xuống giường. Bố mẹ sẽ nhào đến ôm chặt Nam vào lòng nắn nắn sờ sờ, hôn hôn hít hít (chuyện, đón vị “giáo sư” nổi tiếng từ xa về có phải đùa đâu).

Thế là Nam cười như nắc nẻ.

Những buổi tối trôi qua nhẹ như sương trong miên man hạnh phúc...

Và mình tin những trò chơi giản dị như thế luôn lấp lánh trong tâm trí Nam, như một khúc hát êm đềm suốt tuổi thơ con.

Hè năm ngoái, ra sân bay Nội Bài đón con từ Mỹ trở về sau năm học đầu tiên, lúc nhìn thấy con từ trong khu vực sân bay ào ra, mình ứa nước mắt.

Rồi lao đến ôm chặt con vào lòng.

Và bỗng đâu cảm xúc của trò chơi thân thương những năm nào ủa về nao nức...

Và thế là Nam ơi, những mơ ước tuổi thơ của con đã dần trở thành hiện thực.

Cứ đi sẽ đến, cứ gõ cửa sẽ mở. Con trai à!

Mình tin nếu mỗi người làm cha, làm mẹ thấu hiểu, chia sẻ và đồng hành với những ước mơ của con, sẽ không có đứa trẻ nào bị “bỏ quên”.

Để ước mơ luôn được bay lên... bay lên...

An illustration of a family of three in a dark red, textured landscape. A man in a light green striped shirt and dark pants is holding a young child in a white shirt. A woman in a brown patterned dress is standing next to them, looking down at the child. The background is a deep red with dark, swirling shapes and small white specks, suggesting a night sky or a dreamlike environment.

Phần 2

Thương đêm thật gần

Biết ra sao ngày sau...

Nhiều người thường hay hỏi mẹ: Liệu sau này Nam sẽ thế nào? Có thể làm được những việc to tát, lớn lao không?

Khi nghe câu hỏi ấy, mẹ thường mỉm cười. Lúc ấy trong đầu mẹ cứ vang lên giai điệu của bài hát: *Que Sera Sera* (Biết ra sao ngày sau). Bài hát mà mẹ và em thường hay hát khi em còn ở nhà.

Biết ra sao ngày sau, có những người học rất giỏi nhưng khi ra trường vẫn vui với cuộc đời bình dị, với một “ngôi nhà bão dừng sau cánh cửa”.

Biết ra sao ngày sau, có những người thuở nhỏ yếu ớt mà lớn lên vẫn trở thành thầy dạy bơi, thầy dạy võ.

Biết ra sao ngày sau, có những người thuở nhỏ ngỗ ngược, hôm nào đi học về cũng lấm lem, cũng trầy xước vì đánh lộn, vì nghịch ngợm nhưng lớn lên lại thành một người chín chu, nghĩa hiệp.

Biết ra sao ngày sau...

Nam ơi!

Mẹ đoán, hàng cây phía sau ngôi trường em đang học, sau một thời gian thấp lửa đỏ rực trời, giờ đang vào mùa lá rụng. Sớm mai, em mở cửa nhìn ra ngoài sẽ thấy những hàng cây trơ trụi lá đứng im lìm giữa mùa đông lạnh giá. Chúng nhẫn nại đứng đó để tích nhựa chờ đợi đến ngày tuyết tan, ngày nắng ấm là lộc non bật nở. Chính giá lạnh lại trở thành điều kiện tự nhiên để cây ứ nhựa sống phải không con.

Đời người cũng thế, cũng như đời cây cỏ, phải qua gian khổ mới mong thành công.

Bởi vậy thay vì tìm cách trả lời cho câu hỏi: Biết ra sao ngày sau, mình cứ như hàng cây nhẫn nại vượt qua khó khăn tích đủ năng lượng, tích thêm hiểu biết, “Càng hiểu biết, con người càng tự do” mà!

Tự do sống cuộc đời của chính mình, tử tế, an nhiên, hạnh phúc, dù mình có là ai.

Que Sera Sera

Nam nhỉ!

Mẹ ơi và mẹ ơi

Mẹ ơi, câu chuyện em viết trên báo *Thiếu niên tiên phong* về con chim có miếng vá ở cánh ấy là hoàn toàn có thật đấy mẹ ạ. Năm ngoái, nó toàn đậu ở mái hiên nhà hàng xóm nơi em ở. Em cứ mở cửa là nhìn thấy ngay. Nó làm bạn với em suốt thời gian dài.

Mẹ ơi, còn chi tiết trong chuyện em nói là nhớ mẹ ấy là “hư cầu” đấy mẹ ạ. Chẳng nhớ chút nào đâu mẹ. Năm nay càng không nhớ hơn. Đàn ông con trai ai lại nói là nhớ mẹ.

Mẹ ơi, hôm nay em thi môn nhạc. Em chọn bài hát về mẹ để biểu diễn. Thầy dạy nhạc nói, thầy cho em điểm tuyệt đối, không phải vì kĩ thuật mà thầy bảo, em hát bằng ánh mắt. Khi nhìn vào mắt em, thầy thấy có cả một bà mẹ trong đó.

Mẹ ơi, em tặng mẹ bài thơ này, em làm trên tàu điện. Mẹ thấy không, giọng Hải Phòng của mẹ cũng gây ấn tượng ra trò đấy chứ.

Trên chuyến tàu điện chiều nay

Em bỗng nghe tiếng gọi: Nam ơi!

Giọng ai như giọng mẹ

Em vụt quay lại tìm

Những khuôn mặt người băng qua em

Tuyết trắng băng qua em

Những hàng cây khô mùa đông băng qua em

Nhưng không thấy mẹ...

Cảm giác hụt hẫng chơi vơi

Giá mà có giọng mẹ cho em “bám vào”, cho em đỡ lạnh

Mẹ ở đâu giữa ngàn người màu da khác nhau, quốc tịch khác nhau, tiếng nói khác nhau

Mẹ giấu lời gọi “Nam ơi” ở chỗ nào mà em tìm không thấy

Hay mẹ giấu trong cánh chim cô đơn bay ngang bầu trời New York

Hay mẹ giấu trên thửa đồng hoang tuyết giá phủ dày

Hay mẹ giấu trong ngọn gió lang thang của mùa đông xír tuyết

Hay mẹ giấu trong ánh mặt trời, trong ánh trăng đêm.

“Nam ơi”, em nhắc lại giọng mẹ

Và em tìm ra rồi, nó ở ngay đây

Trong trái tim em, trong lòng bàn tay em, trong tâm hồn con ấm áp

Giọng mẹ tròn đầy như giọt nước long lanh

Giọng mẹ “lăn” mãi theo từng nhịp tàu, xình xịch u u

Nên em thấy hoa đào của mùa đông xír Bắc

Nên em thấy bếp lửa hồng tươi mẹ đợi em về

Thấy khoảnh sân thưa và giàn hồng vẫn vút

Thấy cơm thơm trong khói đượm hiên nhà.

“Nam ơi” và “Mẹ ơi”

Em áp ôm giọng mẹ đi khắp nơi nơi

Mẹ nhé!

Mẹ, mẹ đọc xong chưa. Nhưng cũng là do em “hư cấu” đẩy mẹ ạ. Nói thật là em không nhớ mẹ tí nào đâu, em chỉ nhớ bố thôi, thật mà mẹ.

Ừ, mẹ cũng thế, có nhớ tí nào đâu.

Chỉ là tại mẹ...

Vừa đi mưa về thôi... Nam à.

Trái tim mẹ

Vào buổi trưa thứ ba tuần trước lúc gần 12 giờ, mẹ đang đi xe máy thì bị một xe khác vượt đèn đỏ lao thẳng vào.

Mẹ đau ít mà sợ nhiều. Người xung quanh xúm lại rất đông. Mẹ thì chỉ có một ý nghĩ quay mòng trong đầu: “Biết nói sao để cả nhà và con khỏi lo lắng”.

Buổi chiều, mẹ từ bệnh viện trở về nhà.

Mẹ mở máy tính và điều làm mẹ không thể tin nổi, đó là vào lúc 11 giờ 55 phút, đúng vào lúc mẹ bị ngã ấy, em gửi cho mẹ tổng cộng 31 tin nhắn. Các tin nhắn với cùng một câu hỏi khắc khoải: Mẹ ơi, mẹ có ở đó hemmmm? Mẹ ơi, mẹ online đi mẹ à!

Bao nhiêu đau đớn không làm mẹ khóc mà khi đọc những dòng tin của em, mẹ bung mặt khóc òa.

Bởi không có gì khiến mẹ cảm nhận rõ rệt sự thiêng liêng, kì diệu, bí ẩn của sự kết nối vô hình giữa con với mẹ đến thế. Vào giờ ấy, như mọi khi, em đã đi ngủ lâu rồi. Sau này em kể lại là hôm ấy em nằm mà không ngủ được, có một cảm giác rất lạ. Máy tính thì đã nộp cho cô quản lý kí túc xá. Giữa đêm, em đi qua mấy kí túc xá khác, vượt qua cả cánh đồng đầy gió buốt để mượn máy tính của một anh lớp 12 nhắn tin nhờ...

Nam ơi! Người phụ nữ thường mang trong mình nhiều trọng trách. Khi có bầu thì đối diện với hiểm nguy “người chữa, cửa mả”, rồi phải sửa mình, thay đổi mình “con vào dạ, mẹ đi tu”, rồi nhận phần thua thiệt “chỗ ướt mẹ nằm, chỗ ráo con lăn”...

Nhưng em à, mẹ sẵn sàng chịu đựng khó nhọc gấp nhiều nhiều lần chỉ để đổi lấy tình cảm âu yếm, dịu dàng mà em mang lại.

Nên mẹ nghĩ, khi đưa con được cắt sợi dây cuống rốn, là khi “trái tim sinh nở” của mẹ có thêm một trái tim khác. Nó đi xa khỏi cơ thể mình.

Nhưng nó vẫn chung nhịp đập.

Như chung một bầu trời, một mặt đất, một vầng trăng...

Phải vậy không con trai của mẹ...

Ngoái nhìn

Hôm nay mẹ đi qua cổng trường em từng học. Kí ức đưa mẹ trở về những ngày thơ khi bước chân em chập chững vào trường.

Mẹ nhớ cái ngoái nhìn của em ngày đầu mẹ đưa đến lớp. Ánh mắt tin cậy tha thiết nửa như muốn giục mẹ về, nửa như muốn nói mẹ hãy ở lại thêm chút nữa cho em yên tâm.

Bao năm rồi, cứ qua cổng trường là mẹ nhớ cái ngoái nhìn đó.

Và đến giờ, khi em ở xa thật xa trong một ngôi trường hoàn toàn khác, đến lượt mẹ lại “ngoái nhìn”, về cả quãng đường học làm mẹ của mình.

Sự học đầy gian khó mà thiêng liêng đó, mẹ đã làm được những gì:

Mẹ đã cho em tận hưởng tuổi thơ với những quyền lợi tối thượng: Được khóc, được cười, được lấm lem, được hỏi và được giải đáp, được sai lầm, được chơi thỏa thích, được sống trong thế giới sách diệu kì...

Mẹ đã cố gắng đọc nhiều sách, tìm hiểu từng giai đoạn phát triển của đứa trẻ và áp dụng trong khả năng có thể.

Mẹ đã mày mò làm nhiều đồ chơi, dành tối đa thời gian ở bên em và cố gắng sử dụng để không lãng phí thời gian đó.

Mẹ chưa bao giờ phàn nàn với em về điểm số, không thúc ép học hành.

Mẹ đã cười thật nhiều cùng em. Mỗi khoảnh khắc mẹ ở bên em, đều tràn ngập niềm hạnh phúc.

Nhưng em ơi, trong quá trình “học hành” đó, mẹ vẫn còn nhiều thiếu sót:

Mẹ chưa dạy em thật tốt về một số kĩ năng cần thiết.

Mẹ chưa dạy em nhiều về lòng dũng cảm. Em nhát hót à, thấy con gián sợ, thấy con kiến bò qua tay cũng thót mình.

Mẹ chưa dạy em tốt về...

Mẹ chưa... nhiều lắm!

Nhưng nếu để đi lại từ đầu con đường đó, mẹ có làm tốt hơn không?

Mẹ cũng không dám chắc.

Có thể mẹ sẽ yêu em, gần em nhiều hơn nữa, ít cáu kỉnh hơn, ít sai lầm hơn.

Mẹ nghĩ, đôi khi những thiếu sót của người mẹ lại là cơ hội để đưa con tự hoàn thiện một cách “tự nhiên nhi nhiên”.

Rồi cuộc đời sẽ tiếp tục dạy em. Những người thương yêu em và cả những người chưa yêu em sẽ dạy em. Rồi thành công sẽ dạy em, thất bại cũng dạy em.

Em cứ theo đó mà học. Học cả từ những sai lầm, đổ vỡ, hoang mang.

Và mẹ, mẹ cũng thế, mẹ cũng sẽ tiếp tục học.

Vì mẹ biết, khi nuôi con cũng là quá trình người mẹ “lớn lên” cùng con.

Hôm qua bố mẹ đi xem phim *Em là bà nội của anh*. Phim hài nhưng có nhiều chi tiết khiến người ta rơi nước mắt. Xúc động nhất là cảnh cuối. Khi đứa cháu nội cần được tiếp máu để giành lại sự sống, người bà đã chấp nhận già từ tuổi trẻ để rút máu của mình cho chàng thanh niên này. Xem đến đó, mẹ cứ khóc ròng. Người phụ nữ là thế, người bà, người mẹ là thế đó Nam. Sẵn sàng đánh đổi mọi cơ hội của cuộc đời chỉ để được là mẹ, được làm mẹ.

Dẫu khi ngoái lại, người mẹ thấy sau lưng mình cũng đầy chằng chịt những nuối tiếc và lỗi lầm...

Chàng trai vụng về

Chúc mừng sinh nhật em, chàng trai vụng về mà ấm áp của mẹ. Ngày nào cũng chỉ có 5 phút dành cho mẹ thôi mà luôn gửi cho mẹ hàng chục tin nhắn với các kiểu hình trái tim. Lần nào trò chuyện với bố cũng nhắc bố chăm sóc mẹ. Đối với em, phụ nữ xứng đáng được ưu tiên và mẹ cũng vậy. Chỉ có em mới dành cho mẹ những tình cảm âu yếm nhường này: *Mẹ ơi những ngày xa/ Là em thương mẹ nhất/ Mẹ đặt tay lên tim/ Có em luôn ở đó...*

Chúc mừng sinh nhật em, người đem lại cho mẹ nhiều niềm vui và lạc quan. Em luôn nói: Mẹ ơi, với tất cả các bà mẹ trên thế giới, bài ca hay nhất là bài ca sẽ hát vào ngày mai. Mẹ vẫn còn những “bài ca hay nhất” ở phía trước, mẹ đừng lo, đừng buồn mẹ nhé. Ôi! Mẹ lo, mẹ buồn sao được, mẹ chỉ “mềm tim” thôi.

Chúc mừng sinh nhật em, cuốn “từ điển” dễ thương của mẹ. Mẹ thắc mắc gì, cần mua sắm gì cũng nhắn tin cho em. Thậm chí ngay cả khi bố mẹ gặp vấn đề về đất cát, mẹ cũng kể, chỉ là để chia sẻ với em. Thế mà em phân tích cho mẹ từ điều luật này đến điều luật kia để mẹ yên tâm. Mẹ nghe thì xúng xoảng lắm, chả hiểu gì đâu. Nhưng em làm mẹ tin rằng: Ngay cả một ngày nào đó nếu bố mẹ lỡ trồng trái, cô đơn, thì vẫn thấy mình rất “giàu”.

Chúc mừng sinh nhật em, người mà bố mẹ đã có cuộc hẹn hò dài nhất, hội hộp nhất trong đời, những 9 tháng 10 ngày. Trong suốt thời gian hò hẹn ấy, bố mẹ chỉ mong ước “người tình trong mộng” của mình sẽ lành lặn, khỏe mạnh.

Và bây giờ, 15 năm sau, bố mẹ vẫn nguyên tình yêu ấy, nguyên sự chung thủy ấy và nguyên mong ước ấy.

Nam ơi, giữa: *Thành công của con là hạnh phúc của cha mẹ* và *Hạnh phúc của con là thành công của cha mẹ*, bố mẹ xin chọn kiểu thứ hai.

Nam nhất định hạnh phúc Nam nhé!

Chúc mừng sinh nhật em, người mẹ thương yêu nhất, trong cuộc đời này...

Mỗi lòng mẹ

Đã rất lâu, từ ngày em du học xa nhà, mẹ ít dám đi ra ngoài vào lúc 5 giờ chiều.

Không phải mẹ sợ đường đông mà mẹ sợ, vào giờ ấy mẹ sẽ gặp chiếc xe trường vẫn chở em đi học về.

Có hôm tình cờ nhìn thấy chiếc xe ấy, mẹ đã vội vàng đứng vào góc đường rồi ôm mặt òa khóc nức nở.

Khi ấy mẹ nhớ em.

Nếu em ở nhà, giờ đó mẹ ra ngoài ngõ chờ, thấy xe chuẩn bị đến là tim mẹ náo nức. Mẹ sẽ nấp vào gốc cây. Em đi qua vờ như không thấy rồi chợt quay lại ôm choàng lấy mẹ. Má em đầy mồ hôi, nhem nhuốc vì một ngày ở trường lẫn lộn, nghịch ngợm nhưng mẹ cứ muốn ôm mãi không thôi.

Ôi cái hạnh phúc bình dị là được ôm em trong vòng tay cũng khó thực hiện làm sao khi con vời vợi xa.

Mẹ tin những bà mẹ nào có con đi du học, nhất là du học sớm đều có nỗi ước ao như mẹ.

Rồi còn cả nỗi lo lắng nữa. Lo con ở xa những ngày trái gió trở trời. Lo con một thân một mình nơi xứ lạ. Lo con đi lại biết có an toàn.

Rồi còn cả niềm thương nữa. Thương con đối diện với mùa đông lạnh buốt. Thương con những ngày Tết chỉ thui thui một mình. Thương con phải chắt chiu từng đồng tiền mẹ cha gửi cho từ quê nhà...

Nhưng nếu con ở nhà liệu bố mẹ có bớt nỗi thương lo không? Chắc cũng không đâu con à.

Sẽ là lo cho con ăn uống. Cứ nhìn các bà mẹ tần ngần khi đến chợ là hiểu nỗi lo trĩu nặng trong lòng. Giờ có lẽ không còn là câu hỏi: Có gì để ăn? mà là: Ăn gì cho an toàn? Nào hóa chất, nào thuốc sâu, nào là thực phẩm ôi thiu... Tất cả thành nỗi ám ảnh thường trực.

Sẽ là lo trường lớp. Con sẽ thi vào trường nào, học ở đâu. Xã hội trọng bằng cấp, ưa thành tích, danh hiệu; nhà trường thì hay có chính sách cộng điểm giỏi. Thế là phải cố. Ai cũng biết, trong thực tế người giỏi chỉ chiếm số phần trăm ít ỏi. Nhưng nhà trường cứ muốn số lượng giỏi phải thật cao. Vì điều trái tự nhiên ấy nên thầy cô cố, cha mẹ cố, các con cố.

Và nên sẽ thương lắm áp lực học hành. Học từ sáng sớm, hết giờ học lại lao vào các lớp học thêm. Về nhà đến đêm khuya vẫn vật vã với bài tập. Những khuôn mặt phờ phạc. Cả nhà cuống cuống quay theo vũ điệu học của con.

Tất nhiên có nhiều ngoại lệ. Nhưng phần đông các bậc làm cha mẹ thường rơi vào nỗi thương lo ấy.

Vậy nên mẹ mới hiểu, chẳng có lựa chọn nào là hoàn hảo.

Tuy nhiên, mình vẫn nên đón nhận nó bằng niềm vui, mình vẫn nên luôn tin tưởng: “Cây sẽ cho lộc và cây sẽ cho hoa/ Em cứ yêu con người ngọt ngào đời vẫn thế/ Em hãy trao cho đời một nụ hoa tình cò”, con nhỉ.

Nam ơi, mẹ nhớ hồi em còn nhỏ, mẹ và em thường chơi trò chơi nằm thật yên và lắng nghe những âm thanh xung quanh, xem ai có thể nghe được nhiều nhất.

Thi thoảng mẹ bảo: Mẹ nghe thấy tiếng Nam gọi mẹ trong lòng mình. Em cười: Mẹ sai rồi, em đang im lặng mà.

Không đâu Nam, mẹ thấy tiếng em, như tiếng hát, như lời thì thầm. Thật mà.

Bây giờ, vẫn thế. Nếu nhắm mắt mẹ vẫn nghe thấy tiếng em. Và mẹ tin là em cũng nghe được tiếng mẹ, trong những khoảng lặng thanh an.

Chiều qua, sau rất nhiều ngày không dám thử thách bản thân, mẹ lấy xe đi ra ngoài đường.

Mẹ không rơi nước mắt đâu em...

Tình yêu đầu đời

Năm lên lớp 3, bạn ấy bắt đầu “cảm nắng” một cô nàng. Cô nàng có vóc người nhỏ nhắn, ngồi cuối lớp, ít nói, dịu dàng.

Mẹ hỏi: Sao em chọn bạn ý mà không phải bạn khác. Bạn lớp trưởng chẳng hạn, vừa xinh vừa mặc đẹp lại còn học giỏi nữa.

Bạn ấy hùng hồn: Mẹ ơi, tìm bạn gái chứ có phải là tìm đôi bạn cùng tiến đâu mà cần học giỏi. Em thích bạn ấy vì bạn ít nói. Con gái nói nhiều dễ dẫn đến những tranh luận mệt mỏi.

Ái dà, kinh rồi đời!

Từ ngày bị “cảm nắng”, bạn ấy chăm chút bản thân hơn.

Buổi sáng, trước khi đến lớp, bạn ấy kê cái ghế nhựa rồi đứng lên để nhìn thấy mặt mình trong gương, mỉm cười một cái rồi mới ra xe đến trường.

Thi thoảng, khi đi vào hiệu sách cùng mẹ, bạn ấy luôn dè dặt: Mẹ có thể cho em thêm 10 nghìn để mua quà cho bạn được không.

Tất nhiên là mẹ không bao giờ từ chối.

Các câu chuyện trước khi đi ngủ của hai mẹ con cũng tự động thêm vào những mẩu chuyện xinh xinh về bạn “gà bông”.

Mẹ ơi, bạn ấy lười ăn lắm mẹ ạ, không bao giờ ăn hết suất.

Mẹ ơi, hôm nay bạn ấy bị đau chân mẹ nhé. Mà mẹ ơi, con gái khi ốm trông tội hơn con trai mẹ nhỉ.

Mẹ ơi, tại sao cô giáo lại để bạn ấy ngồi cuối lớp. Bạn ấy hơi thấp chắc khó nhìn bảng. Ngày mai em đề nghị cô đổi chỗ của em cho bạn ấy được không mẹ.

Mẹ ơi, em thấy các bạn nữ hay đi những đôi giày cầu kì, đẹp thì đẹp thật nhưng vào giờ thể dục khó chạy lắm. Mỗi lần các bạn chạy, nơ rồi chuông kêu lắc loảng xoảng, mệt lắm. Cả bạn ấy cũng thế. Đáng lẽ mẹ các bạn nên tìm mua loại giày vải sẽ thích hợp hơn.

Mẹ ơi, các bạn nữ tóc dài buộc lên cả ngày khéo mà đau đầu ấy mẹ nhỉ. Theo em cứ cắt ngắn gọn gàng là hơn. Có xấu tí nào đâu. Phải tưởng tượng là các bạn ở trường cả ngày, chạy nhảy, học hành rồi nằm lên bàn ngủ nữa, rất bất tiện mẹ à.

Mẹ ơi...

Có quá nhiều những băn khoăn, những lo lắng cho các bạn nữ và cho... người bạn đặc biệt của con.

Mẹ kiên nhẫn giải thích. Và hồi hộp chờ đợi...

Nhưng điều mẹ chờ chẳng xảy ra. Chưa hết năm lớp 3, bạn ấy đã lặng lẽ “rời bỏ” mối quan tâm tới “gà bông” để chuyển sang đam mê... chơi quay.

Thi thoảng nhắc về “gà bông” năm xưa, bạn ấy mỉm mỉm cười.

Nhưng mẹ thì chẳng bao giờ quên. Mỗi lần nghĩ lại, mẹ thấy tim mình trong trẻo, ấm áp, hiền hòa.

Bởi dẫu sao, bạn ấy đã hiểu: Là người đàn ông, khi “yêu” một ai đó, ngoài tình cảm còn là sự lo lắng, quan tâm, cảm thông và trách nhiệm.

Chao ôi, là thương nhớ “tình đầu”!

Ngộ nghĩnh trẻ thơ

Mẹ, có một số bà mẹ nghĩ là con ốm sẽ rất kinh khủng. Nhưng thực ra đối với trẻ con, ốm nhẹ một tí rất thích. Được mẹ nựng, được mở mắt ra giữa đêm là nhìn thấy mẹ. Có bao nhiêu bài tập làm văn kể về kỉ niệm với mẹ đều tả người mẹ khi chăm con ốm đấy mẹ ạ.

Mẹ, có một số bà mẹ cứ sợ con dầm mưa đá bóng nhưng đối với trẻ con, đó là điều thú vị nhất trên đời. Cảm giác mưa mát rượi lăn qua chân cùng với trái bóng thích lắm mẹ ạ.

Mẹ, có một số bà mẹ cứ lo con ốm sẽ lười ăn nhưng thực ra đối với trẻ em, ăn uống không phải là chuyện quan trọng. Chúng sẽ ăn khi đói và không ăn khi thấy cơ thể mình đã đầy đủ.

Mẹ, có một số bà mẹ cứ lo con gầy sút cân nhưng đối với trẻ con, gầy béo chả có nghĩa lý gì. Chúng chỉ bắt đầu nghĩ đến hình thức từ khi các bà mẹ cứ gặp nhau là hỏi, con chỉ nặng bao nhiêu cân.

Mẹ, nói vòng vo một hồi chỉ để “đi đến kết luận” là: Em đi đá bóng trời mưa và có vẻ như bây giờ đang sốt. Nhưng em không sao, em vẫn thấy khỏe. Và mẹ cười đi nhé vì ít nhất mẹ không nằm trong số các bà mẹ có hai điều lo lắng cuối.

Nghe xong tràng liên lu bất tận, mẹ giật mình quay sang sờ trán thì thấy đầu và người con nóng rẫy. Mẹ định la lên nhưng rồi lặng lẽ đi cấp nhiệt độ, cho con uống hạ sốt và nằm bên cạnh, mỉm cười và nắm tay con.

Người con nóng như hòn than, má đỏ lựng và miệng vẫn tiếp tục những câu chuyện ngộ nghĩnh không đầu không cuối.

Cười với con xong rồi, khi con thiếp ngủ, mẹ nằm âm thầm cho nước mắt mình tràn xuống gối.

Màn đêm phủ kín người mẹ, giấu cho mẹ nỗi buồn.

Rồi mai xa, ai thức đêm để chờ cho con qua những lúc hu hi nóng sốt...

Nhưng mẹ tin và mong con lúc nào cũng biết mỉm cười, biết tự làm mình vui vì những điều thú vị con ghi nhận dọc đường, phải vậy không Nam...

Hoàng tử bụng bự của mẹ

Mẹ ơi, hôm nay em bận lắm, em chỉ nhắn tin để nói với mẹ là tối em sẽ về muộn. Mẹ đừng lo mẹ nhé!

- Ủ, em cứ đi đi. Mà em đi đâu vậy?

- À, hôm nay em đi học nhảy. Sắp tới trường em có vũ hội, em muốn mình cũng biết nhảy để còn tham gia. Hí hí.

- Chà chà, hay quá! Mẹ chúc em sẽ thành hoàng tử của đêm hội nhé. Hoàng tử ục ịch mà đáng iu nhút ý.

- Vâng mẹ, hí hí. Hôm đó có cả các bạn trường nữ sinh sang vui cùng. Em nhất định cũng phải biết nhảy chứ mẹ nhỉ.

- Tất nhiên rồi, cần thiết quá đi chứ. Cố gắng nhé!

- Vâng, em bái bai mẹ ná. Em iu chương mẹ.

Màn hình đã tắt. Mẹ ngồi tùm tùm cười, tưởng tượng ra cảnh một chàng ục ịch đánh vật với những điệu nhảy. Nhưng mẹ rất vui. Và Nam ơi, nếu có thể được, từ nay cho đến khi em 18 tuổi, em cố gắng học thêm những điều sau em nhé:

- Học lái xe khi đủ tuổi. Và không chỉ học lái xe, em hãy học cả cách thay dầu, thay bánh xe, tìm hiểu về các bộ phận của ô tô... Học cách xuống mở cửa xe cho phụ nữ.

- Học chạy marathon. Cố gắng nâng được quãng đường chạy càng dài càng tốt.

- Học cắt cỏ, học làm bồi bàn, học làm lao công...

- Học nấu chè, học làm bánh, học cách bày tỏ tình cảm biết ơn của mình khi được người phụ nữ nào nấu ăn cho mình.

- Học cách hài lòng với cuộc sống của mình. Có một công thức rất thú vị là: Hạnh phúc = Thực tại - Kì vọng. Nghĩa là “kì vọng” càng lớn thì giá trị của Hạnh phúc càng nhỏ. Vậy nên, ai cũng cần “biết người biết ta” để thêm Hạnh phúc.

Những điều đó, mẹ chưa kịp dạy em hoặc dạy em chưa thấu đáo. Mẹ mong em sẽ tìm cách để tự bổ sung cho bản thân mình.

Mẹ biết một câu “thành ngữ” mà các bạn tuổi teen hay dùng: Muốn nhanh thì phải... từ từ. Ngoài việc biết đam mê và ước mơ cháy bỏng cho việc tích lũy kiến thức, hãy “từ từ” bổ sung những điều ngoài sách vở, em nhỉ. Giáo sư Ngô Bảo Châu khi được hỏi về bí quyết

làm khoa học đã từng nói đại ý là: Bí quyết là nhấc chân phải lên phía trước, đặt xuống đất, rồi nhấc chân trái lên, đặt xuống đất và hãy cứ tiếp tục như thế.

Mẹ mong em luôn bước đi bằng những nhịp điệu vui nhộn của em tìm nhé, “hoàng tử” bụng bự của mẹ!

Mẹ luôn ở đây để khích lệ và yêu thương em!

Em về nhà

Em về nhà... việc đầu tiên là mang máy tính của mẹ ra sửa, cài lại phần mềm, “dọn dẹp” những file không cần thiết, bổ túc thêm cho mẹ về tin học.

Em về nhà... em chui vào từng góc ngách quét những túm lông mèo để bỏ khỏi ho, khỏi “hắt xì”.

Em về nhà... em tháo ngay cái vỏ điện thoại cũ của mẹ vì nó “quá xấu xí”, tìm mua cho mẹ cái vỏ mới có hình hoa lan hồ điệp.

Em về nhà... em dọn đóng sách, ngồi bàn thần trước những cuốn vở của những năm học đã qua.

Em về nhà... em kiểm tra xem trong thời gian em vắng nhà, mẹ đã học tiếng Anh thế nào. Rồi nhăn mặt khi thấy mẹ vẫn giẫm chân tại chỗ.

Em về nhà... em tưới cây trên ban công vào mỗi sáng.

Em về nhà... em đánh rửa nhà tắm, để thêm đôi dép vào trong để mẹ đi khỏi trượt.

Em về nhà... em cầm bàn tay mẹ, nhìn mẹ và nói: Mẹ, nếu mẹ chỉ bằng 1/3 em thế này thì em sẽ không bao giờ chơi với mẹ nữa. Rồi em viết giấy dán lên tủ: Mẹ phải hứa sẽ ăn đủ hai bát cơm mỗi ngày.

Em về nhà... em lên lịch cho các lớp dạy hè. Rồi nhà mình sẽ đầy tiếng trẻ thơ, mẹ sẽ cả ngày đi đun nước, thu dọn đồ đạc, sách vở mà lòng vui như mở hội.

Em về nhà...

Như có tinh khôi chảy tràn khắp nẻo.

Như có ngọt lành rộn rã nơi nơi.

Mẹ ngắm nghía. Mẹ ôm ấp. Mẹ hít hà. Mẹ thấy lòng mình tràn trề yêu tin, tràn trề vui sống.

Đơn giản chỉ bởi: *Em đã về và ở giữa những vòng tay* (Trích thơ con).

Giot nắng

Mẹ đã từng đọc về một nghiên cứu của nhà xã hội học Tony Campolo. Trong nghiên cứu đó, 50 người già được dành thời gian để ngẫm về phần đời đã qua với cùng câu hỏi: Nếu được làm lại từ đầu thì ông (bà) sẽ làm gì khác đi?

Có rất nhiều câu trả lời khác nhau nhưng có ba câu trả lời phổ biến nhất. Đó là:

TÔI SẼ SUY NGẪM NHIỀU HƠN!

Chúng ta thường dành thời gian để “làm”, để “hành động” mà ít thời gian để “nghĩ”. Nghĩ xem mình đã làm gì, đã làm thế nào, tại sao mình lại làm như thế. Suy ngẫm về thời gian và những thói quen của mình. Suy ngẫm về vẻ đẹp của cuộc sống. Suy ngẫm về những điều quan trọng đối với mình để biết điều gì thực sự cần thiết.

TÔI SẼ CHẤP NHẬN NHIỀU RỦI RO HƠN.

Đôi khi chúng ta bỏ lỡ những cơ hội lớn vì chúng ta “sợ”. Đôi khi chúng ta không dám từ bỏ cuộc sống mà chúng ta cho là “yên ổn” để chấp nhận sự thay đổi. Chấp nhận rủi ro một cách có tính toán là cách để biến những ước mơ thành hiện thực.

TÔI SẼ LÀM NHIỀU VIỆC ĐỂ CÓ TÁC ĐỘNG RỘNG RÃI VÀ LÂU DÀI.

Hãy nghĩ đến những điều lớn lao hơn, bền vững hơn cả sự hiện diện của chính mình. Nếu đem được nụ cười cho người khác thì đừng ngại ngần. Đừng đặt lợi ích của mình lên trên hết. Một cái nắm tay, một vòng ôm khi một người bạn đang buồn. Một lời nói khích lệ. Những cử chỉ yêu thương. Sự sẻ chia tri thức hay vật chất mình đang có cho mọi người... sẽ làm cho cuộc sống của - chính - mình đẹp hơn lên.

Suy ngẫm nhiều hơn; Chấp nhận rủi ro; Làm nhiều hơn những việc có tác động rộng rãi hoặc lâu dài. Đó là những điều mà những người già, những người đã bỏ phần tuổi trẻ sau lưng mong muốn. Và họ mong có cơ hội lần thứ hai.

Con trai ơi! Điều tuyệt vời nhất nằm ở đây: Đó chính là con và bạn bè của mình đang nắm phần tuổi trẻ trong tay. Chẳng cần quay lại quá khứ, các con có thể xây dựng một cuộc sống tuyệt đẹp quanh những giá trị này, bắt đầu ngay từ ngày hôm nay. Để các con không phải hối tiếc khi lúc nào đó, nhìn lại quãng đường mà mình đã đi qua. Mẹ luôn tin rằng, thành công chưa chắc đã đem lại hạnh phúc nhưng khi có hạnh phúc thì chắc chắn sẽ mang lại sự thành công. Vậy nên cứ hạnh phúc vì mình đang có tuổi trẻ trong tay, mình có sức khỏe để làm những điều mình mong muốn, cho mình và cho mọi người.

Mẹ viết cho con trong một sáng trời mưa. Con dậy từ 6 giờ ngồi “soạn bài” và đi đến lớp tiếng Anh dạy các em nhỏ.

Sẽ nhảy múa và hò hát...

Sẽ nói với các em: Học tiếng Anh dễ như ăn kẹo.

Sẽ về nhà lú lo với mẹ: Các em giỏi lắm mẹ, giỏi hơn con ngày trước nhiều. Con sẽ chụp ảnh tặng các em. Và khi lớn lên, các em sẽ nhớ về một mùa hè với tiếng ve, hoa phượng và anh Nam.

Và mẹ cũng vui, vui lắm con à...

Một tháng yêu thương

Con về nhà với bố mẹ đã gần một tháng.

Thời gian sống cùng tình yêu sao mà bỗng bình thế, hạnh phúc thế, nhanh thế và cũng... phiền toái thế.

Con lộc ngộc đi lại trong nhà, loang choang, loảng xoảng. Thi thoảng, con húng chí, khi thấy mẹ đi ngang qua, con dùng đúng một tay ấn mẹ ngồi phịch xuống ghế. Mạnh như một tia chớp.

Và không chỉ có thế...

Con làm vỡ cốc khi pha nước chanh cho mẹ vì khuấy mạnh tay quá.

Con trông nồi thịt bò, mãi học nên để quên cho đến khi cháy khét lẹt.

Mấy lần ngồi trên xe taxi cùng mẹ, con đột ngột quay sang ôm mẹ. Phiền toái ở chỗ, con lúc nào cũng đeo lưng lửng cái máy ảnh to như khẩu súng trường trước bụng. Con chưa kịp ôm, cái máy ảnh đã đập bộp ngay vào môi mẹ. Thành ra, từ hôm con về, lúc nào mẹ cũng như trong tình trạng vừa đi thăm mỹ viện để... xăm môi.

Không chỉ ôm đằng trước, có hôm đi dạy học về, con chạy vào bếp ôm choàng mẹ từ đằng sau. Mẹ ngã dúm dúm, may mà không vào nồi rau đang sôi.

Và vô số lần con dẫm phải đuôi con mèo. Nó sợ con chết khiếp. Cứ thấy bóng con là co cẳng chạy.

Ôi chao, “phiền toái” thế mà ở bên con, mẹ lúc nào cũng như nhìn thấy đóa hồng long lánh những giọt sương đón nắng ban mai.

Con ngỗng trời vụng về mà ấm áp của mẹ ơi!

Giữ mãi môi cười nghe con

Thương yêu tặng con trai bài thơ bố viết khi ngắm nhìn bức ảnh con chụp bên cạnh chú chim ưng thần – biểu tượng của trường Church Farm School – ngôi nhà thứ hai yêu quý của con. Nhật Nam à!

Bố ngắm ảnh con trong nắng

Lòng tràn ngập những niềm vui

Ai mang bên trời rạng rỡ

Đặt vào môi con nụ hoa.

Chốn này bố đã từng qua

Nơi chim ưng thần tung cánh

Khán thắm mong con khôn lớn

Mong con chân cứng đá mềm.

Nơi này là vườn của nắng

Nơi này là nhà của chim

Con cứ vui đùa đi nhé

Ngoài kia trời đất an lành.

Con luôn tràn trề mơ ước

Ấp chặt trong lòng khát khao

Lúc mơ thành nhà vật lý

Khi mơ thành nhà ngoại giao...

Có nhiều giấc mơ bé xiu

Có nhiều giấc mơ lớn lao

Tất cả nuôi hồn con lớn

Thành chàng trai rất thiện lành.

Con ơi cứ tươi như lá

Con ơi cứ hiền như hoa

Và để lòng lành như suối

Mang thương yêu đến muôn người...

Bố mẹ chẳng thể bên con

Suốt chặng đường dài xa ngái

Rời nhanh chồn chân mỗi gỏi

Tuổi già lóc cóc theo sau.

Nhưng lòng bố mẹ theo con

Trong đời này và đời nữa

Trái tim bố luôn cất tiếng

Hát ru con những đêm dài...

Hãy biết tin vào ngày mai

Chàng trai ngoan hiền của bố

Đường xa nhiều con nắng cháy

Giữ mãi môi cười, nghe con!

Ấm áp những tin yêu

Con trai yêu thương của bố!

Hôm qua, trong lúc lẩn lẩn lần giở lại những kỷ vật ghi dấu ấn khoảng thời gian gia đình mình sống ở Nhật Bản, bố tìm được một quyển sổ. Quyển sổ ấy chính là cuốn nhật ký bố ghi lại chặng đường từ khi con cất tiếng khóc chào đời đến ngày nhà mình về nước. Có trang bố nắn nót ghi: Giờ, ngày, tháng, năm sinh con, cân nặng lúc con chào đời, ngày con biết lẫy, ngày con biết ăn bột...

Bố ngồi trong tĩnh vắng, lặng lẽ ngắm nhìn những dòng chữ đó và tự nhiên nước mắt cứ ứa mi.

Thời gian trôi nhanh quá. Chớp mắt con đã thành chàng trai 15 tuổi, cao lớn, mạnh mẽ, can trường...

Nhưng để có được cái “chớp mắt” đó là chất ngát những thương lo chiu chắt mà bố mẹ dành dụm cho con.

Và hơn thế nữa là bao nhiêu khoảnh khắc như bố đã từng tần mẩn ghi lại để thấy con lớn lên mỗi ngày.

Bố nhớ ngày còn nhỏ xíu, con thường nằm úp lên bụng bố và nghe bố hát ru. Chẳng hiểu sao, chỉ khi nào bố cho con nằm tư thế ấy rồi dịu dặt ru, con mới chịu ngủ. Có khi cả hai bố con cùng thiêm thiếp trong miên man hạnh phúc. Mẹ đi chợ về nhìn thấy thế thường cần nắn là bố chiều con quá, rồi con sẽ hư mất. Kê, bố cứ muốn con nằm trên bụng, ghé đôi mắt nhìn bố, cười lỏn lẻn hoặc lim dim ngủ. Cái cảm giác êm ái ấy khiến bố thấy không gian quanh mình thần tiên mê đắm. Bố cứ lấy tay xoa lên mái tóc con bờm xờm như lông nhím, lên tấm lưng con lằn lằn như một khúc giò. Dịu dàng. Dịu dàng...

Con thích chơi các trò chơi với bố. Bố nhớ nhà mình có cái hộp bằng bìa carton dùng để đựng đồ chơi mỗi khi con chơi xong. Nhưng con thường bỏ hết đồ chơi ra rồi chui vào, ngồi cười khanh khách. Đôi lúc con rủ bố chui vào cùng. Cả hai bố con nhô lên, thụt xuống, ú ồa, ôm ấp, hít hà nhau trong cái hộp đó, tiếng cười vang xa, lách rách, reo vui. Có lần, hai bố con đang chơi thì cái hộp đổ nhào. Bố ôm con lăn theo. Cả hai đều đau ê ẩm. Bố xuýt xoa lắc lắc vai con thổi phù phù. Con cầm tay bố, hỏi xem bố có đau không. Ôi chao, giây phút ấy, bố muốn thế giới chỉ rộng bằng chiếc hộp thôi. Để lúc nào bố con mình cũng gần nhau, gần nhau dịu dàng đắm say như thế...

Con cũng thích được nghe bố giải thích về mọi điều. Bố nói với con hệ mặt trời xa xôi và kì diệu. Bố kể cho con nghe nguồn gốc tên các hành tinh trên hệ mặt trời. Nghe bố kể xong, con bảo, con biết nếu được chọn, bố sẽ lên hành tinh nào của hệ mặt trời rồi. Bố nháy mắt ra chiều bí mật. Con bí bô: ... Hành tinh bố chọn sẽ là Venus - nữ thần ái tình đấy bố à! Ha ha, cả hai bố con cùng cười và liếc nhìn mẹ. Biết ngay mà, con bao giờ cũng về cùng một “phe” với bố.

Con ơi, khi ấy, thời điểm nào trong ngày là hạnh phúc nhất với bố con có biết không? Là mỗi buổi chiều khi đi làm về, từ dưới đường bố ngược nhìn lên tầng bốn nơi có nhà mình ở. Bố ngắm cái ban công có cây hoa hồng do bố trồng. Lại một điều là hoa hồng ở Nhật nở đỏ rực quanh năm. Tim bố rộn ràng, chân bố bước nhanh hơn. Bố biết, phía sau cây hoa hồng đó, cạnh gian bếp là hai mẹ con đang lúi húi nấu ăn bữa tối để chờ bố về. Bố sẽ bấm chuông cửa theo một cách đặc biệt nhất và con sẽ ủa ra, ào vào lòng bố. Con tíu tít kể cho bố nghe chuyện một ngày của con và con “mách tội” mẹ. Bố sẽ làm mặt “đau khổ” khi nghe con nói vậy rồi bố “bày mưu” để con có thể “an toàn” hơn vào ngày hôm sau. Cứ thế, cả hai bố con rí ra rí rách. Vui quá là vui con nhỉ!

Bố cũng nhớ da diết khoảng đồi sau nhà mình. Nơi đầy cỏ xanh mướt mát và có một bụi tre um tùm. Lũ quạ và muôn loài chim chóc rủ nhau về ríu ran chao chát trong những tàng cây. Nhật Bản là một quốc đảo có môi trường thanh bình và sạch sẽ đáng mơ ước. Vì thế, chim chóc cứ ở cạnh con người, thế giới người và thế giới chim hòa làm một trong tình bằng hữu tri giao. Bố thường rủ con ra đây, nghe chim hát và tìm mấy cây hoa dại để rừ rì kể cho con nghe về tuổi thơ của bố. Bố dạy con những trò chơi mà hồi bé lũ trẻ nhà quê của bố vẫn thường chơi: Chơi kim kim kìm kim, chơi ô ăn quan, chơi chọi bằng cổ gà... Hai bố con cứ tha thần thần tha như thế cho đến tận lúc nắng chiều chỉ còn sót lại vài sợi mỏng mảnh mới chịu về nhà. Những buổi chiều dễ thương như thế mãi mãi là thiên đường của hai bố con mình...

Bố nhớ thương những lần con ôm sót. Mẹ cứ lo cuống lên, mắt lúc nào cũng ngân ngấn nước. Bố cũng áp đầy nỗi lo nhưng giấu kín trong lòng. Dường như hiểu điều đó nên dù mệt, dù sót cao hằm hập con vẫn cứ hay sà vào lòng bố, để được bố vỗ về che chở. Con im lặng ngác ngơ trước những giọt nước mắt của mẹ và mỉm cười với bố khi nghe bố an ủi: Chàng trai của bố, đừng cảm lên con yêu nhé...

Nam ơi! Trên kệ sách đầu giường, bố nâng niu đặt bức thư con viết gửi bố ngày con theo mẹ sang Trung Quốc đóng phim. Khi đó con mới học lớp ba, mẹ lại đang ốm nên bố không đồng ý cho con đi. Hiểu nỗi lo lắng của bố nên trước lúc lên xe, con dúm vào tay bố lá thư. Xe lăn bánh rồi, bố lặng lẽ trở về căn nhà quanh vắng, chậm chậm mở thư con. Và bố òa khóc. Bố cứ khóc như một đứa trẻ. Những lời thư con viết như triệu triệu dòng nước mát lành tưới tắm tâm hồn bố. Con nói, con yêu bố vì bố là ông bố tuyệt vời nhất thế gian. Con bảo, bố là một phần không thể thiếu trong trái tim con. Rồi con dặn bố phải nhớ ăn uống tốt, con dặn bố đừng lo nhiều cho con... Bố tưởng tượng ra cái dáng vẻ trầm tư rất “cụ non” của con khi ngồi viết những dòng thư ấy. Ôi chao, cái thằng, còn nhỏ, nhỏ đến nỗi còn viết sai

chính tả “chán chường” thành “chán trường” mà đã biết “nịnh” bố. Không biết giờ này xe đã đi đến đâu, mẹ có bị say xe không và con đang làm gì... Bố cứ vắn vơ vắn vớ với những suy nghĩ mông lung như thế, thi thoảng đưa tay lên quạt nước mắt cho đến khi bóng tối ôm bố vào lòng. Bố lững thững bước xuống tầng một và giây phút đó bố hiểu, khi hai mẹ con đi vắng, dường như hơi ấm nào cũng bỏ bố mà đi. Bố đã nhớ con, nhớ thương biết bao nhiêu, bao nhiêu...

Con trai à, có quá nhiều, quá nhiều những kỉ niệm ấu thơ con dành cho bố. Con đã lớn lên bên bố và trong lòng bố, để bố có thể ghi lại trong tim, trong trí nhớ ngàn vạn khoảnh khắc kỳ diệu mà năm tháng chẳng phai nhòa...

Con trai ơi! Mỗi lần về quê, bố thường bước chậm, thật chậm trên những con đường bồi hồi kỷ niệm. Đôi với bố, hình như những con đường ấy chưa bao giờ thay đổi. Ngày còn nhỏ xíu, bố thường men theo đường làng đến lớp học sơ tán ven đồi hay đến bãi chiều bóng làng bên để xem phim. Nhiều đêm về khuya một mình, bố thường sợ ma nên co cẳng chạy. Dường như chân không chạm đất, bố nhảy qua cục đá bên này, tránh hố sụt bên kia hoàn toàn theo quán tính. Vậy nên, bố thuộc lòng từng bãi đất, vạt cỏ, khóm hoa, từng hòn đá viên sỏi... Cũng những con đường ấy, mỗi chiều đi học về, từ xa bố đã nhận ra chiếc nón của ông nội cùng con trâu đang bước thấp bước cao thập thững phía trước. Bố khẽ reo lên, chạy ào lên cho kịp ông nội, rồi nghễu nghện trèo lên lưng trâu cho ông dắt về nhà. Lòng vui rộn rã. Bố đã nhớ những kỉ niệm thân thương ấy biết chừng nào. Trong mỗi giấc mơ đêm bố thường thấy mình lon ton như trẻ nhỏ, tha thân đâu đó bên những hàng dâm bụt quê nhà nung nức hương hoa...

Vậy nên bố tin, dù con đã xa bố mẹ ngàn vạn dặm, nhưng trong những “giấc mơ xa nhà” con vẫn sẽ mang theo những ký ức ấu thơ ấm nồng cùng bố mẹ.

Con càng lớn càng ít trò chuyện với bố. Con bảo bố ơi, con mang bố trong tim. Con có ít thời gian nhắn tin nên con ưu tiên cho mẹ vì mẹ là phụ nữ, mẹ “mít ướm” hơn bố. Bố nghe con nói thì thấy an lòng lắm. Nhưng đôi lúc vẫn “ghen tị” với mẹ, ai bảo mẹ được quen con trước bố những chín tháng mười ngày.

Mới đây, con mua quà tặng bố mẹ bằng tiền con tham gia cắt cỏ trong trang trại của trường. Con gửi tặng mẹ cái túi màu hồng và cái váy hoa có những bông hoa nhỏ xíu cũng xinh ơi là xinh. Cầm món quà trên tay mà cả bố và mẹ đều rơi nước mắt. Để có được số tiền dành dụm ấy, có khi đôi bàn tay con đã chai sần lên nhiều lắm. Bố nghĩ đến cái dáng ục ịch vụng về của con cùng những giọt mồ hôi rơi miết mãi trên ngút ngàn đồng cỏ mà thương con thất lòng. Nhưng bởi thế mà bố càng thấy lòng ấm áp yêu tin. Một người cần mẫn, yêu lao động, luôn biết nghĩ đến những người thân yêu và cộng đồng, người ấy ắt hẳn sẽ lớn lên và trưởng thành đủ đầy, lành lẽ và hạnh phúc.

Con trai thương yêu của bố! Sắp đến ngày sinh nhật con rồi. Đây là lần sinh nhật thứ hai con xa vòng tay bố mẹ. Những năm trước, vào khoảng thời gian này, bố mẹ đã đưa con đi chụp ảnh và cả nhà mình tíu tít bàn nhau về việc sẽ tổ chức sinh nhật con sao cho thật sum vầy ấm áp.

Nghĩ đến đây, bố thấy lòng mình ngơ ngác quá... Bố luôn nhủ lòng không khóc mà nước mắt cứ ứa mi măn măn mỗi khi lầm nhẫm nhớ lại những dòng thơ con viết trong ngày sinh nhật con năm trước: *Con sẽ chầm nển tự hát/ Chúc mừng sinh nhật chính con/ Trong màu hoa hồng như son/ Con cười một mình lặng lẽ...*

... Và bố lại khao khát ao ước được trở lại như những ngày nào, ước thế giới chỉ bằng một chiếc hộp thôi.

Để con đứng sát bên bố. Để bố được nghe rõ hơi thở con, tiếng cười con, giọng nói con trong trẻo, hiền hòa.

Và để bố được ôm chặt con vào lòng trong chứa chan hạnh phúc...

Ký ức tươi ngần

Đêm qua, bố lần lần ngồi xem lại những bức ảnh chụp con từ ngày thơ bé...

Bố vừa soạn, vừa lẩm nhẩm trò chuyện cùng mỗi tấm ảnh, rồi từng từng cười thầm, rồi nước mắt lặng lẽ ứa mi, rồi miên man dòng hồi tưởng... Tất cả đã trôi vào miền ký ức mà bố tưởng như mới hôm qua.

Có bức ảnh làm bố bật cười vì cái vẻ ngộ nghĩnh, vì nụ cười hiền ỏi là hiền, vì cái đầu to và cái trán cao “giống hệt bố” của con.

Nhưng cũng có bức ảnh làm bố bần thần vì nỗi nhớ niềm thương con chứa chan chan chứa.

Những bức ảnh ấy ghi “dấu tích” những lần con bị đau.

1. Thương nhất là bức ảnh chụp hồi con bị cái mụn trên má. Năm ấy con ba tuổi. Trời mùa đông Nhật Bản lạnh giá và khô hanh nên con bị nẻ rồi dần dần mọc thành cái mụn ở ngay giữa má. Mỗi lúc con cười là cái mụn tròn xoe xoe như lúm đồng tiền. Kỳ lạ là hồi nhỏ, bố cũng bị cái nhọt to như thế trên má, cũng đúng ngay chỗ đó. Ấy là năm đầu tiên bố xa nhà xuống Nam Định học trường chuyên. Bố đau thì ít mà tủi thân thì nhiều vì đến lớp bạn bè cứ túm vào trêu chọc và đặt cho bố biệt danh “Thảo mụn”. Hôm bác Lụa xuống thăm, bố ôm bác khóc tức tưởi suốt đêm. Bao nỗi tủi thân, bao niềm đau dòn nén, đêm đó mới được dịp “tuôn trào”. Bởi vậy, nhìn cái mụn của con, bố như thấy gói cả tuổi thơ của mình trong đó. Cứ mỗi lần mẹ rửa nước muối cho con, bố lại xót xa thương con thất ruột. Đau thế, xót thế mà con chỉ nhăn mặt khề khề “á” mà không hề khóc. Con lúc nào cũng vậy, chẳng bao giờ khóc lóc, chẳng khi nào vội vĩnh. Con càng ngoan bố lại càng thương...

2. Đó là những bức ảnh bố chụp con trong chuyến bay về Việt Nam đón Tết năm con chưa đầy tuổi. Từ khi nhỏ xíu, con không bao giờ khóc khi đi máy bay. Hễ cứ lên máy bay là líu lo, là tươi ngần mặt mũi. Nhưng trước lần bay ấy, con vừa ở viện ra, vẫn bị đi ngoài và sốt. Bố mẹ chần chừ không biết có nên cho con về hay không. Nhưng nỗi nhớ Tết, nỗi mong con được về nước đón Tết cùng ông bà nội ngoại đã lấn át lý trí. Thế là cả nhà quyết định quàng quàng đùm dùm nhau lên máy bay. Bố mẹ bồn chồn lo con mệt sẽ khóc, sẽ quấy... Vậy mà tuyệt nhiên không. Cả chuyến bay, con bị đi ngoài thêm vài lần nữa nhưng cứ ngủ thì thôi chứ lúc thức là bô lô ba la bằng những âm thanh u ơ không thể dễ thương hơn. Nhiều lúc sờ trán con thấy nóng, bố mẹ lặng lẽ nhìn nhau mà nước mắt ứa mi. Cả nhà về đến nhà ông bà nội thì chỉ còn mấy phút nữa là đến giao thừa. Con vẫn thức, vẫn mỉm cười như thiên thần trong hội hoa đăng. Bố ôm con, thấy mùa xuân dâng lên ngập lòng. Sáng mừng Một Tết năm ấy, bố không quên chụp lại cái khoảnh khắc thiêng liêng con lũn cũn rạng rỡ bên ông bà nội. Tất cả đọng lại trong tim bố như những dấu mốc vàng son năm tháng chẳng thể phai mờ.

3. Rồi bức ảnh con gây tong teo chụp ngày đầu bố mẹ cho con về nước sau khi kết thúc đợt công tác nước ngoài của bố. Vừa xuống sân bay Tân Sơn Nhất thì con nóng hầm hập, tiếp theo đó là những trận sốt dài không rõ nguyên nhân. Bao nhiêu lần bố phải hủy chuyến bay từ Sài Gòn về Hà Nội. Cả nhà ăn chực nằm chờ ở bệnh viện Nhi Đồng 2. Mấy lần ra rồi lại vào viện mà con sốt vẫn hoàn sốt. Mãi sau mới biết con bị Kawasaki. Mặc bố mẹ rơi vào những cơn hoang mang dài, con vẫn lú lo, hết sốt là đọc thơ, là hát, là kể chuyện. Hệt như một con chim sẻ. Thương đến thắt cả ruột gan. Bố nhớ có hôm con bị sốt cao 40 độ, phải đưa nhập viện lại. Cô y tá đo nhiệt độ rồi hai tay ôm đầu con chúc thẳng vào vôi nước, xối ào ào. Bố tá hỏa, đau thắt ngực, chạy ra giằng lại con khỏi tay cô y tá nhưng cô không cho. Cô quát vào tai bố “Anh lui ra, thà để cháu viêm phổi còn hơn là lên cơn sốt cao co giật”. Bố lóng ngóng chẳng biết làm gì, lui vào góc hành lang khóc tu tu. Vậy mà con không khóc. Con quay ra nhìn bố, tóc ướt rượt, má đỏ bừng mà hai tay thì cứ vươn về phía bố như vậy vậy... Chiều hôm ấy, con vẫn sốt hầm hập, mẹ tắt đèn bế con đi xét nghiệm. Đến chân cầu thang, phần do quá mệt mỏi, phần do quá lo lắng, mẹ ngã quỵ và ngất lịm. Con lồm cồm bò dậy, khóc òa gọi bố. Bố ôm hai mẹ con mà nước mắt cũng chứa chan...

4. Đó còn là những bức ảnh chụp bố con mình ở Bình Định, Phú Yên. Trưa Phú Yên nắng như đổ lửa, bố hấp tấp đóng cái cửa xe làm cửa kẹp bầm dập ngón tay con. Suốt buổi trưa con chỉ nhăn mặt mà không hề than trách bố. Về đến khách sạn, thấy ngón tay con sưng vù tấy nhức bố mới hiểu là con đau đến mức nào. Có cái gì dâng lên từ trong sâu thẳm lòng bố rồi mắc nghẹn nơi lồng ngực... Con nhìn thẳng vào mắt bố và mỉm cười độ lượng. Buổi chiều hôm ấy, bố dẫn con đi tìm một khách sạn “xịn” hơn. Thế là con thích, con nhảy cẫng lên, quên cả cái tay đau. Buổi tối khuya hôm đó, con “trốn” bố xuống nhờ máy tính của khách sạn ở tầng 1 để làm việc. Bố đâu biết thời gian đó con đang ráo riết tự apply đi Mỹ nên thấy con đi lâu, bố dùng dưng mắng con. Giờ nghĩ lại, bố thấy ân hận và tự trách mình nhiều lắm lắm. Đã bao lần bố trách mắng nhầm con. Đã bao lần bố không hiểu con. Thế nhưng con chưa bao giờ giận bố. Con luôn dành cho bố vị trí yêu thương nhất tự trái tim con...

5. Còn rất nhiều tấm ảnh như thế nữa. Lần con chơi skate bị ngã, lần con bị sứt bunn, lần con bị đau răng... chẳng thể nào diễn tả hết nỗi lòng bố thương con như trời biển...

Thương con và có chút gì như ân hận.

Thương con và có chút gì như tiếc nuối...

Nam ơi, nếu được quay trở lại tuổi thơ con một lần nữa, bố chắc sẽ thương con nhiều hơn, hiểu con nhiều hơn và độ lượng nhiều hơn.

Con trai ơi! Đường đời con đi sẽ còn nhiều khó khăn, con rồi sẽ gặp những hoang mang, những nỗi buồn, những khó khăn, những vấp ngã... Những lúc ấy nhớ nhé, con yêu, bố lúc nào cũng sẵn sàng chia sẻ cùng con, thấu hiểu cùng con, cảm thông cùng con và gánh đỡ cùng con.

Bố rồi sẽ già nua, sẽ yếu đau, sẽ thêm cảm rằm, thêm khó tính. Nhưng tình yêu thương

dành cho con sẽ chẳng vì thế mà vui đi. Ngược lại nó sẽ chỉ đầy thêm, đọng đầy thêm mãi mãi.

Con cứ tựa vào vai bố, cứ nắm lấy tay bố, như những tháng năm còn thơ con nhé.

... Bố xếp bộ ảnh hàng ngàn bức này vào trong ngăn kí ức hồng hào tươi đẹp để mở ra những “tấm ảnh” về tương lai của con với ngập tràn niềm yêu thương...

Mỗi “sát na” thời gian có con, bố đều ghi dấu bằng những bức ảnh, bằng chiếc máy ảnh trái tim thấm đẫm tình yêu bố mẹ dành cho con muôn thương ngàn nhớ...

Nhớ nhé, Nam à!

Làm bạn với con

Nam ơi, hôm qua trong quán ăn, bố bắt chợt nhìn sang bàn bên cạnh. Chỗ ấy có hai bố con người khách đang ăn. Người đàn ông trạc tứ tuần và đứa bé chừng 10, 11 tuổi. Họ ngồi ăn cùng nhau nhưng mỗi người lại ngó lơ sang một hướng. Thi thoảng, ông bố gấp đồ ăn cho con. Đứa con cắn nhẩn, phụng phịu một xiu, xem chừng không muốn ăn. Sau đó nó cúi xuống nhăn mặt, gầy gầy mấy cọng hành như kiểu lỗi của bố là đã gọi món ăn có lẫn hành, thứ mà nó không thích.

Ăn xong, họ lặng lẽ đứng lên, người bố hỏi: Máy giờ con tan học để bố còn biết mà đón?

Đứa con xóc xóc lại cái ba lô, nói: Như mọi khi đẩy bố.

Thế thôi, rồi hai bố con chia tay nhau. Như hai vệt nắng đi về hai hướng đường ngược chiều. Những vệt nắng rời rạc, buồn tênh.

Con trai à, lặng lẽ quan sát cảnh đó, bố tự nhiên thấy lòng chùng xuống.

Phải chi là con ngồi đây, hai bố con mình sẽ “say mê” ăn (con ăn uống lúc nào cũng ở trạng thái say mê), rồi bàn luận chuyện trên trời dưới bể, rồi cười, rồi liếc, rồi xoa đầu, ôm ấp, dặn dò...

Nhưng không phải lúc nào cũng thế.

Cũng có đôi khi bố con mình chẳng cởi mở được với nhau. Đó là lúc “com chẳng lành, canh chẳng ngọt” mà lý do phần nhiều là vì bố quá yêu con. Tình yêu đằm đuối làm bố mù mị. Nhiều khi bố trở nên ích kỷ, không muốn ai chia sẻ tình yêu của bố kể cả mẹ con. Tình yêu bố dành cho con giống hết tình của chàng trai dành cho nhân tình bé bỏng trong thơ Nguyễn Bính:

Cô nhân tình bé của tôi ơi

Tôi muốn môi cô chỉ mỉm cười

Những lúc có tôi và mắt chỉ

Nhìn tôi những lúc tôi xa xôi.

Tôi muốn cô đừng nghĩ đến ai

Đừng hôn dù thấy cánh hoa tươi

Đừng ôm gối chiếc đêm nay ngủ

Đừng tắm chiều nay biển lắm người.

.....

Nghĩa là ghen quá đấy mà thôi

Thế nghĩa là yêu quá mất rồi

Và nghĩa là cô là tất cả

Cô là tất cả của riêng tôi.

Nên bố thường “gato” với mẹ con, làm con khó xử... Ai bảo mẹ được con gần gũi hơn, được con “chiều chuộng” hơn. Và con cũng ít khi “phản biện” lại với mẹ như với bố. Những lúc ấy bố cũng chạnh buồn. Nhưng bình tâm nghĩ lại bố thấy mừng nhiều hơn.

Vì như vậy, có nghĩa là con tin tưởng bố. Kiểu tin tưởng của hai người đàn ông với nhau. Chỉ khi tin tưởng người ta mới có thể bộc bạch hết những điều mình muốn nói kể cả có những ý kiến trái chiều. Với bố nhiều khi con không “ngoan” theo kiểu nói gì nghe nấy, cũng không phải kiểu như hai hạt cơm nguội đặt cạnh nhau, người này nói với người kia mà chỉ nghe thấy vọng lại âm thanh của chính mình.

Và rồi lớn lên con sẽ hiểu, trong mỗi gia đình dường như có một sự phân công công việc ngầm giữa mẹ và cha.

Nghĩ về mẹ, người ta nghĩ về cây bầu, cây bí. Bởi thế nhà thơ Nguyễn Khoa Điềm mới có ý thơ rất hay: *Lũ chúng con từ tay mẹ lớn lên/ Còn cây bí cây bầu thì lớn xuống*. “Lớn lên” và “lớn xuống”, sự đối lập tự nhiên ấy đủ cho thấy mẹ đã quán quýt với đàn con âu yếm dường nào.

Còn người cha lại như cây cổ thụ xòa bóng râm che chở cho con.

Mẹ hướng nội. Mẹ lui cui bếp núc, mẹ giặt giũ, bế bồng, mẹ chăm đàn gà, mẹ trồng cây na cây bưởi. Gian nhà, góc bếp, vuông sân nhìn đâu cũng thấy mẹ.

Cha hướng ngoại. Cha lên đồng xuống đoài, đi dọc về ngang, bốn ba lăm lụi “tu thân, tề gia... bình thiên hạ” trụ cột gia đình.

Cho nên, đưa con dễ thấy mẹ hơn thấy cha.

Nên nghĩ về cha, thường là phải ngẫm thật lâu, nghĩ thật sâu mới thấy, mới ngộ, mới cảm...

Bố có đọc đâu đó những lí giải về việc vì sao hầu hết những đứa con ít khi thân thiết với cả bố và mẹ mà chỉ là hoặc bố hoặc mẹ. Tác giả của quan niệm này cho rằng, nằm sâu trong ADN của tế bào cơ thể người, các tế bào tập hợp thành khoảng 20.000 gen. Gen gửi tín hiệu đi đến khắp cơ thể, chỉ thị bằng mệnh lệnh được soạn thảo công phu và chi tiết cho các cơ

quan trọng cơ thể phải thi hành những nhiệm vụ đã được vạch sẵn. Do vậy, ngay từ lúc chúng ta mới sinh ra đã có những gen áp đặt ta phải sống, phải yêu bằng cách này chứ không phải cách kia.

Ôi chao, nếu giả thuyết này là đúng thì ta sẽ biết vì sao người này “hợp” với người này mà không “hợp” với người kia...

Và nữa, đôi khi, chính những người cha hoặc người mẹ cũng không biết làm cách nào để đưa con thấy dễ chịu với kiểu thương mà mình dành cho nó.

Cho nên, để những người cha có thể làm bạn thực sự với con của mình, bố nghĩ thế này, Nam thử xem bố nói có đúng không nhé.

1. Nghĩ ra những trò chơi “kiểu đàn ông”. Bố thường không tỉ mỉ chi tiết trong chăm chút con được như mẹ nhưng lại có những trò chơi làm con mê tít. Như đá bóng, đạp xe, bơi lội, trèo cây, chơi quay, thả diều... Toàn những trò chơi mà với phái yếu của mẹ thật khó khả thi. Nhưng hai bố con chơi thì vui quên trời đất luôn.

2. Lắng nghe con theo “kiểu đàn ông”. Mỗi lần nghe con kể lể hay bản khoăn về một vấn đề gì đó, mẹ thường hay cảm râm, cần nhần, nhiều lúc còn xuýt xoa vì lo lắng. Nhưng bố thì khác. Mỗi lần con kể, bố thường im lặng lắng nghe. Ngay sau lúc đó có thể bố chẳng khuyên con được điều gì bổ ích. Vì bố còn phải đợi một dịp thích hợp, khi con có đủ những trải nghiệm. Nhưng bất luận con ở hoàn cảnh nào, bố cũng sẵn lòng sẻ chia an ủi. Nếu cần, con cứ im lặng tựa vào vai bố mà buồn. Nếu con vấp ngã, bố sẽ khuyên con hãy cố gắng tự mình đứng dậy. Bằng không thì con biết là luôn có cánh tay bố đang chờ để nâng đỡ con.

3. Hiểu tâm lí lứa tuổi của con theo “kiểu đàn ông”. Mẹ làm sao mà biết cảm giác của một cậu con trai mới lớn khi “thích” một cô nàng nào đó. Mẹ làm sao mà biết các chiến lược để “đốn tim” ai đó. Và mẹ cũng làm sao mà biết nỗi đau khổ của một chàng trai khi lỡ bị từ chối tình cảm. Nên bố sẽ ở bên để làm “bảo bối” cho con, con nhé.

4. Bày tỏ tình cảm với con theo “kiểu đàn ông”: Chắc không hẳn chỉ là những lời nói đầu con, nếu có sẽ rất kiệm lời. Nhưng bố sẽ mua cho con đôi giày nếu biết con thích chơi đá bóng. Bố sẽ lẳng lặng sắm cho con bộ ván trượt khi thấy con muốn chơi skate, mặc dù bố chẳng thích môn thể thao nguy hiểm này. Bố sẽ lùng sục khắp phố phường chỉ để tìm mua cuốn sách con yêu thích. Bố nhắn tin cho con chỉ mấy dòng mà luôn viết hoa chữ CON... Nhưng con thì thấu hiểu hết thảy, phải không con.

Cứ thế, bố thực sự cầu thị được làm bạn với con.

Để không bao giờ có những khoảng lặng đến lạnh lùng như giữa bố con hai người đàn ông trong quán ăn hôm qua.

Để con dù lớn cỡ nào, cũng thích khoác vai bố, tặng bố những vản thơ đẹp đến nao lòng.

Dù có thể đôi lúc hiểu lầm, đôi lần giận dỗi...

Nhưng chúng chỉ như men trong một “cuộc tình”. Thứ men “bùa ngải” ấy làm cho cuộc tình thêm đắm, thêm say, thêm ngất ngây hạnh phúc...

Và bố biết, bố sẽ chìm trong những cơn say dịu dàng này.

Và bố biết sẽ chẳng khi nào bố ra khỏi cơn say. Cho đến tận mãi mãi sau này.

Nam à...

Giọt sương trong ban mai tình khôi

Con trai thương yêu của bố!

Chỉ còn một ngày nữa là con lên đường trở lại Mỹ để bắt đầu một năm học mới với bao nhiêu dự định, bao nhiêu là ước mơ ấp ủ.

Mấy đêm nay, bố trằn trọc khó ngủ. Lặng nghe con thở khò khè bố thấy tim mình chùng xuống thất đau. Nghĩ tới lúc phải xa con bố nhủ lòng không khóc mà nước mắt cứ ứa mi mẫn chất...

Vậy là cũng chỉ vài hôm nữa thôi bố lại trở về với căn nhà không có cái bóng cao lớn lừng lững như con khủng long của con. Mỗi sáng ngủ dậy chẳng còn được thò tay ra nắn cái chân rắn chắc như bàn thạch và cúi xuống hít hà mùi mồ hôi chua chua trên áo con.

Ôi chao, bố rồi sẽ nhớ lắm đây...

Nhưng...

Như lời yêu chưa kịp nói, mọi thứ cứ chậm chậm trôi qua để lại trong bố những dư âm ngọt ngào nhưng mơ hồ lãng đãng.

Như giọt sương trong ban mai nằm đợi mặt trời lên. Con tim yếu mềm của bố nôn nao đập những nhịp còn cào. Có khắc khoải yêu thương. Có bồn chồn lo lắng. Có nôn nóng đợi chờ...

Con về nhà, mọi thứ dường như “chao đảo” vì tình yêu “to uỳnh” nhưng cũng đầy “sóng gió” của con.

Là bố mẹ ai chẳng muốn được gần con, được trò chuyện cùng con, được áp ôm con và được con ôm ấp nhiều thật là nhiều. Thậm chí bố còn gato với mẹ vì mẹ được con yêu nhiều hơn. Tình yêu vị kỉ khiến bố nhiều lúc không kiềm chế được cảm xúc nên không ít lần “mâu thuẫn” nảy sinh. Bố đã làm con buồn. Để rồi xa con tim bố lại thất đau với những ân hận dày vò...

Còn con, con chẳng hề để ý. Con khoác vai mẹ, con ôm cổ bố, con lí lắc trêu đùa, con cứ hồn nhiên sống với yêu thương...

Con về nhà, bố nín thở chờ đợi chứng kiến sự lớn lên của con. Nhưng con thì cứ tỏ tetch ngọc nghịch đến bật cười. Máy ngày đầu còn e ngại vậy mà chỉ vài hôm sau cứ thấy bố là vén áo lên vỗ đôm đốp vào cái bụng to như quả dưa hấu: Bố, bố xem này!

Lần nào bố cũng bật cười. Rồi lại lấy tay kéo áo xuống cho con. Bố nhớ hồi bé mỗi lần

được mẹ giao nhiệm vụ thay quần áo cho con, bố phải rất nương nhẹ sợ bàn tay xù xì thô ráp của mình sẽ làm con đau, con sợ. Chớp mắt đã mười mấy năm rồi. Giờ tuy lớn bằng ngần ấy nhưng cái thằng con trai ngốc nghếch của bố vẫn dễ thương như ngày bé xiu. Nó vẫn hồn nhiên kể tất cả những chuyện bạn bè, không giấu giếm bố mẹ bất cứ điều gì. Mỗi lần bố trêu chọc nhắc đến tên những bạn gái thân thiết của con, con lại bật cười như nắc nẻ rồi nói: Đám bạn gái của con vô tư lắm, không giống cái ngày xưa ngày xưa của bố đâu nhé! Đây, bố biết ngay là con trêu lại bố mà.

Nhưng có những chuyện, bố lại thấy là con đã thực sự trưởng thành. Bố hạnh phúc vô cùng vì điều đó Nam à. Bố đặc biệt ấn tượng với đêm Gala từ thiện “Hát cùng những niềm vui” mà con làm trưởng ban tổ chức. Nó dễ thương từ ý tưởng đến cái cách con xăng xai cắt đặt công việc, mướn mãi dạy các em hát, làm nhạc trưởng cho hai tiết mục con tâm đắc, rồi làm MC...

Và đêm biểu diễn, muốn có hiệu ứng hình ảnh thật đẹp, bố mẹ và các cô chú đã đề nghị con thuê màn hình led. Ai cũng cho rằng đó là sáng kiến tuyệt hảo nhưng con thì cương quyết không đồng ý. Chỉ vì con cho rằng tốn tiền quá. Con nói, những 12 triệu, nếu chia cho 5 em nhỏ cần tài trợ là mất của mỗi em 2 triệu tư. Đối với các em thiệt thòi, đó là số tiền không hề nhỏ.

Bố mẹ thuyết phục không được thậm chí còn phát cáu lên. Nhưng con vẫn một mực không.

Mãi rồi, con dè dặt đề nghị bố: Bố ơi, hè rồi con dạy tiếng Anh được một ít tiền bồi dưỡng. Bố cho phép con dùng số tiền đó để thuê màn hình led bố nhé.

Nghe xong bố mẹ lặng người. Bố không dám quay lại nhìn con. Vì bố sợ mình sẽ rơi nước mắt.

Con trai của bố, chỉ điều đó thôi, bố tin là con đã thực sự trưởng thành...

Và bố hạnh phúc vô chừng.

Người Việt mình có câu: *Khôn đâu đến trẻ, khỏe đâu đến già*. Con tuy trưởng thành về nhiều mặt nhưng còn rất nhiều điều cần học hỏi. Sẽ tích lũy dần dần nghe con!

Đây, hãy nhìn xem: Con gấp cái chăn chưa gọn, con để đôi dép chưa vuông, con lau nhà vệ sinh chưa sạch, con làm vỡ cái này, làm đổ cái kia, loong coong loong xoeng...

Như ông già khó tính, bố uôn năn chỉ bảo cho con về điều này điều kia là bằng cả trái tim của bố, bằng sự trải nghiệm đầy gian khó, bằng những va vấp thua thiệt.

Nên chúng thâm đậm mồ hôi.

Nên chúng chứa đầy nước mắt.

Và tràn ngập tình yêu thương của bố...

Trong lòng bố mẹ, lúc nào và ở đâu con mãi là đứa con bé bỏng...

Nên Nam ơi, trong hành trang của con mang theo, bố đã tỉ mỉ đặt vào đó rất nhiều những chất chiu yêu thương tận tảo của bố.

Nên bố đã mua cho con chiếc hòm nhỏ để con đựng giấy tờ và tiền tiêu vặt. Trong rất nhiều vật dụng đẹp để có thể đựng được đồ dùng cá nhân, bố đã chọn mua cái hòm bằng tôn. Bởi con có biết không, cách đây hơn ba mươi năm bố cũng đã mua chiếc hòm giống y như thế cũng ở chính cái cửa hàng gỗ tôn mà hôm qua bố mua chiếc hòm này cho con. Điều sâu xa hơn, bởi bố đã gây dựng gia đình cũng từ chính chiếc hòm tôn cũ kĩ đó.

Ngày ấy bố còn trẻ lắm. Vậy mà cứ kì cốp được đồng nào, bố lại bỏ vào trong hòm khóa chặt. Mỗi lần đi công tác xa, bố lại mang cả khối “tài sản” là cái hòm sang nhà ông Khuê gửi nhờ.

Đến giờ cái hòm vẫn còn ở bên bố. Nó chính là “biểu tượng” cho sự chất chiu nhặt nhạnh, bới đất nhặt cỏ tảo tần sớm khuya của bố đấy con à.

Nam ơi!

Bố mẹ rồi sẽ già, sẽ lẫn, sẽ lảm cẩm, sẽ ngày càng cảm ràm khó tính.

Nhưng cùng với đó, tình yêu của bố mẹ dành cho con mỗi lúc một thêm đầy, thêm sâu sắc, thêm vẹn tròn...

Trải qua càng nhiều dấu mốc thời gian, bố càng hiểu sự thiêng liêng của tình phụ tử.

... Hôm trước hai mẹ con trở về nhà đúng lúc bão bùng, mưa như trút nước. Bố như ngồi trên đồng lửa. Bố liên tục gọi điện cho mẹ để hỏi xem đã về đến đâu. Và khi thấy ô tô trước ngõ, bất chấp mưa bão ầm ầm, bố ào ra đón.

Bố ôm con vào nhà, lau những giọt nước mưa trên tóc con...

Bố thoát cái chỉ muốn con bé lại, bé như một cái kẹo để bố bông trên tay, để được nựng nịu con thật nhiều thật nhiều... Bố lại mong con cao lớn thêm nữa, thêm nữa để bố có thể tựa vào vai con trong an yên hạnh phúc...

Bố nhiều mâu thuẫn quá phải không con. Vì bố đã yêu con như yêu một... người tình bé bỏng dễ thương.

... Xa bố rồi, tự mình giữ gìn con nhé. Hãy cân trọng với những quyết định liên quan đến sức khỏe của mình.

Bố tin tưởng vào con.

Và bố yêu con vô vàn...

Bố cầu mong từng phút từng giây cho con trai mạnh giỏi, chân cứng đá mềm, chàng trai của bố à!

Hồ hẹn với an yên

Con trai của bố!

Năm nay con được chọn vào đội Orentation nên đến trường sớm hơn mọi năm. Vé bố đã đặt và tính toán để có thể ở bên con mấy ngày nhưng rồi khi nhận được thư nhà trường gửi, con vẫn chấp nhận xa bố mẹ sớm hơn để nhập trường trước các bạn gần một tuần.

Buổi sáng hôm con nhập trường, mở cửa sổ phòng ở khách sạn thấy trời mưa lác đác từng chập, ngại con sẽ buồn, bố quay ra an ủi. Vậy mà vừa tỉnh dậy, chẳng quan tâm đến việc trời mưa hay nắng, con chạy ào ra phố tìm ăn sáng cho bố mẹ, mặt mũi tươi ngàn. Bố bảo con cứ để tự bố mẹ đi ăn, dành sức lực mà tiếp đón, chỉ dẫn các bạn mới nhập trường. Con cười khúc khích: Bố không nhớ là đêm qua con phải chạy đi chạy lại đến ba lần mới mua được chai nước cho bố uống thuốc à? Con không mệt đâu, con chỉ thấy vui thôi mà bố. Bố à ừ, lòng râm ran niềm vui trong trẻo dịu dàng.

Đến trường con thì vừa lúc trời ngớt mưa. Thi thoảng chỉ còn đôi ba hạt lác rắc mang theo làn gió mát mơn man phơ phất. Nắng bắt đầu lấp lóa sau những vòm cây. Bình yên thanh sạch trải khắp không gian, trải tràn đầy trong lòng bố, Nam à.

... Bố mẹ đứng ngoài căn phòng đón tiếp học sinh, lặng lẽ cảm nhận niềm vui của con khi gặp lại thầy cô và bạn bè. Các thầy cô nồng nhiệt chào đón con như đón người thân lâu ngày trở về. Ai cũng hồ hởi, âu yếm, thân thiện. Con bảo, năm nay con được nhà trường “ưu tiên” cho chọn phòng và chọn bạn ở cùng phòng. Con chọn bạn Joseph vì nhà bạn cũng nghèo, bạn ấy lại hiền và chăm học nữa. Hai chúng con đều là “mọt sách” nên năm nay bố mua cho chúng con cái giá sách nhé...

Ồi! Bố vui lắm con trai à, ai yêu thương con thì người ấy sẽ là ân nhân của bố. Nên bố sẽ sắm cho “ân nhân của bố” không chỉ giá sách đâu con, bố muốn “bê” cả siêu thị về phòng cho hai đứa: Nước ngọt, bánh kẹo, hoa quả, cái cốc đánh răng, cái khăn tắm, lọ nước gội đầu, chai sữa tắm, lọ lăn nách, đôi tất, tuýp thuốc đánh răng, cái bấm móng tay, cái túi giặt, bộ mặc áo... Bố làm tất cả những điều đó bởi cái cảm giác được trao gửi con vào chốn yêu thương, nơi thầy yêu bạn mến, khiến lòng bố an yên và ấm áp vô chừng...

Trong lúc con tíu tít chạy khắp nơi để làm thủ tục check in, bố tha thân bên những quả đồi, bên những vạt cỏ, nương ngô trải dài xanh miên man bao quanh trường.

Nam ơi, nhiều màu xanh quá, “xanh như là thương nhau” ấy. Xanh sắc trời, xanh cây lá, xanh sông suối, xanh hoa cỏ... cứ bạt ngàn, cứ trập trùng. Bố hiểu, người Mỹ yêu thiên nhiên, sống gần gũi hài hòa với thiên nhiên cây trái, muông thú nhưng không thể nghĩ lại có nơi trù phú sắc xanh đến thế. Phải chăng “tính cách hình thành trong bão táp còn trí

tuệ hình thành trong tĩnh lặng” nên khi nhà trường ở nơi sạch thanh như thế, trí và tâm của trò sẽ càng có môi trường khai mở...

Và bố cảm thấy an tâm biết bao khi con sẽ có những năm tháng sống giữa màu xanh điệp trùng bình an và hiền dịu...

... Bố còn nhìn thấy cả một đàn sóc, một bầy ngỗng trời te tái tha thân kiếm ăn.

Bố nghe thấy chiu chít lũ chim sẻ nâu rúc rích sau vòm lá.

Bố thấy hồn mình ngập đầy hoa cúc dại.

Cái cảm giác mà lâu lắm bố mới thấy lại.

... Và bố nhớ những năm tháng ấu thơ đi học xa nhà, mỗi lần trở về quê là mỗi lần trong lòng nao nức hạnh phúc. Bố luôn nghĩ người trước không gian bình an thanh lặng của ngôi nhà ông bà nội con.

Là cái sân rêu mốc tha mốc thêch.

Là cây nhãn soi bóng xuống mặt ao nước trong rãnh rạch soi rõ từng sớ lá. Trên bờ ao, rau húng, rau mùi mọc lách nha lách nhách nứ bước chân người, hàng dâm bụt nở hoa tươi bời đỏ lòng lụng. Con lợn bụng bự cà mũi vào máng sục sạo. Dây trầu già quăn quýt đọt cau con. Và từ bếp, khói ẩm dâng lên bay là là...

Khi ấy thấm đẫm hồn bố là ngát ngát hương hoa cúc dại...

Như lúc này đây, đứng giữa sân trường con, ở nơi cách xa quê nhà đến nửa vòng trái đất...

Nam ơi, bố tin là con cũng sẽ có cảm nhận ấy. Khi trong lòng tràn ngập thiên nhiên, khi hồn mình chỉ ấp iu những gì nhỏ nhoi, hiền lành khiêm ái đến đại khờ, mình sẽ biết sống tử tế.

Bố tin con sẽ trở thành một chàng trai tử tế, theo đúng nghĩa của từ này.

Từ việc băng qua mưa đêm buốt lạnh để mua cho bố chai nước.

Từ việc dặn bố nhớ mua quà tặng ông bà nội ngoại, tặng người thân và bạn hữu xa gần...

Từ việc dặn bố trên đường từ trường con trở về New York nhớ xuống ngồi ghé sau cùng với mẹ để an ủi mẹ...

Từ việc dặn bố về nhà nhớ dành tiền thay cho mẹ cái xe máy mới để mẹ đi lại cho an toàn, mua cho mẹ cái máy giặt có chức năng sấy khô để mùa đông mẹ đỡ vất vả.

... Bố ghi nhận tất cả những điều đó và thấy lòng rất lạnh, thấy tim rất ấm... Nên bố

hiếu, hôn bố lại ngập tràn hoa cúc đại...

Từ nơi xa, rất xa xôi này...

Nam à!

Chia sẻ ebook : <http://downloadsachmienphi.com/>

Tham gia cộng đồng chia sẻ sách :

Fanpage : <https://www.facebook.com/downloadsachfree>

Cộng đồng Google : <http://bit.ly/downloadsach>

href="note:" (regex)

1. Một loại bánh rán mỏng với thành phần rất đơn giản gồm bột, dầu, trứng và sữa. - ND
2. Ở Pháp, dù ở nhà hàng hay ở nhà, các bữa ăn thường được soạn theo loạt món: khai vị, món chính và món tráng miệng. Trung bình một bữa ăn tối ở Pháp gồm 4-6 món và có thể kéo dài 1-2h, có thể lâu hơn nếu ở các dịp đặc biệt. Trong quá trình chờ đợi, trẻ em Pháp vẫn ngồi trên ghế bên bàn ăn cùng gia đình. Để đọc thêm về kỹ năng giúp bé có sự kiên nhẫn này, đọc Trẻ em Pháp không ném thức ăn, sách của cùng tác giả Pamela Druckerman. - ND
3. Các nước phương Tây có thói quen vừa ăn vừa uống trong bữa ăn. - ND
4. Người Pháp rất quan trọng về bình đẳng và áp dụng điều này cho cả trẻ em. Con được bình đẳng ăn cùng loại bát đĩa ăn trong gia đình hay được hỏi ý kiến về những vấn đề liên quan đến bản thân mình. Đây là những chi tiết rất nhỏ nhưng giúp con cảm thấy được tôn trọng và tin tưởng, từ đó con sẽ nỗ lực để không phụ lại sự tin tưởng đó. - ND
5. Với phụ nữ Pháp, việc ăn đủ dinh dưỡng mà không tăng cân là chìa khóa của việc thưởng thức ẩm thực mà không ảnh hưởng đến vóc dáng. Và họ giáo dục con về mô hình thức ăn này từ khi còn rất nhỏ, để tạo thói quen từ khi con bắt đầu. Ví dụ, bữa tối họ thường ăn món súp rau củ quả vì cho rằng ăn để đi ngủ không cần quá nhiều năng lượng nếu không bữa tối sẽ tích tụ thành chất béo dưới da và ăn uống nhẹ bụng sẽ dễ ngủ hơn. - ND
6. Buổi tối mà con được quyền mời một số bạn thân đến chơi và ngủ lại. - ND
1. Ratatouille được làm từ bốn nguyên liệu chính là cà chua, mướp tây, cà tím, ớt chuông, ngoài ra còn có hành tây và tỏi cùng một số loại hương thảo. Các loại rau phải được xào riêng với dầu ô liu, rồi hầm chung cùng các vị lá thơm, tiêu, muối dưới lửa rất nhỏ, đủ nhỏ để rau chín mềm mà không nát, để nước rau tự tiết ra đủ làm nước hầm mà không cần phải bổ thêm nước. - ND
2. Rhubarb là một loại rau rất chua, hình thức thì giống cây bạc hà nhưng thân không có màu xanh lá cây mà lại là màu đỏ. - ND
3. Couscous trông giống như gạo nhưng thực ra đây là một loại pasta (mì). Couscous thường được bán ở dạng sấy khô và đóng gói. Phương pháp chế biến thường là hấp hoặc nấu như nấu cơm nhưng có thêm muối, bơ... tùy theo khẩu vị. - ND
4. Gratin là cách chế biến thức ăn, mà trong đó nguyên liệu được phủ bởi một lớp “da” nướng giòn. Lớp phủ này có thể là vụn bánh mì, phô mai bào sợi hoặc trứng/bơ. - ND
1. Tính đến tháng Ba năm 2015, 72 công ty niêm yết trên sàn NASDAQ có trụ sở hoặc các văn phòng chính đặt tại Israel. 42 công ty trong số đó có người sáng lập hoặc các nhà quản lý cao cấp là cựu học viên Technion. Xin xem chi tiết danh sách các công ty này ở phần Phụ lục (Chú thích của tác giả (TG)).
2. CSR, một công ty truyền thông không dây của Anh đã mua lại Zoran vào khoảng giữa năm 2011 (TG).
3. CSR, một công ty truyền thông không dây của Anh đã mua lại Zoran vào khoảng giữa năm 2011 (TG).
4. Tìm hiểu về Coursera và khóa học mà trung tâm này cung cấp qua trang web www.courser.org (DG).
5. Khảo sát về cựu học viên Technion của chúng tôi cho thấy 95,6% cựu học viên hiện đang sống ở Israel; 47% ở Haifa và phía bắc Israel; 43,4% ở Tel Aviv và trung Israel; 2,7% ở Jerusalem, và 2,5% ở Beersheva và khu vực phía nam (TG).
6. Nguyên văn câu chuyện chỉ có sáu từ của Hemingway: Baby shoes. Never used. For sale (DG).
7. Và cả việc dịch các câu tiếng Anh sang tiếng Việt (DG).
8. Ordinary Citizen (DG).

9. Flash drive: ổ lưu dữ liệu sử dụng bộ nhớ flash, cho phép đọc/ ghi dữ liệu bằng điện và không bị mất dữ liệu khi ngừng cung cấp điện. Nó còn cho phép đọc/ghi từng khối nhỏ dữ liệu mà không cần phải xóa toàn bộ hoặc khối lớn trước khi ghi mới (Nguồn: Wiki tiếng Việt) (DG).
10. USB flash drive trong đó USB là chuẩn kết nối tuần tự đa dụng trong máy tính, được dùng để kết nối các thiết bị ngoại vi với máy tính. Chúng thường được thiết kế dưới dạng các đầu cắm cho các thiết bị tuân theo chuẩn cắm-là-chạy với tính năng cắm nóng thiết bị (nối và ngắt thiết bị mà không cần phải khởi động lại hệ thống) (DG).
11. Instant messaging: là dịch vụ cho phép hai người (trở lên) nói chuyện trực tuyến với nhau qua một mạng máy tính (DG).
12. PDF là chữ viết tắt của Portable Document Format nghĩa là định dạng tệp tài liệu di động (DG).
13. Ngôn ngữ của người Do Thái (DG).
14. Giả tinh thể (quasicrystal) là một dạng tồn tại khác biệt của chất rắn, trong đó các nguyên tử sắp xếp dường như đều đặn nhưng không có sự lặp lại (DG).
15. Lực lượng xung kích ưu tú của Haganah – tổ chức bán vũ trang của người Do Thái trong vùng đất ủy nhiệm của Anh tại Palestine từ 1920 tới 1948, sau này trở thành hạt nhân của Lực lượng Quốc phòng Israel (DG).
16. Tính đến tháng Hai năm 2012, trang web của NASDAQ đã niêm yết 57 công ty Israel, so với con số 10 công ty Pháp, 10 công ty Đức và 31 công ty từ Anh. (Danh sách của NASDAQ ngắn hơn danh sách của chúng tôi ở phần Phụ lục bởi NASDAQ không tính các công ty Israel chọn một văn phòng ở Mỹ làm địa chỉ giao dịch) (TG).
17. Khoa học về việc thiết kế các máy móc, các công cụ, các máy tính và khu vực làm việc vật lý, sao cho mọi người dễ tìm thấy chúng và thoải mái trong sử dụng (DG).
18. Vị tiên tri của Do Thái giáo, được xem là người truyền lại kinh Torah từ Chúa Trời cho người Do Thái và được Chúa Trời ban cho sứ mạng giải phóng dân tộc Do Thái khỏi ách nô lệ của Pharaon Ai Cập (DG).
19. Đơn vị đo chiều dài, 1 foot bằng với 0,3048 mét (DG).
20. Nhà cung cấp thông tin chuyên sâu và xếp hạng tín dụng về doanh nghiệp có trụ sở chính đặt tại New Jersey, Mỹ và các chi nhánh trên toàn cầu. Tham khảo thêm tại trang web <http://www.dnb.com> và <http://www.dnbvietnam.com> (DG).
21. Dựa trên danh sách các nhà điều hành hàng đầu Israel năm 2009 của Dun & Bradstreet Israel và số liệu từ Hiệp hội Cựu học viên Technion. Tham khảo danh sách mới nhất của D&B tại <http://duns100.dundb.co.il/indexeng.asp> (TG).
22. Lợi nhuận thuần là con số ước tính do một số công ty công không tiết lộ lợi nhuận hàng năm của mình (TG).
23. ORL sau đó đã sáp nhập với tập đoàn hóa dầu Carmel Olefins (TG).
24. Tiết lộ của tác giả: Shlomo Maital, một đồng tác giả của cuốn sách này, cũng là một đối tác của Ruttenberg trong thương vụ đầu tư mạo hiểm này (TG).
25. Một thành phố ở phía Tây Nam Canada (DG).
26. Loại vi khuẩn khiến thức ăn trở nên độc hại (TG).
27. Theo số liệu của cơ quan bảo hiểm quốc gia, mức lương trung bình của người Israel tại thời điểm tháng Một năm 2010 là 8.120 NIS; còn theo số liệu điều tra về lao động của Tổng Cục Thống kê Israel thì mức lương trung bình của người Israel với nền tảng giáo dục 16 năm là 11.602 NIS. Chúng tôi giả định mức tỷ giá giữa đồng đô-la và shekel là 1 NIS = 0,26 đô-la (TG).
28. Để tính tỷ suất lợi tức của Niên khóa 2010, chúng tôi cộng dồn toàn bộ chi phí hoạt động mà Technion đã phải chi trả cho nó. Mặc dù trên thực tế các nhân viên và cơ sở vật chất luôn phục vụ

cùng lúc bốn niên khóa mỗi năm. Rất nhiều chi phí vẫn phát sinh dù có một hay bốn niên khóa khác nhau cùng chia sẻ. Vì vậy chúng tôi vẫn giữ phương pháp tính toán là lấy toàn bộ ngân sách dành cho bậc đại học hàng năm, khoảng 265 triệu đô-la làm chi phí cho niên khóa mà chúng tôi đang xét đến. Như vậy, chi phí cho bốn năm học theo tính toán của chúng tôi sẽ là khoảng 1 tỷ đô-la (TG).

29. Phụ lục này sẽ tổng kết những ý chính được ghi lại trong Đóng góp của Đại học Technion đối với nền kinh tế Israel thông qua các sinh viên đã tốt nghiệp của A. Frenkel và S.Maital (Viện S. Neaman, Đại học Technion, tháng Một năm 2012, dài 45 trang). Nghiên cứu này hiện đang sẵn có tại smaital@mit.edu của đồng tác giả (TG).

30. Trong báo cáo Tác động doanh nghiệp: Vai trò của MIT của Edward B. Robert và Charles Eesley (MIT: Cambridge, MA năm 2009, dài 74 trang) (TG).

31. Một tổ chức xã hội được thành lập từ năm 1917, có mục tiêu bảo vệ các loài chim hoang dã ở Bắc Mỹ (DG).

1. Câu thơ trong bài thơ Thái liên khúc (Khúc hát hái sen).

1. Nhân vật trong tiểu thuyết cùng tên của Jack London.

1. Tiểu thuyết của Alexandre Dumas Con.

2. Tiểu thuyết của Robert James Waller.

3. Bài hát Lá diêu bông - Trần Tiến.

1. Lời Giả Bảo Ngọc trong tiểu thuyết Hồng lâu mộng của Tào Tuyết Cần.

2. Thơ Vọng hồ lâu túy thư (Say vịnh cảnh hồ, lâu) của Tô Đông Pha.

1. Họa sĩ, kiến trúc sư người Ý (1483-1520).

(1) Sola Aoi là một người mẫu, diễn viên khiêu dâm, thần tượng phim người lớn của Nhật Bản.

(2) Ở Mỹ, thông thường, sau khi sinh viên tốt nghiệp tiến sĩ và sau ít nhất là hai năm nghiên cứu hậu tiến sĩ, họ có thể xin được đề bạt vào ngạch giáo sư. Có ba bậc giáo sư xếp theo thứ tự thấp nhất đến cao nhất: Assistant Professor (giáo sư trợ giảng), Associate Professor (phó giáo sư) và Professor (giáo sư).

(3) Hoàng Kế Quang là liệt sĩ được phong danh anh hùng của Trung Quốc vì đã lấy thân mình lấp lỗ châu mai khi quân đội Trung Quốc trợ giúp Triều Tiên trong cuộc kháng chiến chống Mỹ ngày 19-10-1952.

(4) Mao Phiến phát âm là Mao Pian, Mao Bình Nhạn phát âm là Mao Ping Yan. Từ “Mao Phiến” vốn có nghĩa là đĩa sex.

(5) Lôi Phong là một chiến sĩ của quân Giải phóng Nhân dân Trung Quốc. Sau cái chết của mình, Lôi Phong đã được hình tượng hóa thành một nhân vật vị tha và khiêm tốn, một người hết lòng với quốc gia và nhân dân.

(6) Yết hậu ngữ: có nghĩa là câu nói bỏ lửng.

(7) Phát âm của từ “lả lơi” khá giống với từ “hôi nách”.

(8) Năm 1966, Cách mạng Văn hóa xảy ra ở Trung Quốc, kỳ thi đại học trên cả nước bị xóa bỏ. Mãi đến năm 1971, các trường đại học ở Trung Quốc mới bắt đầu tuyển sinh trở lại. Tuy nhiên một vấn đề nảy sinh là sau cuộc cách mạng đầy bất ổn này, các trường đại học phải tuyển sinh thế nào. Do nhà lãnh đạo Trung Quốc Mao Trạch Đông kiên quyết phản đối kỳ thi đại học, Trung Quốc lại khôi phục chế độ tiến cử trước thời nhà Đường. Sinh viên đại học được lựa chọn từ đội ngũ công nhân, nông dân và quân đội rồi tiến cử chứ không phải trải qua kỳ thi gắt gao nào. Những người đăng ký thi buộc phải có ba năm trở lên làm công nhân, nông dân hoặc đi lính. Đây chính là nguồn gốc của cụm từ “sinh viên công nông binh”. Sinh viên công nông binh được coi là những người có trình độ kém, không đủ điều kiện nhưng vẫn được vào học đại học.

(9) Chữ “Thắng” có phiên âm là “Sheng”.

- (10) Fortune cookie là loại bánh hình bán nguyệt bẻ gấp ở giữa, bên trong mỗi chiếc bánh, người ta có đặt một mảnh giấy nhỏ in một hàng chữ, đó là những câu ngạn ngữ nổi tiếng, những lời chúc may mắn, những câu danh ngôn hay là một lời tiên đoán cho tương lai của thực khách.
- (11) Loại băng dính chuyên dụng dán vào chỗ ráp ranh khi sơn tường để sơn không dây vào.
- (12) Kevin gọi mình là Kevin G, chữ “G” ở đây có thể là chữ viết tắt của họ Cao (Gao), họ Quách (Guo), họ Quốc (Guo).
- (13) Từ xoong nồi viết là 锅, đọc là Guo.
- (14) Họ Quắc viết là 號, cũng đọc là Guo.
- (15) Theo ghi chép của sử sách Trung Quốc, Quắc Quốc phu nhân là người con gái loạn luân, một bá kim nữ tiêu xài phung phí. Sau khi Dương Quý phi được hoàng thượng sủng ái, là chị của quý phi, Quắc Quốc phu nhân được ân điển, có xe ngựa đưa rước, vải lụa châu báu chất đầy, trở nên vô cùng rực rỡ. Quắc Quốc phu nhân dựa vào thế của Ngọc Hoàn em mình, nhận tiền hối lộ, can thiệp vào việc triều chính, tạo quan hệ quần thần mền mọ dưới chân, đồng thời lại liếc mắt đưa tình với Đường Huyền Tông, không hề giữ ý mà ở cùng một phòng với anh họ Dương Quốc Trung của mình. Là chị của Dương Ngọc Hoàn, từ nhỏ Quắc Quốc phu nhân cũng nhận được sự giáo dục tốt, cũng có thể nói là một mỹ nhân tài sắc vẹn toàn. Chỉ là Quắc Quốc phu nhân tính vốn cao ngạo, tự thấy xinh đẹp phong lưu, do đó không hề thích trang điểm. Mỗi lần vào cung, ai ai cũng trang điểm thật đậm, chỉ duy nhất Quắc Quốc phu nhân tùy ý trang điểm nhạt nhẽo là vào cung diện thánh thượng. Quắc Quốc phu nhân cá tính, xinh đẹp, không chỉ nhận được sự sủng ái của Đường Huyền Tông, mà còn hưởng đặc quyền có thể vào cung gặp hoàng thượng bất cứ lúc nào.
- (16) Rau Quân Đạt hay còn gọi là rau cải thìa.
- (17) Laminate vẫn được mọi người quen gọi là “Formica”, có tên khoa học là High-pressure laminate (HPL), là vật liệu bề mặt có khả năng chịu nước, chịu lửa, đa dạng về màu sắc vân hoa với nhiều tính năng ưu việt, chuyên được sử dụng để trang trí bề mặt thay thế gỗ tự nhiên trong lĩnh vực nội thất, đồ gỗ gia dụng như kệ tủ, bàn ghế, vách ngăn, tường ốp, sàn gỗ...
- (18) Ảnh ngọc: Tôn xưng ảnh chụp của người khác.
- (19) Từ “bô lê” đọc là “fen li”, có cách phát âm trùng với cách phát âm của từ “chia ly”.
- (20) Chương trình 1000 plan là chương trình của chính phủ Trung Quốc phát động nhằm tạo điều kiện nghiên cứu khoa học cần thiết cho những thanh niên xuất sắc tu nghiệp ở nước ngoài về nước phát triển, để họ yên tâm triển khai công tác nghiên cứu khoa học. Những thanh niên đủ điều kiện tham gia chương trình này sẽ được chính phủ hỗ trợ 500.000 nhân dân tệ sinh hoạt phí, kinh phí nghiên cứu khoa học trong ba năm từ một triệu đến ba triệu nhân dân tệ, ngoài ra còn được hưởng các chế độ đãi ngộ khác.
- (21) Hai từ “quốc” và “quắc” có cách phát âm giống nhau.
- (22) Trong tiếng Trung, từ “tiểu mật” còn dùng để chỉ “thư ký trẻ”.
1. “Who We Are,” Hội đồng Tình báo Quốc gia, truy cập ngày 24/11/2014: www.dni.gov/index.php/about/organization/national-intelligence-council-who-we-are.
 2. Văn phòng Giám đốc Tình báo Quốc gia, Hội đồng Tình báo Quốc gia, Global Water Security, Đánh giá Cộng đồng Tình báo (Washington, DC: Hội đồng Tình báo Quốc gia, 2/2/2012).
 3. Văn phòng Giám đốc Tình báo Quốc gia, Hội đồng Tình báo Quốc gia, Global Trends 2025: A Transformed World (Washington, DC: Văn phòng Giám đốc Tình báo Quốc gia, Hội đồng Tình báo Quốc gia, 11/2008), 51.
 4. Văn phòng Giám đốc Tình báo Quốc gia, Global Water Security, sdd., iv.
 5. Như trên, iii.

6. Luciana Magalhaes, Reed Johnson, và Paul Kiernan, “Blackouts Roll through Large Swath of Brazil,” *The Wall Street Journal*, 19/1/2015.
7. Văn phòng Giám đốc Tình báo Quốc gia, *Global Water Security*, sdd., iii.
8. Thảo luận rộng hơn về an ninh nước và đánh giá của cộng đồng tình báo về vấn đề này, tham khảo: Marcus DuBois King, *Water, U.S. Foreign Policy and American Leadership* (Washington, DC: Elliott School of International Affairs, George Washington University, 10/2013).
9. Bộ Nội vụ Hoa Kỳ, *Khảo sát địa chất Hoa Kỳ GroundWater Availability in the United States*, eds. Thomas E. Reilly, Kevin F. Dennehy, William M. Alley, và William L. Cunnning (Reston, VA: Khảo sát địa chất Hoa Kỳ), 44.
10. Ví dụ về việc Tầng Ngậm nước Bình nguyên cao bị cạn khô ở vùng nào, xem hồ sơ của Bản tin NBC News về một trang trại tại Amarillo, Texas, không còn có thể bơm lên trong khi ngày xưa từng là một tầng ngậm nước chan chứa. [Brian Brown, “The Last Drop: America’s Breadbasket Faces Dire Water Crisis,” *NBC News*, 6/7/2014.]
11. Erla Zwingle, “Ogallala Aquifer: Well Spring of the High Plains,” *National Geographic* 183, no. 3, 83.
12. Bộ Nội vụ Hoa Kỳ, *Groundwater Depletion in the United States (1900–2008)*, Báo cáo Các điều tra khoa học 2013-5079, ed. Leonard F. Konikow (Reston, VA: Khảo sát địa chất Hoa Kỳ), 22.
13. Michael Wines, “States in Parched Southwest Take Steps to Bolster Lake Mead,” *The New York Times*, 17/12/2014.
- * Tháng 2 năm 2014, Williams, Arizona, ban bố các lệnh hạn chế nước rất hà khắc, trong đó cấm sử dụng nước uống được hoặc nước chưa xử lý cho bất kỳ mục đích nào khác ngoài “các mục đích sức khỏe cộng đồng và khẩn cấp” và cho dừng hết các giấy phép xây dựng mới [Thành phố Williams, *Lệnh hạn chế nước Cấp độ 4: THÔNG BÁO KHẨN* (Williams, AZ: City of Williams, 2014).] [TG]
14. Lizette Alvarez, “Florida Lawmakers Proposing a Salve for Ailing Springs,” *The New York Times*, 14/4/2014.
15. Liên Hợp Quốc, *Vụ Kinh tế và Vấn đề Xã hội, World Population Prospects: The 2012 Revision, Key Findings and Advance Tables* (New York: Liên Hợp Quốc, Vụ Kinh tế và Vấn đề Xã hội, 2013), 1.
- ** Trong vòng bốn thập kỷ sau đó, dân số thế giới được dự đoán tăng thêm 2 tỷ người, vượt mốc 9 tỷ người vào năm 2050. Ước tính gần đây của Tổ chức Nông Lương Liên Hợp Quốc (FAO) cho thấy để đáp ứng được nhu cầu theo dự báo này, sản lượng lương thực toàn cầu sẽ phải tăng tới 60% so với mức của năm 2005-2007. [Nguồn: Tổ chức Nông Lương Liên Hợp Quốc, *Statistical Yearbook 2013, World Food and Agriculture* (Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2013), 123.] [TG]
16. Homi Kharas và Geoffrey Gertz, *The New Global Middle Class: A Cross-Over from West to East* (Washington, DC: Wolfensohn Center for Development at Brookings, 2010), 5.
17. Văn phòng Giám đốc Tình báo Quốc gia, *Global Water Security*, sdd., i.
- *** 1 gallon = 3,8 lít [BT]
- **** Theo báo cáo năm 2014 của LHQ, “lượng nước cần thiết từ đầu đến cuối (khai thác - lọc) của quá trình sản xuất nhiên liệu dựa vào xăng là [2 - 4 gallon] nước trên 1 gallon nhiên liệu. Với khí đốt tự nhiên, lượng nước là xấp xỉ [5 - 13 gallon] nước cho mỗi thùng dầu với lượng tương đương... Với công nghệ nứt vỡ thủy lực (hydraulic fracturing hay còn gọi fracking), lượng nước bơm vào là [2 - 8] triệu gallon cho mỗi giếng.” [Nguồn: Báo cáo Phát triển nước thuộc Chương trình Đánh giá nước Toàn cầu của LHQ 2014: *Water and Energy* (Paris: Tổ chức Giáo dục, Khoa học, và Văn hóa LHQ, 2014), 30.] [TG]

***** Great Lakes (Ngũ Đại hồ) là một ví dụ về việc nhiệt độ nước mặt bị nóng lên đã gây ra thất thoát nước trầm trọng hơn qua việc bay hơi. [Andrew D. Gronewold and Craig A. Stow, “\Water Loss from the Great Lakes,” Science 343 (March 7, 2014): 1084–1085] [TG]

18. Doron Markel, Phỏng vấn của tác giả, Sapir Pumping Station (Israel), 29/4/2013.

***** Ví dụ, trong khoảng thời gian 30 năm, có tới 500.000 binh sĩ và dân thường ở Trại Lejeune, Bắc Carolina có lẽ đã tiêu thụ phải nước nhiễm các tác nhân gây ung thư do một công ty giặt khô ngoài căn cứ quân sự và các nguồn khác thải ra. [Nguồn: Bộ Y tế và Dịch vụ Nhân sinh Hoa Kỳ, Hội đồng Ung thư của Tổng thống, Reducing Environmental Cancer Risk: What We Can Do Now: 2008–2009 Annual Report President’s Cancer Panel, chủ biên Suzanne H. Reuben (Bethesda, MD: President’s Cancer Panel, 2010), 78.] [TG]

19. Smart Water Networks Forum Research, Stated NRW (Non-Revenue Water) Rates in Urban Networks (Portsmouth, U.K.: Smart Water Networks Forum, 8/2010), 3.

***** Lượng nước thất thoát trung bình ở Amman từ năm 1986 đến năm 2004 là 53% [Nguồn: Nadhir Al-Ansari, N. Alibrahim, M. Alsaman, và Sven Knutsson, “Water Supply Network Losses in Jordan,” Nhật Báo Journal Water Resource and Protection 6, No. 2 (2/2014): 87. Adana, thành phố lớn thứ năm của Thổ Nhĩ Kỳ thất thoát với tỷ lệ 69%. [Nguồn: Nghiên cứu của Diễn đàn Smart Water Networks, op.cit) [TG]

20. David Dunlap, “Far, Far Below Ground, Directing Water to New York City Taps,” The New York Times, 19/11/2014.

***** Dân số Israel tính đến cuối năm 2014 là 8,3 triệu.[Nguồn: Cục Thống kê Trung ương, Dân số Israel trước ngày Độc lập (Jerusalem: Cục Thống kê Trung ương, 1/5/2014).] ; Tính đến 15/5/1948, dân số Israel là 806.000 người. [Nguồn: Cục Thống kê Trung ương Israel trong Đợt Thống kê: 1948–2007 (Jerusalem: Cục Thống kê Trung ương, 5/2009), 2.] [TG]

***** Theo Ngân hàng Thế giới, GDP của Israel (theo tỷ giá US\$ hiện hành) đã tăng hơn gấp hai lần từ 2005. [TG]

***** Benjamin Netanyahu, Diễn văn sau khi ký Hiệp định Hợp tác California - Israel (Mountain View, CA, 5/3/2014). [TG]

***** Năm 2014, Israel bị Viện Tài nguyên Nước xếp vào quốc gia căng thẳng về nước đứng thứ 21 trên thế giới. Israel rơi vào nhóm cấp độ cao nhất – “Căng thẳng cao tốt độ” [Nguồn: Paul Reig, Andrew Maddocks, và Francis Gassert, “World’s 36 Most Water-Stressed Countries,” World Resources Institute, 12/12/2013.] [TG]

***** Israel cung cấp cho Chính quyền Palestine 15 tỷ gallon nước tại Bờ Tây [Nguồn: Mekorot, Mekorot’s Association with the Palestinians Regarding Water Supplies (Hợp tác của Mekorot với người Palestine về việc cấp nước)] (Tel Aviv: Mekorot, 2014), 6. Tham khảo thêm Palestinian Water Authority, Annual Status Report on Water Resources, Water Supply, and Wastewater in the Occupied State of Palestine—2011 (Báo cáo Thực trạng Hàng năm về Tài nguyên nước, Cấp nước, nước thải tại nhà nước Palestine bị chiếm đóng) (Ramallah: Palestinian Water Authority, 2012), 28.] và 2,6 tỷ gallon tại Gaza [Nguồn: Yaakov Lappin, “Israel to Double Amount of Water Entering Gaza,” The Jerusalem Post, 4/3/2015]. Hiện tại Israel cũng cung cấp cho Vương quốc Jordan 14 tỷ gallon mỗi năm. Ngoài ra, Israel và Vương quốc Jordan cũng ký một thỏa thuận vào Tháng 2 năm 2015, theo đó Jordan thỏa thuận để cho Israel mua 9 tỷ gallon nước khử muối mỗi năm từ một nhà máy khử mặn mới quy hoạch ở Aqaba, đổi lại Israel sẽ tăng gấp đôi lượng nước cung cấp cho Jordan lên thành 28 tỷ gallon [Nguồn: Sharon Udasin, “Israeli, Jordanian Officials Signing Historic Agreement on Water Trade,” (Quan chức Israel và Jordan ký Hiệp ước Lịch sử về Thương mại nước,) The Jerusalem Post, 26/2/2015.] [TG]

1. Aya Mironi, Phỏng vấn của tác giả, New York, 3/2/2014.
2. Uri Schor, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.
- ***** Tham khảo một phần tư liệu về Do Thái giáo liên quan đến mưa và nước *Beside Streams of Waters: Rain and Water in the Prayers and Ceremonies of the Holiday* (Bên cạnh các con suối nước: Mưa và nước trong những bài Kinh cầu và các lễ hội) của Wolf Gafni, Pinhas Michaeli, Ahouva Bar-Lev, Yerahmiel Barylka, và Edward Levin, (Jerusalem: Quỹ Quốc gia Do Thái, Keren Kayemeth LeYisrael, Vụ Các tổ chức Tôn giáo, 1990). [TG]
3. Num. 20:1–13 và Ex. 17:16.
- ***** Manna: Bánh ban sự sống. Xưa kia, khi người Do Thái được Thiên Chúa giúp thoát khỏi ách nô lệ của người Ai Cập, vượt qua Biển Đỏ để tiến về Đất Hứa, họ đã phải đi qua sa mạc Sinai khô cằn trong 40 năm. Thời gian ở trong sa mạc họ thiếu cái ăn, Thiên Chúa đã cho chim cút bay đến và làm ra mưa Manna để họ có cái ăn. “Manna” trong tiếng Do Thái thời đó là “Man-hu”, có nghĩa là “Cái gì vậy?” Vì khi nhìn thấy Manna rơi xuống, người Do Thái thường hỏi nhau “Cái gì vậy?” và Ông Moses đã trả lời họ: “Đó là bánh Thiên Chúa ban cho anh em” (Bài Đọc I: Sách Xuất Hành 16: 2-4, 12-15). Nhờ Manna, người Do Thái đã sống sót trong suốt cuộc hành trình 40 năm, vượt qua sa mạc, về tới phần đất Chúa đã hứa ban cho cha ông của họ, nơi người Do Thái đã thành lập nước Israel bây giờ. [BT]
4. Deut. 11:14 và 28:12.
5. Deut. 11:17.
6. James Strong, *Strong’s Exhaustive Concordance of the Bible* (Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 2009).
7. Chi tiết thêm về Theodor Herzl, xem: Amos Elon, *Herzl* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1975) and Shlomo Avineri, *Herzl: Theodor Herzl and the Foundation of the Jewish State*, trans. Haim Watzman (London: Weidenfeld & Nicolson, 2013).
8. Yehuda Avner, *The Prime Ministers: An Intimate Narrative of Israeli Leadership* (New Milford, CT: The Toby Press, 2010), 105.
9. Theodor Herzl, *The Complete Diaries of Theodor Herzl*, ed. Raphael Patai, trans. Harry Zohn (London: Herzl Press, 1960), 755.
10. Theodor Herzl, *Old New Land (Altneuland)* (Minneapolis, MN: Filiquarian Publishing LLC, 2007), 51.
11. Như trên, 264.
12. Như trên, 268.
13. Isa. 12:3.
- ***** Các ca khúc được dàn dựng biên đạo múa về nước là: Yasem Midbar *Le’Agam Mayim* (Sa mạc sẽ được biến thành hồ) năm 1944 và Etz HaRimon (Cây Lựu) năm 1948. [TG]
14. Abraham B. Yehoshua, *Early in the Summer of 1970* (New York: Schocken, 1971).
15. Amos Oz, *My Michael* (New York: Knopf, 1972).
16. Assaf Gavron, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 16/7/2014.
- ***** Một five-shekel tương đương hơn một đô-la Mỹ. [BT]
17. Nhà nước Israel, *Water Drilling Control Law*, 5715-1955, Mục 4.
18. Nhà nước Israel, *Water Measurement Law*, 5715-1955, Mục 2(a).
19. Như trên, Mục 3(a).
20. Nhà nước Israel, *Drainage and Flood Control Law*, 5718-1957, Mục 1.
21. Như trên, Mục 4(a).
22. Như trên, Mục 5.

23. Ủy ban Nước của Nhà nước Israel, *The Water Laws of Israel*, ed. M. Virshubski (Tel Aviv: Ủy Ban Nước của Nhà nước Israel, 3/1964), i.

24. Nhà nước Israel, *Water Law*, 5719-1959, Mục 1.

25. Như trên, Mục 4.

26. Như trên, Mục 3.

27. Như trên, Mục 9(1).

28. Shimon Tal, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 11/3/2013.

29. Cộng hòa Pháp, *Civil Code*, Điều 642.

30. Như trên, Điều 641.

***** “Kibbutz” theo tiếng Do Thái có nghĩa là “tổ hợp” – một hình thức tổ chức kinh tế nông-công nghiệp nông thôn độc nhất vô nhị trên thế giới đang tồn tại ở Israel; trong cuốn sách này, chúng tôi giữ nguyên Kibbutz hoặc trong trường hợp cần, sẽ dịch là hợp tác xã/nông trang tập thể. [BT]

***** Arnon Soffer, phỏng vấn của tác giả, Haifa, 2/5/2013. Từ khi cựu Thủ tướng Israel Ehud Barak dùng cụm từ rất nổi tiếng là “a villa in a jungle” (biệt thự trong rừng) nhưng đặt trong một bối cảnh khác, có nhiều khả năng là Giáo sư Soffer đã vay mượn cụm từ và lái nó vào trong những bình luận về nước của ông. Diễn giải sơ qua về “biệt thự trong rừng” như sau: Ngày nay Israel chưa từng cô lập và ngắt kết nối với các nước láng giềng đến như vậy. Từ lăng kính chính trị chính thống, biên chuyên gần đây nhất trong các cuộc cách mạng mùa xuân Ả-rập với việc Israel tái chiếm đóng Ai Cập càng chứng tỏ điều này. Nhất là, bất chấp tình thế đối đầu giữa các bộ lạc, căng thẳng trong nội bộ và thậm chí việc Israel chiếm đóng vô thời hạn ở Bờ Tây, thì quả lạ kỳ khi Israel là một đảo yên trong biển động. [TG]

1. Michael Makovsky, *Churchill’s Promised Land: Zionism and Statecraft* (New Haven, CT: Yale University Press, 2008), 183–184.

***** Ngoài nỗi sợ về một cuộc nổi loạn Hồi giáo hay đội quân thứ năm (“fifth column”) tại Ấn Độ, Palestine, hay các khu vực khác dưới sự cai quản của Anh quốc, người Anh cũng e ngại rằng một khối lượng lớn đầu cần huy động cho nỗ lực chiến tranh sắp tới của mình nằm tại Iraq và các nơi có người Hồi giáo chiếm đa số. [Nguồn: Tuvia Friling, *Arrows in the Dark: David Ben-Gurion, the Yishuv Leadership, and Rescue Attempts during the Holocaust*, trans. (Mũi tên trong bóng tối: David Ben-Gurion, sự lãnh đạo của Yishuv, những nỗ lực cứu nguy trong Thảm họa Holocaust) Ora Cummings, (Madison, WI: University of Wisconsin Press, 2005), 2.] [TG]

2. Xem bản sao của Sách Trắng Anh quốc 1939, tại: Charles D. Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, 6th ed. (Boston: Bedford/St. Martin’s, 2007), 165–169.

3. Tham khảo nghiên cứu toàn diện về vấn đề năng lực hấp thụ về mặt kinh tế của Palestine tại: Shalom Reichman, Yossi Katz, and Yair Paz, “The Absorptive Capacity of Palestine, 1882–1948,” *Middle Eastern Studies* 33, no. 2 (1997): 338–361.

4. Miriam Eshkol, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 29/4/2013.

***** Các cơ quan đơn vị thời tiền Nhà nước bao gồm: Liên đoàn Lao động Histadrut, thành lập năm 1920; Keren Hayesod, tạo ra nhằm gây quỹ cho việc xây dựng các thiết chế nhà nước như bệnh viện, trường học, cũng ra đời năm 1920; Solel Boneh thành lập năm 1921 để làm đường và xây tháp canh, và Bank Hapoalim [Ngân hàng cho Công nhân] cũng được thành lập năm 1921; Đại học Hebrew thành lập năm 1925; Cơ quan Do Thái cho người Palestine lập năm 1929 với mục đích xúc tiến nhập cư và giúp tiếp nhận người nhập cư mới. [TG]

***** Chuyện về cái tên Mekorot cũng thật vui. Ngày đó, giống các tổ chức Yishuv khác, người sáng lập Mekorot muốn chọn một cái tên kinh thánh, mang ý nghĩa lịch sử nguồn cội cho công ty Phục quốc Do Thái này. Một ủy viên quản trị của công ty tìm được một câu từ sách Thánh ca “Tiếng nói

- [Mekolot] của Thượng Đế còn vang hơn cả nước” (Psalms 93:4), nhưng đọc nhầm Mekolot thành Mekorot vì Mekorot mang nghĩa “nguồn,” một cái tên thật hay cho một công ty khai thác nước. Trong một cuộc họp công ty sau đó, một ủy viên khác chỉ ra chỗ nhầm, người ủy viên kia vẫn bảo vệ đề xuất cái tên ban đầu và thắng trong cuộc lập luận. [Assaf Seltzer, Mekorot: Sipurah Shel Hevrat Ha-Mayim Ha-Lekumit—75 Ha-Shanim Ha-Rishonot (Mekorot: Chuyện Công ty Nước Quốc gia— 75 năm đầu tiên), (Jerusalem: Yad Yitzhak Ben-Zvi, 2011), 35.[TG]
5. Như trên, 30–32.
 6. Haim Gvirtzman, Mash’abe ha-mayim be-Yiśrael: perakim be-hidrologyah uvemada’e ha-sevivah [Israel Water Resources: Chapters in Hydrology and Environmental Sciences] (Jerusalem: Yad Ben-Zvi Press, 2002), 190.
 7. Aharon Kellerman, Society and Settlement: Jewish Land of Israel in the Twentieth Century (Albany, NY: State University of New York Press, 1993), 245–247.
 8. Simcha Blass, Mei Meriva u-Ma’as [Water in Strife and Action] (Israel: Massada Ltd., 1973), 125–128.
 9. Như trên, 125.
 10. Donna M. Herzog, “Contested Waterscapes: Constructing Israeli Water and Identity,” PhD Dissertation, New York University, 2015, 70.
 11. Blass, sdd., 129–130.
 12. Elisha Kally and Gideon Fishelson, Water and Peace: Water Resources and the Arab- Israeli Peace Process (Westport, CT: Praeger, 1993), 6–7.
 13. Xem câu chuyện về chuyến thăm Israel của Lowdermilk cùng với Bộ Nông nghiệp Mỹ tại: Walter Clay Lowdermilk, Conquest of the Land through Seven Thousand Years (Washington, DC: U.S. Department of Agriculture, 1948).
 14. Walter Clay Lowdermilk, Palestine, Land of Promise (New York: Harper & Brothers, 1944), 5.
 15. Như trên, 4.
 16. Như trên, 148–161.
 17. Harper & Brothers first released Walter Clay Lowdermilk’s Palestine, Land of Promise in 1944.
 18. Amir Mane, “Americans in Haifa: The Lowdermilks and the American-Israeli Relationship,” Journal of Israeli History 30, no. 1 (2011), 71. Palestine, Land of Promise was also translated into seven languages, including Hebrew and Yiddish.
 19. R. L. Duffus, “Practical View of Palestine,” review of Palestine, Land of Promise, ed. Walter Clay Lowdermilk, The New York Times, 21/5/1944, Sunday Book Review.
- ***** Trích từ bài đánh giá cuốn Palestine, Land of Promise trong tờ New York Herald Tribune: “Ngài Lowdermilk đưa ra một báo cáo vô cùng lý thú về kế hoạch sắp tới của những người Phục quốc. Lý thú vì Lowdermilk có một quan điểm đặc biệt. Ông xem xét việc thử nghiệm ở Palestine không phải như một người Do Thái và cũng không với thái độ cảm thông nhiều hơn đối với những vấn đề của người Do Thái so với bất kỳ một con người có bản năng con người bình thường nào khác, mà như là một nhà bảo tồn đất! . . . Lý luận táo bạo của ông Lowdermilk là: một sự ủng hộ ít ngập ngừng hơn đối với thử nghiệm Palestine – hay một sự động viên và phát huy hết mình cho thử nghiệm này – trong khi có cơ hội truyền cảm hứng cho người Do Thái, sẽ mang lại lợi ích tốt cùng cho Trung Đông nói chung.” (Philip Wagner, “The Miracle That Is Going on in Palestine: The Jews Restore Fertility Where the Desert Had Crept In,” (Phép màu đang diễn ra ở Palestine: Người Do Thái khôi phục sự màu mỡ ở nơi sa mạc hoang hóa), bài đánh giá cuốn Palestine, Land of Promise, của Walter Clay Lowdermilk đăng trên Tờ New York Herald Tribune, 2/4/1944, Mục Điểm sách tuần.)) [TG]
20. Lowdermilk, Palestine, Land of Promise, sdd., 227.

21. Như trên.
22. Như trên, 229.
23. Guilford Glazer, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 12/12/2012.
24. Inez Marks Lowdermilk, *All in a Lifetime: An Autobiography* (Berkeley, CA: The Lowdermilk Trust, 1985), 229.
25. Như trên.
26. Westher Hess, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 2/4/2014.
27. Makovsky, sđd., 238.
- ***** Từ thập niên 1920 đến thập niên 1950, Ernest Bevin (1881-1951) là một nhân vật trung tâm trong phong trào lao động Anh và trong chính sách đối ngoại nước này. Ông giữ chức Ngoại trưởng Anh những năm cuối thập niên 1940. [BT]
- ***** Lập trường của Anh quốc về Palestine năm 1945 như sau: “Đóng vai trò không thể tách rời cho an ninh của Đế quốc tại Trung Đông là việc Palestine cần phải được Anh cai trị như là một thực thể không thể chia cắt... Palestine và Trans-Jordan phải trở thành cốt lõi trong hệ thống an ninh của chúng ta ở Trung Đông... Ủy ban Quốc phòng Trung Đông nhất trí với ý kiến rằng việc chia cắt Palestine, nhìn từ quan điểm quân sự, sẽ báo hiệu ngay một thảm họa không thể cứu vãn.” [Tham tán công sứ tại Trung Đông, “Imperial Security in the Middle East,” (An ninh Đế quốc tại Trung Đông), July 2, 1945, 7.)] [TG]
- ***** Các nhóm Phục quốc Do Thái khác nhau thực hiện đối sách khác nhau trong việc thách thức sự cai trị của Anh quốc. Ben-Gurion và các nhà phục quốc của Đảng Lao động (Labor Zionist) nói chung thích con đường đàm phán và các phương thức chính trị. Irgun, hay IZL (Tổ chức quân sự Quốc gia), và Stern Gang, hay Lehi (Tổ chức bán quân sự) thì chọn cách đối đầu mang tính bạo lực hơn. Tham khảo thêm: Howard M. Sachar, *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time* (Lịch sử Israel: Từ sự trỗi dậy của chủ nghĩa Phục quốc cho đến thời đại của chúng ta) (New York: Knopf, 1976), 249–278. [TG]
28. Để hiểu sâu hơn về quan điểm của David Ben-Gurion về Negev, xem: David Ben-Gurion, “Introduction,” in *Masters of the Desert: 6,000 Years in the Negev*, ed. Yaakov Morris (New York, G. P. Putnam’s Sons, 1961), 11–16.
29. Kellerman, sđd., 248–249.
- ***** Lễ tạ tội của người Do Thái. [BT]
30. Blass, sđd., 141–143.
31. Uri Werber, Phỏng vấn của tác giả, Kibbutz Hatzerim (Israel), 5/5/2013.
32. Blass, sđd., 142.
33. Như trên, 145.
34. Mekorot, 60 Shanah Le-Kav Ha-Rishon La-Negev [60 Years to the First Pipeline to the Negev] (Tel Aviv: Mekorot, 2007).
35. Theo thống kê dân số Palestine năm 1931, dân số Beersheba là 51.082 người, trong đó 47.981 người du canh du cư và 3.101 người định cư.* Đến năm 1948, dân số ước tính là 70.000, trong đó đa số là người Bedouin.** Như thế, dân số thực của năm 1947 rơi vào khoảng giữa hai con số kể trên. Căn cứ theo số liệu năm 1948, với tổng diện tích phần lãnh thổ của Negev là 4.700 dặm vuông, mật độ dân số của Negev năm 1948 rơi vào khoảng 115 người/dặm vuông. [*Chính phủ Palestine, Điều tra dân số Palestine năm 1931, tập II. Palestine, Phần II, Bảng biểu, ed E.Mills Alexandria: Chính phủ Palestine, 1933), 2-3] [** Shlomo Swirski và Yael Hasson, *Invisible Citizens: Israel Government Policy toward the Negev Bedouin*, trans. Ruth Morris (Tel Aviv: Adva Center, 2006), 9.]
- ***** Giáo sư kiêm chuyên gia thủy văn Viện Công nghệ Technion, Uri Shamir, mô tả lời chứng

của Blass như là “thủy văn Phục quốc Do Thái” có tính chất tư tưởng hơn là kỹ thuật hay khoa học, kể cả là Blass cuối cùng có đúng. [Uri Shamir, phỏng vấn của tác giả, Caesarea (Israel), 1/5/2013.] [TG]

36. Xem một phân tích về Cuộc chiến Ả-rập-Israel năm 1948 tại: Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist- Arab Conflict, 1881–2001* (New York: Vintage, 2001), 215–258.

37. Tham khảo thêm thông tin về việc trục xuất người Do Thái khỏi các quốc gia Ả-rập sau khi thành lập Nhà nước Israel, tại: Martin Gilbert, *In Ishmael’s House: A History of Jews in Muslim Lands* (New Haven, CT: Yale University Press, 2010), 217–281.

38. Cục Thống kê Trung ương, *Israel in Statistics: 1948–2007* (Jerusalem: Central Bureau of Statistics, 5/2009), 2.

39. Tổng số nhập cư vào Israel trong đợt 3,5 năm đầu tiên: 1948 (101.828), 1949 (239.954), 1950 (170.563), và 1952 (175.279). [Bộ Ngoại giao, *Population of Israel: General Trends and Indicators* (Jerusalem: Bộ Ngoại giao, 24/12/1998).]

40. Nadav Morag, “Water, Geopolitics and State Building: The Case of Israel,” *Middle Eastern Studies* 37, no. 3 (2001): 179–198.

41. Daniel Gordis, *Menachem Begin: The Battle for Israel’s Soul* (New York: Schocken, 2014), 111.

42. Chris Sneddon and Coleen Fox, “The Cold War, the US Bureau of Reclamation, and the Technopolitics of River Basin Development, 1950–1970,” *Political Geography* 30 (2011): 457.

43. W. H. Lawrence, “Eisenhower Sends Johnston to Mid- East to Ease Tension: Film Official Will Press for Israeli- Arab Accord and Economic Development,” *The New York Times*, 16/10/1953.

44. Xem thông tin và phân tích về “The Johnston Mission,” xem: Jeffrey Sosland, *Cooperating Rivals: The Riparian Politics of the Jordan River Basin* (Albany, NY: State University of New York Press, 2007), 37–61.

45. Blass, sđd., 203–204.

46. John S. Cotton, *Plan for the Development of the Water Resources of the Jordan and Litani River Basins* (Jerusalem: Ministry of Agriculture, 1954), 62.

47. Về bản phân tích những chỉnh sửa đối với Kế hoạch Johnston, tham khảo: Samer Alatout, “Hydro-Imaginations and the Construction of the Political Geography of the Jordan River: The Johnston Mission, 1953–56,” in *Environmental Imaginations of the Middle East and North Africa*, eds. Diana K. Davis and Edmund Burke III (Athens, OH: Ohio University Press, 2011).

48. “Israel Inaugurates Yarkon-Negev Pipeline Amid Great Festivities,” *Jewish Telegraphic Agency*, 29/7/1955.

49. Seltzer, sđd., 128.

50. Bezalel Amikam, “Ish Ha-Mayim” [The Water Man], *Al HaMishmar*, 27/8/1982.

51. David Ben-Gurion, Thư gửi Simcha Blass, 3/3/1956.

52. Yael Shoham and Ofra Sarig, *Ha-Movil Ha-Artzi: Min Ha- Kineret ve-ad Pe-atei Negev* [The National Water Carrier: From the Sea of Galilee to the Negev] (Tel Aviv: Mekorot, 1995), back cover page.

53. Noel Maurer and Carlos Yu, “What Roosevelt Took: The Economic Impact of the Panama Canal, 1903–37,” *Harvard Business School, Work Paper: 06-041* (3/2006), 3.

***** Năm 1961, hai năm sau khi khởi công xây dựng Đường Dẫn nước Quốc gia, dân số khu khu đô thị Beersheba là 97.200. Ngày nay, con số này là 664.000. (Nguồn: Cục Thống kê Trung ương, *Tóm tắt Thống kê Israel 2014*, Jerusalem). [TG]

54. Tác giả biết ơn Daniel Hoffman về những ý kiến đóng góp cho đoạn này.

55. Seltzer, sđd., 132.

***** Aaron Wiener (1912–2007) cũng là một kỹ sư nước tài năng. Qua phỏng vấn điện thoại với

- con gái ông, Ruti (ngày 3/6/2013) và con rể ông, Uzi Arad (tại New York, 30/3/2013) được biết ông, một người kín đáo, từng nhận xét làm việc với ngài Blass khó tính thật là một thử thách. [TG]
56. “Hi’gia Professor Lowdermilk” [Professor Lowdermilk Arrives], Davar, 7/6/1964.
1. Nhà nước Israel, Luật Nước, 5719-1959, Mục 125–126(a).
 2. Uri Shani, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 17/3/2013.
 3. David Pargament, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 26/4/2013.
 4. Yoav Kislev, The Water Economy of Israel (Jerusalem: Taub Center for Social Policy Studies in Israel, 11/2011), 104.
 5. Olga Slepner, e-mail gửi tác giả, 23/4/2014.
 6. Oded Fixler, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/5/2013.
 7. Shani, sdd.
 8. “Israel Spells Out 2010 Tariff Plan,” Tình báo Nước Toàn cầu (GWI), 19/11/2009.
 9. Nir Barlev, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 9/4/2013.
 10. Như trên.
 11. Tranh cãi về những công ty công ích đô thị vẫn tiếp diễn, với việc các thị trường và liên minh chính trị của họ âm mưu giao lại quyền kiểm soát của địa phương cho các thị trường. [Avi Bar- Eli, “Be’lakhatz Ha- Reshuyot Ha- Mekomiyot—Lapid Hit’kapel Ve’Shina et Khok Ta’agidei Ha’Mayim” [Under Pressure from Local Authorities—Lapid Capitulates and Changes the Law on Water Corporations], The Marker, 7/1/2014.]
 12. Shimon Tal, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 6/3/2013.
 13. Nir Barlev, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 11/4/2013.
 14. Taniv Rophe, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 7/10/2013.
 15. Shimon Tal, sdd., 6/3/2013.
 16. Như trên.
- ***** Một số thành phố trên thế giới với tỷ lệ thất thoát không giải trình được ở mức 44% và cao hơn, bao gồm: Delhi (53%), Dublin (40%), Glasgow (44%), Hyderabad (50%), Jakarta (51%), Montreal (40%), and Sofia (62%), v.v... [Nghiên cứu của diễn đàn Smart Water Networks Forum, Stated NRW (Non-Revenue Water) Rates in Urban Networks (Tỷ lệ nước thất thoát được công bố tại các mạng lưới đô thị), (Portsmouth, U.K.: Smart Water Networks Forum, August 2010).]
17. Olga Slepner, e-mail gửi tác giả, 26/11/2014.
 18. Abraham Tenne, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.
 19. Slepner, sdd.
 20. Barlev, sdd., 11/4/2013.
 21. Như trên.
 22. Như trên.
 23. Zohar Yinon, Phỏng vấn của tác giả, Jerusalem, 24/4/2013.
 24. Như trên.
1. Simcha Blass, Mei Meriva u-Ma’as [Water in Strife and Action] (Israel: Massada Ltd., 1973), 330–331.
 2. Tham khảo về lịch sử tưới tiêu tại Trung Đông cổ đại, tại: Sandra Postel, Pillar of Sand: Can the Irrigation Miracle Last? (New York: W. W. Norton & Company, 1999), 13–39.
 3. Sandra Postel, “Drip Irrigation Expanding Worldwide,” News Watch, 25/6/2012.
 4. Như trên.
 5. Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, Irrigation Agriculture— The Israeli Experience, ed. Anat Lowengart- Aycicegi (Jerusalem: Ministry of Agriculture), 6.

6. Năm 1962, khu vực nông nghiệp của Israel tiêu thụ 78% tổng lượng nước cả nước. [Aaron Wiener, Development and Management of Water Supplies under Conditions of Scarcity of Resources. Tel Aviv: TAHAL, 4/1964.]
7. Chương trình Đánh giá Nước của Liên Hợp Quốc, The United Nations World Water Development Report 2014: Water and Energy (Paris: United Nations Education, Scientific and Cultural Organization, 2014), 56.
8. Netafim, Irrigation and Strategies for Investment (Presentation, Naty Barak, Agricultural Investment 2011, London, 5–6, 10/2011).
9. Simcha Blass, Drip Irrigation (Tel Aviv: Water Works— Consulting and Design, 7/1969), 3.
10. Chứng kiến sự bế tắc trong sự nghiệp học thuật của mình, một cán sự của khoa thuộc một trường Đại học, Dan Goldberg, trở thành một nhà tư vấn tại các nước vùng Caribbean và Nam Mỹ về việc áp dụng tưới nhỏ giọt trong trồng chuối.* Goldberg trở thành người truyền bá trọn đời cho tưới nhỏ giọt, và đồng tác giả một cuốn sách về chủ đề này.** [*Yossi Shalhevet, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 3/10/2014] [** Dan Goldberg, Baruch Gornat, and D. Rimon, Drip Irrigation: Principles, Design, and Agricultural Practices (Kfar Shmaryahu, Israel: Drip Irrigation Scientific Publications, 1976).]
11. Uri Werber, Phỏng vấn của tác giả, Kibbutz Hatzerim (Israel), 5/5/2013.
12. Zwi Keren, Oasis in the Desert: The Story of Kibbutz Hatzerim, trans. Kfar Blum Translation (Kibbutz Hatzerim, Israel: Kibbutz Hatzerim Press, 1988), 159–164.
13. Werber, sdd.
14. Như trên.
15. Daniel Gavron, The Kibbutz: Awakening from Utopia (Washington, DC: Rowman & Littlefield Publishers, 2000), 124–125.
16. Ruth Keren, Phỏng vấn của tác giả, Kibbutz Hatzerim (Israel), 5/5/2013.
***** Ba kibbutz lập các công ty tưới nhỏ giọt vào thập niên 1970 để cạnh tranh với Netafim là: Kibbutz Gvat (Plastro), Kibbutz Na'an và Kibbutz Dan. Na'an và Dan sau đó sáp nhập năm 2001 thành NaanDan. Ngoài ra, một số khác cũng tham gia kinh doanh tưới nhỏ giọt, nhưng không mấy thành công, thành công nhất trong số đó là Metzerplas, hiện vẫn tiếp tục ngành nghề này.
17. Naty Barak, Phỏng vấn của tác giả, New York, 21/3/2013.
18. Plastro được bán lại cho John Deere và hoạt động dưới thương hiệu John Deere Water cho đến khi lại được bán lại tiếp cho một công ty cổ phần tư nhân.* NaanDan do Jain Irrigation — một công ty lớn của Ấn Độ sở hữu.** [* Yoram Gabison, “FIMI wins auction for control of John Deere Water,” Haaretz, 17/2/2014.] [** “About Us,” NaanDanJain, truy cập ngày 26/11/2014: www.naandanjain.com/Company/Irrigation-Solutions/.]
19. Werber, sdd.
20. Erez Meltzer, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 23/1/2013.
21. Werber, sdd.
22. Chuyên thăm của tác giả, 5/5/2013.
23. Barbara Shivek, Phỏng vấn của tác giả, Kibbutz Hatzerim (Israel), 5/5/2013.
24. Ngoại trừ những trường hợp đặc biệt, nghĩa vụ quân sự áp dụng cho toàn dân tại Israel. Khi tròn 18 tuổi, nam giới đi nghĩa vụ ba năm, nữ, hai năm.
25. Rafi Mehoudar, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 18/4/2013.
26. Postel, “Drip Irrigation Expanding Worldwide,” sdd.
27. Netafim, Drip Irrigation— Israeli Innovation That Has Changed the World (Presentation, Naty Barak, JNF Summit, Las Vegas, 28/4/2013), 19.

28. Naty Barak, sdd.
29. Mehoudar, sdd.
- ***** Giáo sư Đại học Hebrew Aharon Friedman lý giải về quan hệ giữa sinh lý học thực vật và năng suất cây trồng thế này: “Cây trồng sinh trưởng tốt hơn khi có sẵn nước vì như vậy chúng có thể chịu được việc nước thất thoát qua việc bốc hơi thqua lỗ khí đồng thời vẫn duy trì được việc hô hấp và quang hợp. Không có nước, lỗ khí vẫn mở nhưng với những quãng ngắn hơn, do đó quá trình hô hấp và cố định CO₂ bị giảm đi – thể hiện qua tốc độ tăng trưởng bị chậm lại và năng suất kém hơn” [Aharon Friedman, e-mail gửi tác giả, 3/10/2014] [TG]
30. John Seewer, “Toledo, Ohio Water Contamination Leaves Residents Scrambling to Buy Bottled Water,” Huffington Post, 2/10/2014.
31. Danny Ariel, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 28/10/2013.
32. Mehoudar, sdd.
33. Uri Shani, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 4/7/2013.
34. Như trên.
35. Hazera Genetics, Hazera— History of Success (YouTube, 2011), truy cập ngày 9/3//2015: www.youtube.com/watch?v=mKItOZwrzRY.
36. Shoshan Haran, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 1/7/2013.
37. Nili Shalev, e-mail gửi tác giả, 5/9/2014.
38. Zvi Amit, e-mail gửi tác giả, 2/2/2015.
39. Moshe Bar, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 26/12/2013.
40. Shoshan Haran, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 1/7/2013.
41. Zvi Amit, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 10/7/2013.
42. Blass, Drip Irrigation, sdd., 3.
43. Amit, Phỏng vấn, sdd.
44. Bar, sdd.
45. Haran, sdd.
46. Ami Shaham, Phỏng vấn của tác giả, Central Arava (Israel), 23/4/2013.
47. Arie Issar, Phỏng vấn của tác giả, Jerusalem, 24/4/2013. Tham khảo thêm thông tin về việc phát triển các nguồn nước của vùng Trung tâm Avara sa mạc Negev, tại: Government of Israel, The Central Arava: Proposals for the Development of Water Resources, Report 69-093 (Jerusalem: Government of Israel, 9/1969) and Government of Israel, The Central Arava: Irrigation Water Development Scheme, Report 69-173 (Jerusalem: Government of Israel, 11/1969).
48. Naty Barak, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 7/11/2013.
49. Ủy ban Tưới Tiêu Quốc tế (ICID), Sprinkler and Micro Irrigated Areas (New Delhi: International Commission on Irrigation and Drainage, 5/2012).
50. Ủy ban Tưới Tiêu Quốc tế (ICID), World Irrigated Area-Region Wise/Country Wise (New Delhi: International Commission on Irrigation and Drainage, 2012).
51. Ủy ban Tưới Tiêu Quốc tế (ICID), Sprinkler and Micro Irrigated Areas, sdd.
- ***** 15% đồng ruộng được tưới bằng tưới phun, nhưng tưới ngập vẫn tiếp tục được duy trì chừng nào nông dân vẫn được hưởng chi phí nước thấp gần như bằng 0 đồng. Do không có động cơ để buộc phải chi tiền mua thiết bị tưới, cho nên các tập quán tưới vô cùng lãng phí vẫn còn đang được lưu hành, kể cả ở những nơi gặp căng thẳng về nước. Ví dụ, theo Viện Tài nguyên Nước Texas, nông dân bang này chỉ sử dụng tưới nhỏ giọt cho 3% cây trồng của mình. Nếu nông dân không phải chịu chi phí thực tế của nước sử dụng cho nông nghiệp thì họ sẽ vẫn còn duy trì tập quán này. (Nguồn: Todd Woody, bài viết “How Israel Beat a Record-Breaking Drought, With Water to Spare,” (Israel đánh bại

trận hạn phá kỷ lục như thế nào, mà vẫn còn dư nước) trong Takepart, 6/10/2014.) [TG]

52. Shani, sđd.

***** Nếu California là một quốc gia, thì nó sẽ là một trong những quốc gia sử dụng tưới nhỏ giọt nhiều nhất. Hiện nay bang này sử dụng các hệ thống tưới nhỏ giọt cho 39% cánh đồng được tưới của mình, trong đó có 75% các vườn nho toàn bang. (Nguồn: Gwen N. Tindula, Morteza N. Orang, và Richard L. Snyder, bài viết “Survey of Irrigation Methods in California in 2010,” (Điều tra các phương pháp tưới tại California năm 2010), Nhật báo Journal of Irrigation and Drainage Engineering 139, No. 3 (8/2013): 233–235.) [TG]

53. Postel, “Drip Irrigation Expanding Worldwide,” sđd.

54. Yuval Azulai, “Kibbutz Naan Sells NaanDanJain Irrigation,” Globes, 14/5/2012.

55. Barak, sđd., 18/3/2013.

***** Theo Ngân hàng Thế giới: “Bao cấp cho khách hàng sử dụng dịch vụ là một đặc điểm dễ thấy của các ngành dịch vụ nước và điện trên toàn cầu. Trong một số trường hợp, việc bao cấp này khả thi là nhờ vào dòng tiền luân chuyển từ nguồn thu thuế nói chung, có thể dưới hình thức các dự án đầu tư cơ bản hay luồng lưu chuyển đều đặn để bù đắp phần thiếu hụt doanh thu, v.v... Các ngành dịch vụ công ích khác chỉ đơn giản là khắc phục phần lỗ tài chính từ việc bao cấp chung chung hoặc có mục tiêu, làm cạn dần tổng vốn và dồn chi phí sửa chữa và bảo hành sang cho tương lai.” [Nguồn: Ngân hàng Thế giới, Water, Electricity, and the Poor: Who Benefits from Utility Subsidies? (Nước, điện và người nghèo: Ai hưởng lợi từ bao cấp dịch vụ công ích?), tác giả: Kristin Komives, Vivien Foster, Jonathan Halpern, và Quentin Wodon (Washington, DC: World Bank, 2005), 1.)] [TG]

56. Uri Shamir, Management of Water Systems under Uncertainty (Talk, WATEC Conference, Tel Aviv, 22/10/2013).

***** Ấn Độ có sự đồng thuận rộng rãi khi coi tưới nhỏ giọt là một trong những công cụ tốt nhất để kiểm soát việc sử dụng nước, thúc đẩy năng suất, và giải quyết đói nghèo [Nguồn: Report on the Task Force on Micro-irrigation (Báo cáo về Lực lượng đặc nhiệm chuyên trách tưới vi mô, Bộ Nông nghiệp, 2004, vii– xxix)], song lại bất đồng quan điểm về tính hiệu quả của việc bao cấp đối với tưới nhỏ giọt và về việc làm thế nào để đạt được kết quả kinh tế ưu việt nhất [Nguồn: Hemant K. Pullabhotla, Chandan Kumar, và Shilp Verma, Micro-Irrigation Subsidies in Gujarat and Andhra Pradesh: Implications for Market Dynamics and Growth (Bao cấp tưới vi mô (nhỏ giọt) tại bang Gujarat và Andhra Pradesh) (Sri Lanka: IWMI-TATA Water Policy Program, 2012).] [TG]

57. Archana Chaudhary, “Netafim to Build Largest India’s Drip- Irrigation Project,” Bloomberg, 23/1/2014.

58. Barak, sđd., 18/3/2013.

1. Hillel I. Shuval, Public Health Aspects of Waste Water Utilization in Israel (Tham luận, Hội thảo Rác thải Công nghiệp Purdue, 1/5/1962).

2. Như trên, 4.

3. Avi Aharoni, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/1/2014.

4. Xem câu chuyện tuyệt vời về sự khai sinh hệ thống xử lý nước thải đô thị, tại: Steven Solomon, Water: The Epic Struggle for Wealth, Power and Civilization (New York: Harper Perennial, 2010), 249–265. See also: James Salzman, Drinking Water: A History (New York: Overlook Duckworth, 2010), 85–97.

5. Eytan Levy, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 21/3/2013.

6. Joanne E. Drinan, Water & Wastewater Treatment: A Guide for the Non-engineering Professional (Boca Raton, FL: CRC Press, 2001), 159–168.

7. Như trên, 169–173.

8. Như trên, 175–204.
9. Như trên, 207–220.
10. Adam Kanarek, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 18/10/2013.
11. Như trên.
12. Shuval, sdd., 9.
13. Như trên, 7.
- ***** Nhà máy Shafdan xử lý và thẩm tách xấp xỉ 95 triệu gallon nước thải chưa xử lý mỗi ngày. [Nelly Icekson-Tal, phỏng vấn của tác giả, Rishon LeZion (Israel), 17/10/2013.] [TG]
14. Như trên.
15. Moshe Gablinger, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 21/4/2014.
16. Ori Yogev, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 19/4/2013.
17. Aharoni, sdd.
18. Shuval, sdd., 4.
19. Mekorot, Wastewater Reclamation and Reuse, eds. Batya Yadin, Adam Kanarek, and Yael Shoham (Tel Aviv: Mekorot, 1993), 9–14.
- ***** Trong khi chờ đợi đường ống dẫn đến Negev hoàn tất, Bộ Y tế ngày càng tin rằng nước SAT của Shafdan an toàn để sử dụng với lượng giới hạn. Phần lớn thập niên 1980, Bộ cho phép Shafdan cung cấp 5% lượng nước sinh hoạt quốc gia từ nước SAT. Tính đến 1989, khi khánh thành đường ống Negev, bộ quyết định cách tốt nhất là tách bạch nước thải qua xử lý với nước ngọt, và cách làm này chấm dứt [Israel Mantel, phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/5/2013].
20. Aharoni, sdd.
21. Taniv Rophe, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 7/10/2013.
22. Aharoni, sdd.
23. Như trên.
- ***** Năm 2010, sản lượng xuất khẩu nông sản của Israel có tổng trị giá là 2,1 tỷ đô-la. [Nguồn: Bộ Nông nghiệp, “Israel’s Agriculture at a Glance,” (Sơ qua về Nông nghiệp Israel) của Arie Regev trên tờ Israel’s Agriculture. Viện Hợp tác Quốc tế và Xuất khẩu Israel (Tel Aviv: The Israel Export and International Cooperation Institute, 2012), 8] [TG]
24. Shimon Tal, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 18/10/2013.
25. Avi Aharoni, e-mail gửi tác giả, 5/10/2014.
26. Yossi Schreiber, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 21/9/2014.
- ***** Khi Israel bắt đầu triển khai xây dựng hạ tầng nước thải, một lượng lớn người di cư từ Liên Xô chuyển đến Israel sinh sống. Mỹ cam kết các khoản vay cho Israel, không hoàn toàn dành cho toàn bộ cho hạ tầng nước quốc gia Israel, mà nhằm giúp Israel tiếp nhận người nhập cư, và kèm theo điều kiện, một số trong đó phải được sử dụng để dàn xếp việc huy động vốn với lãi suất thấp cho hệ thống nước thải Israel. Israel nhận được nguồn vốn huy động với lãi thấp từ Mỹ nhưng nguồn này không lấy từ tiền thuế của dân Mỹ, vì các nhà cho vay không kêu gọi vận động cho các khoản vay đó. [TG]
27. Schreiber, sdd.
28. Như trên.
29. Rophe, sdd.
30. Như trên.
31. Uri Schor, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.
32. Olga Slepner, e-mail gửi tác giả, 27/11/2014.
33. Shaul Ashkenazy, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 6/10/2013.
34. Như trên.

35. Slepner, sđd.
36. Aharoni, sđd.
- ***** Viện Công nghệ Massachusetts nổi tiếng ở Mỹ. [TG]
37. Viện Nghiên cứu Điện năng, Water and Sustainability (tập 4): U.S. Electricity Consumption for Water Supply and Treatment— The Next Half Century (Palo Alto, CA: Viện Nghiên cứu Điện năng, 3/2002), vi.
38. Levy, sđd.
39. Noah Galil, Phỏng vấn của tác giả, Haifa, 7/1/2014.
40. Như trên.
41. Refael Aharon, e-mail gửi tác giả, 5/2/2015.
- ***** Trên khắp thế giới, nước thải đã có sẵn lượng muối cao, do thải ra từ quá trình nấu ăn, nhưng ở Israel, hàm lượng này còn cao hơn. Luật về chế độ ăn Do Thái bao gồm một nghị lễ về việc phái xát muối cho thịt trước khi chế biến. Muối này sau được xả đi, nhưng nó chảy ra hệ thống nước thải của Israel. [TG]
42. Dan Zaslavsky, Phỏng vấn của tác giả, Haifa, 7/1/2014.
43. Steven Mithen, Thirst: Water and Power in the Ancient World (Cambridge, MA: Harvard University Press), 63.
44. Như trên, 44–74.
45. Dror Avisar, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/1/2014.
46. Như trên.
47. Sara Elhanany, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.
48. Avisar, sđd.
49. Aly Thomson, “Birth Control Pill Threatens Fish Populations,” The Canadian Press, 13/10/2014.
50. Avisar, sđd.
51. Elhanany, sđd.
52. Oren Blonder, e-mail gửi tác giả, 5/10/2014.
53. Elhanany, sđd.
54. Efi Stenzler, Phỏng vấn của tác giả, New York, 1/2/2013.
55. For an analysis on the global impact of desertification, see: Anton Imeson, Desertification, Land Degradation, and Sustainability (Hoboken, NJ: Wiley, 2012).
56. Stenzler, sđd.
57. Rophe, sđd.
58. Sharon Udasin, “Israel, Greek, Cypriot Environment Ministries to Cooperate on Mediterranean Pollution Prevention,” The Jerusalem Post, 14/5/2014.
1. “Weizmann Institute Erects Plant in Palestine to Desalt for Drinking Purposes,” Jewish Telegraphic Agency, 1/3/1948.
2. Ora Kedem, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 17/12/2013.
3. Shimon Peres, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.
4. Lyndon B. Johnson, “If We Could Take the Salt Out of Water,” The New York Times Magazine, 30/10/1960.
5. James D. Birkett, “A Brief Illustrated History of Desalination: From the Bible to 1940,” Desalination, no. 50 (1984): 17.
6. Lyndon B. Johnson, sđd.
7. Charles F. MacGowan, History, Function, and Program of the Office of Saline Water (Presentation, New Mexico Water Conference, 1–3/7/1963), 24–33.

8. Về một ví dụ về sự ủng hộ của Lyndon Johnson đối với các dự luật về nước, đặc biệt là sau khi hạng mục về khử mặn được bổ sung vào, xin tham khảo Đạo luật Các Nhà máy Thí điểm năm 1958, Public Law 85-883, khởi xướng đầu tiên bởi Thượng nghị sĩ Clinton Anderson bang New Mexico.
9. Lyndon B. Johnson, Remarks in New York City at the Dinner of the Weizmann Institute of Science (New York, 6/2/1964).
10. Dana Adams Schmidt, “Johnson Speech Infuriates Arabs: They Attack Offer to Help Israel Utilize Sea Water,” The New York Times, 8/2/1964.
11. Biên bản ghi nhớ cuộc đàm thoại qua điện thoại giữa Robert W. Komer, Bộ tham mưu Hội đồng An ninh Quốc gia và George W. Ball, Thứ trưởng Ngoại giao (Washington, DC, 2/6/1964), Foreign Relations of the United States, 1964–1968, tập XVIII, Arab- Israeli Dispute, 1964–67, Tài liệu 66.
12. Peres, sđd.
13. Nathan Berkman, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/10/2013.
- ***** Quy trình gieo hạt giống mưa được anh trai của nhà văn Kurt Vonnegut là Bernard phát minh ra tại Mỹ và là nền tảng cho người em trai của ông viết lên tiểu thuyết khai huyền có tên Cat’s Cradle. Các iodide vẫn được đặt lại tên là “Ice-nine” để tưởng nhớ cuốn tiểu thuyết. [Wolfgang Saxon, “Bernard Vonnegut, 82, Physicist Who Coaxed Rain from the Sky,” The New York Times, April 27, 1999.] Gieo hạt giống mưa hay gieo mây: công nghệ để làm mưa nhân tạo, là phương pháp tạo ra mưa bằng cách rải vào không khí các chất hóa học làm tăng số lượng hạt nhân ngưng tụ hơi nước. [BT]
14. Như trên.
15. Ví dụ, xin xem các bài viết trong nhật ký của Ben-Gurion ngày 16/8/1954, 20/8/1954, 7/2/1956, 11/6/1957, và 8/4/1961, cùng nhiều bài khác.
16. “Israel to Remove Sea Water Brine,” The New York Times, 9/11/1958.
17. “Science: Salt Water into Fresh,” Time, 3/9/1956.
18. David Ben-Gurion, Nhật ký, 16/8/1954.
19. Về câu chuyện đương đại truyền kỳ về Zarchin và học thuyết của ông, xem: Yaakov Morris, Masters of the Desert: 6000 Years in the Negev (New York: G. P. Putnam’s Sons, 1961), 240–252.
20. David Ben-Gurion, Nhật ký, 30/9/1955. David Ben-Gurion also diarized about the costs of implementing either the Zarchin plan for desalinating water (freezing) or the possibility of purifying seawater via heating pools in various stages. [David Ben-Gurion, Diary, 7/2/1956.]
21. Yosef Almogi, Total Commitment (East Brunswick, NJ: Cornwall Books, 1982), 198–199.
- ***** Alexander Zarchin tự tin là quy trình của ông ưu việt hơn những kế hoạch khác từng được chính phủ xem xét, nên đã cho đăng một bài viết dài trên tờ Haaretz, ngày 20/11/1963 với tựa “Purifying Water Instead of the National Water Carrier.” (Lọc nước thay vì lắp Đường dẫn Nước Quốc gia). Bài viết là một sự chỉ trích sâu cay Đường dẫn Nước Quốc gia, trong đó ông kể ông từng gửi thư tới các bộ của chính phủ để phản đối Đường dẫn này khi nó đang trong quá trình xây dựng. Zarchin kiến nghị bỏ đi Đường dẫn này, thay vào đó cần xây các nhà máy lọc nước biển ở Negev, bằng việc lập luận về các vấn đề phí tổn tương đối, hàm lượng muối và suy thoái môi trường. Ở một cấp độ nào đó, phương pháp của ông thắng thế – vài thập kỷ sau đó.
22. Berkman, sđd.
23. Như trên.
24. Avi Kay, “From Altneuland to the New Promised Land: A Study of the Evolution and Americanization of the Israeli Economy,” Jewish Political Studies Review 24, no. 1–2 (2012): 103.
25. Ghi chú của người biên tập, Các Quan hệ đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XXXIV, Các vấn đề Ngoại giao và Toàn cầu, Tài liệu 130. Ngoài ra, trong cuộc phỏng vấn của tác giả với Miriam

- Eshkol, vợ góa của Levi Eshkol, bà cho biết chồng bà thường sẽ nói “nước với một quốc gia như máu của một con người.” [Miriam Eshkol, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 29/4/2013.]
26. Biên bản cuộc đối thoại (Washington, DC, 1/6/1964), Các Quan hệ đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XVIII, Arab- Israeli Dispute, 1964–67, Tài liệu 65.
27. Như trên.
28. Giác thư từ Robert W. Komer, Bộ Tham mưu Hội đồng An ninh Quốc gia, gửi Tổng thống Lyndon Johnson (Washington, DC, 28/5/1964), Các Quan hệ đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XVIII, Arab- Israeli Dispute, 1964–67, Tài liệu 63.
29. MacGowan, sdd.
30. Lyndon B. Johnson, Nhật ký, 2/6/1964.
31. Thư của Dean Rusk, Bộ trưởng Ngoại giao, gửi Glenn Seaborg, Chủ tịch Ủy ban Năng lượng Nguyên tử (Washington, DC, 9/12/1964), Các Quan hệ đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XXXIV, Các vấn đề Toàn cầu và Năng lượng, Tài liệu 136.
32. Editorial Note, Foreign Các Quan hệ đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XXXIV, Các vấn đề Toàn cầu và Năng lượng, Tài liệu 149.
33. Editorial Note, Các Quan hệ Đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XXXIV, Energy Diplomacy and Global Issues, Tài liệu 151.
34. “Bunker and Eshkol Confer About Desalting Plant,” The New York Times, 19/12/1966.
35. Giác thư từ Walt Rostow, Trợ lý đặc biệt cho Tổng thống Lyndon Johnson (Washington, DC, 5/1/1968), Các Quan hệ Đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XX, Arab- Israeli Dispute, 1967–68, Tài liệu 33.
36. Biên bản đàm thoại (LBJ Ranch, Texas, 8/1/1968, Session III), Các Quan hệ Đối ngoại của Hoa Kỳ, 1964–1968, tập XX, Arab- Israeli Dispute, 1967–68, Tài liệu 41.
37. Giác thư từ Henry Kissinger, Trợ lý phụ trách Các vấn đề An ninh cho Tổng thống Richard Nixon (Washington, DC, 10/2/1969), Các Quan hệ Đối ngoại của Hoa Kỳ, 1969–1976, tập XXIV, Middle East Region and Arabian Peninsula, 1969–1972; Jordan, 9/1970, Tài liệu 4.
38. Lưu trữ quốc gia, Các tài liệu về Tổng thống Nixon, NSC Files, NSC Institutional Files (H-Files), Box H-141, National Security Study Memoranda, NSSM 30.
39. Giác thư từ Theodore Eliot, Thư ký hành chính Bộ Ngoại giao, gửi Henry Kissinger, trợ lý Tổng thống phụ trách Các Vấn đề An ninh Quốc gia (Washington, DC, 6/12/1972), Các quan hệ đối ngoại của Hoa Kỳ, 1969–1976, tập XXIV, Middle East Region and Arabian Peninsula, 1969–1972; Jordan, 9/1970, Tài liệu 35.
40. Trong cuộc phỏng vấn của tác giả với Nathan Berkman, ông ta báo cáo không nhớ gì về bài phát biểu về Viện Weizmann của Johnson, nhưng nói rằng khi Eshkol trở lại Israel năm 1964 ai nấy trong cộng đồng khừ mặn ở Israel tập trung vào việc làm cách nào để xây dựng một chương trình đủ tiêu chí để xin ngân sách. Berkman nói rằng vẫn lưu truyền câu chuyện đùa trong văn phòng của ông sau chuyến thăm năm 1964 của Eshkol đến Washington, DC, rằng Hoa Kỳ sẽ cung cấp \$100 triệu để cung cấp một nhà máy còn Israel sẽ cung cấp nước biển. Dù nói khôì hài vậì thôi, ông nói, nhưng mọi người đều biết rằng Israel sẽ chỉ nhận được trợ cấp nếu nước này nghĩ ra một ý tưởng đột phá.
41. Berkman, sdd.
42. Nathan Berkman, “Back in the Old Days,” Israel Desalination Society, 2007.
43. “U.S., Israel Finally to Build Horizontal Tube Prototype at Ashdod,” Water Desalination Report 11, no. 27 (3/7/1975).
44. Jeremy Sharp, U.S. Foreign Aid to Israel (Washington, DC: Library of Congress, Congressional Research Service, 11/4/2014), 28.

45. Giác thư Eliot gửi Kissinger, sđd.
46. Berkman, Phỏng vấn, sđd.
47. IDE được sáp nhập với Israel Chemicals vào những năm 1980.* Israel Chemicals, trực thuộc Israel Corporation, được bán lại cho Ofer Brothers Group năm 1999.** Delek Group mua lại 50% của IDE năm 2000.* [* IDE Technologies Ltd., IDE Technologies Limited (Tham luận, Gal Zohar, CFO Forum, 2011).] [** Orna Raviv, “Israel Corp Sale Completed; Ofer Family Expected to Restructure Group,” Globes, 15/4/1999.]
48. Fredi Lokiec, Phỏng vấn của tác giả, Kadima (Israel), 1/5/2013.
49. “Carlsbad Desalination Plant to Utilize IDE Technologies’ Reverse Osmosis Solution,” Water World, 2/1/2013.
50. “Toanjin SDIC Project: China’s Largest Desalination Plant,” IDE Technologies, truy cập ngày 4/2/2015: www.ide-tech.com/blog/case-study/tianjin-china-project-ide/.
51. “Gujarat Reliance Project: India’s Largest Desalination Plant,” IDE Technologies, truy cập ngày 4/2/2015: www. ide - tech.com/blog/case - study/reliance - project - 2/.
52. “Sorek Project: The World’s Largest and Most Advanced SWRO Desalination Plant,” IDE Technologies, truy cập ngày 4/2/2015: www.ide-tech.com/blog/case-study/sorek-israel-project/.
53. Ronen Wolfman, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 20/2/2014.
54. Như trên.
55. Rafi Semiat, Phỏng vấn của tác giả, Haifa, 2/5/2013.
56. Như trên.
- ***** Trong phỏng vấn của tác giả với một quan chức kỳ cựu tại Cơ quan Quản lý Nước Israel, Tami Schor, bà cho biết luôn có sẵn những cách khắc phục để tăng sản lượng nước như mở các giếng bị đóng, bổ sung thêm một cấp độ lọc (đắt tiền) đối với các nguồn nước bị ô nhiễm, vùn vùn... Theo bà đây không phải cách làm bền vững, cho dù có thể mang lại những lợi ích tích cực trước mắt. (Tami Schor, phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/1/2014.) [TG]
57. Ilan Cohen, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 29/3/2013.
58. Avraham Baiga Shochat, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 8/1/2014.
59. Alan Philps, “Drought Forces Israel to Import Turkish Water,” The Telegraph, 28/6/2000.
60. Ram Aviram, Phỏng vấn của tác giả, New York, 7/2/2013.
61. Uri Shani, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 17/3/2013.
62. Ronen Wolfman, Phỏng vấn của tác giả, Ramat Gan, Israel, 24/10/2013.
63. Như trên.
64. Miriam Balaban, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 3/10/2013.
- ***** Cái tên Coalinga mang dấu ấn về chức năng đầu tiên của thị trấn. Vào thập niên 1880 khi hệ thống đường sắt California được xây dựng, tất cả các tàu đều chạy bằng than. Vì là bến đầu tiên than đầu tiên, nơi các đầu máy nhận than để chạy tàu, thị trấn này được đặt là Coaling A, và các bến tiếp sau được đặt là Coaling B, Coaling C. Khi ngành đường sắt chuyển sang dùng dầu, cái tên “than” trở nên không còn phù hợp, nhưng vì có lẽ bởi đã có tên, nên Coaling A được đổi tên thành Coalinga. [TG]
65. Mickey Loeb, Phỏng vấn của tác giả, Omer (Israel), 16/1/2014.
66. Eilon Adar, Phỏng vấn của tác giả, Beersheba (Israel), 21/4/2013.
67. Loeb, sđd.
68. Berkman phỏng vấn, sđd.
69. Loeb, sđd.
70. Tom Pankratz, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 12/8/2014.

71. “Market Data, Technologies Used,” Báo cáo Khử mặn nước, truy cập ngày 30/3/2015: www.desalination.com/market/technologies.
- ***** Fredi Lokiec, South Israel 100 Million m³ /Year Seawater Desalination Facility: Build, Operate and Transfer (BOT) Project [Cơ sở Khử mặn công suất 100 triệu m³/năm. Nam Israel: Xây dựng, Vận hành, và Chuyển giao (BOT)] [Kadima, Israel: IDE Technologies Ltd., 3/2006). Đến năm 2015, nhà máy thử mặn Ashkelon sản xuất hơn 250 tỷ gallon nước sạch, lập kỷ lục thế giới. (“IDE’s Israel Seawater RO Desalination Plant Sets World Record for Water Production,” (Nhà máy Khử mặn RO của Công ty IDE, Israel lập kỷ lục thế giới về sản xuất nước) WaterWorld, 10/2/2015.) [TG]
- ***** (Pankratz, op.cit) Tom Pankratz, nhân vật kỳ cựu ngành khử mặn, cho biết: “Cái phi thường của Israel trong khử mặn là ở chỗ đã xây dựng các nhà máy phù hợp, ổn định, cho sản phẩm nước chất lượng cao. Các nhà máy này tận dụng triệt để sự linh hoạt trong giá biểu điện. Chưa có nước nào trên thế giới sử dụng điện ngoài giờ cao điểm như Israel. Nghe thì dễ, nhưng việc này đòi hỏi phải biết giỏi cân bằng để duy trì các nhà máy hoạt động và tính toán khi nào dùng điện.” [TG]
72. Abraham Tenne, e-mail gửi tác giả, 30/7/2014.
73. Shimon Tal, Phòng văn của tác giả, Tel Aviv, 18/4/2013.
74. Ilan Cohen, sđd.
75. Abraham Tenne, Daniel Hoffman, and Eytan Levi, “Quantifying the Actual Benefits of Large-Scale Seawater Desalination in Israel,” *Desalination and Water Treatment* 51, 1–3 (7/2012), 26–37.
- ***** Daniel Hoffman, chuyên gia về khử mặn, viết: “Tôi cho rằng lợi ích chủ yếu về mặt sức khỏe của việc kết hợp nước khử mặn chất lượng cao với nước từ các nguồn tự nhiên (tầng ngậm nước và Biển hồ Galilee) không phải ở chỗ giảm lượng clorua và natri, mà là giảm nồng độ nitrat và các chất ô nhiễm công nghiệp trong các tầng ngậm nước (hiện vẫn đang trên đà tăng bởi các hoạt động của con người trên các tầng ngậm nước). Hàm lượng nitrat hiện tại trong các giếng, lấy thí dụ, ở Tầng Ngậm nước Ven biển, nằm trên mức giới hạn 45–50ppm của Châu Âu và dĩ nhiên cao hơn mức giới hạn 10ppm của Mỹ. Tiêu chuẩn nước uống của Israel hiện là 70ppm. Hàm lượng nitrat cao gây nguy hiểm cho phụ nữ mang thai khiến trẻ sinh ra có thể mắc hội chứng ‘blue baby.’” (Daniel Hoffman, e-mail gửi tác giả, 16/8/2014). [TG]
76. Tenne, Hoffman, and Levi, sđd., 26–27.
77. Xem: Phần mở đầu, chú thích No. 31.
78. “Human Settlements on the Coast: The Ever More Popular Coasts,” UN Atlas of the Oceans, truy cập ngày 25/3/2015: www.oceansatlas.org/servlet/CDSServlet?status=ND0xODc3JjY9ZW4mMzM9KiYzNz1rb3M~.
79. Cohen, sđd.
1. “History,” Maccabiah, truy cập ngày 4/2/2014: www.maccabiah.com/master/know-us-history.
 2. Chuck Slater, “First- Hand Report of Maccabiah Tragedy,” *The New York Times*, 3/8/1997.
 3. Serge Schmemmann, “2 Die at Games in Israel as Bridge Collapses,” *The New York Times*, 15/7/1997.
 4. Ủy ban Điều tra của Quốc hội [Knesset] đối với các bài học đúc kết từ thảm họa sập cầu Maccabiah. Báo cáo (Jerusalem: Knesset: 9/7/2000).
 5. “Death Tied to Pollution,” *The New York Times*, 28/7/1997.
 6. Serge Schmemmann, “Israelis Turn Self-Critical as Mishap Kills Two,” *The New York Times*, 18/7/1997.
 7. David Pargament, e-mail gửi tác giả, 10/9/2014.
 8. Có rất nhiều ví dụ về sự sùng kính đối với vùng đất và những sinh linh trên vùng đất ấy trong Kinh Thánh Hebrew. Lưu ý các ví dụ: Leviticus 25:23–24; Isaiah 24:4–6; Isaiah 43:20–21; Jeremiah 2:7;

Ezekiel 34:2–4; Psalms 24:1; and Psalms 96:10–13.

***** Xem thêm: Our Tasks Ahead (Nhiệm vụ trước mắt của chúng ta) (1920) của A. D. Gordon trong đó nhà tiên phong Phục quốc Do Thái này kêu gọi trở về với thiên nhiên và lao động trên mảnh đất quê hương Do Thái: “Người Do Thái đã bị cắt đứt hoàn toàn với thiên nhiên và giam hãm trong những bức tường thành suốt hai nghìn năm... Chúng ta thiếu thói quen lao động... vì chính lao động mới gắn kết con người với đất đai của họ và văn hóa dân tộc của họ”. D. Gordon, “Our Tasks Ahead,” in *The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader*, ed. Arthur Hertzberg (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1997).[TG]

9. John Stemple, “Viewpoint: A Brief Review of Afforestation Efforts in Israel,” *Rangelands* 20, no. 2 (4/1998): 15–18.

10. Luật Nước, 5719-1959.

11. Luật Các cơ quan Thảm quyền quản lý Suối và Lạch, 5724-1965. Ngoài ra, sông ngòi cũng được đề cập đến trong Luật Kiểm soát Lũ lụt và Tiêu thoát nước, 5718-1957, cho dù không được tập trung cụ thể vào sinh thái của các con sông quốc gia.

12. Shoshana Gabay, “Restoring Israel’s Rivers,” Ministry of Foreign Affairs, 2001.

13. Mekorot, Masskinot Veh-ah-dat Ha-Yarkon [Kết luận của Ủy ban về sông Yarkon], ed. Simcha Blass (Tel Aviv: Mekorot, 18/3/1954). Sông duyên hải là con sông chảy ra biển. Con sông dài nhất của Israel là Sông Jordan, với điểm kết thúc là Biển Chết.

14. Alon Tal, *Pollution in a Promised Land: An Environmental History of Israel* (Berkeley, CA: University of California Press, 2002), 8–9.

15. David Pargament, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 26/4/2013.

16. David Pargament, e-mail gửi tác giả, 14/3/2015.

17. Như trên.

18. David Pargament, e-mail gửi tác giả, 22/11/2014.

19. Pargament, Phỏng vấn, sdd.

20. Như trên.

21. Tên đầy đủ của sông là Hebron- Besor- Beersheba. Mỗi điểm khác nhau của sông mang một trong ba tên địa danh này, nhưng cả ba điểm đều nằm trong cùng một hệ thống sông.

22. Richard Laster and Dan Livney, “Basin Management in the Context of Israel and the Palestinian Authority,” in *Water Policy in Israel: Context, Issues and Options*, ed. Nir Becker (Dordrecht, Netherlands: Springer, 2013), 232.

23. Nechemya Shahaf, Phỏng vấn của tác giả, Beersheba (Israel), 21/4/2013.

24. Như trên.

***** Mở rộng cơ sở thuế: Để mở rộng cơ sở thuế có thể có một số cách, như hoặc tăng số người nộp thuế bằng cách hạ mức thu nhập chịu thuế tối thiểu, hoặc mở rộng định nghĩa về thu nhập chịu thuế (chẳng hạn như đánh thuế đối với thu nhập từ việc mua bán chứng khoán, bất động sản v.v.), hoặc sử dụng kết hợp cả hai biện pháp trên động sản v.v.), hoặc sử dụng kết hợp cả hai biện pháp trên. [BT]

25. Quỹ Quốc gia Do Thái, *Blueprint Negev— Business Plan* (New York: Unpublished, 2004).

26. Russell Robinson, Phỏng vấn của tác giả, New York, 9/3//2013.

27. Itai Freeman, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 10/9/2014.

28. Như trên.

***** Thuật ngữ kế toán điều tra (Forensic Accounting): Một số tài liệu khác dịch là Kế toán pháp lý – xuất hiện ở các nước phát triển từ những năm 1980, được xem như có vai trò chính nối liền khoảng cách giữa nghề nghiệp kiểm toán và nhu cầu phòng chống gian lận. Kế toán điều tra là sự tổng hợp giữa kế toán, kiểm toán, luật để thực hiện hai chức năng chính, bao gồm: điều tra kế toán

(Investigative Accounting) và hỗ trợ pháp lý (Litigation Support).[BT]

29. Thanh tra Nhà nước Israel, Báo cáo 2011 (Jerusalem: State Comptroller, 12/2011).

30. Ví dụ về một trong những điều khoản luật như vậy, xem: “The Food Quality Protection Act Background,” U.S. Environmental Protection Agency, truy cập ngày 1/12/2014: www.epa.gov/pesticides/regulating/laws/fqpa/backgrnd.htm.

31. Thanh tra Nhà nước Israel, sdd.

32. Eytan Israeli, Phỏng vấn của tác giả, Kibbutz Kfar Blum (Israel), 29/4/2013.

***** “Michael, Row the Boat Ashore,” hay “Michael Rowed the Boat Ashore,” hay “Michael, Row Your Boat Ashore,” hay “Michael Row That Gospel Boat”) là bài Thánh ca của người da đen. Bản đầu tiên được viết trong thời kỳ Nội chiến Mỹ tại Đảo St. Helena, một trong những hòn đảo trong quần đảo Sea phía nam bang Carolina. Nó được xếp số 11975 trong Roud Folk Song Index (Cơ sở dữ liệu thu thập gần 25 000 bài hát tiếng anh dân gian, truyền miệng từ khắp nơi trên thế giới). Nô lệ ngày xưa vẫn hát bài này, nhưng các chủ nô của họ đã rút chạy khỏi đảo trước khi phe miền Bắc đổ bộ vào để tiến hành một cuộc phong tỏa bằng hải quân. Charles Pickard Ware, một người theo chủ nghĩa bãi nô, tốt nghiệp Harvard, đến cai quản các đồn điền ở Đảo St. Helena Island từ 1862 – 1865, sau khi nghe các nô lệ được trả tự do hát, đã chép lại bài hát dưới dạng các nốt nhạc.

***** Từ ngữ “báp-têm” phiên âm từ chữ baptême của tiếng Pháp (tiếng Anh là baptism). Những chữ này gốc từ chữ baptisma trong tiếng Hi-lạp (ngôn ngữ của Thánh Kinh Tân Ước). Chữ baptisma phát xuất từ động từ baptizō và baptō nghĩa là “dắm hay nhúng trong nước.” Báp-têm là thánh lễ dành cho những người bày tỏ lòng ăn năn hối cải và quyết định đặt lòng tin nơi Chúa. Báp-têm không phải là lễ rửa tội nhưng là nghi lễ mang những ý nghĩa sau: i). Bày tỏ lòng vâng; ii) Công khai xưng nhận đức tin; iii) 3. Đồng sống đồng chết với Chúa. [BT]

33. Tham khảo thêm thông tin về “The Johnston Mission,” tại: Jeffrey Sosland, Cooperating Rivals: The Riparian Politics of the Jordan River Basin (Albany: State University of New York Press, 2007), 37–61.

34. Jeffery Sosland, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 10/12/2013.

35. Sosland, Cooperating Rivals, sdd., 179.

36. Ram Aviram, Phỏng vấn của tác giả, New York, 7/2/2014.

37. Như trên.

38. Shimon Tal, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 19/10/2013.

39. Mike Rogoff, “The Ancient Galilee Boat,” Haaretz, 19/12/2012.

40. Diego Berger và Meir Rom, Phỏng vấn của tác giả, Sapir Pumping Station (Israel), 29/4/2013.

***** Một vấn đề dường như đặc trưng cho Israel mà gần đây được tiết lộ qua việc trắc địa Biển hồ Galilee là sự xuất hiện của những con ốc sên ngoại lai cực nhỏ. Dù không đe dọa sự an toàn của hồ này hay những người uống nước bơm từ đây, thì theo luật chế độ ăn Do Thái áp dụng đối với người Do Thái, loài sinh vật có vỏ này là thực phẩm bị cấm. Nhà chức trách đã cho thả vào hồ một dòng cá ngoại lai đặc biệt để ăn những con ốc sên nhỏ này, như vậy người Do Thái ở Israel sẽ không còn phải cảm thấy áy náy lương tâm khi uống nước máy bơm từ vôi. (Bonnie Azoulay, phỏng vấn của tác giả, Eshkol Filtration Plant (Israel), 30/4/2013.) [TG]

41. Yossi Shamaya, Phỏng vấn của tác giả, Nhà máy Lọc nước Eshkol (Israel), 30/4/2013.

42. Azoulay, sdd.

43. Sdd.

44. Nati Glick, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 13/6/2013.

45. Dan Zaslavsky, Phỏng vấn của tác giả, Haifa, 7/1/2014.

46. Joshua Schwarz, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 7/10/2014.

47. Azoulay, sđd.

48. Tal, sđd.

1. Oded Distel, Phỏng vấn của tác giả, New York, 7/3/2013.

2. Booky Oren, Phỏng vấn của tác giả, New York, 20/3/2013. Bên cạnh Oren, Ilan Cohen cũng là một wunderkind khác được Giáo sư Dov Pekelman đề nghị tham gia vào công ty tư vấn của ông.

3. Dalia Tal, “Netafim VP Baruch Oren to Be Appointed Mekorot Chairman,” Globes, 7/9/2003.

4. Oren, sđd.

5. “Frequently Asked Questions: Pricing Water Services,” U.S. Environmental Protection Agency, truy cập ngày 10/6/2014: water.epa.gov/infrastructure/sustain/pricing_faqs.cfm.

6. Oren, sđd.

7. Fanny Gidor, *Socio- Economic Disparities in Israel* (Piscataway, NJ: Transaction Publishers, 1979), 52.

8. Bộ Nông nghiệp, “Israel’s Agriculture at a Glance,” ed. Arie Regev, in *Israel’s Agriculture*, ed. The Israel Export and International Cooperation Institute (Tel Aviv: The Israel Export and International Cooperation Institute, 2012), 8.

9. “Industrial Palestine,” *The Economist*, 15/8/1942.

10. Paul Rivlin, *The Israeli Economy from the Foundation of the State through the 21st Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 19.

11. Jacob Metzer, *The Divided Economy of Mandatory Palestine* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 122.

12. Dân số của Israel tính đến ngày 15/5/1948, là 806.000.* năm 1952 là 1.630.000.** [* Cục Thống kê Trung ương, *Israel in Statistics: 1948–2007* (Jerusalem: Thống kê Trung ương, 5/2009), 2.]; [** Bộ Ngoại giao Israel, *Population of Israel: General Trends and Indicators* (Jerusalem: Ngoại giao Israel, 24/12/1998).]

13. Tham khảo thêm thông tin về vai trò của các gói bồi thường chiến tranh, viện trợ nước ngoài, quyên tặng của Tây Đức đối với nền kinh tế Israel, tại: Bruce Bartlett, “The Crisis of Socialism in Israel,” *Orbis* 35 (1991): 53–61.

14. Alan Dowty, “Israel’s First Decade: Building a Civic State,” in *Israel: The First Decade of Independence*, eds. Selwyn K. Troen and Noah Lucas (Albany: State University of New York Press, 1995), 46.

15. Mark Tolts, *Post-Soviet Aliyah and Jewish Demographic Transformation* (Presentation, Fifteenth World Congress of Jewish Studies, 2009), 3.

16. Như trên, 14–15.

17. Dan Senor and Saul Singer, *Start-Up Nation: The Story of Israel’s Economic Miracle* (New York: Twelve, 2009).

***** Theo Ngân hàng Thế giới, Israel dành 5,6% GDP cho quốc phòng vào năm 2013 – nhiều hơn mọi nước trong khối OECD [Nguồn: World Bank, *Military Expenditures (% of GDP)*.] Năm 2009, theo một nghiên cứu của Cục Thống kê Trung ương, Israel dành 18,7% ngân sách quốc gia cho quốc phòng – gấp 3 lần so với Anh và 5 lần so với Đức [Nguồn: Moti Bassok, “Israel Shells Out Almost a Fifth of National Budget on Defense, Figures Show,” (Số liệu cho thấy Israel chi tới 1/5 Ngân sách quốc gia cho quốc phòng) *Haaretz*, February 14, 2013.]] [TG]

18. Tổ chức Hợp tác Kinh tế và Phát triển, *Các Chỉ báo Khoa học và Công nghệ chính năm 2014*, Số 2 (Paris: OECD Publishing, 2015).

19. Inbal Orpaz, “R&D Culture: Israeli Enterprise, Chinese Harmony,” *Haaretz*, 7/1/2014.

20. David Waxman, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 21/2/013.

21. Lux Research, Making Money in the Water Industry, LRWI- R-13-4 (New York: Lux Research, 12/2013), 2.
22. Waxman, sdd.
23. Oren, sdd.
24. Ori Yogev, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 19/4/2013.
25. Ilan Cohen, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 29/3/2013; Oren, sdd.; và Yogev, sdd.
26. Đó là một nhóm thanh thế tham gia vào nỗ lực cùng với Waterfronts. Bao gồm các nhân vật sau: (danh hiệu tính đến khoảng năm 2005): Avner Adin, giáo sư Đại học Hebrew; Ilan Cohen, Tổng giám đốc Văn phòng Thủ tướng; Raanan Dinur, thuộc Bộ Thương mại và Công nghiệp; Kalman Kaufman, đối tác liên danh của Israel Seed Partners; Booky Oren, chủ tịch Mekorot; Mira Rashty, COO của WhiteWater; Bob Rosenbaum, cố vấn marketing; David Waxman, cựu CEO của IDE; Dan Wilensky, người sáng lập ra Applied Materials; và Ori Yogev, chủ tịch của WhiteWater.
27. Mira Rashty, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 9/5/2013.
28. Trigger Consulting, Seizing Israel's Opportunities in the Global Water Market, ed. Noam Gonen (Tel Aviv: Trigger Consulting, 2005).
29. Noam Gonen, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 2/4/2013.
30. "Gov't Launches New Water R&D Program," Globes, 30/10/2007.
31. Như trên.
32. Theo Arthur Ruppin, chủ nhiệm của Yishuv từng nói: "Vấn đề không phải là liệu việc định cư tập thể có được ưu tiên hơn định cư cá nhân hay không, mà là vấn đề hoặc là định cư tập thể hoặc cá nhân hoặc là không có định cư gì hết." [Paula Rayman, The Kibbutz Community and Nation Building (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1981), 12.]
33. Michael Palgi and Shulamit Reinharz, One Hundred Years of Kibbutz Life: A Century of Crises and Reinvention (New Brunswick, NJ: Transaction, 2011), 2.
34. Gabriel Kahaner, History of the Amiad Factory—In the Words of the Founder, 18/12/2007.
35. Amiad Water Systems Limited, Results for the Twelve Months to 31 12/2013, 8.
36. Như trên.
37. Ran Israeli, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 23/10/2013.
38. Như trên.
39. Amos Shalev, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 24/10/2013.
40. Như trên.
41. Ariel Sagi, e-mail gửi tác giả, 4/8/2013.
42. "Company Profile of the Plasson Group," Plasson, truy cập ngày 26/11/2014, 2014: www.plasson.com/content/page/Profile-Plasson-group.
43. Booky Oren, e-mail gửi tác giả, 10/11/2014.
44. Rotem Arad, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 24/10/2013.
45. Như trên.
- ***** Giá bán ra của công ty Peleg, YaData, không được tiết lộ, nhưng có thể hiểu ngầm là Microsoft mua công ty này với giá hàng chục triệu đô-la Mỹ. Amir Peleg nắm 60% quyền sở hữu của công ty. [Guy Grimland, "Microsoft Buys Startup YaData," (Microsoft mua doanh nghiệp khởi nghiệp YaData), Haaretz, 28/2/2008.)] [TG]
46. Amir Peleg, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 23/10/2013.
47. Elie Ofek and Matthew Preble, "TaKaDu," Harvard Business School, Case Study 514083 (1/2014).
48. Joshua Yeres, Phỏng vấn của tác giả, Jerusalem, 24/4/2013.

49. Zohar Yinon, Phòng văn của tác giả, Jerusalem, 24/4/2013.
 50. Ofek, sdd.
 51. David Benovadia, “Using Water to Power Itself,” ISRAEL21c, 16/1/2012.
 52. Bộ Kinh tế, Văn phòng Trưởng Khoa học gia, Research and Development 2012–14 (Jerusalem: Office of the Chief Scientist, 9/2014).
 53. Như trên.
 54. Yossi Smoler, Phòng văn của tác giả, qua điện thoại, 18/3/2014.
 55. Như trên.
 56. Bộ Kinh tế, Văn phòng Trưởng Khoa học gia, Technological Incubator’s Program, ed. Yossi Smoler (Presentation, 17/10/2010).
 57. Yossi Yaacoby, Phòng văn của tác giả, Tel Aviv, 6/5/2013.
 58. Oren Blonder, Phòng văn của tác giả, qua điện thoại, 25/3/2014.
 59. Yaacoby, sdd.
 60. Adi Yefet, e-mail gửi tác giả, 18/3/2014.
 61. Booky Oren, Phòng văn, sdd.
 62. Distel, sdd.
 63. Cohen, sdd.
 1. Xem: Phần mở đầu, chú thích No. 31.
 2. Theo Mekorot, “Phí tổn mà Mekorot phải chịu trong việc việc cung cấp nước sạch (bao gồm khai thác, lọc, trắc địa, bơm, vận chuyển nước, xây tất cả nhà máy, và mọi sự vận hành và bảo trì, v.v...) tới các vùng ven đô trung bình là 4.16 NIS/CM (\$1.2/CM), trong khi, tất cả các khách hàng tại Bờ Tây trung bình chỉ trả 2.85 NIS/CM (\$0.8/CM) để mua nước từ Mekorot.” [Mekorot, Mekorot’s Association with the Palestinians Regarding Water Supplies (Tel Aviv: Mekorot, 2014), 13.]
 3. Clive Lipchin, Phòng văn của tác giả, New York, 19/6/2014.
 4. Office of the United Nations Special Coordinator for the Middle East Peace Process (UNSCO), Gaza in 2020: A Liveable Place? (Jerusalem: UNSCO, 8/2012), 12.
 5. Shimon Tal, Phòng văn tác giả, Tel Aviv, 18/10/2013.
 6. Haim Gvirtzman, The Israeli-Palestinian Water Conflict: An Israeli Perspective (Ramat Gan, Israel: The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 1/2012), 3.
 7. Như trên, 2–3.
 8. Cục Thống kê Trung ương, Điều tra Dân số 1967: West Bank of the Jordan, Gaza Strip and Northern Sinai Golan Heights (Jerusalem: Cục Thống kê Trung ương), ix.
 9. Gvirtzman, sdd., 3
 10. Gidon Bromberg, e-mail gửi tác giả, 13/3/2015.
- ***** Theo Ephraim Sneh, từng đứng đầu Cơ quan Quản lý dân sự Israel ở Bờ Tây, và về sau hai lần làm thứ trưởng Quốc phòng Israel, ban đầu việc quản lý nước ở Bờ Tây chỉ tập trung vào đảm bảo tăng chất và lượng, nhưng trong thập niên 1970-1980 khi hoạt động định cư diễn ra mạnh mẽ, thì Israel có quan tâm tới việc lấy nước từ Palestine. Ông cho biết cố gắng này tuy không phải thường xuyên, nhưng thường bị chống lại bởi phe đối lập chính trị, các bản tin truyền thông, và những thay đổi trong quyền kiểm soát của chính quyền trung ương. Dẫu vậy, theo ông, về mức độ quan tâm của Israel trong việc lấy nước từ Palestine, các cuộc đàm luận nội bộ chấm dứt khi Bờ Tây được nối thông vào mạng nước nội địa của Israel. (Ephraim Sneh, phỏng vấn của tác giả qua điện thoại, 20/6/2014.) Hay như Clemens Messerschmidt, quốc tịch Đức, sống ở Bờ Tây, khi ấy đang học nghiên cứu sinh ngành thủy văn học, tin rằng, mối quan tâm chủ yếu của Israel trong việc chiếm đóng Bờ Tây không phải vấn đề an ninh, mà như là một phương cách để kiểm soát và sử dụng nguồn nước của Palestine. (Phỏng vấn

của tác giả qua điện thoại, 9/7/2014). [TG]

***** Cơ quan Quản lý Nước Palestine, Annual Status Report on Water Resources, Water Supply, and Wastewater in the Occupied State of Palestine—2011 (Báo cáo thực trạng thường niên về Tài nguyên nước, Cấp nước, Nước thải tại Nhà nước Palestine bị chiếm đóng) (Ramallah: Palestinian Water Authority, 2012), 44. Để phục vụ cho Chương này, số liệu dân số chính thức của Palestine được lấy theo giá trị danh nghĩa cho dù có những bất đồng về tính xác thực. Các nghiên cứu tranh luận về số liệu thống kê của Cục Thống kê Trung ương, cho rằng số liệu bị thổi phồng nhằm hai mục đích: xin tài trợ và trung ra mức sống bình quân đầu người thấp hơn. (Bennett Zimmerman, Roberta Seid, và Michael L. Wise, The Million Person Gap: The Arab Population in the West Bank and Gaza (Khoảng trống triệu người: Dân số Ả-rập tại Bờ Tây và Gaza) (Ramat Gan, Israel: The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 2005).) [TG]

***** Theo Cơ quan Quản lý Nước Palestine, “Nguồn nước sinh hoạt ở Bờ Tây lệ thuộc nặng nề vào việc nhập khẩu nước từ Mekorot (công ty nước quốc gia Israel)”, chiếm hơn 50% nước sinh hoạt của Bờ Tây (Cơ quan Quản lý Nước Palestine, sdd., 28–32.) [TG]

11. Alon Tal, Phỏng vấn, sdd.

12. Theo Đại Sứ quán Hoa Kỳ tại Tel Aviv, tháng 6/2008, “căng thẳng giữa nhóm Hamas và Fatah trong Chính quyền quốc gia Palestine bắt đầu có biểu lộ trong Cơ quan Quản lý Nước Palestine (PWA), mà tới hiện tại đã chống lại sự chính trị hóa.” [Embassy of the United States Tel Aviv, Israel, “Trilateral Water Meeting: Planning to Meet Scarcity,” Wikileaks, 08TELAVIV1400 (30/6/2008).]

13. Almotaz Abadi, Phỏng vấn của tác giả, Ramallah, 9/1/2014.

14. Thỏa thuận lâm thời Israeli-Palestinian về Bờ Tây và Dải Gaza (Washington, DC, 28/9/1995), Phụ lục III—Nghị định thư về Các vấn đề Dân sự, Phụ lục 1—Quyền lực và Trách nhiệm đối với các vấn đề dân sự, Điều 40—Nước và Nước thải.

15. Bashar Masri, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 4/3/2015.

16. Anne-Marie O’Connor and William Booth, “Israel to Let Water Flow to West Bank Development at Center of Political Feud,” The Washington Post, 28/2/2015.

17. Khi về sau được có cơ hội khẳng định lại lời trích dẫn này từ cuộc phỏng vấn “ghi âm” trước đó, chủ thể phỏng vấn thừa nhận đã nói như vậy, nhưng bổ sung thêm một điểm dè dặt so với lần đầu, rằng ông chỉ đề cập đến thời kỳ từ 1993 đến 1995 và khi ấy đang bàn thảo về các vấn đề kỹ thuật mà thôi. Ông cũng nói thêm kể cả những nhận xét dè dặt này cũng không được dẫn tên ông. Cũng trong cuộc phỏng vấn ban đầu đó, nhân vật nước của Palestine cũng nói: “Tôi vẫn tin rằng việc hợp tác ở cấp kỹ thuật sẽ trợ lực cho việc kiếm tìm các giải pháp thỏa đáng nếu hai nền chính trị của hai quốc gia đều tạo được môi trường đồng thuận.”

18. Alon Tal, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 19/9/2013.

19. Abadi, sdd.

20. UNSCO, sdd., 11–12.

21. Yousef Abu Mayla, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 16/9/2013.

22. Ahmad Al-Yaqubi, Sustainable Water Resources Management of Gaza Coastal Aquifer (Tham luận, Hội thảo Quốc tế lần hai về Tài nguyên nước và Môi trường khô hạn, 2006), 2.

23. Cục Thống kê Trung ương Palestine ước tính dân số của Thành phố Gaza năm 2014 là 606.749 và dân số toàn bộ Gaza là 1.760.037. [“Estimated Population in the Palestinian Territory Mid-Year by Governorate, 1997–2016,” Cục Thống kê Trung ương, truy cập ngày 23/3/2015: www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/gover_e.htm.]

24. Yousef Abu Mayla, e-mail gửi tác giả, 30/5/2014.

25. Xem: chú thích 4.

26. Fadel Kawash, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 22/12/2013.
27. Cục Thống kê Trung ương Israel, sđd., ix.
28. Cục Thống kê Trung ương Palestine, sđd.
29. UNSCO, sđd., 8.
30. Abdelrahman Tamimi, Phỏng vấn của tác giả, Ramallah, 9/1/2013.
31. UNSCO, sđd., 11–12.
32. Israel tiếp tục cung cấp cho Gaza 1,3 tỷ gallon nước mỗi năm sau khi rút các khu định cư vào năm 2005. Năm 2015, Israel tuyên bố sẽ tăng gấp đôi lượng nước cấp cho Gaza lên thành 2,6 tỷ gallon mỗi năm. [Tovah Lazaroff, Sharon Udasin, and Yaakov Lappin, “Israel Helps Relieve Water Crisis in Gaza Strip by Doubling Supply,” The Jerusalem Post, 3/3/2015.]
33. Kawash, sđd.
34. Zvi Herman, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 5/8/2014.
35. Như trên.
36. Shannon McCarthy, e-mail gửi tác giả, 15/10/2014.
37. Nadav Cohen, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 20/10/2013.
38. Như trên.
- ***** Bên cạnh các chương trình CINADCO và MEDRC còn có các chương trình quan trọng khác nữa tạo điều kiện cho việc hợp tác về nước giữa Israel-Palestine và Israel-Palestine-Jordan mà phạm vi của cuốn sách không cho phép thảo luận sâu hơn. Chương trình EXACT giúp xây dựng cơ sở dữ liệu do các nhà chuyên môn nước của Israeli, Palestine, và Jordan cung cấp để sử dụng chung cho ba nước. MERC giúp xúc tiến đối thoại cho Palestine về các vấn đề nước chủ đạo. Dự án Chuyển nước Biển Đỏ - Biển Chết đưa các chuyên gia nước của Israel, Jordan, và Palestine xích lại gần nhau.[TG]
39. Avi Aharoni, e-mail gửi tác giả, 7/7/2014.
40. Olga Slepner, e-mail gửi tác giả, 27/11/2014.
41. Ngân hàng Thế giới, Nghiên cứu Vận chuyển nước Biển Đỏ - Biển Chết, Báo cáo sơ bộ Nghiên cứu khả thi, (Washington, DC: World Bank, 7/2012), 12.
42. Uri Shani, Phỏng vấn của tác giả, New York, 10/12/2013.
- ***** Một số nhà môi trường bày tỏ mối lo ngại về việc, nếu thêm một lượng lớn nước muối ra Biển Chết, có thể dẫn tới – vẫn chỉ là giả thuyết – một trong nhiều các vấn đề môi trường. Nước mới này có thể bay hơi nhanh hơn so với giả định và tạo ra một vi khí hậu ẩm với những hệ quả không được trù liệu. Hay tỷ trọng khác của nước muối có thể không trộn với nước tại Biển Chết mà tạo ra một cái hồ phân tầng, và hệ quả thế nào thì cũng chưa thể biết. Một lo sợ khác là, điều gì sẽ xảy ra một khi việc nước muối được xả với tốc lực như vậy trong nhiều năm kể từ bây giờ, nhất là lo lắng rằng, loại khoáng mới bổ sung vào trong nước, qua thời gian, có thể biến mặt hồ thành trắng xóa, Và, nhiều người lo sợ, nếu không trắng, thì Biển Chết mới, ít mặn hơn, có thể là môi trường cho tảo nở hoa và biến Biển Chết thành màu đỏ hoặc xanh lá cây. [Julia Amalia Heyer và Samiha Shafy, “Dead Sea: Environmentalists Question Pipeline Rescue Plan,” (Biển Chết: Các nhà môi trường chất vấn về Kế hoạch Cứu vãn Đường ống), SpiegelOnline, December 19, 2013.)) [TG]
43. Shani, sđd.
44. Như trên.
45. Seth M. Siegel, “A Middle East Accord— No Diplomats Needed,” The Wall Street Journal, 6/1/2014.
46. Shani, sđd.
47. Alon Tal and Alfred Abed Rabbo, Water Wisdom: Preparing the Groundwork for Cooperative and Sustainable Water Management in the Middle East (New Brunswick, NJ: Rutgers University

Press, 2010).

48. Alfred Abed Rabbo, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 5/10/2014.

49. Adar, sđd.. Professor Adar's comment may be building on an important work on pricing water to aid in conflict resolution. See: Franklin M. Fisher and Annette Huber-Lee, *Liquid Assets: An Economic Approach for Water Management and Conflict Resolution in the Middle East and Beyond* (Washington, DC: Resources for the Future, 2005).

50. Lipchin, sđd.

51. Như trên.

52. Người Palestine đã lấy được giấy phép xây dựng các nhà máy xử lý nước thải, song rất ít các nhà máy đã được xây dựng. [Cohen, sđd.]

53. Leila Hashweh, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 2/7/2014.

54. Dù các điều kiện mô tả trong báo cáo Ngân hàng Thế giới năm 2009 đã thay đổi về nhiều phương diện trong những năm về sau, nghiên cứu nhân mạnh những gì mà dường như vẫn là những câu thúc đối với sự phát triển tại Khu C. [World Bank, *West Bank and Gaza: Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector*, Report No. 47657-GZ (Washington, DC: World Bank, 4/2009), 34, 54, 55, 59, 135.]

55. Gidon Bromberg, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 1/3/2015.

56. Lipchin, sđd.

***** Dù có thời gian ngắn ủng hộ Israel và bỏ phiếu cho sự thành lập nhà nước Israel tại Liên Hợp Quốc, Liên Xô không bao lâu sau trở thành kẻ thù không đội trời chung với Israel, xem Israel là một tiền đồn của phương Tây. [Về lịch sử quan hệ USSR-Israel và các chính sách của USSR tại Trung Đông, xin xem Galia Golan, *Soviet Policies in the Middle East: From World War Two to Gorbachev* (Chính sách Liên Xô tại Đông Âu: từ Thế chiến II đến thời Gorbachev), (Cambridge: Cambridge University Press, 1990).] [TG]

1. Zeev Shilo and Nissan Navo, *TAHAL: Chamishim Ha-Shanim Ha-Rishonim* [TAHAL: The First Fifty Years] (Israel: Shinar Publications, 2008), 241–242.

2. Như trên, 243.

3. Yosi Shalhevet, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 3/10 và 13/10 năm 2014. Tiến sĩ Shalhevet cũng rộng lòng chia sẻ bản dịch tiếng Anh cuốn hồi ký của ông về thời gian ông lưu trú tại Trung Quốc. Bản tiếng Anh mang tên *China and Israel: Science in the Service of Diplomacy*.

***** Phiên tên: Phan Hoa Cảnh. Tháng 11 năm 2010, Viện sĩ Trung Nam Sơn nhận được lời mời của Israel tham dự hội nghị Nano Quốc tế, nhưng do có việc bận nên đã cử ông Phan Hoa Cảnh đi thay. [BT]

4. Danny Tal, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 22/10/2014.

5. Huageng Pan, Phỏng vấn của tác giả, New York, 10/3/2013.

6. Sharon Udasin, “Bennett Announces Water City for Israeli Technologies in Shougang, China,” *The Jerusalem Post*, 24/11/2014.

***** Al-Monitor là một trang truyền thông Jamal Daniel lập ra vào Tháng Hai năm 2012 có trụ sở đặt tại Washington, DC, đăng tin bài và phân tích nguyên gốc hoặc được dịch ra về Trung Đông và tin bài từ Trung Đông. [BT]

7. Chín mươi hai phần trăm lượng nước ngọt freshwater withdrawal in Iran from 2000 to 2010 was by its agricultural sector. [Food and Agriculture Organization of the United Nations, *Food and Nutrition in Numbers 2014* (Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2014), 48.]

8. Jeremy Sharp, *Water Scarcity in Iran: A Challenge for the Regime?* (Washington, DC: Library of Congress, Congressional Research Service, 22/4/2014).

9. Sediqeh Babran and Nazli Honarbakhsh, “Bohran Vaziat-e Ab Dar Jahan va Iran” [Water Crisis in the World and in Iran] (in Farsi), Rahbord, no. 48 (2008).
 10. Masoud Tajrishy, “National Report of Iran,” in Mid-Term Proceedings on Capacity Development for the Safe Use of Wastewater in Agriculture, eds. Reza Ardakanian, Hani Sewilam, Jens Liebe (Bonn, Germany: UN–Water Decade Program on Capacity Development, 8/2012), 123.
 11. Masoud Tajrishy and Ahmad Abrishamchi, “Integrated Approach to Water and Wastewater Management for Tehran, Iran,” in Water Conservation, Reuse, and Recycling: Proceedings of an Iranian-American Workshop, ed. National Research Council (Washington, DC: The National Academies Press, 2005), 224.
 12. Shmuel Aberbach, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 10/3/2014.
 13. Arie Issar, Phỏng vấn của tác giả, Jerusalem, 24/4/2013.
 14. Arie Lova Eliav, Letter to The New York Times, 1/3/1979.
 15. Judith A. Brown, “The Earthquake Disaster in Western Iran, 9/1962,” *Geography* 48, no. 2 (4/1963): 184–185.
 16. Howard A. Patten, *Israel and the Cold War: Diplomacy, Strategy and the Policy of the Periphery at the United Nations* (New York: I. B. Tauris, 2013), 42.
 17. Như trên, 43.
 18. Alex Weisberg, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 18/4/2014.
 19. Aberbach, sđd.
 20. Moshe Gablinger, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 16/4/2014.
 21. Issar, sđd. Arie Issar đã thực hiện vài đợt công cán tại Iran để giúp nước này xây dựng và mở rộng hệ thống nước của mình. Sau đợt công tác kéo dài đầu tiên giúp tái thiết hệ thống nước Qazvin sau một trận động đất tàn bạo, ông nhận được lá thư ấm tình từ Tiến sĩ Iraj Vahidi, Thứ trưởng Bộ Nước và Năng lượng của Iran. Thư đề ngày 28/7/1965 viết: “Bộ Nước và Năng lượng vinh dự ghi nhận những cống hiến quý báu của ngài trên lĩnh vực thủy văn trong suốt thời gian công tác tại Iran. Chúng tôi sẽ không bao giờ quên sự hợp tác thân mật và chí tình của ngài với tác động rõ rệt đến mỗi người Isran chúng tôi. Nhân dịp ngài về nước, tôi có hân hạnh tặng ngài một món quà nhỏ mọn để khắc ghi thời gian ngài lưu lại đất nước Iran.” Món quà là một tấm thảm Turkoman. [Iraj Vahidi, Letter to Arie Issar, 28/7/1965.]
 22. Gablinger, sđd.
 23. Issar, Phỏng vấn, sđd.
 24. Uri Lubrani, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 4/5/2014.
 25. Moshe Gablinger, e-mail gửi tác giả, 17/4/2014.
 26. Patten, sđd., 42–43.
 27. Nathan Berkman, “Back in the Old Days,” Israel Desalination Society, 2007.
 28. IDE Technologies, Reference List (Tel Aviv: IDE Technologies, 2013).
 29. Fredi Lokiec, Phỏng vấn của tác giả, Kadima (Israel), 1/5/2013.
 30. Yehuda Avner, *The Prime Ministers: An Intimate Narrative of Israeli Leadership* (New Milford, CT: Toby Press, 2010), 104–107.
 31. Theodor Herzl, *Old New Land (Altneuland)* (Minneapolis, MN: Filiquarian Publishing, 2007), 193.
 32. Avner, sđd., 105.
 33. Haim Divon, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 25/6/2014.
- ***** Golda Meir (tên thời con gái Golda Mabovitch) là giáo viên, xã viên kibbutz , chính khách, chính trị gia, thủ tướng thứ tư của Israel. Meir được bầu làm Thủ tướng Israel ngày 17 tháng 3 năm

- 1969, sau khi đã từng giữ chức Bộ trưởng Lao động và Ngoại giao. Là thủ tướng thứ tư và thủ tướng nữ đầu tiên và duy nhất trong lịch sử Israel, bà được phong là “Bà đầm thép” dù bà kết thúc nhiệm kỳ còn trước cả khi danh hiệu này được gán cho Thủ tướng Anh Margaret Thatcher. Cựu Thủ tướng David Ben-Gurion thường gọi bà là “người đàn ông giỏi nhất trong chính phủ.” [TG]
34. Yehuda Avner, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 19/3/2013.
35. Bộ Ngoại giao Israel, MASHAV— Cơ quan Hợp tác Phát triển Quốc tế của Israel, Annual Report 2013 (Jerusalem: MASHAV), 18–23.
36. “About MASHAV,” MASHAV— Israel’s Agency for International Development Cooperation, truy cập ngày 24/3/2015: mfa.gov.il/MFA/mashav/AboutMASHAV/Pages/Background.aspx.
37. Divon, sdd.
- ***** Netafim và các công ty tưới nhỏ giọt khác ở Israel đã góp phần cải thiện đáng kể đời sống của các nông dân nghèo trên thế giới, nhất là ở Ấn Độ. Nhưng chính công ty TAHAL mới là nhà thiết kế và xây dựng hạ tầng cho phép nước chảy qua hệ thống tưới nhỏ giọt ở nhiều trong số các nước này. [TG]
38. Paul H. Doron, *Seldom a Dull Moment: Memoirs of an Israeli Water Engineer* (Tel Aviv: Paul H. Doron, 1987), 202–414.
39. Joshua Schwarz, e-mail gửi tác giả, 9/11/2014.
40. Saar Bracha, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 5/10/2013.
41. Như trên.
- ***** Ấn Độ giành độc lập năm 1947. Trung Quốc: năm 1949.
42. Ấn Độ là khách hàng mua thiết bị quân sự lớn nhất của Israel. Tháng 10 năm 2014, Ấn Độ chốt hợp đồng trị giá 520 triệu đô-la mua tên lửa Israel. Trong 9 tháng đầu năm 2014, thương mại song phương đạt kỷ lục \$ 3,4 tỷ. [Tova Cohen and Ari Rabinovitch, “Under Modi, Israel and India Forge Deeper Business Ties,” Reuters, 23/11/2014.]
43. Nhiệm vụ của TAHAL là tạo ra một quy hoạch tổng thể cho các nguồn nước tại bang. [Shilo and Navo, sdd., 244.]
44. Như trên 244–248.
45. Theo website của MVV, “Công ty Nước Pvt Ltd. là một hiệp đoàn của SPML Infra, Tahal Consulting Engineers và công ty nước [đô thị] lớn nhất của Israel Hagihon Jerusalem Water and Wastewater Works được lập ra để thực hiện cải thiện ở cấp độ dịch vụ đối với hoạt động cấp nước tại các khu vực của dự án, là Mehrauli và Vasant Vihar.” [“About Us,” MVV Water Utility, truy cập ngày 7/2/2015: mvvwater.com/about-us.html.]
46. Alon Yegnes, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 5/11/2014.
47. Moshe Gablinger, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 23/10/2014.
- ***** Viết tắt từ chữ cái đầu của cụm từ Tiếng Anh “innovation: Africa”. [BT]
48. Sivan Ya’ari, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 19/10/2014.
49. Ruhakana Rugunda, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 24/10/2014.
50. Ya’ari, sdd.
51. Meir Ya’acoby, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 20/10/2014.
52. Ya’ari, sdd.
1. Caroline Stauffer, “Election-Year Water Crisis Taking a Toll on Brazil’s Economy,” Reuters, 31/10/2014.
2. Luciana Magalhaes, Reed Johnson, and Paul Kiernan, “Blackouts Roll through Large Swath of Brazil,” *The Wall Street Journal*, 19/1/2015.
3. Claire Rigby, “Sao Paulo—Anatomy of a Failing Megacity: Residents Struggle as Water Taps Run

Dry,” The Guardian, 25/2/2015.

***** Không tính nước sử dụng cho mục đích môi trường, 80% nước của California được dùng cho nông nghiệp, một tỷ lệ cao hơn tỷ lệ thông thường tại các nước khối OECD. [Jeff Guo, “Agriculture is 80 percent of water use in California. Why aren’t farmers being forced to cut back?” (Nông nghiệp chiếm 80% lượng nước sử dụng tại California. Vì sao nông dân không bị bắt buộc tiết giảm?), The Washington Post, 3/4/2015.] [TG]

4. Dan Keppen, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 4/6/2013.

5. Hillel Koren, “California, Israel to Join on Renewable Energy,” Globes, 15/11/2009.

6. Thống đốc Edmund G. Brown Jr. tuyên bố tình trạng hạn hán khẩn cấp vào ngày 17/1/2014.

[“Governor Brown Declares Drought State of Emergency,” The Office of Governor Edmund G. Brown Jr., truy cập ngày 25/11/2014: gov.ca.gov/news.php?id=18379.]

7. Thỏa thuận Hợp tác California-Israel (Mountain View, CA, 5/3/2014).

8. Edmund G. Brown, Speech after Signing the California-Israel Cooperation Agreement (Mountain View, CA, 5/3/2014).

9. Benjamin Netanyahu, Speech after Signing the California-Israel Cooperation Agreement (Mountain View, CA, 5/3/2014).

10. Glenn Yago, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 23/10/2010.

11. Kish Rajan, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 25/11/2014.

12. Rebecca Salinas, “Texas Drought Will Lighten Up by Winter, Report Says,” My San Antonio, 22/8/2014.

13. Udi Zuckerman, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/1/2014.

14. Bộ trưởng tài chính công Texas, Texas Water Report: Going Deeper for the Solution (Austin, TX: Texas Comptroller of Public Accounts, 2014).

15. Rick Perry, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 22/10/2013.

16. “Another Warm Winter Likely for Western U.S., South May See Colder Weather,” National Oceanic and Atmospheric Administration, truy cập ngày 25/11/2014:

www.noaa.gov/stories/2014/20141016_winteroutlook.html.

17. Văn phòng Trách nhiệm Giải trình Hoa Kỳ, Freshwater: Supply Concerns Continue, and Uncertainties Complicate Planning, GAO-14-430 (Washington, DC: U.S. Government Accountability Office, 5/2014), 28.

18. Gwen N. Tindula, Morteza N. Orang, and Richard L. Snyder, “Survey of Irrigation Methods in California in 2010,” Journal of Irrigation and Drainage Engineering 139, no. 3 (8/2013): 237.

19. Cơ quan Bảo vệ Môi trường Hoa Kỳ, 2012 Guidelines for Water Reuse, EPA/600R-12/618 (Washington, DC: U.S. Environmental Protection Agency, 9/2012), 5-1.

1. Shimon Peres, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.

2. Haim Gvirtzman, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 23/10/2013.

3. Uri Shani, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 17/3/2013.

4. Gilad Fernandes, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 28/10/2013.

***** 1 penny = 1/100 1 đô-la tương đương khoảng 220 VND thời điểm hiện tại. [BT]

5. Như trên.

6. Ronen Wolfman, Phỏng vấn của tác giả, 24/10/2013.

7. Yossi Shmaya, Phỏng vấn của tác giả, Beit Netofa Valley (Israel), 30/4/2013.

8. Ori Yogev, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 19/3/2013.

***** Nếu có một điểm yếu dễ nhận ra trong nỗ lực phi chính trị hóa các hệ thống nước địa phương và quốc gia, đó chính việc một nhân vật chính trị, ở đây là bộ trưởng nội các, quyết định bổ nhiệm

người chủ nhiệm Cơ quan Quản lý Nước, và các thị trường quyết định bổ nhiệm ban lãnh đạo công ty nước tại các đô thị. Trong cả hai trường hợp, nếu không trên thực tế, mà trên lý thuyết, vẫn tiềm tàng khả năng về một sự can thiệp và thiên vị chính trị. Nhưng ít nhất tới nay, Cơ quan Quản lý Nước cùng nhiều tổng công ty nước đô thị nhìn chung vẫn là những tổ chức dân chính vận hành tốt, tiên tiến, thường phạt phân minh. [TG]

9. Shimon Tal, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/1/2014.

10. Nir Barlev, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 11/4/2013.

11. Yossi Yaacoby, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/5/2013.

12. Yossi Smoler, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 18/3/2014.

13. Yaacoby, sdd.

14. Zohar Yinon, Phỏng vấn của tác giả, Jerusalem, 24/4/2013.

***** Not invented here syndrome (NIHS): Lập trường được các xã hội, doanh nghiệp, thể chế ủng hộ, trong đó họ tránh sử dụng hoặc mua những nghiên cứu, hệ thống tiêu chuẩn, kiến thức đã hiện hành bởi vì chi phí và xuất xứ từ nước ngoài của chúng. [BT]

15. Menachem Priel, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 6/5/2013.

16. Water Measurement Law, 5715-1955.

***** Walter Clay Lowdermilk, chuyên gia nước và đất người Mỹ, là người đi nhiều, tác giả của cuốn Palestine, Land of Promise (được đề cập đến trong Chương 2), vào thập niên 1960 có viết thể này: “Nhà nước Israel làm công tác thống kê về tài nguyên đất và nước thấu đáo, triệt để hơn bất kỳ quốc gia nào tôi từng biết.” [Walter Clay Lowdermilk, “Water for the New Israel,” (Nước cho Israel mới), cuối thập niên 1960.] [TG]

***** Ngoài những mô hình đo trắc công phu, Israel luôn có những nỗ lực đo lường nước tự nhiên hiện có, dù là nước mưa, các tầng ngậm nước của Israel hay các nguồn khác. Công cụ quy hoạch này càng được chú trọng hơn khi Giáo sư Uri Shani về làm chủ nhiệm Cơ quan Quản lý Nước Israel. Khi xác định được nguồn nước tự nhiên của Israel hiện tại ít hơn so với nhận định trước đây, việc này càng đẩy lên tính cấp bách của việc phải theo đuổi những phương pháp nhân tạo để thay thế các nguồn tự nhiên này. (Shani, sdd.) [TG]

17. Diego Berger, e-mail gửi tác giả, 30/4/2013.

18. Barlev, sdd.

19. Shmaya, sdd.

20. Berger, sdd.

21. Michael Zaide, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.

22. Priel, sdd.

23. Pat Mulroy, Phỏng vấn của tác giả, qua điện thoại, 15/7/2013.

24. Abraham Tenne, Phỏng vấn của tác giả, Tel Aviv, 25/4/2013.

1. Câu chuyện “Ước con vịt giời”: Có một gia đình nông dân chiều đến dọn cơm ra sân để ăn. Cơm chỉ có vài ngọn rau lang với nước cáy. Đang ăn có con vịt giời bay ngang qua. Anh chồng ngửa cổ lên gọi ước: “Giá có được anh kia xào măng nhắm rượu nhỉ?”/Người vợ bảo: “Thêm tí nước vào cho con nó chan.”/ Anh chồng bảo: “Anh này phải xào khan mới ngon.”/ Người vợ bảo: “Thêm tí nước vào cho con nó chan.”/ Anh chồng bảo: “Phải xào khan.”/ Người vợ bảo: “Đồ ăn tham như chó, đã bảo thêm tí nước vào cho con nó chan mà cũng không cho!”/ “Mày bảo ai ăn tham?”/ “Tôi bảo anh í.”/ “Này thì ăn tham này!” Bốp... bốp./ “Ồi làng nước ôi, nó đánh tôi chết mất!”/ Khi hàng xóm chạy sang can ngăn thì con vịt giời đã bay xa hàng dặm. Dưới đất cơm canh tung tóe. Thế là đến chút cơm hằm với rau lang cũng chẳng còn mà ăn.

2. Câu chuyện “Ba điều ước” như sau: Có hai vợ chồng nhà kia được Phật cho ba điều ước. Hai vợ

chồng rất sung sướng ngồi nghĩ xem mình thích điều gì nhất để ước. Người vợ thì thích nhà đầy tiền bạc, thóc lúa. Người chồng thì chỉ thèm một khúc dồi chó. Cậy mình là chồng được nói trước, người chồng ước: “Ước gì có khúc dồi chó.” Điều ước linh ứng ngay. Một khúc dồi chó thơm ngậy xuất hiện trước mặt hai vợ chồng. Người vợ rất tức tối vì người chồng chỉ ước một điều tầm thường như vậy bèn ước: “Ước gì khúc dồi chó nó dính vào mồm ông.” Tức thì khúc dồi chó dính lủng lẳng trên mồm ông chồng, trông thật kinh dị. Hai vợ chồng cùng ngẩn người. Miếng dồi chó dính vào mồm trông thật xấu xí mà chỉ còn có một điều ước sau cùng. Nếu ước vàng bạc, châu báu, thóc lúa đầy nhà thì lại có một ông chồng xấu xí, kinh dị thế kia. Thôi thì phải dùng đến điều ước thứ ba: “Ước gì miếng dồi chó biến mất.”

1. Dịch thoát theo quyển 101 chuyện Thiền (Zen flesh, Zen bones) do Paul Reps soạn. (Chú thích của tác giả - TG)

2. Dịch thoát theo quyển 101 chuyện Thiền (Zen flesh, Zen bones) do Paul Reps soạn. (TG)

3. Nghi thức mổ bụng tự sát của người Nhật thời xưa. (Chú thích của Biên tập - BT)

6. Italia.

7. Canada.

8. Tây Ban Nha. (BT)

9. Brasil. (BT)

10. Sri Lanka

11. Myanmar. (BT)

5. Hà Lan. (BT)

1. Tiệm tạp hóa.

1. Tên một trang web chuyên về bóng chày, dành cho những người muốn tìm hiểu thông tin, các giải đấu bóng chày (ND).

1. Trích Doanh nhân công nghệ cao: Bài học từ MIT và hơn thế (Entrepreneurs in High Technology: Lessons from MIT and Beyond) (New York: Tập chí Đại học Oxford, 1991) của Edward B. Roberts, trang 258 (TG).

2. Trích Tác động khởi nghiệp: Vai trò của MIT - Báo cáo đã cập nhật (Entrepreneurial Impact: The Role of MIT – An Updated Report) của Edward B. Roberts và Charles E. Eesley, trong Sáng lập và Xu hướng trong Khởi nghiệp 7, số 1–2 (2011): 1–149, <http://dx.doi.org/10.1561/03000000030> (TG).

3. Trích Một báo cáo mới về vai trò của MIT - Báo cáo đã được cập nhật (Entrepreneurial Impact: The Role of MIT – An Updated Report) của Edward B. Roberts và Charles E. Eesley, trong Sáng lập và Xu hướng trong Khởi nghiệp 7, số 1–2 (2011): 1–149, <http://dx.doi.org/10.1561/03000000030> (TG).

4. Trích Những câu chuyện thành công (Success Stories) của Văn phòng Chuyển giao Công nghệ MIT, http://web.mit.edu/tlo/www/about/success_stories.html. (TG).

5. Trích Câu chuyện của hai doanh nhân: Tìm hiểu sự khác biệt giữa các loại hình khởi nghiệp trong kinh tế (A Tale of Two Entrepreneurs: Understanding Differences in the Types of Entrepreneurship in the Economy) của Bill Aulet và Fiona Murray, Quỹ Ewing Marion Kauffman, tháng 5 năm 2013, www.kauffman.org/uploadedfiles/downloadableresources/a-tale-of-two-entrepreneurs.pdf (TG).

6. Trích Quản lý sáng tạo và đột phá (Managing Invention and Innovation) của Edward B. Roberts trong Quản lý nghiên cứu công nghệ 31 (Research Technology Management 31), số 1, tháng 1-2 năm 1988, ABI/INFORM Complete (TG).

7. Trích Gần một nửa các công ty khởi nghiệp sáng tạo tại Mỹ được thành lập bởi “người khởi nghiệp cũng chính là người sử dụng” (Nearly Half of Innovative U.S. Startups Are Founded by ‘User Entrepreneurs’) theo nghiên cứu của Quỹ Ewing Marion Kauffman ngày 7 tháng 3 năm 2012,

www.kauffman.org/newsroom/nearly-half-of-innovative-startups-are-founded-by-userentrepreneurs.
Aspx (TG).

8. Trích Doanh nhân trong lĩnh vực công nghệ cao: Bài học từ MIT và hơn thế (Entrepreneurs in High Technology: Lessons from MIT and Beyond) (New York: Tập chí Đại học Oxford, 1991) của Edward B. Roberts, trang 258 (TG).

1. Thực chất chúng tôi đã bán hàng cho cả ba thị trường trên khi mới khởi nghiệp bởi vì chúng tôi vẫn chưa hiểu được giá trị của việc xác định được các thị trường đặc trưng (TG).

1. Tên phần mềm phác thảo bố cục website (BT).

1. Trong quân sự, hào nước là tuyến phòng thủ cuối cùng bảo vệ lâu đài khỏi sự tấn công của kẻ thù. Ở đây tác giả muốn ám chỉ Yếu tố cốt lõi giống như vũ khí cuối cùng bảo vệ doanh nghiệp khỏi sự tấn công của các đối thủ cạnh tranh, như hình vẽ trang 172 (BT).

2. Theo Từ doanh nhân MIT đến lãnh đạo tiệc trà: Câu chuyện về Thomas Massie (From MIT Entrepreneur to Tea Party Leader: The Thomas Massie Story), của Gregory T. Huang, Xconomy ngày 17 tháng 5 năm 2012, [www.xconomy.com/boston/2012/05/17/ from-mit-entrepreneur-to-teaparty-leader-the-thomas-massie-story/2](http://www.xconomy.com/boston/2012/05/17/from-mit-entrepreneur-to-teaparty-leader-the-thomas-massie-story/2) (TG).

1. Trích Amie Street: Mô hình âm nhạc mới tuyệt vời (“Amie Street: Awesome New Music Model”) của Michael Arrington trên TechCrunch, ngày 23 tháng 7 năm 2006, <http://techcrunch.com/2006/07/23/amie-street-awesome-new-music-model>.

1. Trích từ báo cáo Phương pháp đánh giá mức độ rủi ro cao, đầu tư dài hạn (A Method for Valuing High-Risk, Long-term Investment) trong Harvard Business School của William A. Sahlman. Trường hợp 9-288-006, ngày 12 tháng 8 năm 2003 (TG).

1. Những con số đã được thay đổi để minh họa và không phải là con số thật mà Julia dự kiến trong dài hạn (TG).

1. Conversion rate (CR) là chỉ số đo việc những khách hàng tiềm năng trở thành khách hàng thật sự khi họ mua một món hàng hay dịch vụ của bạn. Chỉ số CR này thường là phần trăm của khách mua hàng so với tổng số lượng khách viếng thăm của toàn website hay của một kênh quảng cáo nào đó (ND).

2. Tìm hiểu thêm về Hệ thống đánh giá lòng trung thành của khách hàng tại www.netpromoter.com. Đây là hệ thống đo lường và phát triển quảng cáo truyền miệng hiệu quả (TG).

3. Hay còn gọi là marketing theo kiểu truyền thống, gồm các hình thức quảng cáo như: phát tờ rơi, gửi thư điện tử, bán hàng qua điện thoại,... (BT).

4. “Chiến lược Đại dương xanh” đề cập đến một kiểu thị trường khác, tại đó doanh nghiệp có thể tránh được cạnh tranh và cũng không nhất thiết phải cạnh tranh; mà chủ yếu thu lợi nhuận lớn từ những đột phá sáng tạo (BT).

1. Trích “YC - Style Up tư vấn thời trang cá nhân hàng ngày phù hợp với phong cách và địa điểm của bạn” của Leena Rao trên Techcrunch, ngày 18 tháng 3 năm 2013, <http://techcrunch.com/2013/03/18/yc-backedstyleup-recommends-daily-personalized-outfits-tailored-to-your-style-and-location>.

1. Chương trình cho sinh viên Mỹ du lịch đến một đất nước khác để làm công tác thiện nguyện.

4. Nguyên văn: 'I'm not going to cut off my nose to spite my mother', lấy ý từ thành ngữ 'Cut off your nose to spite your face' - Cắt mũi hại mặt, gây ông lại đập lưng ông.

5. Nhà soạn kịch Hy Lạp cổ đại (525/524 TCN – 456/455 TCN).

1. Có nghĩa là Thọ tiện.

2. Nguyên văn là “I think you just need to grow into yourself” và Miranda hiểu lầm ý của anh nói cô bé cần phải lớn hơn để cơ thể cân đối với đôi chân quá dài của mình.

3. Nguyên văn là “I do have to grow into myself.”

1. Một bản nhạc Anh nổi tiếng trong thập niên 1990, ban nhạc này luôn luôn tìm tòi đổi mới và có phong cách nhạc thay đổi rất nhiều theo thời gian. Ban nhạc gồm năm thành viên: Thom Yorke (hát chính), Jonny Greenwood, Colin Greenwood, Ed O'Brien và Phil Selway (các chủ thích đều là của người dịch).
 2. Còn gọi là trung tâm Pompidou, Trung tâm Nghệ thuật và Văn hóa Quốc gia Georges Pompidou, nằm tại thủ đô Paris.
 3. Viết tắt của Foire Internationale d'Art Contemporain: Hội chợ Nghệ thuật đương đại Quốc tế, được tổ chức hàng năm tại Paris và lần diễn ra đầu tiên là vào năm 1974.
 4. Loại nhựa dẻo hơi cứng, thường được dùng để sản xuất áo mưa, đĩa hát, bìa sách, ván sàn nhựa...
1. Dân thành thị.
 1. Cuối cùng nhưng không kém phần quan trọng.
 2. Trái cam cơ khí: bộ phim đầy cảnh sex và bạo lực của đạo diễn thiên tài Stanley Kubrick, ra đời năm 1971 tại Anh.
1. Một trong những nhân vật chính trong vở Le Cid của Pierre Corneille, kịch gia Pháp thế kỷ 17.
 2. Rao vặt về tình dục.
 3. Giết nhanh (tiếng Anh).
 4. Ăn nhanh (tiếng Anh).
 5. Kẻ giết người hàng loạt (tiếng Anh).
1. Marcel Proust: nhà văn Pháp (1871 - 1922), nổi tiếng thế giới với kiệt tác 'Đi tìm thời gian đã mất'.
 2. James Joyce: nhà văn Ai Len (1882 - 1941), người có nhiều đóng góp to lớn cho văn học hiện đại.
 3. Orphée và Eurydice là hai nhân vật trong huyền thoại Hy Lạp 'Truyện tình của Orphée và Eurydice', câu chuyện kết thúc bằng một tình yêu vĩnh cửu không bao giờ bị chia cắt khi hai người cùng chết.
 4. Gérard de Nerval (1808 - 1855), nhà văn, nhà thơ Pháp nổi tiếng.
 5. Les Chimères (Những Quái vật đầu sư tử) và La Fille du Feu (Con gái thần Lửa) là những tác phẩm của Nerval.
 6. Charles Nodier (1780 - 1844): tiểu thuyết gia người Pháp.
 7. Một nhân vật trong cuốn La fille du Feu (Con gái thần Lửa) của Gérard de Nerval.
 8. Một cuốn tiểu thuyết của Honoré de Balzac trong Études philosophiques (nghiên cứu triết học) thuộc bộ tiểu thuyết La Comédie humaine (Tấn trò đời)
 9. Nàng Tiên với những Vụn bánh: một tác phẩm của Charles Nodier.
 10. Câu này nhại câu ngạn ngữ Pháp 'La montagne accouche d'une souris': quả núi đẻ ra con chuột nhắt, tương ứng với câu tiếng Việt 'đầu voi đuôi chuột'.
 11. Nguyên văn tiếng Latin: post coitum animal triste.
1. Tiếng Anh trong nguyên bản, nghĩa là 'Mọi thứ đều ở đúng chỗ'.
 2. Tiếng Anh trong nguyên bản, nghĩa là 'Điều cô ấy cố nói là gì vậy?'.
 3. Có nghĩa là ngây thơ, trong trắng, vô tội. Innocent và Urbain cũng là tên các giáo hoàng.
 4. Đây là những cái tên phổ biến ở Pháp.
- [1] Một mẫu bằng 3600 mét vuông.
- 1\ Hoàng Kế Quang (1931 - 1952): 'Anh hùng đặc công' của Trung Quốc, người đã hy sinh thân mình chặn họng súng quân địch để đồng đội tiến công.
 - 2\ Chu Bá Thông: Nhân vật trong tiểu thuyết 'Anh hùng xạ điêu' của Kim Dung, là người tuy đã cao tuổi nhưng tính tình nghịch ngợm, ham chơi như trẻ con (BTV).
 - 3\ Tiền Đa Đa có nghĩa là nhiều tiền (BTV).
 - 4\ Một câu nói của Mạnh Tử, sau này trở thành một câu thành ngữ có nghĩa là người ta không thể có được tất cả mọi thứ.

1\.. Hành tinh Khi: Là một bộ phim điện ảnh giả tưởng của Mỹ về một trái đất do loài Khi làm chủ (BTV)

2\.. Vạn điều xấu, dân là điều xấu nhất. Trăm điều thiện, đạo hiểu đứng hàng đầu (ND).

1\.. Kim Thành Vũ: Diễn viên nổi tiếng mang hai dòng máu Đài Loan - Nhật Bản.

2\.. Chú mèo Garfield trong bộ phim hoạt hình cùng tên nổi tiếng của Mỹ.

3\.. Hamlet: Nhân vật chính trong vở kịch cùng tên của đại văn hào Shakespeare (1564 - 1616).

1\.. Trường phòng cao cấp.

2\.. Marguerite Duras (1914 - 1996): Nữ văn sĩ, nữ đạo diễn phim người Pháp, nổi tiếng với tiểu thuyết 'Người tình.'

1\.. Tìm kiếm người tài (ND).

2\.. Một hãng trang sức pha lê nổi tiếng của Áo.

Năm 1983, trận động đất ở đông bắc Tuần Giáo (Lai Châu) có cường độ 6,8 richter đã khiến Hà Nội bị rung chấn lên cấp 6

Đường Nam Bộ giờ là phố Lê Duẩn

Trò nhảy dây được chia theo bàn. Bàn 1 dây thun thấp bằng mắt cá chân. Bàn 2 đầu gối, bàn 3 lên đùi, cho đến cổ tay, khuỷu tay, nách rồi cổ. Độ khó của từng bàn phụ thuộc vào độ cao và độ hẹp của hai dây thun được mắc vào chân, tay của hai người đứng làm bàn. Nếu chỉ có hai người chơi thì một đầu dây sẽ được mắc vào cột điện hoặc thân cây, đầu kia cho một người giữ gọi là đứng làm bàn. Có hai kiểu nhảy dây phổ biến là “nhảy đôi chân” và “nhảy hoa hồng”.

Ngón tay út chìa ra trong khi tất cả những ngón còn lại của bàn tay cụp xuống là dấu hiệu “Hít le” – bỏ không chơi nữa. Ngược lại, ngón cái giơ lên là dấu hiệu làm lạnh, sẽ chơi trở lại.

Danh họa Tô Ngọc Vân nổi tiếng với chủ đề tranh thiếu nữ. Ngoài bức họa tiêu biểu nhất đại diện cho mỹ thuật Việt Nam đầu thế kỷ 20 “Thiếu nữ bên hoa huệ”, Tô Ngọc Vân còn là tác giả của “Thiếu nữ với hoa sen”, “Hai thiếu nữ và em bé”, “Thiếu nữ bên thềm”, 'Thiếu nữ bên cửa sổ', 'Thiếu nữ bên kỷ', 'Thiếu nữ trước tranh Tam Đa', 'Dưới bóng nắng', 'Buổi trưa'...

Họa sỹ Tô Ngọc Thành là con trai thứ ba của ông Tô Ngọc Vân. Ông cũng đã sáng tác hàng ngàn tác phẩm hội họa bằng mọi chất liệu với chủ đề phái đẹp.

Lệnh cấm đốt pháo ngày Tết và đêm giao thừa của chính phủ chính thức có hiệu lực từ năm 1994

Ông lang Rận: Nhân vật chính trong truyện ngắn Lang Rận của Nam Cao

Handmade: Đồ được làm bằng tay đơn thuần, đồ thủ công

Suốt là bộ phận để cung cấp đường chỉ dưới, nằm ở dưới bàn máy.

Ốc lược Lương Văn Can nổi tiếng ở Hà Thành

Trường Việt Đức có khu hệ B ở sân sau, học sinh hệ B quậy phá và nghịch ngợm nên học sinh trong trường gọi đùa là khu “xã hội đen” (Xem “Một cuộc đào thoát”)

Một bài học trong giáo trình sinh vật lớp 12

Các tên phố trên khu phố cổ Hà Nội

Tên các nhà toán học

Diofantos: Nhà toán học người Hy Lạp sống vào thế kỷ ba trước công nguyên, được coi là cha đẻ của đại số học

Huy chương Fields là giải thưởng quốc tế danh giá nhất trong lĩnh vực toán học

Thành ngữ “Cá chép vượt vũ môn hóa rồng” ý nói học trò thi cử đỗ đạt

PG (Promotion Girl): Người mặc đồng phục đứng quây triển lãm hoặc hội chợ để quảng bá cho một sản phẩm hay dịch vụ

Cho một cà phê

Trong tiếng Đức, mỗi mệnh lệnh thức kèm theo chữ “Bitte” thường hàm nghĩa trân trọng và lịch sự.

Xin lỗi, tôi đã quên mất chiếc ly này.

Quên ư?

Moonwalk: Điệu nhảy đặc trưng của Michael Jackson, phổ biến từ sau khi anh biểu diễn ca khúc Billie Jean

Trích câu nói trong bài diễn văn của Steve Jobs, tổng giám đốc điều hành tập đoàn Apple Computer phát biểu tại lễ trao bằng tốt nghiệp của trường ĐH Stanford, Hoa Kỳ

9. Các từ tiếng Anh chỉ người da đen và người Mỹ gốc Phi.

10. Triết gia Hy Lạp cổ đại, người được mệnh danh là bậc thầy truy vấn.

11. Đây là Đạo luật quy định việc những người lính sau khi trở về sẽ được hỗ trợ để đi học.

12. Một tướng bốn sao của Hoa Kỳ. Ông từng giữ chức Tư lệnh Bộ chỉ huy Viện trợ quân sự Mỹ tại miền Nam Việt Nam từ năm 1969 đến 1968.

13. Tháng 8 năm 1964, lẩy cớ Hải quân Nhân dân Việt Nam tấn công tàu khu trục của Mỹ, Tổng thống Lyndon B. Johnson ra lệnh trả đũa, mở đầu cho cuộc chiến tranh phá hoại kéo dài 9 năm của không quân và hải quân Mỹ nhằm vào miền Bắc Việt Nam.

14. Vụ thảm sát Mỹ Lai hay thảm sát Sơn Mỹ là một tội ác chiến tranh do lực lượng Hoa Kỳ gây ra trong cuộc chiến tranh Việt Nam. Vào ngày 16 tháng 3 năm 1968, tại khu vực thôn Mỹ Lai - Sơn Mỹ - Sơn Tinh - Quảng Ngãi, các đơn vị lính lực lượng Mỹ đã thảm sát 504 dân thường không có vũ khí - trong đó phần lớn là phụ nữ và trẻ em.

18. Trong Kinh Thánh (Cựu ước), David là một chàng trai chăn cừu trẻ tuổi, tay không tác sát, đã đánh bại gã khổng lồ Goliath của quân xâm lược Philistine.

4. Francisco Franco (1892-1975): nhà độc tài quân sự Tây Ban Nha. Franco đóng vai trò nổi bật trong cuộc Nội chiến Tây Ban Nha (1936-939) – sự kiện thu hút sự chú ý và tham gia của nhiều cường quốc lúc bấy giờ.

5. Cuộc khủng hoảng kinh tế (còn gọi là Đại khủng hoảng) khởi đầu ở Mỹ vào năm 1929, sau đó lan rộng ra toàn thế giới, kéo dài cho tới đầu những năm 1940.

6. Trân Châu Cảng là căn cứ quân sự của Mỹ ở Hawaii. Ngày 7 tháng 12 năm 1941, không quân Nhật tấn công Trân Châu Cảng, gây thiệt hại nặng nề cho quân Mỹ ở đây, đánh dấu việc Mỹ tham gia vào Thế chiến II.

7. Chủ nghĩa McCarthy (McCarthyism) lấy theo tên của Thượng nghị sĩ Joseph McCarthy, người chủ trương chống chủ nghĩa cộng sản một cách cực đoan. Trong kỉ nguyên của chủ nghĩa McCarthy (hậu Thế chiến II), hàng nghìn người Mỹ đã bị buộc tội là cộng sản hoặc thân cộng và trở thành đối tượng của những cuộc điều tra hoặc điều trần gắt gao trước chính phủ hay những cơ quan chức năng...

8. Racine, Moliere (thế kỷ XVII) và Stendhal (thế kỷ XIX) là các nhà soạn kịch, nhà văn nổi tiếng thế giới.

19. Một hòn đảo nằm ở Nam Carolina, là nơi huấn luyện binh sĩ của Mỹ.

20. Là huy chương của quân đội Mỹ tặng cho những người lính bị chết hoặc bị thương trong chiến tranh.

21. Martin Luther King (1929-1968): mục sư, nhà lãnh đạo của phong trào đòi dân quyền cho người Mỹ gốc Phi.

22. Robert F. Kennedy (1925-1968): thượng nghị sĩ Đảng Dân chủ, nhà hoạt động dân quyền nổi bật và được coi là biểu tượng của chủ nghĩa tự do hiện đại Mỹ. Ông là em trai của Tổng thống Mỹ John F. Kennedy.

15. Fontella Bass là ca sĩ Mỹ nổi tiếng trong những năm 1960.

16. Peanuts là bộ truyện tranh của tác giả Charles M. Schulz, trong đó nhân vật Linus luôn mang theo một chiếc chăn màu xanh và xem đó là vật hộ thân của mình.

17. Hiệp định Geneve năm 1954 về lập lại hòa bình ở ba nước Đông Dương (Việt Nam, Lào, Campuchia), trong đó có qui định các điều về Việt Nam, gồm: tôn trọng quyền dân tộc cơ bản là độc lập, chủ quyền, thống nhất và toàn vẹn lãnh thổ; tổ chức tổng tuyển cử tự do trong cả nước để thống nhất nước Việt Nam...

1. Harold G. Moore là một tướng Mỹ đã từng chiến đấu ở Việt Nam.

2. Harold Johnson từng là Tham mưu trưởng quân đội Mỹ trong các năm 1964-1968, là người tham gia tích cực trong việc hoạch định chính sách của quân đội Mỹ đối với cuộc chiến tranh ở Việt Nam.

3. Kenneth H. Bacon (1944 – 2009) từng là Trợ lý Bộ trưởng Bộ Quốc phòng trong suốt thời kỳ Tổng thống Bill Clinton. Sau đó ông trở thành Chủ tịch Tổ chức Người tị nạn Quốc tế tại Washington, D.C. từ năm 2000 đến năm 2009 (Tất cả chú thích trong sách là của người dịch).

23. Nội chiến Mỹ (1861-1865) nổ ra giữa miền Bắc và miền Nam khi bảy bang miền Nam muốn duy trì chế độ nô lệ tuyên bố rút khỏi Liên bang vào thời điểm Đảng Cộng hòa của Abraham Lincoln chủ trương giải phóng nô lệ giành được thắng lợi trong cuộc bầu cử tổng thống vào năm 1860.

24. Huy chương của quân đội Mỹ tặng cho các cá nhân vì lòng dũng cảm, hành động hay công việc có công lao.

1. Nhật Nam gọi bố theo cách thân mật.

2. Nhật Nam gọi mẹ theo cách thân mật.

1. Peter Ferdinand Drucker (1909 - 2005) là chuyên gia tư vấn quản trị hàng đầu thế giới. Ông được coi là cha đẻ của ngành quản trị kinh doanh hiện đại, là tác giả của nhiều cuốn sách quản lý nổi tiếng. Tạp chí Financial Times đã bình chọn ông là một trong bốn nhà quản lý bậc thầy của mọi thời đại (cùng với Jack Welch, Philip Kotler và Bill Gates) (ND).

2. Thomas John Watson (1874 - 1956) là nhà sáng lập và là cựu chủ tịch IBM, được ví như “Người khổng lồ xanh” trong ngành công nghệ thông tin thế giới. Xét trên mọi phương diện, IBM chính là tập đoàn công nghệ số một thế giới. Watson là một trong những người giàu nhất thời đại của ông và được mệnh danh là người bán hàng vĩ đại nhất khi mất vào năm 1956 (ND).

3. Niccolò di Bernardo dei Machiavelli (1469 - 1527) là nhà ngoại giao, triết gia chính trị, nhà thơ và nhà soạn kịch nổi tiếng. Ông được xem là cha đẻ của khoa học chính trị hiện đại. Ông sống vào thời Phục hưng tại Ý và là nhân vật trung tâm của bộ máy chính trị nước Ý thời đó. Ông được biết đến với các luận thuyết về chủ nghĩa hiện thực chính trị (tác phẩm Quân Vương - The Prince) và chủ nghĩa cộng hòa (tác phẩm Discourses on Livy).

4. Tức ngày quân Đồng minh đổ bộ lên bãi biển Normandy miền Bắc nước Pháp, bắt đầu giải phóng châu Âu khỏi tay Đức Quốc xã trong Thế chiến II (ND).

5. Alfred P. Sloan (1875 - 1966) là giám đốc điều hành General Motors (GM) trong giai đoạn 1923 - 1946, là người khổng lồ trong ngành sản xuất xe hơi và đã biến xưởng sản xuất ô-tô của thành phố Detroit thành tập đoàn lớn nhất thế giới. Những bài học sâu sắc của Sloan về điều hành sản xuất, từ cấu trúc doanh nghiệp cho đến phát triển sản phẩm hoặc tài chính, vẫn được coi là giáo trình không thể thiếu trong các trường kinh doanh (ND).

6. Andrew S. Grove (1936 - 2016), hay còn có tên thân mật là Andy Grove, là một huyền thoại của giới công nghệ. Không chỉ là nhân viên đầu tiên của Intel, ông còn là người đã định hướng Intel chuyển sang sản xuất vi xử lý và thuyết phục IBM sử dụng chúng, từ đó tạo nên một tập đoàn Intel hùng mạnh như hiện tại. Thuở đầu, Intel chủ yếu chỉ sản xuất bộ nhớ RAM nhưng phải thay đổi định hướng do không thể cạnh tranh về giá với các đối thủ Nhật Bản (ND).

7. Ralph Waldo Emerson (1803 - 1882) là nhà tiểu luận, nhà thơ và triết gia người Mỹ, đồng thời là người tiên phong trong phong trào tự lực cánh sinh và chủ nghĩa siêu việt (ND).

8. Cyril Northcote Parkinson (1909 - 1993) là nhà sử học hải quân Anh. Ông là tác giả của 60 cuốn

sách, trong đó nổi tiếng nhất là cuốn Quy luật Parkinson kể trên. Ông cũng là một học giả quan trọng trong lĩnh vực điều hành và quản lý doanh nghiệp (ND).

1. Lý thuyết nền (grounded theory - GT): Là một phương pháp luận trong khối ngành khoa học xã hội, đòi hỏi nhà nghiên cứu xây dựng lý thuyết thông qua việc phân tích dữ liệu. Khác với lối nghiên cứu thực chứng, đòi hỏi phải có chứng cứ thực nghiệm, nghiên cứu sử dụng lý thuyết nền có thể bắt đầu từ một câu hỏi hoặc thậm chí một tập dữ liệu định tính.

2. Who's Afraid of Virginia Woolf? là vở kịch ba hồi kể về cuộc đổ vỡ hôn nhân của một cặp đôi trong độ tuổi trung niên, George và Martha. Để chạy trốn thực tại xấu xí của cuộc hôn nhân, cả hai người tìm trốn trong những ảo tưởng, đỉnh điểm là tự lừa dối nhau về một đứa con chung và để cuộc sống gia đình mình lệ thuộc vào đứa con đó.

3. Sách đã được Alpha Books mua bản quyền và xuất bản năm 2015.

4. Ở đây dường như có sự chơi chữ. Nguyên gốc tiếng Anh là “Grace will take you places hustling can’t”, trong đó grace vừa có nghĩa là thông dong, thư thả (trái nghĩa với hustling - hối hả), vừa có nghĩa là ơn trên (ND).

5. Quá trình cá nhân hóa, trong lý thuyết của Carl Jung, là quá trình tìm về với tự ngã (ND).

6. Annie Hall là bộ phim tình cảm hài lãng mạn do Charles H. Joffe sản xuất. Trong phim, Woody Allen vào vai Alvy “Max” Singer, một chàng trai kể lại những lý do mà cuộc tình của mình thất bại với nhân vật nữ chính Annie Hall do Diane Keaton thủ vai (ND).

7. Annie Oakley là nữ xạ thủ nổi tiếng tại bang Ohio, Mỹ thế kỷ XIX. Bà đại diện cho tuýp phụ nữ mạnh mẽ và ngoan cường, đã chiếm được trái tim của chồng mình qua một cuộc đấu súng với ông (ND).